

Əbdülhüseyn
Ənbəyia oğlu

XX ƏSRİN
100 GÖRKƏMLİ
AZƏRBAYCANLISI

2002

1307

ТЗ(2А)

276

BİBLİOQRAFIYA
— SÖBƏSİ

ƏBDÜLHÜSYEN ƏNBIYA OĞLU

XX ƏSRİN
100 GÖRKƏMLİ
AZƏRBAYCANLISI

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

BAKI - 2002
“SUMQAYIT” nəşriyyatı

46024

73430

ARXIV

73 (2A)-8

9 (C 42)
Ə ————— 2002
96

Tərcüməçi:
Hacı Mehman Fərzullayev
Redaktoru:
Hacı Ağəddin Mansurzadə

Ə. 96 Əbdülhüseyn Ənbiya oğlu
(Hüseynov Əbdül Ənbiyeviç)
“XX əsrin 100 görkəmli azərbaycanlısı” - Bakı
“Sumqayıt” nəşriyyatı 2002 - 296 səh. + 48 səh.şəkil.

Kitab insan cəmiyyətinin inkişafına dəyərli töhfələr vermiş tanınmış azərbaycanlılar haqqındadır. Bu kitab 2000-ci ildə işıq üzü görmüş “100 zanmenitix Azerbaydjantsev XX veka” (rus dilində) kitabının əsasında tərtib olunaraq, qismən dəyişikliklər və əlavə olunmuş müstəqil nəşrdir.

4702060204

Ə —————
(037) 2002

© Əbdülhüseyn Ənbiya oğlu

Əbdülhüseyn Ənbiya oğlu

XX ƏSRİN
100 GÖRKƏMLİ
AZƏRBAYCANLISI

*Bu kitab Azərbaycanlıların
Rusiyada Milli-Mədəni Muxtariyyəti Federal
Şurası FNKA "AZERROS"un və
iş adamı Ənvər Qəmbərovun
xeyriyyəçiliyi ilə çap olunmuşdur*

*Proloq əvəzi
(Müəllifdən)*

Qədim Azərbaycan xalqı özünəməxsus maddi və mədəni abidələr yaradaraq dünya sivilizasiyasının inkişafına dəyərli töhfələr bəxş etmişdir. Azərbaycan torpağı bəşəriyyətə Bəhmənyar, Tusi, Xaqani, Nizami, Nəsimi, Füzuli, Vazeh, Vaqif, Vidadi, Şah İsmayıl, Q.B.Zakir, M.Ə.Rəsulzadə, Əlimərdan və Mustafa Topçubaşov, Səməd Vurğun, Üzeyir Hacıbəyov, Qara Qarayev, Niyazi, S.Mehmandarov, A.Şıxlinski, Həzi Aslanov və yüzlərlə görkəmli şəxsiyyətlər bəxş etmişdir.

Uzun əsrlər boyu müxtəlif imperiyaların, dövlətlərin və dövlət birliklərinin hakimləri bərekətli Azərbaycan torpağında olan feodal dövlətlərin (xanlıqların) ərazilərinə göz dikərək dəfələrlə azadlıqsevər azərbaycanlıları qılıncla və atəşlə yadların iradəsinə tabe olmağa məcbur etmişlər. Burada Qızıl Ordalı monqollar, Teymurləng, Toxtamış, türkmənlərin birləşmiş ittifaqları - Ağqoyunlu və Qaraqoyunlu qəbilələri və bir çox başqaları meydan sulamışlar. XIX əsrin əvvəlində azərbaycanlılar ikiye bölünmüş xalqa çevrildilər. 1813-cü ildəki Gülüstan müqaviləsinə görə Bakı, Gəncə, Dərbənd, Qarabağ, Quba, Talış, Şirvan və Şəki xanlığı 1828-ci il Türkmənçay müqaviləsinə görə isə İrəvan və Naxçıvan xanlığı da daxil olmaqla Rusiyaya, Cənub əyalətlər isə İrana birləşdirildi. Bir xalq Araz çayı ilə ikiye bölündü. Qeyd etmək lazımdır ki, burada bütövlükdə azərbaycanlıların da günahı vaxtında mərkəzləşdirilmiş vahid bir dövlətdə birləşməməyindədir. Bu illər ərzində Arazdan nə qədər sellər sular axıb, Azərbaycan xalqı müstəqillik, azadlıq yolunda nə qədər qan-yaş töküüb.

Ancaq XX əsrin əvvəlində Azərbaycanın şimal torpaqlarında müvəqqəti, şərqdə birinci olaraq Azərbaycan Demokratik Respublikası öz müstəqilliyini elan etdi. Cəmi 23 ay yaşayan

bu respublika, sonra yenə də zəbt olundu. Bu dəfə Sovet Rusiyası tərəfindən, təxminən 70 il Şimali Azərbaycanda kommunist rejimi davam etdi.

Nəhayət, 1991-ci ildə Azərbaycan axır ki, istədiyi azadlığa nail oldu. Respublikanın müstəqilliyi 120 dövlət tərəfindən tanındı, BMT-nin və bir sıra digər beynəlxalq qurumların üzvü oldu. Allah eləsin Azərbaycan respublikasının müstəqilliyi əbədi olsun, öz müstəqilliyini qoruya bilsin, çünki XX əsrin sonunda da bərəkətli torpaqlarımıza göz dikənlər bəs qədərdir. Keçmiş yüzilliklərin təcrübəsindən müdrikləşmiş azərbaycanlılar qonşu dövlətlərin müdaxiləsi və təxribatına baxmayaraq XXI əsrə uğurla qədəm qoyur. Yekdilliklə Azərbaycanın Milli Məclisinin deputatları və prezidentləri A.Mütəllibov, Ə.Elçibəy, H.Ə.Əliyev (ikinci dəfə) Azərbaycan xalqı tərəfindən seçildilər. Bütün işıqlı dünyaya - yer üzünün hər tərəfində səpələnmiş 50 milyonluq Azərbaycan xalqı böyük ümidlə nəzərlərini Azərbaycan Respublikasının paytaxtı Bakıya dikib, onun işıqlı gələcəyini arzulayır və buna çalışır. Azərbaycanlılar sülhsevər xalqdır və həddindən artıq beynəlmiləldir, bu da ona XX əsrdə çox baha başa gəldi.

Dünyanın müxtəlif yerlərində Tokiodan San-Fransiskoya qədər minlərlə azərbaycanlı elm-texnika, maarif, diplomatiya, incəsənət, rəssamlıq, kosmonavtika, kompüter, biznes və bir sıra başqa sahələrdə çalışırlar. Təkcə Rusiyada iki yüzdən çox elmlər doktoru, professor çalışır. Bunlardan Rusiya elmlər akademiyasının müxbir üzvləri Ə.Ə.İsgəndərov, C.A.Kərimov, F.K.Salmanov, Azərbaycan EA-sının akademikləri Ə.F.Daşdəmirov, R.M.Mirqasımov, R.H.Rzayev, elmlər doktorları professorlar Tapdıq Əliyev, Saleh Əliyev, Svetlana Qasıмова, Çingiz Hüseynov, Şəmsəddin İsmayılov, Xalq Koroğlu, Rafiq Qurbanov, Nizami Məmmədov, Tofiq Məlikov, Əli Nəsirov, Zahid Orucov, Abbas Talışinski, Nurlan Əfəndiyev, Valide

Ağanəzərova, Kərrar Şəfiyev və başqaları, iş adamları Sərdar Abdullayev, Araz Ağalarov, Vahid Ələkbərov, Telman İsmayılov, Aydın Qurbanov, Suyun Sadıxov. Nəriman Nərimanov və Qəzənfər Musabəyov SSRİ İcraiyyə komitələrinin ali qanunvericilik orqanının sədrləri olmuşlar, M.C.Bağirov Sov.İKP MK Rəyasət üzvlüyünə namizəd olmuş, H.Ə.Əliyev Sov İKP MK Siyasi Bürosunun üzvü - SSRİ Ali idarəetmə orqanında SSRİ Nazirlər Sovetinin sədrinin birinci müavini olmuşdur, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ Dövlət və Lenin mükafatları laueratı general-leytenant Kərim Kərimov uzun illər SSRİ Müdafiə Nazirliyində və 25 il uçuş aparatları və kosmosa uçuş üzrə dövlət komissiyasının sədri olmuş, dünyada ilk dəfə olaraq kosmosa uçuşa - Y.Qaqarinə, G.Titova, V.Tereşkovaya və s. başqalarına o icazə vermişdir.

K.Ə.Hüseynov uzun illər SSRİ ÜHİMŞ-nin, sovet həmkarlarının rəhbərlərindən biri olmuşdur. S.A.Orucov SSRİ qaz sənayesinə rəhbərlik etmişdir. Sibir neftini və qazını azərbaycanlı Fərman Salmanov kəşf etmişdir. Rusiyanın neft və qaz sənayesində yüzlərlə yüksəkixtisaslı mütəxəssislər rəhbər və mühəndis texniki sahələrdə çalışırlar, Rusiyanın atom institutlarında səhiyyə sahələrində azərbaycanlılar ən yaxşı mütəxəssislərdir. Həbib Həbibov, Ə.Əmiraslanov, Ə.Qarayev böyük alim olmaqla uzun illər Rusiyanın baş mütəxəssisləri olmuşlar. Moskvada görkəmli Azərbaycan rəssamı uzun illər SSRİ rəssamlar ittifaqının və Rusiya rəssamlar ittifaqlarının rəhbəri olmuş Tahir Salahov yaşayır.

SSRİ xalq artisti Dövlət mükafatı laureatı, 10 il böyük teatrın səhnəsinin solisti olmuş Müslüm Maqomayev və bir sıra başqa şəxsiyyətlər Moskvada yaşayıb yaradırlar. Azərbaycan neft və qaz sənayesi mütəxəssisləri, Qazaxstanda, Türkmənistanda, ərəb ölkələrində Avropa və dünyanın bir sıra ölkələrində çalışırlar. Amerikada yarım milyondan artıq azərbaycanlı

yaşayır, onların arasında bir sıra böyük alimlər, iş adamları, memarlar, publisistlər, yazıçılar, şairlər, rəssamlar, sənət adamları yaşayır. Təkcə elmlər doktoru, professor yüzdən çoxdur. Bunlardan qeyri səlīs nəzəriyyənin banisi Lütfi Ələsgərzadə, Əli Cavan, Əlirza Məzli Əfşar, Murad Axundov, Elxan Başgöz, Həsən Cavadi, Bəhmən Lütfi, Şapur Ənsari və bir sıra başqaları. ABŞ-ın kosmik tədqiqatlar mərkəzində bir neçə azərbaycanlı çalışır, onlardan biri elmin korifeyi böyük alim-akademik Cavad Xerdidir. Amerika astronomlarından dördü azərbaycanlıdır. Doktor Mahmud bəy Zəraneyvan Pepertayn Universitetinin fəxri professorudur. Amerikanın keçmiş prezidentləri C.Ford, R.Reyqan, Tailandın kralı, İran şahı da bu elm mərkəzinin fəxri professoru olmuşlar.

Nyu-Yorkda Fətəli Xan Xoyskinin qardaşı oğlu publisist Zahid xan Xoyski yaşayır, San-Fransiskoda Murtuza Nigahi, Los-Ancelesdə şairə Azadə xanım Darayin və yazıçı Piruz Xanlı. Doktor Abuzər Supeheri Texas universitetinin Yaxın şərq kitabxanasının direktorudur. Azərbaycanlıların böyük bir qismi ABŞ-da biznes sahəsində çalışırlar, onlar böyük neft firmaları, bank və korporasiyaların sahibləridir. Kanadanın Vanquver, Monreal və Toronto universitetlərində Əlirza Əkbərzadə, Seyid Kyazit, Nuridi və başqaları İngiltərənin Kembric universitetində elmlər doktoru, professor Turxan Gənceyi, Edinburq (Şotlandiya) universitetində Qulamrza Səbri Təbrizi, Fransanın Strasburq universitetində İren Melikoff, Türkiyənin Egey universitetində Murad Yıldırım, Yaponiyanın Tokio universitetində İrəc Peresincat və xanımı Periduxt xanım (M.F.Axundovun törəməsi) Tokio universitetlərinin birində ingilis dili dərsi deyir. Rəhmanzadə qardaşlarının taleyi də maraqlıdır, qardaşlardan biri Əhəd iqtisad elmləri doktoru, Almaniyanın Bonn və Kassel universitetlərinin professoru, eyni zamanda Almaniya iqtisadi inkişaf nazirliyinin baş ekspertidir.

İkinci qardaş Rəhim - tibb elmləri doktoru professor, ümumalmaniya cərrahlar cəmiyyətinin prezidentidir. Üçüncü qardaş Səməd Londonda yaşayır Bi-Bi-sinin direktorlar Şurasının üzvüdür. Dördüncü qardaş Cəmşid Amerikada böyük bir sənaye korporasiyasının rəhbəri, mühəndisidir.

Bir çox azərbaycanlı keçmiş SSRİ adlanan məkanın müxtəlif bölgələrində bir sıra rəhbər vəzifələrdə çalışmış və bu gün də çalışırlar. Mirzə Davud Hüseynov 1930-33-cü illərdə Tacikistanın rəhbəri - Tacikistan KP MK-nın birinci katibi olmuşdur. Əziz Əliyev 1942-48-ci illərdə Dağıstan KP MK-nın birinci katibi işləmişdir. D.A.Əliyev Buxara və Sır-Dərya vilayət komsomol komitəsinin birinci katibi olmuşdur. Böyük alim, professor Ə.Əlizadə, A.A.Qurbanov, F.İsmayilov, yazıçılar Əkbər Ruhi, Hüseyn Muxtarov Türkmənstanda, professorlar Qiyas Tağibəyov və Fuad Şıxıyev Odessada, Məqsud Şeyxzadə və Yusif Çəmənəminli Özbəkistanda, İranın ruhani rəhbəri Ayətullah üzmi Xamneyi, Qafqazın şeyxi Hacı Allahşükür Paşazadə həzrətləri azərbaycanlıdır. Dünyanın hər tərəfinə səpələnmiş azərbaycanlıları sadalamaq mümkün deyil.

Təbii ki, tanınmış azərbaycanlıların böyük əksəriyyəti Azərbaycanda yaşamış, yaşayır və yaşayacaqlar.

Bu gün Azərbaycanda yaşayan görkəmli şəxsiyyətlər yazıçı Çingiz Abdullayev, Sara Aşurbəyli, Rüstəm İbrahimbəyov, Əzizə Cəfərzadə, şairlərdən Bəxtiyar Vahabzadə, Fikrət Qoca, rəssamlar, Toğrul Nərimanbəyov, Maral Rəhmanzadə, neftçi alimlər Mithəd Abbasov, Musa Əliyev, Kərim Kərimov, Azad Mirzəcənzadə, alim həkimlər Zərifə Əliyeva, Cəmil Əliyev, Umnisə Musabəyova, Mirməmməd Cavadzadə, mədəniyyət xadimləri Qəmər Almaszadə, Ələsgər Ələkbərov, Şövkət Ələkbərova, Firəngiz Əhmədova, Sara Qədimova, Rasim Balayev, Seyid və Xan Şuşinski, idmançılar Tofiq Bəhramov, Ələkbər Məmmədov və başqaları.

Müzakirənizə verilmiş kitabın müəllifi dünya sivilizasiyasına dəyərli töhfələr vermiş görkəmli azərbaycanlıları türkdilli, rusdilli, ingilis və ərəbdilli ölkələrin geniş oxucu kütləsinə tanımaq məqsədi qoymuşdur.

Kitab Azərbaycan, türk rus, ingilis və ərəb dillərində nəşr olunur, proloqdan, üç bölmədən və əlavələrdən ibarətdir. Birinci bölmədə XX əsrdə dünyasını dəyişmiş 100 görkəmli azərbaycanlı təqdim olunur. İkinci bölmədə proloqda və birinci bölmədə adları çəkilənlər, üçüncü bölmədə XX əsrin sonunda hal-hazırda yaşayan, proloqda və birinci bölmədə adları çəkilənlər təqdim olunur. Kitabın sonuncu bölməsində müxtəlif sənədlər, arayışlar və qeydlər verilmişdir. Kitabın hazırlanmasında onlarla adam müəllifə kömək etmişdir. Moskva dövlət universitetinin professoru Çingiz Hüseynov, Xalq Koroğlu, Moskva Dövlət dilçilik universitetinin professoru Tofiq Məlikov, texnika elmləri doktoru Telman Bəkirov, Moskva dövlət beynəlxalq əlaqələr institutunun dosenti Mötəbər Əliyev, bəstəkar Asya Sultanova, ictimai xadim Manaf Ağayev, Moskvanın 34 sayılı kitabxanasının işçiləri, bakılılar İqrar Əliyev, Vaqif Arzumanlı, İsmayıl Vəliyev, Tofiq Köçərli, İmran Xəlilov, Hacı Mehman Fərzullayev, Hacı Əli Səmədli, Hacı Rövşən Xəlilov, Sara Nuriyeva, Əlisafa Məmmədov və bir sıra başqaları.

Təssüf hissi ilə qeyd etmək istəyirik ki, Rusiyanın, Amerikanın, İngiltərənin və başqa ölkələrin tam məxfi hesab edilən elmi texniki mərkəzlərində çalışan görkəmli Azərbaycan oğulları haqqında məlumat əldə edə bilmədik. Belə informasiyalara malik olanlar bu bərdə müəllifə məlumat vermiş olsalar, kitabın növbəti nəşrində bunlar nəzərə alınacaq.

Müəllif ona kömək göstərənlərin hamısına təşəkkür etməklə onlara dərin minnətdarlığını bildirməyi özünə borc hesab edir.

ABBAS SƏHHƏT

(*Abbasqulu Əlabbas oğlu Mehtizadə*)

1874-cü ildə Şamaxıda doğulmuşdur. Azərbaycan şairi, ilk təhsilini Şamaxıda almışdır. 1900-cü ildə Tehran Universitetinin tibb fakültəsini bitirmişdir. Rus, ərəb, fars və fransız dillərini bilmişdir.

1901-ci ildə Vətənə qayıdan Abbas həkimliklə yanaşı şer yazmaqla da məşğul olmuş, ilk şerləri 1904-cü ildə “Şərqi-Rus” qəzetində çap olunmuşdur. M.Ə.Sabirin yaxın dostu olmaqla onun ilk nəşri olmuşdur. Gənc yaşlarında lirik şerlər yazmış, romantizmə meyl etmişdir. İctimai-siyasi görüşləri püxtələşdikcə şairin yaradıcılığında realist meyillər artmış zamanın tələbinə uyğun, habelə uşaqlar üçün şerlər yazmışdır. Təbiəti son dərəcə gözəl təsvir etməklə onu əkinçi məişəti ilə əlaqələndirərək mərdliyi, əməyi – zəhməti vəsf etmişdir. Burjuva mülkədar əxlaqına qarşı yazdığı “Özlərini sevənlər”, “Müsəlman ürəfaları” əsərlərində habelə xariciləri təqlid edənlərə qarşı çıxmışdır. Abbas Səhhət “Şair, şer pərisi və şəhərli” poemasında şairlər qarşısında xalq həyatı ilə bağlı yazmaq tələbini qoyurdu. Şəhərlinin diliylə şairə məsləhət görərək deyirdi: “Ya ər ol, ortaya çıx, gəl kömək et qardaşına”... Əgər sən şairsənsə qalx ayağa, xalqın içində axtar, ara, onların qəlbinin içindən qopar gör vətənin dərdi nədir...”

*Atəşli ürəkdən çıxan əfkarın ilə,
İldırımın saçıraq fırtınalar icad et.*

Abbas Səhhət uşaqlar üçün yazılmış “Yay”, “Ata və oğul”, “Quşlar” və onlarla başqa şer, mahnı, təmsillərin müəllifidir. “Volqa səyahəti”, “Əli və Aişə” əsərlərinin əlyazmaları itmişdir. O, tərcüməçi kimi, A.S.Puşkinin, M.Y.Lermontovun, İ.A.Krilyovun, V.Hüqonun, V.Götenin və bir sıra başqa şair və yazıçıların əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir.

Abbas Səhhət Əlabbas oğlu Mehtizadə (Abbas Səhhət) 1918-ci ildə Gəncədə vəfat etmişdir.

ABDULLAYEV HƏSƏN MƏMMƏDBAĞIR OĞLU

1918-ci ildə Culfa rayonunun Yayıc kəndində doğulmuşdur. Alim – fizik, SSRİ Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, Azərbaycan EA-sının həqiqi üzvü, 1970-83-cü illərdə Azərbaycan EA-nın prezidenti olmuşdur. Azərbaycan SSR Dövlət mükafatı laureatı, əməkdar elm xadimi. 1941-ci ildə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun fizika fakültəsini bitirmişdir.

Akademik Abdullayev ömrünün əlli ilindən çoxunu yarımkeçiricilər fizikasına və biofizikaya həsr etmişdir. İlk dəfə olaraq Selenin fizikası və selenli cihazlarda selenin anomal hallarını aşkara çıxarmaqla onların idarə olunması yollarını göstərmişdir. Uzunmüddətli elektrik yaddaşlı cihazların hazırlanması və lazer üçün mürəkkəb kimyəvi tərkibli yarımkeçirici monokristalların alınması üçün bir sıra kompleks təcrübələr aparmışdır. H.M.Abdullayev tərəfindən yeni mürəkkəb yarımkeçiricilərin alınması üçün aparılan təcrübələr, elektrik yaddaşlı idarə olunan diodların yaradılmasına gətirib çıxarmışdır. Termoelektrik çeviriciləri üçün yeni yarımkeçiricilərin alınmasını o, işləyib hazırlamışdır. H.M.Abdullayev 150 elmi əsərin müəllifidir. Onların 50-si xarici ölkələrdə çap olunmuşdur. 30-dan artıq ixtiranın müəllifidir. Bunlardan bir qismi ABŞ-da, Fransada, Rusiyada patent almışdır. Türkiyədə, Rusiyada, ABŞ-da yarımkeçiricilər fizikası və yarımkeçirici selenlər haqqında bir sıra mühazirələr oxumuşdur. Uzun illər Azərbaycan Elmlər Akademiyasının fizika institutuna rəhbərlik etmişdir. 1956-cı ildə ADU-də yarımkeçiricilər fizikası kafedrasının əsasını qoymuş, bir sıra gənc kadrlar hazırlamışdır.

Həsən Məmmədbağır oğlu Abdullayev dəfələrlə SSRİ Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1993-cü ildə Bakı şəhərində vəfat etmişdir.

AĞABÖYZADƏ SADIXBƏY İSMAYIL OĞLU

1865-ci ildə Göyçayda doğulmuşdur. Çar ordusunun general-mayoru, şərqsünas – alim. Orta təhsilini Bakı realni məktəbində almışdır. 1886-cı ildə Konstantinovsk hərbi-piyada məktəbini bitirdikdən sonra Mixaylovsk artilleriya məktəbinin üçüncü kursuna dinləyici kimi daxil edilmişdir. Buranı bitirdikdə podporuçik rütbəsi almışdır. 1899-cu ildə Sankt-Peterburqda olan hərbi Şərq dilləri institutunu bitirmişdir. Ərəb, fars, pol-yak, fransız, rus və türk dillərini bilirdi.

S.İ.Ağabəyzadə 1899-1913-cü illərdə Türkünstan diyarının Aşqabad Qarnizonunda xidmət etmişdir. Hərbi xidmətlə yanaşı elmi yaradıcılıqla məşğul olmuş, jurnallara ədəbi məqalələr göndərmişdir, “Turkmenskiy razqovornik” kitabını nəşr etdirmişdir. 1913-cü ildə general-mayor rütbəsi aldıqdan sonra təqaüdə çıxaraq Göyçaya gəlmişdir. Burada məktəb açmaq istəmiş, ancaq rus-alman müharibəsinin başlanması ilə əlaqədar 1914-cü ildə orduya çağırılmışdır. Daha dörd il xidmət edib Göyçaya qayıdır. 1918-ci ildə Azərbaycan Demokratik hökuməti qurulduqdan sonra bu hökumətdə Daxili İşlər Nazirinin müavini təyin olunur. 1920-ci ildə Azərbaycan Demokratik hökuməti süqut etdikdə Türkiyəyə gedərək bir müddət İstanbulda yaşamışdır. 1921-ci ildə Fransaya köçərək burada şərq dillərindən dərs demişdir. 1927-ci ildə S.İ.Ağabəyzadə Polşaya Lvov universitetinə şərq dilləri fakültəsinə professor kimi dəvət olunur. O, burada 17 il işləyərək 1944-cü ildə 79 yaşında vəfat etmişdir.

Ukraynanın Lvov şəhərində mərkəzi küçələrdən biri Sadıqbəy İsmayıl oğlu Ağabəyzadənin adınadır. Tanınmış Azərbaycan yazıçısı Əli Səmədli generalın həyatından bəhs edən “İki ömür yaşamış insan” adlı sənədli povest yazmışdır.

AĞAOĞLU

(Ağayev Əhmədbəy Mirzə Həsən oğlu)

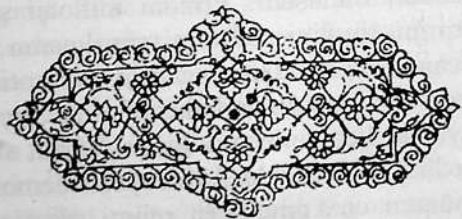
1869-cu ildə Şuşada doğulmuşdur. Azərbaycanın və Türkiyənin ictimai siyasi xadimi. İbtidai və orta təhsilini Şuşada almışdır. Parisdə hüquq məktəbini və Sarbonna Universitetini bitirmişdir.

Fransada olarkən gənc türklərlə yaxınlaşaraq onların türk xalqlarının özünüdərk ideyalarını ürəkdən qəbul etmişdir. 1884-cü ildə Azərbaycana gələrək “Həyat”, “İrşad”, “Tərəqqi” və “Kaspi” qəzetləri ilə əməkdaşlıq etmişdir. Türk xalqlarının özünüdərkinə milli oyanışına mədəni və ruhən yaxınlaşmasına tərəqqisinə xidmət edən yazılar yazmışdır. 1908-ci ildə İstanbula gedərək burada gənc türklərin “Birlik və tərəqqi” partiyasına daxil olmuşdur. Süleymaniyyədə kitabxana direktoru, “Türk yurdu” jurnalının redaktoru olmaqla İstanbul universitetində rus dilindən dərs demişdir. Ağaoğlu Azərbaycan demokratik respublikasının köməyinə gəlmiş Türk ordusunun siyasi rəhbəri olmuşdur. Erməni millətçi şovinistləri o vaxt Bakıda qırğın törətmiş 30 min müsəlmanın qanını tökərək Azərbaycan xalqına qarşı genosid siyasəti aparmışlar. Ağaoğlu Bakıda Azərbaycan parlamentinə üzv seçilərək Azərbaycan nümayəndə heyətinin tərkibində Versal sülh konfransında iştirak edir. 1920-ci ildə Azərbaycan demokratik Cümhuriyyətinin süqutu və kommunist rejimi dövründə Ağaoğlu İstanbula gələrək burada “Birlik və tərəqqi” partiyasının işində daha fəal iştirak edir. Birinci dünya müharibəsində Türkiyənin məğlubluğundan sonra Ağaoğlu “Birlik və tərəqqi” partiyasının digər rəhbərlərlə birgə ingilislər tərəfindən həbs olunaraq Malta adasına sürgün olunur. Sürgündən qayıtdıqdan sonra kamalçılarla yaxınlaşaraq Ankara İnformasiya agentliyi-

nə rəhbərlik etmiş “Hakimiyyəti-milliyə” qəzetinin baş redaktoru olmuş, ikinci və üçüncü çağırış Türkiyə Böyük Millət Məclisinə deputat seçildikdən sonra Kamal Atatürkün xarici məsələlər üzrə siyasi məsləhətçisi olmuş, SSRİ ilə Türkiyənin yaxınlaşması və xarici siyasət sahəsində qüvvə və bacarığını sərf etmişdir.

Əhmədbəy Mirzə Həsən oğlu Ağayev 1939-cu ildə Türkiyədə vəfat etmişdir.

Ağaoğlunun oğlu - Ağaoğlu Səməd Əhmədbəy oğlu (1909-1982) yazıçı, publisist və Türkiyənin dövlət və siyasi xadimi olmuşdur. Üç dəfə Böyük Millət Məclisinə deputat seçilmiş, baş nazirin müavini, dövlət naziri olmuşdur. 1960-cı ildə Bəyər-Menderes işinə görə ömürlük həbs cəzasına məhkum olunmuş, 1964-cü ildə amnistiyaya buraxılmışdır. “Rus sovet imperiyası”, “Mərmərə dənizində ada”, “Qafur müəllim”, “Atamın dostları” və s. iyirmidən artıq kitabın müəllifidir. 1967-ci ildə ulularının vətəni Azərbaycanı ziyarət etmişdir.

ARASLI HƏMİD MƏMMƏDTAĞI OĞLU

1909-cu ildə Gəncədə doğulmuşdur. Şərqsünas alimdir. Filologiya elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA-nın akademiki, ədəbiyyatçı, tənqidçi, pedaqoqdur. İlk təhsilini mollaxanada almış, sonra Gəncədə gimnaziyanı bitirmişdir. 1932-ci ildə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun dil və ədəbiyyat fakültəsini bitirmişdir. Özbəkistanın əməkdar elm xadimi, Türk Dil Qurumunun və İraq EA-nın fəxri üzvüdür.

46024
H.Araslı Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda və ADU-də dərs demişdir. Nizami adına Azərbaycan ədəbiyyatı muzeyinin direktoru, yaxın və orta şərq xalqları institutunun elmi işçisi, 1969-83-cü illərdə isə direktoru olmuşdur. Nizami, Xaqani, Şirvani, Füzuli, Nəsimi, Saib Təbrizi, Nəvai, Xətai, Vaqif, Vidadı və bir sıra başqa görkəmli şəxsiyyətlərin həyat və yaradıcılığında bəhs edən 500-dən artıq əsəri çap olunmuşdur. “Kitabi Dədə Qorqud”, “Koroğlu” dastanları və aşıq yaradıcılığı ilə bağlı onlarla məqalənin müəllifidir. H.M.Araslı ali və orta məktəblər üçün ədəbiyyat dərslərinin tərtibçisi-dir. Əsərləri ingilis, rus, ərəb, fransız, türk və özbək dillərində nəşr olunmuşdur.

Həmid Məmmədtəği oğlu Araslı orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1983-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir. Oğlu Elman Araslı şərqsünas alim, filologiya elmləri doktoru, professordur, diplomatik fəaliyyətlə məşğuldur. Azərbaycan respublikasının Səudiyyə Ərəbistanındakı fəvqəladə və səlahiyyətli səfirdir.

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

ASLANOV HƏZİ ƏHƏD OĞLU

1910-cu ildə Lənkəranın Gərmətük kəndində doğulmuşdur. Tank qoşunları general-mayoru, iki dəfə Sovet İttifaqı Qəhrəmanıdır. 1924-30-cu illərdə Bakıda və Leninqradda hərbi məktəb bitirmişdir.

Rus-alman müharibəsinin ilk günündən - 1941-45-ci illərdə H.Aslanov ön cəbhədə vuruşmuşdur. 1941-ci ildə Moskva ətrafındakı döyüşdə yüksək hərbi təşkilatçılıq qabiliyyətinə görə kapitan H.Aslanova podpolkovnik rütbəsi verilmişdir. Onun sərkərdəlik qabiliyyəti Stalinqradın müdafiəsində daha qabarıq şəkildə üzə çıxmış, rəhbərlik etdiyi əlahiddə tank alayı Manşteynin tank ordusuna əsaslı zərbə endirərək Stalinqrad ətrafındakı döyüşdə alaman-faşist ordusunun darmadağın edilməsində əhəmiyyətli rol oynamışdır. Bu döyüşdən sonra Stalinqrad ətrafındakı döyüşlərdə göstərdiyi igidlik və qəhrəmanlığa görə 55-ci əlahiddə alay, Qvardiya adına, komandiri isə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdür. 1944-cü ildə H.Aslanov 32-ci tank briqadasına komandir təyin edilərək tank qoşunları general-mayor rütbəsi aldıqdan sonra, onun briqadası Belarusiyanın və pribaltikanın azad olunmasında iştirak edir. 1945-ci ilin əvvəllərində Miatva indiki Yelqava şəhərinin azad olunması uğrunda gedən döyüşlərdə qəhrəmanlıqla həlak olur. Bakıda şəhidlər xiyabanında basdırılmış, qəbri üstündə tank üzərində büstü qoyulmuşdur. Həzi Əhəd oğlu Aslanov bir sıra orden və medallarla təltif olunmuş, ölümündən sonra ikinci dəfə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdür. Azərbaycan xalqı onun xatirəsini əziz saxlayır.

Bakıda Zabıtlar Evi, Zabıtlar parkı, Ali Ümumqoşun Məktəbi, bir sıra orta məktəblər, küçələr onun adını daşıyır. Haq-

qında romanlar, poemalar, povestlər, şeirlər yazılmışdır. Lənkəranda ev-muzeyi açılmış, dəmir yolu vağzal meydanında abidəsi qoyulmuş, haqqında film çəkilmişdir.

Oğlu Tofiq Həzi oğlu Aslanov görkəmli istintaq işçisi olmuş, daxili işlər general-mayorudur.

AXUNDOV VƏLİ YUSİF OĞLU

1916-cı ildə Bakıda doğulmuşdur. Alim-həkim, tibb elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA-nın Akademiki, 1941-ci ildə Azərbaycan dövlət tibb institutunu bitirmişdir.

V.Axundov 1941-49-cu illərdə hərbi həkim işləmiş, gigiyena institutunda elmi işçi, sonra direktor olmuşdur. 1949-69-cu illərdə səhiyyə naziri, Azərbaycanın KP MK-nın birinci katibi olmuşdur. 1969-72-ci illərdə Azərbaycan EA-sının vitse-prezidenti olmuşdur. 1972-ci ildən ömrünün sonunadək Virusologiya, mikrobiologiya və gigiyena institutuna rəhbərlik etmişdir. V.Axundov "Azərbaycanın su təchizatı mənbələrinin sanitariya-gigiyenik təsnifatı", "Azərbaycan SSR-i yaşayış məntəqələrinin gigiyenasının bir sıra məsələləri" monoqrafiyalarının və bir sıra başqa elmi əsərlərin müəllifidir.

Vəli Yusif oğlu Axundov dəfələrlə SSRİ və Azərbaycan SSR Ali Sovetinə deputat seçilmiş, bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1980-ci illərin sonlarında vəfat etmişdir.

AXUND MİRZƏ HACI ƏBUTURAB

XIX əsrin iyirminci illərində Bakının Əmircan kəndində doğulmuşdur. Dinşünas-alim, publist, maarifçi, Bakı cümə məscidinin Axundu. Başqa məscidlərdə də pişnamaz olmuşdur. İlk təhsilini Əmircanda mollaxanada, ali ruhani təhsilini Mədinədə almışdır.

Hacı Əbuturab Axund XIX-XX əsrin əvvəllərinin ən böyük din alimi və işıqlı maarifçisi olmuşdur. O, hesab edirdi ki, dinlə elm bir-birinə maneçilik deyil, əksinə onlar bir-birinə kömək etməklə vəhdət təşkil edirlər. İnsanın bilikli, elmdən həli olması üçün gərək onu uşaqılıqdan tərbiyə edəsən. "Yaşlı adamı ancaq müalicə etmək olar, tərbiyə etmək gecdir". O, dini və dünyəvi elmlərin birgə tədrisini alqışlayırdı. Axund öz fikirlərini təkcə məscidin minbərindən deyil, Bakıda çıxan "Həyat" qəzetinin səhifələrində çıxış etməklə təlqin edirdi. Öz qızını Z.Tağıyevin məktəbinə qoymaqla bir sıra dindarlara narazılığına səbəb olmuşdu. Özündən sonra gələn nəsillər üçün bu gün də öz aktuallığını itirməyən "İslamda parçalanmanın səbəbləri" adlı monoqrafiyanı miras saxlamışdır.

Axund Mirzə Hacı Əbuturab 1910-cu ildə Bakıda vəfat etmiş, Mərdəkanda dəfn olunmuşdur. Böyük azərbaycanlı Hacı Zeynalabdin Tağıyev ölümündən əvvəl vəsiyyəət etmişdi ki, onu Hacı Əbuturab Axundun ayaqları altında basdırsınlar. Z.Tağıyevin vəsiyyəti yerinə yetirilmişdi.

AXUNDOV RUHULLA ƏLİ OĞLU

1897-ci ildə Bakının Şüvəlan kəndində doğulmuşdur. Alim, publisist, siyasi və dövlət xadimi. Mədrəsə, realnı və ticarət məktəbini bitirmişdir. Rus, ingilis, fransız, fars və türk dillərini bilirdi. Azərbaycanın ilk kommunistlərindən olmuşdur.

R.Axundov 1916-18-ci illərdə Bakı qəzetlərinin redaksiyalarında korrektor və tərcüməçi işləmişdir. 1917-ci ildə Azərbaycanın sol esərlərinə qoşulmuşdur. 1919-cu ildə kommunist partiyasına daxil olur. 1918-20-ci illərdə Bakı sovetinin "Xəbərlər" və kommunistlərin orqanı olan "Kommunist" qəzetini redaktə edir. 1920-ci ilin aprelində Azərbaycanda kommunist rejimi qurulduqdan sonra R.Axundov Azərbaycanda və Zaqafqaziyada mühüm dövlət vəzifələrində olur, V.İ.Leninlə görüşür. K.Marks, F.Engels və V.Leninin əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə edir. O, ikicildlik rus-azərbaycan lüğətinin müəllifi və redaktoru, ədəbiyyat, incəsənət, tarixlə bağlı bir sıra əsərlərin müəllifi olmuşdur.

Ruhulla Əli oğlu Axundov kommunist ideyalarının işıqlı gələcəyinə inanaraq 20 il bu yolda mübarizə apardığına baxmayaraq Stalin repressiyasının qurbanı oldu - 1938-ci ildə güllələndi.

BAĞIROV MİRCƏFƏR ABBAS OĞLU

1896-cı ildə Qubada doğulmuşdur. Dövlət və siyasi xadim, 1933-53-cü illərdə Azərbaycan Respublikasına rəhbərlik etmişdir.

M.C.Bağirov əmək fəaliyyətinə Qubada müəllim kimi başlamışdır. 1918-ci ildə Azərbaycan demokratik hökumətinin daxili işlər orqanlarında, Bakı dəmiryol stansiyasında polis rəisi işləmiş, L.Beriya onun müavini olmuşdur. 1920-ci ildə Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra bolşeviklərə qoşulmuş, cəza dəstələrində şöhrət qazanmışdır. 1921-33-cü illərdə M.C.Bağirov fəvqəladə komissiyanın FK(ÇK) sədri, Baş Siyasi İdarə (BSİ-QPU), xalq daxili işlər komissarı, Azərbaycan Xalq Komissarları Sovetinin sədri olmuşdur. 1933-53-cü illərdə Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi, Sov.İKP MK Rəyasət Heyəti üzvlüyünə namizəd olmuşdur. Stalin repressiyası dövründə Azərbaycanın minlərlə ən yaxşı oğulları edama göndərilmişdir. Bütün diktatorlar kimi M.C.Bağirovun da müsbət cəhətləri olmuşdur. Azərbaycan dövlətçiliyinin formalaşmasında, xalqın özünüdərkində, iqtisadi və sosial inkişafında onun əhəmiyyətli rolu olmuşdur.

1953-cü ildə hakimiyyət uğrunda N.Xruşovla L.Beriya arasında mübarizədə qalib gələn N.Xruşov Mircəfər Abbas oğlu Bağirovu hakimiyyətdən uzaqlaşdırmışdır. O, çox bilirdi, ancaq bütün bunlar N.Xruşovu maraqlandırmırdı. 1956-cı ildə güllələnmişdir.

Oğlanları – 1919-cu ildə doğulmuş Vladimir hərbi təyyarəçi olmuş, 1942-ci ildə Mozdok ətrafında gedən hava döyüşündə qəhrəmanlıqla həlak olmuş, Cen isə (1932-1994) texnika elmləri doktoru, yol maşınlarının yaradılması üzrə böyük mütəxəssis olmuşdur.

BEHBUDOV RƏŞİD MƏCİD OĞLU

1915-ci ildə Tiflisdə doğulmuşdur. Müğənni (lirik-tenor), SSRİ xalq artisti, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ Dövlət mükafatı laureatıdır.

R.M.Behbudov 1934-44-cü illərdə Yerevan filarmoniyasının və Ermənistan Dövlət Opera və Balet Teatrının solisti olmuşdur. 1944-cü ildə Bakıya gələrək Azərbaycan filarmoniyasının solisti olur. 1945-ci ildə Üzeyir Hacıbəyovun "Arşın mal alan" musiqili komediyasında Bakı kinostudiyasında baş rolda çəkilir. Bu rol ona dünya şöhrəti qazandırır. Film dünyanın 60-dan çox ölkəsində ekranlardan düşmədi. "Arşın mal alan" komediyasında Süleymanın ariyasını Rəşid Behbudov Azərbaycan dövlət opera və balet teatrının, K.S.Stanislavski və Nemiroviç-Dançenko adına Moskva Dövlət Musiqili Teatrının səhnəsində oxumuşdur. Fikrət Əmirovun "Sevil" operasında ifa etdiyi Balasın ariyası tamaşaçıları rıqqətə gətirmiş bu səs, bu avaz əbədi olaraq onların yaddaşında qalmışdır. 1952-59-cu illərdə R.Behbudov Azərbaycan dövlət ansamblının solisti və bədii rəhbəri olmuşdur. 1966-cı ildə Azərbaycan Dövlət Mahnı Teatrını yaradaraq onun rəhbəri və aparıcı solisti olmuşdur. R.M.Behbudovun repertuarı son dərəcə zəngin idi. O, ərəb, hind, iran, rus, türk və dünyanın bir sıra başqa xalqların mahnılarını sevə-sevə, məhəbbətlə oxuyurdu. Çıxışlarında həznilik, məhəbbət hərarəti temperament, yaradıcılıq hiss olunurdu.

Rəşid Məcid oğlu Behbudov dəfələrlə SSRİ və Azərbaycan SSR Ali sovetlərinə deputat seçilmiş, bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdu. 1988-ci ildə Moskvada vəfat etmiş, Bakıda dəfn olunmuşdur.

R.B.Behbudovun atası Məcid Behbudəli oğlu Behbudov (1870-1945) tanınmış xanəndə olmuşdur; Qardaşı Ənvər Məcid oğlu Behbudov (1912-1998) tanınmış teatr rejissoru, RSFSR-in xalq artisti olmuşdur.

BƏDƏLBƏYLİ ƏFRASIYAB BƏDƏL OĞLU

1907-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Bəstəkar, musiqi tənqidçisi, dramaturq, Azərbaycanın xalq artistidir. 1930-cu ildə ADU-nun şərqşünaslıq fakültəsinin dilçilik şöbəsini, Leninqrad Konservatoriyası nəzdindəki musiqi məktəbini bitirmişdir.

Ə.Bədəlbəyli 1930-cu ildən ömrünün sonunadək dirijor olmuş, Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının baş dirijoru işləmişdir. Meydanlarda keçirilən simfonik konsertlərə dirijorluq etmişdir. 1943-46-cı illərdə eyni zamanda Azərbaycan Dövlət filarmoniyasının bədii rəhbəri olmuşdur. O, ilk Azərbaycan baleti olan "Qız qalası" baletinin, "Nizami", "Söyüdlər ağlamır" operalarının müəllifidir. "Hacı Qara", "1905-ci ildə", "Fərhad və Şirin" əsərlərinə musiqi bəstələmişdir. "Bahadır və Sona", "Söyüdlər ağlamır", "Qız qalası", "Qaraca qız", "Qızıl açar" baletlərinə libretto yazmışdır. Musiqi və teatr incəsənəti ilə bağlı onlarla məqalənin müəllifidir. C.Rossinin "Sevilya bərbəri" və bir sıra operaların mətnlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir.

Əfrasiyab Bədəl oğlu Bədəlbəyli bir sıra orden və medallarla təltif olunmuş, 1976-cı ildə Bakıda vəfat etmişdir. Bakıdakı musiqi məktəblərindən biri onun adını daşıyır.

BƏHLULZADƏ SƏTTAR BƏHLUL OĞLU

1909-cu ildə Bakının Əmircan kəndində doğulmuşdur. Rəngkar-rəssamdır. Əməkdar incəsənət xadimi, Azərbaycanın xalq rəssamı, Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatıdır. 1931-ci ildə Azərbaycan Rəssamlıq Məktəbini, 1941-ci ildə V.İ.Surikov adına Moskva Rəssamlıq İnstitutunu bitirmiş, V.A.Favorskinin və Q.M.Şaqalın tələbəsi olmuşdur.

S.B.Bəhlulzadə doğma yurdu tərənnüm edən onlarla lirik mənərə - portretin müəllifidir. Azərbaycanın müxtəlif guşələrini, günəşli Abşeronu, Dağlıq Qarabağı, bürkülü Muğanı, gözəl Qubanı, Lənkəranın təsvirəgəlməz lövhələrini fırça ilə kətan üzərinə köçürəkən böyük rəssam özünü unudur, fırça sanki paltıra ilə kətan arasında uçaraq təbiət mənərələrini bütün şairənəliyi ilə həkk edirdi. S.B.Bəhlulzadə doğma diyarın yaz nəfəslə təzə-tər havasını, ətirli çiçəklərini, doğma çölləri, bağları tərənnüm etməkdən yorulmurdu. Onun "Vətənimin baharı", "Bakıda atəşfəşanlıq", "Qudyalçay vadisi", "Qızıl bənövşəyə gedən yol", "Suraxanı atəşgahı", "Şahnabat", "Əmircan", "Neft daşları", "Şamaxı üzümlükləri" kimi əsərlərində rəssamın incə ruhlu lirik təxəyyülü onun romantikası ilə birləşir. S.B.Bəhlulzadə ilk baxışdan incə yüngül çalarları sərbəst improvizə, manera əlvanlığı ilə tanınıb nəzəri cəlb edir. Onun mənərə-peyzajlarında, intim-lirik natürmortlarında, incə xalça ornamentlərinin düzülüşünü əks etdirən ənənəvi xalq yaradıcılığı motivləri duyulur. S.B.Bəhlulzadənin fərdi sərgiləri Əlcəzir, Misir, Livan, Suriya, Tunis, Norveç, ADR, Çexoslovakiya, Bolqariya, İraq, Kuba, Kanada, Belçika, Fransa, Yaponiya və dünyanın bir sıra başqa ölkələrində nümayiş etdirilmişdir. Dünyanın onlarla muzeylərində S.B.Bəhlulzadənin əsərləri daimi ekspozatlar sırasındadır.

Səttar Bəhlul oğlu Bəhlulzadə bir sıra orden və medallarla təltif olunmuş, 1974-cü ildə Moskvada vəfat etmişdir. Əmircanda dəfn olunmuşdur, qəbrə üstündə ona abidə qoyulmuşdur.

BÜNYADOV ZİYA MUSA OĞLU

1921-ci ildə Astarada doğulmuşdur. Tarix elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA-nın akademiki, əməkdar elm xadimi, Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatıdır.

Z.Bünyadov 1941-ci ildə Bakı hərbi məktəbini bitirmiş, 1941-45-ci illərdə sovet-alman müharibəsində iştirak etmiş, bölüyə və tabura rəhbərlik etmiş, döyüşlərdə Berlinə qədər gedib çıxmışdır. Göstərdiyi qəhrəmanlıqlara görə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdür. 1950-ci ildə Moskva Şərqsünəslıq institutunu bitirmişdir. 1954-64-cü illərdə Azərbaycan EA-nın tarix institutunda elmi işçi, baş elmi işçi, orta əsrlər tarixi şöbəsinin müdiri, sonralar EA-nın Şərqsünəslıq institutuna çevrilmiş Yaxın və orta Şərq xalqları tarixi institutunun direktoru olmuşdur. Eyni zamanda 1970-ci ildən "Azərbaycan EA-nın Xəbərləri" jurnalının tarix, fəlsəfə və hüquq seriyasının baş redaktoru olmuşdur. 1958-59-cu illərdə ADU-də dərş demişdir. Z.Bünyadov 250-dən artıq əsər çap etdirmişdir. Daha çox şöhrət tapmış monoqrafiyaları - "Azərbaycan - VII-IX əsrlərdə", "Azərbaycan Atabəylər dövləti" (1136-1225) "Qafqaz Albaniyası tarixindən", "Xəzər dənizi ərəb məxəzlərində", "Torpaq mülkiyyəti vergilərinin növləri: Vergilər və xarəzmşahların vergi yığıcı" (1097-1203) və s. elmi əsərlərin müəllifidir. Z.Bünyadov həm də şərq dillərinin bilicisi kimi gözəl tərcüməçi idi. Z.Bünyadovun əsərləri Fransada, İraqda, Rusiyada, Türkiyədə və dünyanın bir sıra başqa ölkələrində nəşr olunmuşdur. O, dünyanın bir sıra alimlərinin əsərlərini ingilis, ərəb, rus və türk dillərindən tərcümə etmişdir. Onun professor Vəsim Məmmədəliyevlə birgə "Quran"ın Azərbaycan dilinə tərcüməsi tərcümə yaradıcılığının zirvəsi - şah əsəridir.

Ziya Musa oğlu Bünyadov bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1997-ci ildə Azərbaycan xalqının düşmənləri tərəfindən Bakıda qətlə yetirilmişdir.

BÜLBÜL

(Murtuza Məşədi Rza oğlu Məmmədov)

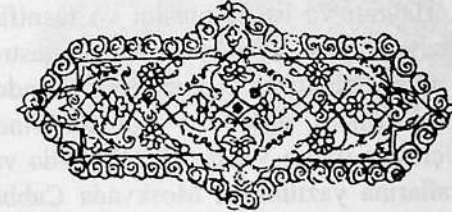
1897-ci ildə Şuşa yaxınlığında Xanbağında doğulmuşdur. Müğənni (lirik dramatik tenor) musiqi folkloru tədqiqatçısı, SSRİ xalq artisti, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı, professor - Azərbaycan professional vokal məktəbinin banisidir. Gənc yaşlarında Bülbül təxəllüsü almışdır. 1927-ci ildə Azərbaycan dövlət konservatoriyasında N.İ.Speranskinin sinfini bitirmişdir. İki dəfə 1924 və 1931-ci illərdə Milanda ixtisasartırmada olmuşdur.

Bülbül yaradıcılığa xanəndə kimi başlamış, Azərbaycan xalq mahnılarını və muğamlarını ifa etmişdir. 1916-cı ildə ilk dəfə Gəncədə Fikrət Əmirovun atası tanınmış musiqiçi Məşədi Cəmilin yazdığı "Sərkərdənin qılıncı" əsərində səhnəyə çıxmışdır. 1920-ci ildən Birləşmiş Azərbaycan opera teatru truppasının (1924-cü ildən opera və balet teatru) solisti olmuşdur. Bülbülün səsi öz dinamik çalarları ilə fərqlənmişdir. İncə yaradıcılıq duyğularına, malik olmaqla, milli ifaçılıq tərzini italyan vokal məktəbinin ənənələrini özündə birləşdirirdi. Ü.Hacıbəyovun "Koroğlu" operasında Koroğlu, Qliyerin "Şahsənəm"ində Qərib, M.Maqomayevin "Nərgiz"ində Əlyar, Ə.Bədəlbəylinin "Nizami"ində, Nizami, Niyazinin "Xosrov və Şirin"ində Fərhad, Raxmaninovun eyniadlı əsərində Aleko, Verdinin "Riqoletto"sunda Hersoq, və s. partiyaların təkrarsız ifası onun yaradıcılığında xüsusi yer tutur. Bülbül tez-tez konsert proqramları ilə xarici ölkələrdə qastrollarda olurdu. "Sən-siz", "Səvgili canan", "Qara gözlər", "Ölkəm" daimi repertuarında olan mahnılar idi. 1932-44-cü illərdə respublika elmi-tədqiqat musiqi mərkəzinin təşkilatçısı və rəhbəri olmuşdur.

Bir sıra elmi ekspedisiyalar təşkil edərək 200-dən artıq musiqi folkloru nümunəsinin ifa tərzini lentə almışdı. Azərbaycan xalq mahnılarının üç toplusunu nəşr etdirmişdi. 1932-ci ildən ömrünün sonunadək Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında dərs demişdir.

Murtuza Məşədi Rza oğlu Məmmədov (Bülbül) dəfələrlə Azərbaycan SSR Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla, habelə İtaliyanın "Harribaldi" ordeni ilə təltif olunmuşdur. 1961-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Bülbülün oğlu - Polad Bülbül oğlu (Polad Murtuza oğlu Məmmədov-1945) tanınmış müğənni və bəstəkardır. Azərbaycanın xalq artisti, 1988-ci ildən mədəniyyət naziridir.

CABBAR QARYAĞDI OĞLU

(*Cabbar Məşədi İsmayıl oğlu*)

1861-ci ildə Şuşada doğulmuşdur. Xanəndə, şair, musiqi xadimi, Azərbaycanın xalq artisti. Orta musiqi təhsilini Şuşada almışdır.

Cabbar Qaryağdı oğlu gənc yaşlarından oxumağa başlamışdır. 1887-ci ildə Ə.Haqqverdiyevin "Məcnun Leylinin qəbri üstündə" səhnəsində Cabbar Qaryağdı Məcnun rolunu ifa etmişdir. XIX əsrin 90-cı illərində Bakı, Gəncə, Ağdaş və Şamaxıda qastrollarda olmuşdur. 1905-ci ildə Qurban Pirimiov tarda, kamançada S.Oqanezaşvili olmaqla üçlük yaradır. Üçlüyün repertuarına Azərbaycanın xalq mahnıları Kürd-şahnaz, Mahur, Bayatı-Qacar, Heyratı və başqa musiqi və təsniflər daxil idi. Onlar Zaqaqqaziya, Orta Asiya, İran və İraqa qastrollara gedirdilər. Cabbar Qaryağdı təkcə Azərbaycan dilində deyil fars, özbək, türkmən, erməni, gürcü və ərəb dillərində də gözəl oxumuşdur. Üçlüyün ifaları Varşavada, Kiyevdə və Moskvada qrammofon vallarına yazılmışdı. Moskvada Cabbar Qaryağdı ilə tanış olan F.Şalyapın və S.Yesenin onun yaradıcılığını ifa ustalığını yüksək qiymətləndirirlər. S.Yesenin Cabbar Qaryağdını "Şərq musiqisinin peyğəmbəri" adlandırmışdı. Cabbarın geniş diapozonlu gözəl tembrli, güclü səsi var idi. Musiqi ictimaiyyəti onun səsinə italyan müğənnisi E.Karuzo ilə müqayisə edirdilər. Cabbar Qaryağdı Azərbaycan konservatoriyasının yaradıcılarından biri olmuşdur. O, burada klassik xalq musiqisindən dərs demişdir. Konservatoriyanın nəzdində Azərbaycan xalq musiqisini öyrənən Bül-Bülün rəhbərlik etdiyi elmi-tədqiqat kabinetində onun ifasında 300-ə qədər xalq mahnısı lentə alınmışdır ki, bunların da 50-sini bəstəkar S.Rüstəmov no-

ta almışdı. Cabbar Qaryağdı oğlu Azərbaycan filarmoniyasının və Azərbaycan radiosunun solisti idi. Şair kimi otuzdan artıq qəzəl və dübeyti yazmışdır. R.Qliyə "Şahsənəm" operasının yazılmasında kömək etmişdir. Üzeyir Hacıbəyov, Fikrət Əmirov, Niyazi öz musiqi əsərlərini yaradarkən Cabbar Qaryağdı oğlu ilə məsləhətləşərdilər.

Cabbar Məşədi İsmayıl oğlu (Cabbar Qaryağdı) orden və medallarla təltif olunmuş, 1944-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir.

CƏFƏR CABBARLI

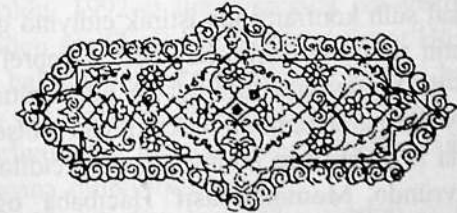
(Cabbarlı Cəfər Qafar oğlu)

1899-cu ildə Bakı yaxınlığındakı Xızı kəndində doğulmuşdur. Yazıçı şair, dramaturq, musiqiçi, teatr xadimi, Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimidir. İlk təhsilini rus-tatar məktəbində, sonra isə sənaye və teatr texnikumunda oxumuş, Azərbaycan Dövlət Universitetinin şərq fakültəsini bitirmişdir.

İlk "Bahar" şerini 1915-ci ildə "Məktəb" jurnalında dərc etmişdir. 1915-16-cı illərdə "Babayi-Əmir" jurnalında bir sıra satirik şerlərini, habelə дума üzvlərini tənqid edən felyetonlar dərc etdirmiş və buna görə bir neçə gün jandarmeriyanın qəzamatında yatmışdır. Onun ilk pyesləri "Vəfalı Səriyyə", "Solğun çiçəklər", hekayələri "Aslan və Fərhad", "Mənsur və Sitərə" sosial bərabərsizliyə, geriliyə, qadın hüquqsuzluğuna, haqsızlığa, çörekətirən, qaniçən namussuzlara qarşı yönəlmişdi. "Nəsreddin şah" tarixi dramında İrandakı feodalizm ifşa olunur. "Aydın" və "Oktay Eloğlu" pyesində rəzil, qurdlu, ikiüzlü vicdansız qaniçən olan varlıları tənqid etməklə sadə qəlblə zəhmət adamlarının faciəsinə, halına acıyır. "Od gəlini" tarixi romantik dramı feodal zülmünə qarşıdır. Bəstəkar Ə.Bəddəlbəylinin eyni adlı əsərə balet yazdığı "Qız qalası" poeması feodal şərqində qadın hüquqsuzluğuna qarşı yazılmışdır. Ümumiyyətlə, C.Cabbarlı qadın hüquqsuzluğuna qarşı bir sıra əsər, "Sevil", "Dilərə", "Dilbər", "Gülzar" dramatik pyes və hekayələr yazmışdır. "Sevil" pyesinin motivləri əsasında F.Əmirov opera yazmış, səhnədə oynanılmış, film balet lentə alınmış və bədii film çəkilmişdir. C.Cabbarlı "Almas" və "Yaşar" pyeslərində Azərbaycan kəndinin o dövrlükə real həyatı öz əksini tapmışdır. "1905-ci ildə" əsərində xalqlar dostluğu çox

incə şəkildə təənnüm olunur. Cəfər Cabbarlı Azərbaycan dram teatrının bədii rəhbəri və rejissor kimi Azərbaycan teatrının işində yaradıcı şəkildə fəal işləməklə onun inkişafına kömək edirdi. Onun tənqidi məlaqələri Azərbaycan teatru və dramaturgiyasının inkişafını istiqamətləndirmişdir. C.Cabbarlı Qliyerin "Şahsənəm" operasına libretto və bir sıra filmlərə kinossenari yazmışdı. O.F.Şillərin, J.Bomarşenin, A.Afinoqenovun və V.Şekspirin əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. C.Cabbarlının özünün əsərləri dünyanın bir sıra dillərinə tərcümə olunmuş, pyesləri ən böyük səhnələrdə oynanılmışdır. O, öz dram əsərində oxunan mahnılara musiqi bəstələmişdir.

Cəfər Qafar oğlu Cabbarlı (Cəfər Cabbarlı) 1934-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir. Xızıda və Bakıda ev muzeyi açılmış, Bakıda və Sumqayıtda heykəlləri qoyulmuşdur. Bakı kinostudiyası, Gəncə Dövlət dram teatru, Respublika teatr muzeyi, məktəb və kitabxana, Azərbaycanın bir sıra şəhərlərində küçələr və s. mədəni müəssisələr onun adını daşıyır. Haqqında roman, poema, şer, məqalə, monoqrafiyalar yazılmış, film çəkilmişdir. Rəssamlar onun portretlərini yaratmışlar.

CƏFƏROV MƏMMƏDYUSİF HACIBABA OĞLU

1885-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Siyasi və dövlət xadimidir. Orta təhsilini Bakıda almışdır. 1912-ci ildə Moskva universitetinin hüquq fakültəsini bitirmişdir. Tələbəlik illərində tələbə hərəktində fəal iştirak etmişdir.

M.Cəfərov 1912-ci ildə İrəvan quberniyası müsəlmanlarından Rusiya Dövlət Dumasına deputat seçilmişdir. Rusiyada fevral inqilabından sonra müvəqqəti hökumətin tapşırığı ilə Dövlət Dumasının üzvlərindən Cəfərov da daxil olmaqla 5 nəfərlik Zaqafqaziya komitəsi yaradılır. 1917-ci ilin noyabrında komissarlıq yarananda M.Cəfərov sənaye və ticarət komissarı olur. ADR-sı elan olunduqda M.H.Cəfərov bu hökumətinin tərkibinə sənaye və ticarət naziri kimi daxil olur. 1919-cu ildə Azərbaycan parlamentinə seçilir və Azərbaycan demokratik partiyası "Müsavata" üzv olur. Tezliklə M.Cəfərov Azərbaycanın diplomatik nümayəndəsi kimi Gürcüstana göndərilir. ADR-nın dördüncü kabinetində M.Cəfərov xarici işlər naziri olur. 1920-ci ilin fevralında Azərbaycan parlament sədrinin müavini seçilir. Bu ərəfədə parlamentin sədri Əlimərdan bəy Topçubaşov Versal sülh konfransında iştirak etdiyinə görə M.Cəfərov parlamentin sədri vəzifəsini icra edir. 27 aprel 1920-ci ildə gecə saat 23-də bolşeviklər tufənglərin lüləsi altında M.Cəfərovu Azərbaycan parlamentinin hakimiyyəti bolşeviklərə verməsi haqqında razılığa imza etməyə məcbur etdilər.

Sovet dövründə Məmmədyusif Hacıbaba oğlu Cəfərov müxtəlif sənaye müəssisələrində hüquq məsləhətçisi işləmiş, 1938-ci ildə Bakıda vəfat etmiş, Şağan kəndində dəfn olunmuşdur

ELÇİBƏY

(Əliyev Əbülfəz Qədirqulu oğlu (Elçibəy))

1938-ci ildə Ordubadın Kələki kəndində doğulmuşdur. Şərqsünas-alim, dövlət və siyasi xadim, tarix elmləri namizədi. 1962-ci ildə ADU-nun şərqsünaslıq fakültəsini bitirmişdir.

1962-63-cü illərdə Elçibəy Moskva hidrologiya institutunun Bakı flilalında tərcüməçi işləmişdir. 1963-64-cü illərdə Misirin Asuan bəndində tərcüməçi olmuşdur. 1965-68-ci illərdə ADU-nun aspiranturasında oxumuş, 1968-75-ci illərdə orada dərs demiş, 1975-ci ildə millətlər arasında milli və antisovet təbliğatla əlaqədar DTK orqanları tərəfindən həbs olunmuş, həbsxanada olmuşdur. Azad olunduqdan sonra bir müddət işsiz qalmışdır. 1977-92-ci illərdə Azərbaycan EA-nın əlyazmalar institutunda kiçik, sonra böyük elmi işçi işləmişdir. Əliyev Əbülfəz Qədirqulu oğlu (Elçibəy) tələbəlik illərindən sovet imperiyasına qarşı Azərbaycanın müstəqilliyi uğrunda barışmaz mübarizə aparmışdır. Elə buna görə də Azərbaycan gəncliyi arasında böyük populyarlığa malik olmuşdur. 1989-cu ildə "Xalq cəbhəsi" adlanan siyasi təşkilat yarandıqdan sonra onun sədri oldu. 1992-ci ilin iyununda isə yekdilliklə Azərbaycan prezidenti seçildi. Bir ildən sonra Surət Hüseynovun üsyanı zamanı hakimiyyətdən uzaqlaşaraq Kələki kəndinə gedir. 1997-ci ildə artıq ölkədə prezident seçildikdən sonra Bakıya qayıdır. Ömrünün son illərində müxalifətdə olan, "Xalq cəbhəsi" partiyasına rəhbərlik etmişdir.

Əliyev Əbülfəz Qədirqulu (Elçibəy) 2000-ci ildə Ankarada vəfat etmiş, Bakıda dəfn olunmuşdur.

ƏBDÜRRƏHMANOV FUAD HƏSƏN OĞLU

1915-ci ildə Şəkidə doğulmuşdur. Memardır. SSRİ Rəssamlıq Akademiyasının müxbir üzvü, əməkdar incəsənət xadimi, Azərbaycan xalq rəssamı, SSRİ Dövlət mükafatı laureatıdır. 1929-32-ci illərdə rəssamlıq texnikumunda, 1936-39-cu illərdə Repin adına Leningrad Dövlət Boyaqqarlıq, Heykəltaraşlıq və Memarlıq institutunda oxumuşdur.

Son dərəcə istedadlı sənətkar F.H.Əbdürrəhmanovun Azərbaycan monumental heykəltaraşlıq sənətinin inkişafı və formalaşmasında böyük rolu olmuşdur. Onun əsərləri zəngin yaradıcılıq ənənələri ilə seçilir. Bakıda və Gəncədə Nizaminin, Səməd Vurğunun, İbn Sinanın Buxarada, Rudəkiyə Düşənbədə, Suxe Batorun və Çoybalsanın Ulan-Batorda, Çoban, Azadlıq, Həzi Aslanov, S.Bəhlulzadə. İ.R.Mustafayev və başqa əsərlərində F.Əbdürrəhmanov yaradıcılığının intəhasız genişliyi insanı heyrətə gətirir. Sənətkar "Azadlıq" əsərində istedadlı yaradıcılıq manerası milli mənəvi zənginliyi üzə çıxarmağa nail ola bilmişdir. Nizaminin abidəsi əhəmiyyətli bədii ümumiləşdirmələri özündə əks etdirir. Burada obrazlılıq və plastika vəhdətdədir.

Fuad Həsən oğlu Əbdürrəhmanov orden və medallarla təltif olunmuşdu. Yaradıcılığının çiçəklənən dövründə 56 yaşında Bakıda vəfat etmişdir. 1971-ci ildə burada memorial ev-muzeyi açılmışdır.

ƏHMƏDBƏYOV ZİVƏRBƏY GƏRAYBƏY OĞLU

1873-cü ildə Şamaxıda doğulmuşdur. Memardır. Orta təhsilini Şamaxıda almışdır. 1902-ci ildə Peterburq inşaat-mühəndisləri institutunu bitirmişdir. İlk ali təhsilli diplomlu – azərbaycanlı memardır.

1902-17-ci illərdə Z.Əhmədbəyov Bakı Quberniyasının idarəsində, sonra isə Bakı şəhər idarəsində memar işləmişdir. 1908-22-ci illərdə Bakı şəhərinin baş memarı olmuşdur. Şamaxıda "Cümə məscidinin", "İmam məscidinin", Bakıda "Təzə Pir" məscidinin, Əmircanda və Vladiqafqazda bir sıra yaşayış, məişət binaları onun layihəsilə tikilmişdir. Z.Əhmədbəyov öz layihələrində Qərbi Avropa və Şərqi memarlıq ənənələrini böyük məharətlə birləşdirirdi. Bakıda Oftalmologiya institutunun və onun layihəsilə tikilən bir sıra başqa yaşayış binaları bu gün də göz oxşayır. Əmircanda tikdiyi məscid isə Şərqi memarlığının ən yaxşı incilərindən biri kimi YUNESKO tarixi abidələri siyahısına salınaraq qorunur. 1917-ci ildə isə Z.Əhmədbəyov "İslam mədəniyyət abidələrini qoruyan", 1919-cu ildə isə Şamaxıda mədəniyyət abidələrinin öyrənilməsi ilə məşğul olan "Yeni Şirvan" cəmiyyətlərini yaradır.

Zivərbəy Gəraybəy oğlu Əhmədbəyov 1925-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

ƏHMƏD CAVAD

(Axundzadə Cavad Məmmədəli oğlu)

1892-ci ildə Şamaxor rayonunun Seyfəli kəndində doğulmuşdur. İbtidai təhsilini evdə almış, 18 yaşında Gəncə mədrəsəsi adlanan ruhani seminariyasını fərqlənmə ilə bitirmişdir.

Səkkiz yaşında atasını itirən Əhməd Cavad onun çox böyük varidatının varisi olmuşdur. 1914-18-ci illərdə Rus-alman müharibəsi dövründə xeyriyyə fondu yaradaraq müharibədə yaralanan və həlak olanların ailələrinə, yetimlərə yardım etmişdir. 1912, 1916, 1918-ci illərdə Türkiyədə olmuşdur. Ermənilər azərbaycanlıları genosid edəndə Türk ordusunu yardıma çağıranların ilk təşəbbüscülərindən olmuşdur. Əhməd Cavad 13 yaşından çap olunmağa başlamışdır. İlk şerlər məcmuəsi 1916-cı ildə çap olunmuşdur. Azərbaycan dövlət himninin mətninin müəllifidir. (Musiqisi Üzeyir Hacıbəyovundur). "Azərbaycan Azərbaycan", "Can Azərbaycan", "Yaralı quş", "Biz qardaş deyilikmi", "Bir gün", "Bayram", "Mən olaydım", "Kür", "Dünnən" və bir sıra onlarla gözəl şer və mahnıların müəllifidir. Ə.Cavad Şeksprin "Otello" əsərini, A.Puşkinin, Ş.Rustavellinin və bir sıra başqa xarici müəlliflərin əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. Azərbaycanda sovet hakimiyyətinin ilk illərində Əhməd Cavad Qubada və Bakıda müəllimlik etmiş, proletar yazıçıları cəmiyyətinin sədri, Bakı kinostudiyasında redaktor olmuşdur. Kollektivləşmə dövründə Ə.Cavad özünün bütün mülkiyyətini kənddəki kolxoza bağışlamışdı.

Cavad Məmmədəli oğlu Axundzadə (Əhməd Cavad) Stalin repressiyasının qurbanı olmuş, 1937-ci ildə üçüncü dəfə həbs olunduqdan sonra oktyabrın 12-dən 13-nə keçən gecə güllələnmiş, ailəsi sürgün olunmuşdur. Beləcə, Azərbaycanın ən yaxşı oğullarından birinin həyatına son qoyuldu. Bakı küçələrindən biri onun adı ilə adlandırılmışdır.

ƏHMƏD CƏFƏROĞLU

(Cəfərzadə Əhməd İsmail oğlu)

1899-cu ildə Gəncədə doğulmuşdur. Filologiya elmləri doktoru, professordur. İbtidai təhsilini Səmərqənddə, orta təhsilini Gəncədə almışdır. 1916-17-ci illərdə Kiyev Kommersiya institutunda, 1919-cu ildə ADU-də oxumuşdur. 1924-cü ildə İstanbul Universitetinin dil və ədəbiyyat fakültəsini bitirmişdir. Rusiyadakı inqilabi hərəkatla bağlı Kiyevdə təhsilini yarımçıq saxlayan Ə.Cəfəroğlu Gəncəyə qayıdıb könüllü olaraq müsəlman ordusunda artilleriya zabiti kimi xidmət edir.

Bakıda və Azərbaycanın digər yerlərində Azərbaycan xalqına qarşı genosid siyasəti yürüdən erməni millətçilərinə qarşı vuruşmuşdur. 1919-cu ildə qapılarını yenidən açan ADU-də oxumağa başlamış, 1920-ci ildə Bakıda kommunist rejimi qurulduqdan Ə.Cəfəroğlu Türkiyəyə getmiş, burada təhsilini davam etdirmişdir. Əmək fəaliyyətinə İstanbul universitetində başlamışdır. Uzun illər türk dili tarixi kafedrasına rəhbərlik etmişdir. 40 monoqrafiyanın, 500-dən çox elmi işin müəllifidir. O, Nizami, Xaqani, Füzuli, Nəsimi, Vaqif, Vidadi, Cəlil Məmmədquluzadə, Məmmədəmin Rəsulzadə, Ömər Seyfəddin, Tofiq Fikrət, Rəşad Nuri, Xalidə Edip, AKA Gündüz, Yaqub Qədri və bir sıra başqa Azərbaycan, türk və fars yazıçı və şairlərin həyat və yaradıcılığını tədqiq etmişdir. "Yurd bilgisi" jurnalını təsis edərək onun ilk redaktoru olmuşdur. O, öz əsərlərini mükəmməl bildiyi macar, azərbaycan, alman, fransız, rus, ispan, fars, italyan, polyak və türk dillərində yazmışdır. Ə.Cəfəroğlu bir sıra Avropa və Asiya yazıçı və şairlərinin əsərlərini türk dilinə tərcümə etmişdir.

Əhməd İsmayıl oğlu Cəfərzadə Macarıstanın, Polşanın Elmlər Akademiyalarının müxbir üzvü və bir sıra beynəlxalq türkoloji cəmiyyətlərin üzvü olmuşdur. O, İspaniyanın "De Alfonso Sabio" və Türkiyənin bir sıra ordenlərilə təltif olunmuşdur. 1975-ci ildə İstanbulda vəfat etmişdir.

ƏFƏNDİYEV FUAD ƏLƏDDİN OĞLU

1909-cu ildə Bakıda doğulmuşdur. Alim-cərrah, tibb elmləri doktoru, professor, əməkdar elm xadimi, Azərbaycanın əməkdar həkimi, Azərbaycan EA-nın müxbir üzvü. 1929-cu ildə ADU-nun tibb fakültəsini bitirmişdir.

1930-44-cü illərdə F.Ə.Əfəndiyev Azərbaycan Dövlət tibb institutunun 2-ci fakültə cərrahlığı kafedrasında ordinator, dosent, professor, kafedra müdiri olmuşdur. Eyni zamanda respublika qanköçürmə stansiyasında direktor müavini, sonra direktor, 1939-60-cı illərdə ET hemotologiya və qanköçürmə institutunda direktor müavini, 1961-ci ildə Səhiyyə Nazirliyinin ET eksperimental klinik təbabət institutunu təşkil etmiş və ömrünün sonunadək onun direktoru olmuşdur. F.Ə.Əfəndiyev köks cərrahiyyəsi problemləri, qanköçürmə və perefrik damarların potoloji hemotologiyasından bəhs edən 160-dan çox elmi əsərin müəllifidir. Plevra boşluğunda qanın infeksiyalaşmasını asanlıqla təyin etməyə imkan verən orjinal üsul təklif etmiş, ağciyər əməliyyatlarını asanlaşdırmaq üçün alətlər yaratmış, hemotraks və hemartrazların, ekspress üsulla yanıqların üzərinə novakin, furasilin çəkməklə 16-18 saat ərzində yanığı üzərində germetik təbəqə – plyonka əmələ gətirməklə müalicəni asanlaşdırmışdır. F.Əfəndiyev üsulunda həтта qapalı hemotraks zamanı sitoloji nümunə tətbiq edilmişdir. Xlorlu-kalsiumu, qanın konservantı kimi işlətməyi təklif etmişdir.

Fuad Ələddin oğlu Əfəndiyev Azərbaycan SSR Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1963-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir. Bakıdakı 4 saylı xəstəxana onun adınadır.

ƏLİZADƏ ƏLƏŞRƏF ƏBDÜLHÜSEYN OĞLU

1911-ci ildə Şamaxıda doğulmuşdur. Geoloq-alim, geologiya minerologiya elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA-sının akademiki, SSRİ Dövlət mükafatı Laureatı Türkmənistanın əməkdar elm və texnika xadimi. 1937-ci ildə Azərbaycan sənaye institutunun geoloji fakültəsini bitirmişdir.

1938-40-cı illərdə Ə.Əliyev Azərbaycan sənaye institutunda dərs demiş, respublikada geoloji kəşfiyyatla məşğul olmuşdur. 1942-44-cü illərdə Azərbaycan KP MK katibi, 1944-cü ildə Azərbaycan KP MK ikinci katibi, 1946-48 “Azərneft” və “Azərneftkəşfiyyat” birliklərinin rəisi, 1949-54-cü illərdə Türkmənistan Dövlət Universitetində kafedra müdiri və Türkmənistan SSR EA faydalı qazıntılar bölməsinin müdiri, 1959-77-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Neft Sənayesi Elmi Tədqiqat və Layihə institutunun direktoru, 1977-ci ildən Azərbaycan SSR EA-nın M.Qubkin adına geologiya institutunda regional geologiya və tektonika şöbəsinin rəhbəri olmuş, bir sıra neft yataqlarının açılmasında iştirak etmişdir. Çox sayda elmi əsərlərin, monoqrafiyaların müəllifidir. Mezozey çöküntülərinin neftlilik problemi ilə məşğul olmuş, Türkmənstanda Pliosen çöküntülərinin strotirafik sxemini tərtib etmişdir. “Yer və zəlzələlər”, “Azərbaycanın Açıqgözü”, “Türkmənistanın Açıqgözü”, “Azərbaycanın Sarmatı”, “Azərbaycanın paleogen yataqları” və s əsərlərin müəllifidir.

Ələşrəf Əbdülhüseyn oğlu Əlizadə SSRİ Ali Sovetinin deputatı seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1980-ci illərin sonunda Bakıda vəfat etmişdir.

ƏLİZADƏ ƏBDULKƏRİM ƏLİ OĞLU

1906-cı ildə Bakının Bilgəh kəndində doğulmuşdur. Şərqsünas-alim, tarix elmləri doktoru, professor, əməkdar elm xadimi, Azərbaycan EA-nın akademiki, SSRİ Dövlət mükafatı laureatıdır. 1930-cu ildə Leninqrad Şərqsünaslıq İnstitutunu bitirmişdir.

1931-44-cü illərdə Ə.Əlizadə Leninqrad Şərqsünaslıq İnstitutunda və Leninqrad Dövlət Universitetində ADU-də SSRİ EA-nın şərqsünaslıq institutunda baş elmi işçi olmuşdur. 1944-50-ci illərdə Azərbaycan EA-nın tarix institutunun direktoru olmuşdur. 1950-57-ci illərdə qədim və orta əsrlər tarixi şöbəsinin, şərqsünaslıq şöbəsinin müdiri, ictimai elmlər üzrə akademik katib olmuşdur. 1958-79-cu illərdə şərqsünaslıq institutunun direktoru mətnşünaslıq və məxəzləri çapa hazırlama şöbəsinin rəhbəri olmuşdur. 60-a qədər əsəri nəşr olunmuşdur. ASE baş redaksiyasının üzvü olmuşdur. Ə.Əzimzadə Yaxın Şərq ölkələrinin səlcuqlar və moñqollar dövrünün tədqiqatçısıdır. Nizaminin "İsgəndərnəmə" əsərinin "Şərəfnəmə" hissəsini, "Sirlər xəzinəsi", Rəşid-ə-dinin "Cami Ət-Təvarix" Məhəmməd ibn Hinduşah Naxçıvaninin "Dəstur Əl katib fi təyin əl məratib", A.A.Bakıxanovun "Gülüstani irəm" və bir sıra başqa əsərlərinin çapa hazırlanması onun rəhbərliyi və iştirakı ilə olmuşdur. Ə.Əlizadənin əsərləri ingilis, alman, ərəb, türk, fars və bir sıra başqa dillərə tərcümə olunmuşdur.

Əbdulkərim Əli oğlu Əlizadə bir sıra orden və medallarla təltif olunmuş, 1979-cu ildə Bakıda vəfat etmişdir.

ƏLİYEV ƏZİZ MƏMMƏDKƏRİM OĞLU

1897-ci ildə İrəvanda anadan olmuşdur. Siyasi və dövlət xadimi, səhiyyə təşkilatçısı. Tibb elmləri doktoru, professor, Azərbaycan respublikasının əməkdar həkimi. 1925-ci ildə ADU-nun tibb fakültəsini bitirmişdir.

1929-42-ci illərdə Azərbaycan Klinik İnstitutunun direktoru, N.Nərimanov adına Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun rektoru, ADU-nun rektoru, Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin katibi, Azərbaycan KP MK-nın katibi, Dağıstan MSSR-in vilayət komitəsinin birinci katibi, 1949-50-ci illərdə ÜİK(b)P MK-nın inspektoru, 1950-1951-ci illərdə Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini, 1952-56-cı illərdə Elmi Tədqiqat Ortopediya və Bərpa Cərrahlığı İnstitutunun direktoru, 1956-cı ildən ömrünün sonunadək Azərbaycan həkimləri təkmilləşdirmə institutunun direktoru olmaqla elmi işlə məşğul olmuşdur.

Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyev dəfələrlə SSRİ, RSFSR, Azərbaycan SSR və Dağıstan MSSR Ali sovetlərinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1962-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir. Azərbaycanda və Dağıstanda bir sıra küçələr onun adı ilə adlandırılmışdır.

ƏLİYEV MİRZAĞA ƏLİ OĞLU

1883-cü ildə Bakının Hövsan kəndində doğulmuşdur. İki dəfə SSRİ Dövlət mükafatı laureatı, SSRİ xalq artistidir. İbtidai təhsilini mollaxanada, orta təhsilini Bakı rus-müsəlman məktəbində almışdır.

1901-ci ildə səhnə fəaliyyətinə həvəskar kimi Nəcəf bəy Vəzirovun "Müsibəti Fəxrəddin" əsərində Şahmar bəy rolunun ifası ilə başlamışdır. 1906-cı ildə "Həmiyyət" adlı teatr truppası yaradaraq müxtəlif tamaşalarda baş rollarda oynamışdır. 1907-12-ci illərdə "Nicat" cəmiyyətinin teatr truppasında çıxış etmişdir. 1912-ci ildə çar rejimini ifşa edən çıxışlarına və ictimai fəaliyyətinə görə Həştərxana sürgün olunmuşdur. Həştərxanda teatr truppası yaradan Mirzağa Əliyev 1912-16-cı illərdə Volqaboyu şəhərlərdə, Gürcüstanda, İrəvanda və İranda teatr tamaşaları ilə çıxış etmişdir. Üzeyir Hacıbəyovun "Arşın mal alan", "O, olmasın bu olsun", "Ər və arvad" Z.Hacıbəyovun "Əlli yaşlı cavan", "Evliykən subay" komediyaları teatrın daimi repertuarında idi. 1921-ci ildə M.Əliyev Bakıda müstəqil teatr yaradır. Burada "Vəzirin gözləri", "Məşədi evlənir", "Telefon" və bir sıra başqa tamaşalarda baş rolda oynayır. 1924-cü ildən ömrünün sonunadək Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında çalışmaqla bir sıra filmlərə çəkilir. M.Əliyev fitri istedadla malik səhnə ustası idi, oynadığı rollarda milli koloritə malik təbiilik və incə yumor ifa tərzini ancaq ona məxsus idi. Ü.Hacıbəyovun "O, olmasın, bu olsun" tamaşasında Məşədi İbad, C.Cabbarlının "Aydın"da Balaxan, "Od gəlini"ndə, Oddamdı "Yaşar"da Əmioğlu, Ə.Məmmədخانlının "Şərqi səhərində" Nəcəf bəy, M.İbrahimovun "Məhəbbət"ində Qulamhüseyn, M.Axundovun "Hacı Qara"sında Hacı Qara, M.Qorki-

nin "Həyatın dibində" əsərində Luka və bir sıra başqa rollarda son dərəcə gözəl ifa tərzilə tamaşaçıların dərin rəğbətini qazanmışdır. M.Əliyev "Almas", "Hacı Qara", "Bakının işıqları" və bir sıra başqa filmlərdə yaddaqalan obrazlar yaratmışdır.

M.Əliyev bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur. O, 1954-cü ild Bakıda vəfat etmişdir. Azərbaycan Dövlət İncəsənət Universiteti və Bakı küçələrindən biri onun adını daşıyır.

ƏMİRASLANOV ƏLİ AĞAMALI OĞLU

1900-cü ildə Qubadlının Balahəsənli kəndində anadan olmuşdur. Geoloq-alim, geologiya-minerologiya elmləri doktoru, professor, SSRİ EA-nın müxbir üzvü. 1930-cu ildə Moskva Mədən Akademiyasını bitirmişdir.

Ə.Əmiraslanov 1930-38-ci illərdə Uralda, Qazaxıstanda, Orta Asiyada və Qafqazda əlvan metallar - sink, mis, qalay və s. yataqlarının öyrənilməsi ilə məşğul olmuş, bir sıra yataqların açılmasında iştirak etmişdir. 1938-54-cü illərdə müxtəlif elmi-tədqiqat geologiya institutlarında işləmiş, Moskva geologiya institutunda dərslər demiş, "Sovetskaya Geologiya" elmi jurnalının baş redaktorunun müavini olmuşdur. Ə.Əmiraslanov 1954-62-ci illərdə SSRİ-nin əlvan metallurgiya, geologiya və Yer təkinin mühafizəsi nazirliklərində rəhbər vəzifələrdə çalışmışdır. "Qurğuşun və sink yataqlarının əsas tipləri" (axtarış metodları kəşfiyyat və qiymətləndirmə) "Avstraliyanın qurğuşun-sink yataqları. Yerləşmə qanunauyğunluğu və geoloji xarakteri". "Faydalı qazıntıların axtarılmasının progressiv metodları" və s. onlarla elmi əsərlərin müəllifidir.

Əli Ağamalı oğlu Əmiraslanov orden və medallarla təltif olunmuş, 1962-ci ildə Moskvada vəfat etmiş Novodeviçe qəbristanlığında dəfn olunmuşdur.

ƏMİROV FİKRƏT MƏŞƏDİ CƏMİL OĞLU

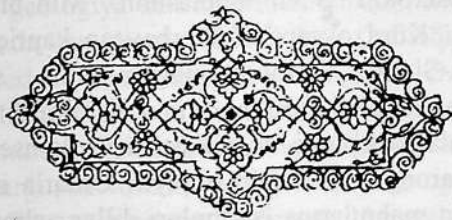
1922-ci ildə Gəncədə doğulmuşdur. SSRİ xalq artisti, SSRİ və Azərbaycan SSR Dövlət mükafatları laureatı, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, professor, Azərbaycan EA-nın müxbir üzvüdür. Gəncə musiqi məktəbini bitirdikdən sonra 1938-39-cu illərdə Bakı musiqi məktəbində oxumuş, 1948-ci ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını bitirmişdir.

F.Əmirovun yaradıcılığı təkrarolunmaz rəngarəngliylə seçilməklə Azərbaycan xalq musiqisi ilə üzvi vəhdət təşkil edir. O, ilk lirik-psixoloji "Sevil" operasının, "Min bir gecə" baletinin, "Şur", "Kürd ovşarı", "Azərbaycan kapriçiosu", "Gülüstən-Bayatı-Şiraz" simfonik muğamlarının, simli orkestr üçün "Nizami" fəlsəfi simfoniyasının müəllifidir. Ərəb mövzuları əsasında fortepiano ilə orkestr üçün konsertləri, musiqi axıclığı rəngarəngliyi ilə qəlb oxşayır. Onlarla mahnıları, romansları, xalq mahnılarına işləmələri dillər əzbəridir. Bir sıra dram əsərlərinə və filmlərə musiqi bəstələmişdir. F.Əmirovun yaradıcılığında simfonik muğamlar təkcə Azərbaycan deyil, bütövlükdə bütün şərq xalqlarının musiqi sənətində ənənəvi instrumentallıqda ilk simfoniyalaşdırma təcrübəsi kimi dəyərlidir. F.Əmirovun musiqisi İngiltərənin, Almaniyanın, Rusiyanın, Amerikanın, Fransanın və bir sıra başqa ölkələrin səhnələrində radio və televiziya səsəndirilmişdir. Onun əsərləri XX əsrin görkəmli dirijorları Niyazinin, L.Stakovskinin (ABŞ), Abandorqun (Almaniya), Munşun (Fransa), K.Rojdestvenskinin (Rusiya) və başqalarının rəhbərliyi ilə səslənmişdir.

F.Əmirov 1941-45-ci il sovet-alman müharibəsinin iştirakçısıdır. Dəfələrlə Azərbaycan SSR Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1959-84-cü illər

də Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının I katibi, eyni zamanda 1974-84-cü illərdə SSRİ Bəstəkarlar İttifaqının katibi seçilmiş, Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında dərs demişdir. F.Əmirov 1984-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir.

F.Əmirovun atası Məşədi Cəmil Əmiraslan oğlu (1875-1928) tanınmış musiqiçi-tarzən – müəllim olmuşdur. “Seyfül-mülk”, “Sərkərdənin qılıncı” və “Namuslu qız” musiqili dramlarının müəllifidir.

ƏRƏBLİNSKI

(Hüseyn Məmməd oğlu Xələfov)

1881-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. İlk təhsilini mollaxanada, orta təhsilini Bakı rus-müsəlman məktəbində almışdır.

H.Ərəblinski ilk dəfə səhnəyə 1897-ci ildə M.F.Axundovun “Lənkəran xanının vəziri” dramında Kərim rolunda çıxmışdır. 1905-ci ildən peşəkar aktyor kimi səhnəyə çıxmışdır. “Nicat” və “Səda” cəmiyyətlərinin nəzdindəki teatr truppalarında çıxış etmişdir. 1918-ci ildə Ceyhun, Zülfüqar və Üzeyir Hacıbəyov qardaşlarının teatr truppasında aktyor və rejissor kimi çalışmışdır. Ə.B.Haqverdiyevin “Bədbəxt cavanın”da Fərhad, N.B.Vəzirovun “Müsibəti Fəxrəddinin”də Fəxrəddin, Ş.Saminin “Dəmirçi Gavə”sində Gavə kimi xalq içindən çıxan igid, mərd, mübariz, qəhrəman, saf məhəbbəti, düzlüyü, təmizliyi tərənnüm edən obrazları özünəməxsusluğu ilə ifa edərək tamaşaçıya sevdirdi. Bütün rolların gözəl ifaçısı idi. Şeksprin eyniadlı əsərində Otello obrazı onun yaradıcılığının zirvəsidir. H.Ərəblinski 1916-cı ildə Bakı kinostudiyasında “Neft və milyonlar səltənətində” filmə çəkilmişdir. O, rejissor kimi, M.F.Axundovun, Ə.B.Haqverdiyevin, N.B.Vəzirovun, C.Məmmədquluzadənin, V.Şeksprin, N.Qoqolun dram əsərlərini habelə Üzeyir və Zülfüqar Hacıbəyov qardaşlarının musiqili komediyasını səhnəyə qoymuşdur. H.Ərəblinski ilk professional azərbaycanlı rejissor olmuşdur. O, teatr truppalarında Azərbaycanın, Şimali Qafqazın, Orta Asyanın, Krımın və Volqanın şəhərlərində qastrollarda olmuşdur. Həştərxanda teatr səhnəsində ilk addımlarını atan istedadlı aktrisa Davudovanı Bakıya dəvət etmiş, sonralar Mərziyə xanım Azərbaycan səhnəsinin ulduzuna çevrilmişdi.

Hüseyn Məmməd oğlu Ərəblinski (Xələfov) 1919-cu ildə Bakıda öldürülmüşdür. Sumqayıt Dövlət Dramatik Teatrı və Bakı küçələrindən biri onun adını daşıyır.

ƏSƏDULLAYEV ŞƏMSİ

1841-ci ildə Bakının Əmircan kəndində doğulmuşdur. Multimilyonçu – neft sahibkarı. Elmə, mədəniyyətə xüsusi qayğı göstərmiş, onlarla azərbaycanlı gəncin Almaniyada, Fransada, Varşavada, Kazanda, Kiyevdə, Moskvada, Odessada, Peterburqda və Xarkovda oxumasına himayədarlıq etmişdir. Tiflisdə olan Aleksandr müəllimlər institutu onun şəxsi vəsaiti hesabına fəaliyyət göstərmişdir. Ş.Əsədullayev tanınmış fransız yazıçısı Benin xanımın babasıdır.

Şəmsi Əsədullayev kasıb ailədə dünyaya göz açmışdır. Gəncliyində arabaçəkən olmuş, kənd təsərrüfatı məhsullarını daşımışdır. 1874-cü ildə azacıq kapitalla primitiv üsullarla işləyən neftçixarma kontoru açır. Artıq 1893-cü ildə bu kiçik kontor “Şəmsi Əsədullayev” adına yeni texnoloji üsullarla işləyən neftçixarma firmasına çevrilir. 1893-cü ildə cəmi 500 manat kapitalla malik “Şəmsi Əsədullayev” firması 1913-cü ildə artıq 10 milyon manat vəsaitə malik idi. Şəmsi Əsədullayev Sabunçu, Suraxanı və Ramanada yerləşən 37 neft buruğunun, mexaniki emalatxanaların və neftayırma zavodlarının, Xəzərdə üzən onlarla gəminin sahibi idi. Moskvada böyük daşınmaz mülkiyyətin sahibi idi. Malikanələrinin birini müsəlman mədəniyyət mərkəzinə bağışlamışdı (Tatar evi). 1920-ci ildə Azərbaycan Demokratik Respublikası süqut etdikdən sonra kommunist rejimi Əsədullayevin bütün mülkiyyətini milliləşdirdi.

Şəmsi Əsədullayev 1913-cü ildə Yaltada vəfat etmiş, Bakıda basdırılmışdır.

Ş.Əsədullayevin oğlu - Mirzə Əsədullayev (1875-1936) Azərbaycan demokratik hökumətinin görkəmli xadimlərindən olmuş, tanınmış fransız yazıçısı Beninin atasıdır.

ƏZİMZADƏ ƏZİM ASLAN OĞLU

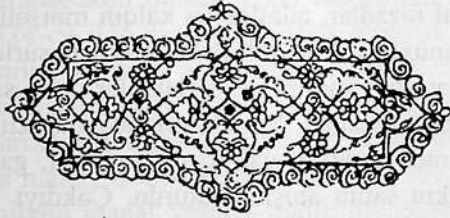
1880-ci ildə Bakının Novxanı kəndində doğulmuşdur. Azərbaycanın xalq rəssamı, Əmək Qəhrəmanı, xüsusi rəssamlıq təhsili almamışdır. Yaradıcılığı əsrlərdən bəri formalaşan Təbriz Azərbaycan miniatür məktəbindən və rus rəssamlıq məktəbindən bəhrələnmişdir.

1906-cı ildən “Molla Nəsrəddin”, “Baraban”, “Zənbur”, “Tuti”, “Kəlniyyət” və sair jurnalların səhifələrində satirik qrafik karikaturalarını nəşr etdirməklə Azərbaycan satirik qrafikasının əsasını qoymuşdur. Ə.Əzimzadənin əsərlərinin əsas mövzusu sosial təzadlar, adətlər və xalqın məişəti təşkil edirdi. Cəmiyyətin müxtəlif təbəqələrinin mənfi ünsürləri - xəsis təcirlər, fırıldaqçı din xadimləri, şarlatanlar onun satirik qələminin hədəfində olurdular. Yaradıcılığında obrazlılıq yığcamlıq olmaqla o mənfi surətləri gah kəsərlə yumor, gah yumşaq kinayə ilə kəskin satira atəsinə tuturdu. Çəkdiyi “İt boğuşdurma”, “Kişi arvadını döyür”, “Varlı evində toy”, “Su üstündə dava”, “Köhnə bakılılar” kimi əsərlərində müxtəlif sosial təbəqələrə məxsus tiplərin iç üzünü açaraq qadın hüquqsuzluğu ədalətsizliyə qarşı çıxış edir. O dövrdə cəmiyyətdəki sosial ədalətsizlikləri daha qabarıq əks etdirən “Köhnə Bakı tipləri” və “100 tip” əsəri xüsusilə təqdirəlayiqdir.

Ə.Əzimzadə satirik şair M.Ə.Sabirin “Hophopname”də çəkdiyi illüstrasiyalarla kitab qrafikası sənətinin əsasını qoymuşdur. Onun teatrlara çəkdiyi geyim eskizləri və dekorasiyalar Azərbaycan rəssamlığının bu sahədəki inkişafına xüsusi təsiri olmuşdur. Əsərləri Bakının, Moskvanın və dünyanın bir sıra başqa muzeylərində nümayiş etdirilir. 1940-cı ildən fərdi sərgiləri nümayiş etdirilmişdir. Bakıda keçirilən birinci sərgi-

də rəssamın 1200-dən çox əsəri nümayiş etdirilmişdir. 1920-43-cü illərdə Ə.Əzimzadə Azərbaycan rəssamlıq texnikumunda müəllim 1932-37-ci illərdə isə direktor olmuşdur.

Əzim Aslan oğlu Əzimzadə 1943-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir. Xalq öz istedadlı sənətkarını unutmamışdır. Bakı rəssamlıq texnikumu, Bakı küçələrindən biri onun adı ilə adlanır. Yaşadığı evdə rəssamın ev muzeyi açılmış evin yaxınlığındakı bağda büstü qoyulmuşdur.

ƏZİZ ŞƏRİF

(Əziz Qurbanəli oğlu Şərifov)

1895-ci ildə Naxçıvanda doğulmuşdur. Ədəbiyyatçı-tərcüməçi, filoloji elmlər doktoru, professor. Azərbaycan Respublikasının əməkdar elm xadimidir. İlk təhsilini Naxçıvanda, orta təhsilini Tiflisdə almışdır. 1915-17-ci illərdə Moskva Kommersiya institutunda oxumuş, 1943-cü ildə Moskvada ədəbiyyat institutunu bitirmişdir.

Əziz Şərif 1910-cu ildən çap olunmaqla başlamışdır. 1910-20-ci illərdə Tiflisdə müxtəlif nəşriyyatlarda işləmiş, müəllimlər institutunda dərs demişdir. Sonra Moskvaya köçmüş Moskva Ədəbiyyat institutunu bitirdikdən sonra SSRİ EA-nın şərqsünaslıq və Dünya ədəbiyyatı institutlarında böyük elmi işçi kimi fəaliyyət göstərmişdir. 1962-ci ildən ömrünün sonunadək MDU-nin professoru, kafedra müdiri olmuşdur. Çoxlu məqalələrin, elmi əsərlərin, tənqidi bioqrafik очерк və monoqrafiyaların müəllifidir. Əsərləri rus və Azərbaycan dillərində nəşr olunmuşdur. M.F.Axundovun, Ə.Haqqverdiyevin, N.B.Vəzirovun, C.Cabbarlının və başqa Azərbaycan yazıçılarının əsərlərini rus dilinə, N.V.Qoqolun, M.Qorkinin A.N. Tolstoyun, A.A.Fadayevin və başqalarının əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir.

Əziz Qurbanəli oğlu Şərifov (Əziz Şərif) 1988-ci ildə 93 yaşında Moskvada vəfat etmişdir. Doğma Naxçıvanda dəfn olunmuşdur.

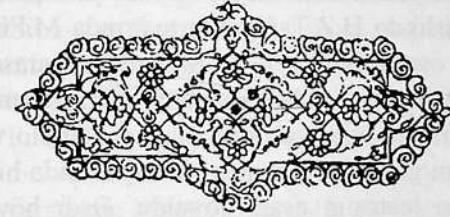
HACIBƏYOV CEYHUN ƏBDÜL HÜSEYN OĞLU

1891-ci ildə Şuşada doğulmuşdur. Publisist, ədəbiyyatşnas, ictimai xadimdir. Üzeyir Hacıbəyovun kiçik qardaşdır. İlk təhsilini Şuşada, orta təhsilini Bakıda almışdır. Peterburq və Sarbonna universitetlərində təhsil almışdır.

Gəncliyində musiqi və teatrı maraqlanmış sonra əsaslı şəkildə ədəbiyyat və publisistika ilə məşğul olmuşdur. Parisdə yaşayaraq "Revyu de Monde musulman" jurnalında Azərbaycan türklərinin mədəniyyəti ilə bağlı mütəmadi olaraq məqalələrlə çıxış edir. Parisdən "Baku" və "Kaspi" qəzetlərinə məqalələr göndərir. 1918-ci ildə ADR-sı bərqərar olduqda C.Ə.Hacıbəyli Bakıya qayıdaraq rusdilli "Azərbaycan" qəzetinə redaktorluq edir. 1919-cu ildə Azərbaycan nümayəndə heyətinin tərkibində Versal sülh konfransında iştirak edir. Parisdə "Azərbaycan ilk müsəlman Respublikası" kitabını nəşr etdirir, Revyu de Monde musulman jurnalında Andronikin başçılıq etdiyi erməni millətçi şovnist bandasının Azərbaycanda törətdiyi genosiddən 30 min insanı vəhşicəsinə qətlə yetirməsindən bəhs edən böyük məqalə ilə çıxış edir. Azərbaycan Demokratik respublikasının süqutundan, Bakıda kommunist rejimi qurulduqdan sonra, C.Hacıbəyli Parisdə qalır. Fransız oxucularını Azərbaycan musiqisi, incəsənəti və ədəbiyyatı ilə tanış edir. Üzeyir Hacıbəyovun "Arşın mal alan" musiqili komediyasını fransız dilinə tərcümə edərək səhnəyə qoyuluşunda iştirak edir. Azərbaycan teatri, ədəbiyyatı, Hüseyn Cavid, Cəfər Cabbarlı haqqında məqalələr yazır. 1928-ci ildə "Aziatik" jurnalında böyük azərbaycanlı ensiklopedist alim-filosov Abbasqulu Ağa Bakıxanov haqqında bir sıra məqalələr dərc edir.

1933-cü ildə "Aziatik-revyu" jurnalında bu gün də əhəmiyyətini itirməyən "Qarabağ azərbaycanlılarının dialekti" adlı elmi məqalə dərc etdirir. C.Hacıbəyli fransız şərqşünasları A.Benişen və T.Kelkejeninlə "Rusiyada 1920-ci ilədək müsəlman nəşriyyat işinin tarixi" adlı monoqrafiyanın hazırlanmasında iştirak edir (1964-cü ildə nəşr olunmuşdur)

Ceyhun Əbdülhüseyn oğlu Hacıbəyli 1962-ci ildə Parisdə vəfat etmiş, müsəlman qəbristanlığında dəfn olunmuşdur. Bakı küçələrindən biri onun adıdır.

HACIBƏYOV ÜZEYİR ƏBDÜLHÜSEYN OĞLU

1885-ci ildə Şuşa yaxınlığında Ağcabədidə doğulmuşdur. Bəstəkar, musiqişünas, SSRİ-nin xalq artisti, professor, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı, Azərbaycan EA-nın akademiki, Azərbaycan professional musiqi incəsənətinin banisi. 1899-1904-cü illərdə Qori müəllimlər seminariyasında təhsil almışdır. 1911-12-ci illərdə Moskva filarmoniya cəmiyyətində fərdi kurslarda, sonra isə Peterburq konservatoriyasında təhsil almışdır.

1908-ci ilin yanvarında Ü.Hacıbəyov qardaşları Ceyhun və Züdfüqarla birlikdə H.Z.Tağıyevin teatrında M.Füzulinin eyni adlı poeması əsasında "Leyli və Məcnun" operasını tamaşaya qoyur. Bu tamaşada Ceyhun Hacıbəyli İbn Salam rolunda çıxış edir. Bu əsərlə nota yazılmış musiqi ilə solo vokal ifaçılığını bəstəkarın göstərişinə uyğun olaraq özündə birləşdirən ilk Şərq muğam teatrının əsası qoyuldu. Əsər böyük rəğbətlə qarşılandı və bu gün də opera səhnəsindən düşmür. Bundan sonra Ü.Hacıbəyov "Şeyx Sənan", "Rüstəm və Söhrab", "Əsli və Kərəm", "Şah Abbas və Xurşudbanu", "Harun və Leyla" musiqili muğamlı operalarını yaratdı. Bu əsərlər insanın ən gözəl hissələrini təcəssüm etdirir. Bu əsərlərin hamısı 1908-ci ildə Ü.Hacıbəyov tərəfindən yaradılmış ilk teatr truppası tərəfindən H.Z.Tağıyevin maddi yardımı ilə səhnəyə qoyulmuşdur.

Ü.Hacıbəyov yaradıcılığının zirvəsi "Koroğlu" operasıdır. Bu epik qəhrəmanlıq dastanı XVII-XVIII əsrdə kəndli üsyanlarından sonra xalq hərəkatı birliyinin klassik musiqi nümunələri ilə obrazlı təzahür ifadəsidir. "Koroğlu" operasının musiqi

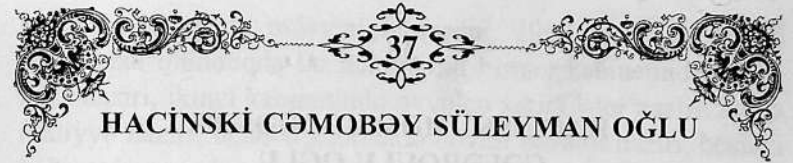
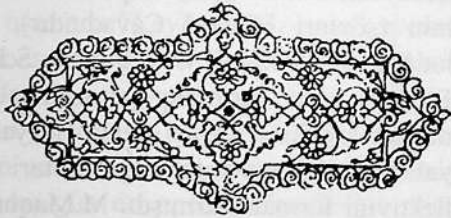
qi dramaturgiyasını mounmental xor səhnələri təşkil edir. Keçmiş dövrün məişəti və adət-ənənələri onun "Ər və arvad", "O olmasın, bu olsun" çox şöhrət tapmış "Arşın mal alan" musiqili komediyasında daha dolğun əksini tapır. Bu əsərlər, xüsusilə "Arşın mal alan", Londonda, Parisdə, Berlində, Nyu-Yorkda, Moskvada, Leninqradda, İstanbulda, Tehrandə, Qahirədə, Pekində, Varşavada, Sofiyada və dünyanın bir sıra başqa ölkələrində dəfələrlə oynanıb. "Arşın mal alan" motivləri əsasında 1917, 1945 və 1956-cı illərdə Bakıda, 1937-ci ildə isə Amerikada eyniadlı film çəkilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, "Arşın mal alan" dünya musiqi mədəniyyəti tarixində ilk müziki operadır. Öz muğam operalarına və musiqili komediyalarına Üzeyir Hacıbəyov librettoları özü yazırdı. O, çoxlu musiqi əsərlərinin müəllifidir. Nizaminin "Sənsiz" və "Sevgili canan" qəzəllərinə yazdığı romanslar ölməz sənət nümunələridir. O, Azərbaycan Demokratik Respublikasının (1918-20) Dövlət himninin (sözləri Əhməd Cavadındır), Azərbaycan SSR-nin Dövlət himnini (sözləri S.Vurğun və S.Rüstəmdir) müəllifidir. "Firuzə" əsəri yarımçıq qalmışdır. Ü.Hacıbəyov respublikada musiqi təhsilinə xüsusi qayğı ilə yanaşırdı. Musiqi məktəbi yaradaraq burada xalq çalğı alətləri şöbəsi təşkil etmiş, xor kollektivini formalaşdırmışdı. M.Maqomayevlə birlikdə ilk Azərbaycan mahnıları toplusunu nəşr etmişdir. 1938-48-ci illərdə Azərbaycan dövlət konservatoriyasının müəllimi və rektoru olmuşdur.

Üzeyir Əbdülhüseyn oğlu Hacıbəyov dəfələrlə SSRİ Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1948-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir. Azərbaycan Dövlət Konservatoriyası, özünün yaratdığı və rəhbərlik etdiyi Azərbaycan dövlət simfonik orkestri, Bakıda küçə onun adını daşıyır. Bakıda və Şuşada ev muzeyi açılmış, ona abidələr qoyulmuşdur. Bəstəkar F.Əmirov Ü.Hacıbəyova musiqili poema həsr etmiş, yazıçı Anar Bakı kinostudiyasında "Üzeyir Hacı-

bəyov. Uzun ömrün akkordları” ikiseriyalı film çəkmişdir. Ona çoxlu şeirlər, mahnılar, poemalar həsr olunmuş, haqqında oçerklər yazılmışdır.

Üzeyir Hacıbəyovun böyük qardaşı tanınmış bəstəkar Zül-füqar Əbdülhüseyn oğlu (1884-1950) “Aşiq Qərib” operasının, “Əlli yaşlı cavan” musiqili komediyasının, “Varlı”, “Evliykən subay”, “On bir yaşlı nişanlı” və başqa musiqi əsərlərinin mü-əllifidir. Ü.Hacıbəyovun əmisi oğlu Soltan İsmayıl oğlu Hacı-bəyov (1919-1950) tanınmış bəstəkar və dirijordur. SSRİ xalq artisti “Gülşən” baletinin və “Qırmızı qızılgül” musiqili kome-diyasının, “Karvan” süitasının və bir sıra başqa musiqi əsərlə-rinin müəllifidir.

HACİNSKİ CƏMOBƏY SÜLEYMAN OĞLU

1888-ci ildə Qubada doğulmuşdur. Siyasi və dövlət xadimi. Valideynlərlə hələ uşaqkən Bakıya köçmüş, burada gimnazi-yanı bitirmişdir. Bir müddət “Kaspi” qəzetində müxbir işlə-mişdir. 1907-ci ildə Peterburq Universitetinin hüquq fakültəsi-nə daxil olmuşdur.

C.Hacinski Universiteti bitirdikdən sonra 1915-17-ci illərdə birinci dünya müharibəsi illərində Batumda müsəlman qaçqın-ları cəmiyyətində çalışaraq ziyan çəkənlərə hüquqi yardım göstərmişdir. 1917-ci ilin aprelinde C.Hacinski Zaqaqaziya komitəsində Rusiyanın müvəqqəti hökumətinin nümayəndəsi təsdiq olunur. 1918-ci ilin fevralında Zaqaqaziya seyminə da-xil olur. Azərbaycan demokratik respublikasının birinci kabi-netində dövlət nəzarəti naziri olur. Dördüncü və beşinci kabi-netlərdə işə rabitə və teleqraf naziri olur, Azərbaycan Demok-ratik hökumətində parlamentə seçilir. 1920-ci ildə Azərbay-canda kommunist rejimi qurulduqdan sonra xalq ədliyyə kom-missarlığında çalışır. 1922-ci ildə birinci dəfə həbs olunaraq altı il məhkum olunur. Azadlığa çıxaraq Solovkovdan Bakıya gəlir. 1928-36-cı illərdə tutduğu böyük hüquq məsləhətçisi vəzifəsi ixtisara düşdüyü üçün işsiz qalıb, küçəyə düşür. İyir-mi iki ay heç kəs C.Hacinski işə götürmək istəmir.

1938-ci ilin noyabrında Cəmobəy Süleyman oğlu Hacinski təkrar həbs olunur, 1942-ci ildə Vyatka həbs düşərgəsində və-fat edir. Kommunist rejimi Azərbaycanın ləyaqətli oğullarının birini də beləcə məhv edir.

C.Hacinskinin böyük qardaşı Mehdibəy Süleyman oğlu (1879-1941) Azərbaycan mədəniyyətinin görkəmli nümayəndə-lərindən biri-publisist, nəşir, aktyor və teatr xadimi olmuşdur.

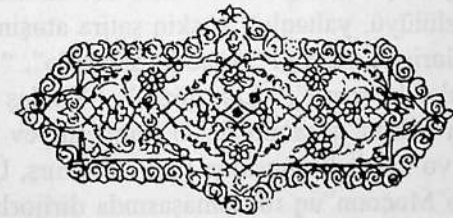
HACİNSKİ MƏMMƏDHƏSƏN CƏFƏRQULU OĞLU

1875-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Siyasi və dövlət xadimi, şəhərsalma mühəndisi. Orta təhsilini Bakı realnı məktəbində almışdır. 1902-ci ildə Peteburq texnologiya institutunu bitirmişdir.

1902-ci ildə M.C.Hacinski bir neçə ay Şəmsi Əsədullayevin Moskvadakı neftayırma zavodunun tikintisində çalışır. İlin sonunda Bakıya qayıdır və burada Bakı şəhər idarəsində tikinti şöbəsinə rəhbər təyin olunur. 1904-cü ildə C.Hacinski, M.Q.Mövsumov, M.Ə.Rəsulzadə RSDFP-nın Bakı komitəsinin nəzdində "Hümmət" qrupunu yaradırlar. 1905-ci ildə bu qrupa M.Əzizbəyov, N.Nərimanov və Azərbaycanın başqa kommunistləri daxil olurlar. 1904-5-ci illərdə bu qrup altı nömrə, "Hümmət" adlı qəzet buraxır. 1911-ci ildə M.Hacinski müsəlman demokratik müsavat partiyasına daxil olur. M.C.Hacinski şəhərin abadlaşdırılmasına xüsusi qayğı göstərir. Onun rəhbərliyi altında 1911-ci ildə Bakı bulvarının tikintisi başa çatdırılır, küçələrə ad, evlərə nömrə qoyulur. M.C.Hacinskinin təşəbbüsü ilə Şirvanşahlar sarayının bərpası üçün tədbirlər planı hazırlanır. 1913-cü ildə C.Hacinski bir müddət Bakı şəhər idarəsinə rəhbərlik edir. Rusiyada 1917-ci ildəki fevral burjuva inqilabından sonra M.Hacinski Bakıda və Moskvada müsəlmanların qurultayının işində iştirak edir. 1917-ci ilin oktyabrında keçirilən "Türk milli federallar" partiyasının və sonralar "Müsavat" adlandırılmış, "müsəlman demokratik müsavat" partiyasının birləşdirilmiş qurultayında "Müsavat" partiyasına keçərək onun mərkəzi komitəsinə üzv seçilir. Zaqafqaziya seyminin üzvü olmuş, Zaqafqaziya komissarlığında ti-

carət komissarının müavini olmuşdur. 1918-ci ilin aprelində ADR elan olunduqda bu hökumətin birinci kabinetində xarici işlər naziri, ikinci kabinetində əvvəlcə xarici işlər naziri, sonra maliyyə naziri, üçüncü kabinetdə dövlət nəzarət naziri, beşinci kabinetdə əvvəlcə daxili işlər naziri, sonra sənaye və ticarət naziri olmuşdur. M.Hacinski Azərbaycan parlamentinə nümayəndə seçilmişdi. 1920-ci ilin aprelində hökumətin təşkili M.Hacinskiyə tapşırılır. O, fraksiyalarla habelə bolşevik fraksiyası ilə danışıqlara başlayır. Onlara dövlətdə vəzifə təklif edir, bolşeviklər razılaşırlar. 1920-ci ilin aprelində M.Hacinski parlamentdə dövlətin formalaşdırılmasının mümkün olmadığını elan edir. Beş gün sonra Sovet Rusiyasının XI ordusu Bakıya daxil olur. Bu günlərdə "Müsavat"ın bir qrup üzvü M.Hacinski ilə birlikdə partiyadan çıxıb bolşeviklərə qoşulduğunu elan edir. Sovet dövründə M.Hacinski Azərbaycanın xalq təsərrüfatında rəhbər vəzifələrdə çalışmış, Zaqafqaziya sovet sosialist federasiyasında plan komissiyasının sədr müavini olmuşdur. 1920-30-cu illərdə M.Hacinski Azərbaycanın və Zaqafqaziyanın perspektiv inkişafı ilə əlaqədar bir sıra məqalələr dərc etdirir.

1931-ci ilin əvvəlində Məmməd həsən Cəfər qulu oğlu Hacinski sovet imperiyasının gələcək cəlladı L.Beriyanın tapşırığı ilə həbs edilərək mart ayında güllələnir.

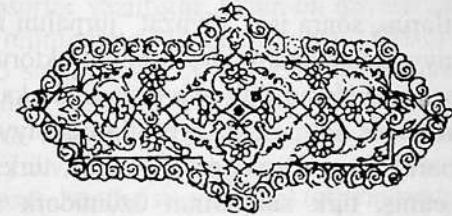
HAQVERDİYEV ƏBDÜRRƏHİM ƏSƏD BƏY OĞLU

1870-ci ildə Şuşada doğulmuşdur. Yazıçı, dramaturq, ədəbiyyatşünas, ictimai xadimdir. Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimidir. İlk təhsilini Şuşada, orta təhsilini Tiflis realni məktəbində almışdır. 1899-cu ildə Peterburq yol mühəndisləri institutunu bitirmişdir. İnstitutda oxuyarkən azad dinləyici kimi Peterburq universitetinin şərq fakültəsində ədəbiyyat dərslərində mühazirələri dinləmişdir.

Ə.Haqverdiyev 1892-ci ildə “Yeyərsən qaz ətini, bilərsən ləzzətini” ilk əsərini yazır. Dramaturq kimi Azərbaycan teatr sənətinin inkişafında böyük xidmətləri olmuşdur. “Dağılan Tifaq” əsərində o, dövrdə haqsızlıqları, rəzaləti, sələmçilərin orta təbəqənin var-dövlətinin ələ keçirməsi öz əksini tapmışdır. “Bəxtsiz cavan” əsərində kəndlilərin ağır əməyi təhsil alıb kəndə gələn bəyin öz təbəələrini müdafiə etməsi öz əksini tapır. “Pəri cadu” əsərində əyalət həyatı bütün çılaqlığı ilə canlanır, qadınların hüquqsuzluğu, hakim sinfin haqsızlıqları tənqid olunur. Əsər uzun müddət səhnədən düşməmişdir. “Marallarım”, “Xortdanın cəhənnəm məktubları”, “Şeyx Şaban”, “Diş ağrısı”, “Mirzə Səfər” kimi əsərlərində avamlığı, cəhaləti, ikiüzlülüüyü, yaltaqlığı kəskin satira atəşinə tutur. XX əsrin 30-cu illərində yazdığı “Ağac kölgəsində”, “Köhnə dudman”, “Qadınlar bayramı”, “Çox gözəl”, “Yoldaş Koroğlu” o dövrdə xüsusi şöhrət qazanmışdı. Ə.Haqverdiyev əsrin əvvəlində rejissor və istedadlı musiqiçi kimi tanınmış, Ü.Hacıbəyovun “Leyli və Məcnun”un ilk tamaşasında dirijorluq etmişdir. 1905-ci ildə Gəncə şəhər dumasına deputat seçilir. 30-cu illərdə teatrların dövlət müfəttişliyində işləmiş, ADU-də müha-

zirələr oxumuşdur. Ə.Haqverdiyev “Azərbaycanda teatr”, “M.F.Axundovun həyat və yaradıcılığı”, “M.Qorkinin həyat və yaradıcılığı”, “Bizim ədəbi dilimiz” kimi ədəbi publisistik yazıların müəllifidir. Ə.Haqverdiyev V.Şeksprin, F.Şillerin, E.Zolyanın, M.Qorkinin, A.Çexovun, V.Korolenko və başqalarının əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir.

Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev 1933-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir. Ağdam Dram Teatrı onun adını daşıyır. Azərbaycanın müxtəlif rayonlarında adına küçələr verilmişdir.

HÜSEYNZADƏ ƏLİBƏY MOLLA HÜSEYN OĞLU

1864-cü ildə Salyanda doğulmuşdur. Şair, alim, publisist, həkim, rəssam, maarifçi, nurlu bir insan olmuşdur. İlk təhsilini mollaxanada, orta təhsilini Tiflis şəhər gimnaziyasında almışdır. Peterburq universitetinin fizika-riyaziyyat fakültəsində təhsil almışdır. 1895-ci ildə İstanbulda Ali hərbi tibb məktəbini bitirmişdir. 1900-cü ildən İstanbulda ali hərbi tibb məktəbində professorun köməkçisi olmuş, tibbə, siyasətə dair məqalələrlə mətbuatda çıxış etmişdir. "İttihad və tərəqqi" partiyasının yaradıcılarından biri və fəal üzv olmuşdur.

Ə.Hüseynzadə 1904-cü ildə Bakıya gələrək "Həyat" və "Kaspi" qəzetlərini, sonra isə "Fiyuzat" jurnalını redaktə edir. "Səadət" cəmiyyəti nəzdindəki məktəbin direktoru olur. 1910-cu ildə İstanbula qayıdaraq tibb universitetində kafedraya rəhbərlik edib professor olur. Ə.Hüseynzadə ədəbiyyatda romantik axına rəhbərlik etmiş, lirik şerlər yazmış, türk milli ideyalarını təbliğ etmiş, türk xalqlarının özünüdərk səviyyəsinin yüksəlişi yolunda çalışmışdır. O, "Molla Nəsrəddin" jurnalının böyük maarifpərvər rolunu yüksək qiymətləndirmiş və burada öz rəsmləri ilə çıxış etmişdir. Onun çəkdiyi "Bibi Heybət məscidi", "Şeyxülislamın portreti" əsərləri Bakıda R.Mustafayev adında Azərbaycan dövlət incəsənət muzeyinin daimi eksponatıdır.

Əlibəy Molla Hüseyn oğlu Hüseynzadə 1940-cı ildə İstanbulda vəfat etmiş, Qaracaəhməd qəbristanlığında dəfn olunmuşdur. Azərbaycan dövlət incəsənət universiteti onun adı ilə adlanır. Salyanda ona abidə qoyulmuşdur.

HÜSEYNOV HEYDƏR NƏCƏF OĞLU

1908-ci ildə İrəvanda doğulmuşdur. Alim-filosof, ədəbiyyatçı, ictimai xadimdir. Azərbaycan EA-nın akademiki, SSRİ dövlət Mükafatı laueratı, 1931-ci ildə ADU-nu bitirmişdir.

H.N.Hüseynov 1936-40-cı illərdə SSRİ EA-sının Ensiklopediya və Lüğətlər institutu filialının direktoru olmuşdur. 1939-45-ci illərdə SSRİ EA Azərbaycan filialının sədr müavini, eyni zamanda Azərbaycan KP(b) MK nəzdində partiya tarixi institutunun direktoru olmuşdur. Uzun illər ADU-də kafedraya rəhbərlik etmişdir. Yüzlərlə elmi işin müəllifidir. "M.F.Axundovun fəlsəfi görüşləri", "Nizaminin sosial görüşləri", "Azərbaycanın böyük alimi A.Bakıxanov", bundan başqa onun Füzuli, M.Kazimbəy, Zərdabi, Vazeh, S.Vurğun, C.Cabbarlı, Ə.Şıxlinski və onlarla dahi şəxsiyyətlərin həyat və yaradıcılığından bəhs edən əsərlər yazmışdır. Onun ən dəyərli əsərlərindən biri Bağırov rejiminin süqutundan sonra 1958-ci ildə işıq üzü görmüş, 733 səhifəlik "XIX əsr Azərbaycan ictimai və fəlsəfi fikir tarixindən" əsəridir ki, burada Azərbaycan xalqının ictimai siyasi və fəlsəfi fikrinin inkişaf mərhələləri göstərilmişdir. H.Hüseynov "Rus-Azərbaycan" və Azərbaycan-Rus" lüğətlərinin əsas tərtibçisi və redaktorlarındandır. O, Qafqaz xalqlarının qəhrəman Şeyxi – Şeyx Şamil haqqında monoqrafiya yazmış, monoqrafiya hazır olanda hətta Stalin mükafatına təqdim edildikdən sonra sanki birdən-birə işıqlı, günəşli bir gündə ıldırım çaxdı. M.C.Bağrov "Pravda" və "Bakinski raboçi" qəzetlərində Şeyx Şamili Qafqaz xalqlarının azadlığı uğrunda vuruşan qəhrəman deyil, Türkiyənin və İngiltərənin casusu kimi qələmə verərək yazırdı ki, guya Şamil Qafqazı Türkiyəyə birləşdirməyə cəhd göstərirmiş. Beləliklə, XX əsrdə Azərbaycanın ən böyük aliminə qarşı iftiralər baş qaldırdı.

Heydər Nəcəf oğlu Hüseynov özünün həbs olunmağını gözləməyib 1950-ci ildə böhtanlara dözməyərək venasını açaraq intihar etdi. Kim bilir venasını özümü açmışdı?

HÜSEYNOV MİRZƏ DAVUD BAĞIR OĞLU

1894-cü ildə Bakıda doğulmuşdur. Siyasi və dövlət xadimi. Orta təhsilini Bakıda almışdır. Moskvada kommertiya institutunda oxuyarkən kommunistlərin onun xalqına ən yaxşı həyat quracaqlarına inanaraq öznü bütövlükdə inqilabi ideyalara həsr etmişdir.

Rusiyada fevral inqilabından sonra 1917-ci ildə Bakıya gələn M.Hüseynov "Tələbə komitəsi" yaradaraq tələbələr və gənclər arasında təbliğat aparmağa başlayır. 1918-19-cu illərdə "Hümmət" təşkilatının bolşevik qrupunda sədr müavini, sonra sədr olur. 1920-ci ildə Azərbaycan KP (b) MK sədri olur, habelə V.İ.Leninlə görüşür. Azərbaycanda kommunist rejimi bərqərar olduqdan sonra M.Hüseynov inqilabi komitənin sədr müavini, maliyyə və xalq xarici işlər komissarı, 1921-ci ildən eyni zamanda xarici işlər komissarı və ZSFSR nazirlər sovetinin sədr müavini olur. 1930-33-cü illərdə Tacikistan KP(b) MK birinci katibi olur. 1933-cü ildə "xalqların rəhbəri" Stalinin qəzəbinə gəlir. 1934-37-ci illərdə RSFSR xalq maarif komissarlığında qeyri-rus məktəbləri şöbəsinə rəhbərlik edir.

Mirzə Davud Bağır oğlu Hüseynov 1938-ci ildə Stalin repressiyasının qurbanı kimi güllələnir. Saf qəlblə kommunistlərin gələcəyinə inanan bir sıra azərbaycanlı kommunistlər kimi onun da həyatına belə faciəli surətdə son qoyuldu.

HÜSEYN CAVID

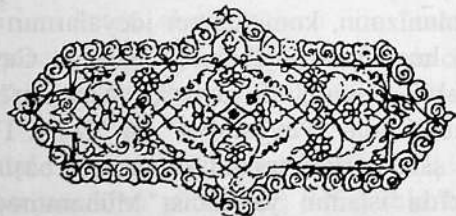
(Rasizadə Hüseyn Abdulla oğlu)

1882-ci ildə Naxçıvanda doğulmuşdur. Şair dramaturq. İlk təhsilini mollaxanada, orta təhsilini Naxçıvanda və Təbrizdə almışdır. 1909-cu ildə İstanbul universitetinin ədəbiyyat fakültəsini bitirmişdir.

1909-15-ci illərdə Hüseyn Cavid Naxçıvanda, Gəncədə, Tiflisdə və Bakıda müəllim işləmişdir. 1913-cü ildən çap olunmağa başlamışdır. Hüseyn Cavid Azərbaycan romantizminin görkəmli nümayəndələrindən olub haqsızlığa qarşı etiraz etmiş humanizmi təbliğ etmişdir. "Keçmiş günlər", "Bahar şəhi", "Ana" dramı, "Maral", "Şeyda", "Şeyx Sənan", "İblis" əsərləri yaradıcılığında görkəmli yer tutur. Azərbaycanda kommunist rejiminin qurulması onda sanki gələcəyə inamı bir az da artırır. Hüseyn Cavid bu inamı "Azər" dastanında sonra "Məsud və Şəfiqə" dramında əks etdirdi. Ancaq tezliklə açıqcasına kommunizmin, kommunizm ideyalarının nağıldan başqa bir şey olmadığına heyfisləndi. Hüseyn Cavid "Peyğəmbər", "Topal Teymur", "Siyavuş", "Xəyyam" və s. tarixi dramların müəllifidir. "Peyğəmbər" və "Topal Teymur" dramlarına görə şair kəskin tənqid olunmağa başlandı ki, guya "Peyğəmbər"də islamın yaradıcısı Mühəmmədi ideallaşdırmaqla islam ideyalarını, "Topal Teymurda" isə feodal işğalçını təbliğ etmişdir. Şərqi işıqlı simalarından biri şair və filosof Xəyyam obrazı Şərqi orta əsrlər fonunda geniş təsvir olunmuşdur. Sənətkarlar və tələbələr, saray oyanları, ikiüzlü din xadimləri xalq, saray, xəlifə, övliyalər, bütün bunlar işıqlı boyalarla aydın təsvir edilmişdir. Romantik şair olan Hüseyn Cavid mahnılar, musiqi, aforizmlərdən canlı şəkildə istifadə

etməklə insanın obrazını yaratmış, onu həyatsevər, hikmətli, ağıllı və mərhəmətli təsvir etmişdir. Xəyyamın həyatı faciəli olsa da obrazı cəzbedici və gözəldir. “Simli saz” və “Kor neyçalan” poemaları Cənubi Azərbaycan xalqının faciəli taleyinə həsr olunmuşdur.

Hüseyn Abdulla oğlu Rasizadə (Hüseyn Cavid) 1937-ci ildə Stalin repressiyasının qurbanı oldu. O, 1941-ci ildə İrkutsk vilayətində həbs düşərgəsində vəfat etdi. Cəsədinin qalıqları vətənə gətirilərək Hüseyn Cavidin ev muzeyinin həyətində basdırılmışdır. Bakıda və respublikanın başqa şəhərlərində kitabxanalar, məktəblər, küçələr onun adını daşıyır. 1982-ci ildə Azərbaycan xalqı Hüseyn Cavidin 100 illik yubileyini təntənə ilə geniş qeyd etdi. Naxçıvanda “Hüseyn Cavid poeziyası” teatri açılmış, haqqında monoqrafiyalar, poemalar, şerlər və çoxlu məqalələr yazılmışdır.

44

XASMƏMMƏDOV
XƏLİL BƏY HACIBABA OĞLU

1873-cü ildə Gəncədə doğulmuşdur. Siyasi və dövlət xadimi, Azərbaycan demokratik partiyası “Müsavat”ın əsas ideoloqlarından biri olmuşdur, orta təhsilini Gəncədə almışdır. 1895-ci ildə Moskva universitetinin hüquq fakültəsini bitirmişdir.

1895-1919-cu illərdə Ekaterinodar və Elizavetepol qəzalarının məhkəmələrində işləmişdir. II və III çağırış Dövlət Dumasına deputat seçilmişdir. 1913-18-ci illərdə Elizavetepol şəhər bələdiyyə rəisi, Yelizavetepol qəza icraiyyə komitəsinin sədri olmuşdur. 1917-ci ildə Rusiyada fevral inqilabından sonra Zaqafqaziyada komissarlıq yaradıldıqda nəzarət komissarı, habelə Zaqafqaziya seyminin üzvü olur. 1918-ci ilin mayında Azərbaycan Milli Şurasında icraiyyə komitəsinin tərkibində olmuşdu. O, Azərbaycan demokratik hökumətinin bütün beş kabinetinin tərkibində ədliyyə, yollar, daxili işlər, təkrarən ədliyyə naziri, Azərbaycan parlamentinin üzvü olmuşdur.

1920-ci ilin aprelində Xəlil bəy Hacıbaba oğlu Xasməmmədov Azərbaycanın Türkiyədə səfiri təyin olunur. Azərbaycan demokratik respublikasının süqutundan və Azərbaycanda kommunist rejimi qurulduqdan sonra mühacir olaraq vətənə qayıtmadı. 1947-ci ildə (başqa bir məlumata görə 1938-ci ildə) Türkiyədə vəfat etmişdir. Bakıdakı hüquq kadrlarının təkmilləşdirmə institutu onun adını daşıyır.

XƏLİL RZA ULUTÜRK*(Xəlilov Xəlil Rza oğlu)*

1932-ci ildə Salyanın Pirəbbə kəndində doğulmuşdur. Şair, ədəbiyyatşünas, tənqidçi, filologiya elmləri doktoru, Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi, M.F.Axundov adına mükafatın laureatı, 1954-cü ildə ADU-nun filologiya fakültəsini bitirmişdir.

X.Rza 1956-cı ildə "Azərbaycan qadını" jurnalında ədəbi işçi kimi fəaliyyətə başlamışdır. 1957-59-cu illərdə M.Qorki adına ədəbiyyat institutunda oxumuşdur. Sonra Azərbaycan pedaqoji institutunda dərslər demiş, AE akademiyasının ədəbiyyat institutunda baş elmi işçi olmuşdur. Ədəbi yaradıcılığa 1948-ci ildə "Azərbaycan pioneri" qəzetində dərc etdiyi "Kitab" şeiri ilə başlamışdır. O, bir sıra ədəbi publisistik əsərlərin və tərcümələrin müəllifidir. 80-ci illərin sonunda yazdığı "37-i davam edir" poeması sanki aydın günəşli bir gündə ildırım kimi parladı. 1988-ci ildə "Bilik" cəmiyyəti yaradaraq azərbaycanlılar arasında erməni işğalçılarına və onların himayədarlarına, rus imperiyasına qarşı azadlıq mübarizəsinə çağırırdı. 1990-cı ilin yanvarında həbs olunaraq 22 ay Lefortovo kameralarında işgəncələrə məruz qalmışdı. Azərbaycanda Xəlil Rzanın xilasını üçün müdafiə komitəsi yaradılmışdı. Moskvada oktyabr hadisələrindən sonra azadlığa çıxıb Bakıya qayıdır. Oğlu Təbriz Qarabağda Azərbaycan Torpaqlarını erməni işğalçılarından müdafiə edərək qəhrəmanlıqla həlak olmuş, Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdür.

Xəlil Rza oğlu Xəlilov (Xəlil Rza Ulutürk) 1994-cü ildə Bakıda vəfat etmiş, ölümündən sonra "İstiqlal" ordeni ilə təltif olunmuşdur.

**XİYABANI ŞEYX MUHƏMMƏD
HACI ƏBDÜLHƏMİD OĞLU**

1878-ci ildə Təbrizin Xamnə kəndində doğulmuşdur. Cənubi Azərbaycanın milli-azadlıq hərəkatının görkəmli xadimi, publisist.

Təbrizdə ruhani təhsili almış Xiyabani 1905-11-ci illər İran inqilablarının fəal iştirakçısı olmuşdur. Port-Petrovsk, Bakı və Tiflisdə yaşamışdır. 1914-18-ci illərdə Təbrizdə gizli yaşamışdır. 1917-ci ildə Cənubi Azərbaycan Demokratik partiyasına rəhbərlik etməklə partiyanın orqanı olan "Təcəddüd" qəzetində mütəmadi olaraq çıxış etməklə İrandakı azərbaycanlıları müstəqillik uğrunda mübarizəyə çağırmışdır. 1920-ci ilin aprelində Təbriz üsyanına iyununda isə Cənubi Azərbaycan hökumətinə rəhbərlik etmişdir. Xiyabani hökuməti qısa müddət ərzində xəstəxanalar, məktəblər açmış və xalqın həyatını yaxşılaşdırmaq üçün bir sıra başqa sosial tədbirlər həyata keçirmişdir.

Şeyx Muhəmməd Hacı Əbdülhəmid oğlu Xiyabani 1920-ci ilin sentyabrında şah qoşunlarının Təbrizə hücumu və üsyanın yatırıldığı zaman öldürülmüşdür.

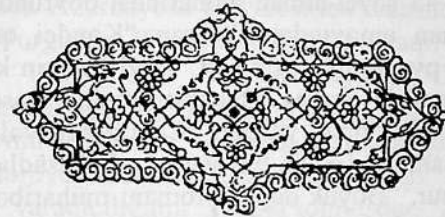
XOYSKI FƏTƏLİXAN İSGƏNDƏR OĞLU

1875-ci ildə Şəkiddə doğulmuşdur. Onun ulu babası Cəfər-qulu xan Cənubi Azərbaycanda Xoyun hakimi, babası İsmayıl xan 1807-10-cu illərdə Şəki xanı olmaqla rus ordusunun general-leytenantı olmuşdur. F.İ.Xoyski orta təhsilini Gəncə klassik gimnaziyasında almış, 1901-ci ildə Moskva universitetinin hüquq fakültəsini bitirmişdir.

1901-16-cı illərdə Gəncə, Suxum, Batum, Kutais, Bakı məhkəmələrində vəkil olmuşdur. Yekaterinodarda prokurorun köməkçisi, ikinci Dövlət Dumasının deputatı olmuşdur. 1917-ci ildə Rusiyada fevral inqilabından sonra F.Xoyski Zaqafqaziya seyminə daxil olur. 26 may 1918-ci ildə seym buraxıldıqdan sonra, 1918-ci il mayın 28-də M.Ə.Rəsulzadənin başçılığı ilə yaradılan Azərbaycan Milli Şurası Azərbaycan Demokratik respublikasının yaradıldığını elan etdi. Şura F.İ.Xoyski başda olmaqla Azərbaycan hökumətini seçdi. 1919-cu ilin martına kimi F.İ.Xoyski bu hökumətin rəhbəri oldu. Bu müddət ərzində bank sistemi yaradılaraq pul və poçt markaları buraxıldı, milli dildə məktəblər açıldı, kənd və şəhərlərə əvvəlki adları (Yelizavetepol-Gəncə) və s. dövlət əhəmiyyətli işlər görülərək dövlət hakimiyyətinin strukturu möhkəmləndirildi. F.Xoyski Azərbaycan Dövlət Universitetinin yaradılması və Azərbaycan parlamentinə keçiriləcək seçkilərdə fəal iştirak edir. 1919-cu ilin martından 1920-ci ilin martınadək olan dövrdə Azərbaycan hökumətinə Nəsibbəy Yusifbəyli rəhbərlik etdi. F.İ.Xoyski bu hökumətdə xarici işlər naziri idi. 22 yanvar 1920-ci ildə bolşevik Rusiyasının xarici işlər naziri Çiçerin Azərbaycan hökumətinə nota göndərərək Denikinə qarşı birgə səy göstərməyi təklif etmişdi. "Azərbaycan Respubli-

kası Sovet Rusiyasının işinə qarışmır, biz bu məsələdə bitərəfik". 27 aprel 1920-ci ildə Azərbaycan parlamentində Çiçerin göndərdiyi ikinci notasına eyni cavab oxuduqdan sonra rus imperiyasının qoşunları Azərbaycan dövlət sərhəddini keçdilər.

Azərbaycanda Demokratik hökmət süqut edib kommunist rejimi qurulduqdan sonra Fətəli İsgəndər oğlu Xoyski ailəliklə birlikdə Tiflisə köçdü. Burada 1920-ci ilin iyunun 19-da erməni millətçi-terrorçuları tərəfindən öldürüldü.

İBRAHİMOV MİRZƏ ƏJDƏR OĞLU

1911-ci ildə Cənubi Azərbaycanın Sərab şəhəri yaxınlığında İvə kəndində doğulmuşdur. Yazıçı dramaturq, ictimai və dövlət xadimi. Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi, xalq yazıçısı, sosialist əməyi Qəhrəmanı, SSSR-i və Azərbaycan SSR Dövlət Mükafatı Laureatı və C.Nehru adına Beynəlxalq mükafatın laureatı, Azərbaycan EA-nın Akademiki. Bakıda və Leningrad şərqşünaslıq institutunda təhsil almışdır.

M.Ə.İbrahimov 1918-ci ildə ailəsi ilə birlikdə Bakıya köçmüşdür. Ədəbi fəaliyyətə 1938-ci ildən başlamış, “Qazılan buruq” şerini çap etdirmişdir, sonra o, vaxtkı Azərbaycan kəndinin həyatından bəhs edən “Həyat” pyesini yazmışdır. İspaniyada başlayan vətəndaş müharibəsindən danışan “Madrid” pyesini, 1941-45 sovet-alman müharibəsi dövründə sovet xalqının qəhrəman əməyindən danışan “Kəndçi qızı”, “Yaxşı adam” komik pyeslərini yazmışdır. Konfliktlərin kəskinliyi və hadisələrin reallığı onun dramaturgiyasına xasdır. Cənubi Azərbaycan silsiləsindən yazdığı “Cənub hekayələri”, “Gələcək gün” romanında İranda baş verən milli azadlıq hərəkatından bəhs olunur. “Böyük dayaq” romanı müharibədən sonrakı kənd həyatından bəhs edir. “Pərvanə” roman epopeyası Nəriman Nərimanovun həyat və yaradıcılığına həsr olunmuşdur. M.Ə.İbrahimov dramaturgiya və dillə bağlı məqalələr və publisistik yazılarla da çıxış etmişdir. C.Məmmədquluzadə haqqında monoqrafiyanın müəllifidir. A.Ostrovski, N.Çexov və Şekspirin əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir.

Mirzə Əjdər oğlu İbrahimov Azərbaycan yazıçılar ittifaqının sədri, SSRİ yazıçılar ittifaqının katibi, Azərbaycanın Maarif naziri, Azərbaycan Nazirlər Sovetinin sədr müavini olmuş, dəfələrlə SSRİ və Azərbaycan Ali Sovetlərinə deputat seçilmiş, 1954-58-ci illərdə Azərbaycan Ali Soveti Rəyasət heyətinin sədri və SSRİ Ali Sovetinin sədr müavini olmuşdur. Orden və medallarla təltif olunmuş 1993-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir.

İSGƏNDƏROV ADİL RZA OĞLU

1910-cu ildə Gəncədə doğulmuşdur. SSRİ xalq artisti, Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı. 1931-ci ildə Bakı teatr texnikumunu, 1936-cı ildə Moskva Dövlət Teatr incəsənəti institutunu bitirmişdir. 1932-36-cı illərdə A.İsgəndərov oxumaqla bərabər, E.Vaxtanqov adına Moskva teatrında rejissorluq təcrübəsində olmuşdur.

1936-60-cı illərdə A.İsgəndərov Azərbaycan dövlət dram teatrında rejissor, baş rejissor və direktor olmuşdur. 1966-74-cü illərdə Bakı kinostudiyasının direktoru olmuşdur. A.İsgəndərovun ilk quruluş verdiyi A.Korneyçukun “Platon Kreçet” və M.İbrahimovun “Həyat” pyesi ictimaiyyət tərəfindən rəğbətlə qarşılandı. Azərbaycan Dövlət dram teatrında işlədiyi 25 il ərzində S.Vurğunun “Fərhad və Şirin”, “Vaqif” C.Cabbarlının “Aydın”, “1905-ci ildə” M.S.Ordubadinin “Dumanlı Təbriz”, Ə.Məmmədخانlının “Şərqi səhəri”, V.Şekspirin “Otello”, M.Hüseynin “Cavanşir” və başqa əsərlərə quruluş vermişdir. A.İsgəndərovun teatrda S.Vurğunun “Vaqif” dramına verdiyi quruluş yaradıcılığının zirvəsi olmuşdur. A.İsgəndərov Azərbaycan opera və balet teatrında və Rus dram teatrında da əsərlər tamaşaya qoymuşdur. A.İsgəndərovun aktyor kimi kinoda da xidmətləri böyükdür. “Qara daşlar”, “Uzaq sahillərdə”, “Məhəbbət dastanı”, “Romeo mənim qonşumdur”, “Dərviş Parisi partladı”, “Məhəbbətim mənim kədərим mənim” filmlərində yaddaqalan obrazlar yaratmışdır. Quruluşçu rejissor kimi, “Əhməd haradadır” filmi çəkmişdir. A.İsgəndərov 1937-ci ildən Azərbaycan dövlət incəsənət institutunda işləmiş, professor olmuşdur.

Adil Rza oğlu İsgəndərov dəfələrlə Azərbaycan SSR Ali sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1978-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

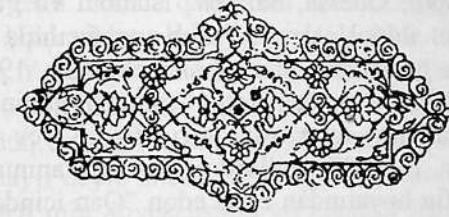
YUSİFBƏYLİ NƏSİBBƏY YUSİF OĞLU

1881-ci ildə Gəncədə doğulmuşdur. Siyasi və dövlət xadimi, publisist. Orta təhsilini Gəncə gimnaziyasında almış, 1902-ci ildə Novorossiysk (Odessa) universitetinin hüquq fakültəsinə daxil olmuş, ancaq bitirməmişdir.

1905-07-ci illərdə Rusiyada baş verən inqilabi əhval-ruhiyə ilə bağlı bu universitet müvəqqəti bağlanmışdı. 1907-ci ildə N.Yusifbəyli Kırma köçüb, "Tərcüman" qəzeti ilə əməkdaşlıq edir. Özü baş rolda oynamaqla Azərbaycan dramaturqlarının əsərlərini burada səhnəyə qoyur. 1908-ci ildə İstanbula köçərək publisistik fəaliyyətlə məşğul olmaqla bərabər "Türk dərnəyi" cəmiyyətinin təşkili ilə məşğul olur. 1911-ci ildə N.Yusifbəyli Gəncəyə qayıdaraq "Molla Nəsrəddin" jurnalı və "Tərcüman" qəzetlərinə məqalələr göndərir, "Müsəlman xeyriyyə cəmiyyəti", "Müsəlmanların maariflənməsi cəmiyyəti", "Aktyorlar cəmiyyəti"nin fəaliyyətlərində iştirak edir. 1917-ci ildə N.Y.Yusifbəyli öz həmfikirlərilə Gəncədə "Milli federalistlərin Türk partiyasını" yaradır. Partiyanın əsas tələbi Rusiyanın milli ərazi muxtariyyətlər əsasında təşkili idi. 1917-ci ilin iyulunda bu partiya M.Ə.Rəsulzadənin başçılığı ilə "Müsəlman demokratik müsəvat partiyası" ilə birləşərək "Müsəvat" adlandırılmağa başladı və öz proqramlarında millətçi-federalistlərin əsas tələbi Rusiyanın federativ qurulması saxlandı. M.Ə.Rəsulzadə partiyanın mərkəzi komitəsinin sədri seçildi. Gəncədə partiyanın rəhbəri N.Yusifbəyli oldu. 1917-ci ildə Rusiyada bolşeviklər hakimiyyətə gəldikdən sonra partiya öz nizamnaməsində dəyişiklik edərək Azərbaycanın tam müstəqilliyini tələb etməyə başladılar. N.Yusifbəyli Za-

qafqaziya seyminin üzvü, Zaqafqaziya federativ hökumətində -maarif naziri, 28 may 1918-ci ildən ADR hökumətində 1919-cu ilin martına kimi maarif naziri, 1919-cu ilin martından 1920-ci ilin martına kimi Azərbaycan hökumətinin sədri olmuşdur.

1920-ci ildə Sovet Rusiyası tərəfindən Azərbaycan tutulanda və kommunist rejimi qurulduqdan sonra Nəsibbəy Yusif oğlu Yusifbəyli Tiflisə getmək istəyir. 1920-ci il mayın əvvəllərində yolda quldurlar tərəfindən öldürülür.

YUSİF VƏZİR ÇƏMƏNZƏMİNLI

(Vəzirov Yusif Mirbaba oğlu)

1877-ci ildə Şuşanın Çəmənzəminli kəndində doğulmuşdur. 1915-ci ildə Kiyev universitetinin hüquq fakültəsini bitirmiş, on bir dil bilməmişdir.

Y.V.Çəmənzəminli 1906-cı ildən çap olunmağa başlamışdır. “Ağsaqqal”, “Qoz ağacı”, “Cənnətə vəsiqə”, “Şahqulunun xeyriyyə işi” adlı və s. hekayələri “Keçmişin səhifələri” adlı topluda sonralar çap olunmuşdur. XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanın şəhər və kəndlərinin həyatını burada əlvan boyalara əks etdirmişdir. “Polis şineli”, “Zeynal bəy” kimi əsərləri çarizmin Azərbaycanda apardığı qəddar siyasətə həsr olunmuşdur. Y.V.Çəmənzəminli universiteti bitirdikdən sonra Simferopol, Odessa, Saratov, İstanbul və Parisdə yaşamışdır. 1926-cı ildə Vətənə qayıdıb yaradıcılıqla məşğul olmuş, qəzet və jurnallarla əməkdaşlıq etmişdir. 1938-40-cı illərdə rus dilindən dərs demişdir. Çəmənzəminlinin ilk “Studentlər” romanının mövzusu yazıçının Kiyev həyatından götürülmüşdür. 1936-37-ci illərdə Qarabağ xanının vəziri böyük şair Vaqifin həyatından bəhs edən “Qan içində” və 1961-ci ildə çap olunmuş “İki od arasında” əsərlərini yazır. “Qızlar bulağı” “Həzrəti Şəhriyar” və bir sıra başqa roman, komediya və ssenarilər onun qələminin məhsuludur. Y.V.Çəmənzəminlinin əsərləri dilinin sadəliyi, yumşaq bədii təsviri və özünəməxsus lirik çalarlarıyla seçilir. Onun əsərləri Parisdə, İstanbulda nəşr olunmuşdur.

Yusif Mirbaba oğlu (Yusif Vəzir Çəmənzəminli) Stalin repressiyasının qurbanı olmuş, 1940-cı ildə həbs olunaraq Qorqi vilayətinin Suxobezvodnoye həbs düşərgəsinə göndərilmiş, 1943-cü ildə burada vəfat etmişdir. Bakıda və Şuşada küçə, məktəb, kitabxana, respublikada bir sıra başqa mədəni-maarif müəssisələri onun adına adlandırılmışdır.

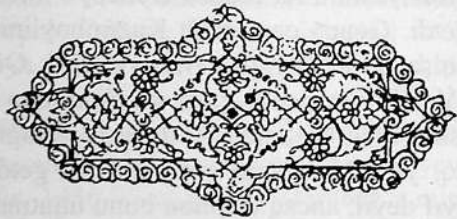
KAZİMBƏYLİ CAHANGİR

1885-ci ildə Gəncədə doğulmuşdur. Çar ordusunun polkovniki, 1920-ci ildə Gəncə hərbi qarnizonundakı üsyanın başçısı, 1939-cu ildə Varşavanın müdafiəsində diviziya komandiri. Peterburq hərbi hava akademiyasını bitirmişdir.

Kazimbəyli 1914-18-ci illər rus-alman müharibəsinin iştirakçısı olmuş, 1918-ci ilin əvvəlində Vətənə qayıtmışdır. Elə o ildə də ADR-in hökuməti tərəfindən Gəncə hərbi qarnizonuna komandir təyin olunur. ADR hökuməti süqut etdikdə 1920-ci ilin apreldə əvvələcə kommunist rejimini tanıyan Gəncə qarnizonunu, sonra üsyana qaldırdı. 1920-ci il mayın 28-də Sovet Rusiyasının XI ordusu Gəncəyə hücum etdi. Qanlı döyüşlər getdi. Gəncə qarnizonu Kazimbəylinin komandanlığı altında bolşeviklərə layiqli cavab verdilər. Qüvvələr bərabər deyildi. Yeddi gün yeddi gecə vuruşduqdan sonra Gəncə qarnizonu təslim oldu. Kazimbəyli deyirdi: “Doğrudur, biz döyüşü uduzduq, yoldaşlarımızın çoxu qurban getdi, Vətən uğrunda can hayıf deyil, ancaq düşmən bunu unutmaz”. Sovet ordusu bir neçə min döyüşçüsünü və zabitini itirdi. Onların cəsədlərini yığmağı çətinləşdirdilər, çaqqallar yeyirdi. Bu qanlı döyüşdə Azərbaycanın şanlı oğulları, general Cavad bəy Şıxlinski, Teymur bəy Novruzov, zabitlərdən Məmməd Mirzə, Sarı Ələkbər, Qara Mehti və başqaları Vətən yolunda qəhrəmanlıqla həlak oldular. Bu qanlı faciə haqqında kommunist rejimi 70 il susmağı məsləhət bildi. İnanırıq ki, tarixin bu səhifələri araşdırılacaq. Gəncə üsyanının qəhrəmanları öz yerlərini alacaq və bu hadisə Azərbaycan tarixində öz layiqli yerini tutacaqdır.

Gəncə üsyanı yatırıldıqdan sonra Cahangir Kazimbəyli Türkiyəyə, sonra Polşaya gedir. Burada o, Polşa ordusuna daxil

olub diviziyaya komandirlik edir. 1939-cu ildə Varşavanın müdafiəsində iştirak edib, almanlara əsir düşür. Müharibədən sonra İtaliyaya köçür, Buradan İstanbula gəlir. 1954-cü ildə Almaniya Federativ respublikasına gedir. Burada azərbaycanlıların birliyini yaratmaq üçün onlar arasında təşkilati-siyasi söhbətlər aparır. Almaniya Azərbaýcan mərkəzini yaradır. 1955-ci ilin yanvarında Almaniya Demokratik respublikasının xüsusi agenti tərəfindən Moskvada xaincəsinə arxadan güllə ilə vurulur.

KƏRİMOV LƏTİF HÜSEYN OĞLU

1900-cü ildə Şuşada doğulmuşdur. Dekorativ sənəti ustası, ornamentçi-rəssam, sənətsünas. Azərbaycanın xalq rəssamı, SSRİ Dövlət Mükafatı laureatı, Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi. Təbriz xalça məktəbinin rəssamlarının rəhbərliyi altında yüksək ustalığa çatmışdır.

L.H.Kərimov 1912-29-cu illərdə Cənubi Azərbaycanda yaşamışdır. 1930-cu ildən ömrünün sonunadək "Azərxalça" birliyinin bədii-texniki rəhbəri olmuşdur. O, 1200-dən çox xalça naxışının ornamentinin müllifidir. Onun xalça ornamentikasının zənginləşdirilməsi yolundakı axtarışları, tematik və portret xalçaların toxunması təcrübəsi zəngin və rəngarəng idi. "Firdovsi" xalçası özünün yüksək bədii-texniki keyfiyyətləri haşiyəyə çıxarılmış ornamentlərin zərifliyi, ornament formalarının kombineyalarının, ritmlərin aydınlığı və dəqiqliyi, bitkinliyi ilə fərqlənir. Ərəb hərflərilə çap olunmuş şer nümunələri xalça dekoru ilə üzvi vəhdət təşkil edir. "Bahar", "Göy-göl", "Qarabağ", "Şuşa", "Nizami", "Füzuli", "Nəsimi", "Vaqif" və başqa xalçaları özünün tərəvətli dekorativ həlli ilə diqqətçəkəndir. Onun xalçaları London, Paris, Nyu-York, Dehli, Qahirə, Tehran və dünyanın bir sıra başqa muzey və saraylarının bəzəyidir. L.Kərimov eyni zamanda Azərbaycan EA-nın Memarlıq və incəsənət institutunun dekorativ tətbiqi sənət şöbəsinin müdiri olmuşdur. O, həm də dizayner olmuşdur. Binaların daxili interyerlərini bəzəmiş, kitablara tərtibat vermiş, zərgərlik məmulatları üçün maketlər və başqa dekorativ bəzək işləri görmüşdür.

Lətif Hüseyn oğlu Kərimov orden və medallarla təltif olunmuş, 90-cı illərin əvvəlində Bakıda vəfat etmişdir.

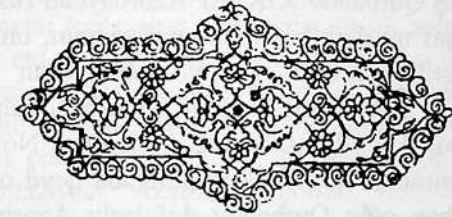
QARAYEV QARA ƏBÜLFƏZ OĞLU

1918-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. SSRİ xalq artisti, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, professor, Azərbaycan EA-nın akademiki, Lenin və SSRİ Dövlət mükafatları laureatı, 1930-35-ci illərdə Azərbaycan Dövlət konservatoriyasının fəhlə fakültəsində məşğul olmuş, 1935-ci ildən konservatoriyanın tələbəsi olmuşdur.

Ən yaxşı ifadə vasitələri ilə dünya musiqisinin ən gözəl nümunələrini Azərbaycan musiqisinə tətbiq etməklə onun inkişafını sürətləndirmək Q.Qarayev yaradıcılığının xarakterik cəhətlərindəndir. Onun musiqisi ekspressiv və melodik olmaqla dərin mənə daşıyır. Q.Qarayevin musiqisində dərin lirika, traqik pafos, epik əhatəlilik və incə psixologiya bir-birinə toxunmuş şəkildə vəhdət təşkil edir. Bəstəkarın ən yaxşı əsəri "Yeddi gözəl" baletidir. Nizaminin humanist obrazları burada yüksək bədiiliklə öz əksini tapmışdır. Bu baletdə xalq musiqisi yaradıcı şəkildə sərbəst işlənmişdir. "Yeddi gözəl" dünya musiqili-xəroqrafiya incəsənətinin ən böyük nailiyyətidir. Bu balet dünyanın bir çox ölkələrinin teatr səhnələrində oynanılmışdır. Q.Qarayevin "İldırımli yollarla" baletində zənci musiqi folkloru böyük ustalıqla işlənmişdir. Q.Qarayev "Leyli və Məcnun" simfonik poemasında musiqi ilə ali Nizami poeziyasının bütün incəliklərini əks etdirməyə nail olmuşdur. 3-cü simfoniya da öz dəyərinə görə xeyli əhəmiyyətlidir. Burada insan şəxsiyyətinin formalaşması, onun həyata münasibətləri problemləri qoyulmuşdur. O "Könül mahnısı" kantatası, "Dostluq himni" kantatası kimi iri həcmli böyük vokal-simfonik əsərlərin müəllifidir. Q.Qarayev C.Hacıyevlə birlikdə "Vətən" operasına, "Ələkeçməz Qaskonlu" müziklinə və

bir çox dramatik səhnə əsərlərinə, bədii filmlərə musiqi bəstələmişdir. O, həm də bir sıra başqa musiqi əsərlərinin müəllifidir.

Qara Əbülfəz oğlu Qarayev 1953-82-ci illərdə Azərbaycan bəstəkarlar ittifaqının birinci katibi, 1962-82-ci illərdə SSRİ Bəstəkarlar ittifaqının katibi olmuşdur. 1946-82-ci illərdə Azərbaycan Dövlət konservatoriyasında dərs demiş, 1949-53-cü illərdə bu konservatoriyanın rektoru olmuşdur. O, dəfələrlə Azərbaycan və SSRİ Ali sovetlərinə deputat seçilmişdir. Bir sıra orden və medallarla təltif olunmuş, 1982-ci ildə Moskvada vəfat etmiş, Bakıda dəfn olunmuşdur.

QURBANOV ŞIXƏLİ QURBAN OĞLU

1925-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Filoloq-alim, şair, yazıçı, dramaturq, ədəbiyyatçı, dövlət və ictimai xadim. Filoloji elmlər doktoru, Azərbaycan Dövlət Mükafatı və Üzeyir Hacıbəyov adına mükafatın laueratıdır.

Ş.Qurbanov 1960-cı illərdə Azərbaycan EA-sının Dil və Ədəbiyyat institutuna rəhbərlik etmişdir. Uzun illər Azərbaycan KP MK-da rəhbər vəzifədə çalışmışdır. İlk yazdığı əsər “Əcəb işə düşdük” 1962-ci ildə çap olunmuş komediyasıdır. “Özümüz bilərik”, “Olmadı elə, oldu belə” komediyalarında bürokrat və fırıldıqqıları, “Milyonçunun dilənçi oğlu” əsərində ailə münasibətləri övladlar və valideynlərin problemləri qoyulmuşdur. Ş.Qurbanov XIX əsr Azərbaycan rus ədəbi əlaqələrinin inkişaf mərhələləri monoqrafiyasının, onlarla məqalənin, publisistik əsərlərin, şeir və poemaların müəllifidir. Azərbaycan KP MK katibi olarkən Ş.Qurbanovun təşəbbüsü ilə 40 ildən çox keçirilməsi qadağan olunmuş Novruz bayramı ilk dəfə təntənəli surətdə Respublikada qeyd olunmuşdur.

Şixəli Qurban oğlu Qurbanov dəfələrlə Azərbaycan SSR Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. O, 1967-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

MAQOMAYEV ƏBDÜLMÜSLÜM MƏHƏMMƏD OĞLU

* 1885-ci ildə Qroznıda Azərbaycanın Qax rayonundan köçmüş dəmirçi ailəsində anadan olmuşdur. Bəstəkar, dirijor, Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi. 1904-cü ildə Qori müəllimlər seminariyasını bitirmişdir.

M.Maqomayev Şimali Qafqazda, Lənkəranda və Bakıda müəllimlik etmişdir. 1911-ci ildən Azərbaycan musiqili teatrının yaradılmasında fəal iştirak etmişdir. Üzeyir, Zülfüqar və Ceyhun Hacıbəyov qardaşlarının truppasında skripkaçı sonra dirijor olmuşdur. M.Maqomayev də Ü.Hacıbəyov kimi xalq musiqi incəsənətini klassik musiqi ilə sintez etməyə səy etmişdir. M.Maqomayevin bəstəkarlıq stilinin formalaşmasında xalq musiqi folklorunu toplamasının və yazdırmasının əhəmiyyətli rolu olmuşdur. O, Üzeyir Hacıbəyovla birgə 300-ə qədər xalq musiqi nümunəsini toplayaraq nota almış və ilk xalq musiqisi toplusunu nəşr etdirmişdir. M.Maqomayev 1816-cı ildə tarixi əfsanələrə uyğun, musiqi əsasını muğamlar təşkil edən “Şah İsmayıl” operasını yaratdı. Xalq mahnıları üstündə qurulmuş “Nərgiz” operası çox əhəmiyyətlidir. M.Maqomayev orkestr üçün “Dərviş” fantaziyası, “Azərbaycan çölləri” simfonik pyesi və bir sıra başqa musiqi əsərlərinin müəllifidir. Onun “Cənab Xoruz” musiqili komediyası yarımçıq qalmışdır. O, bir sıra filmlərə və dramatik səhnə əsərlərinə musiqi bəstələmişdir. M.Maqomayev bir müddət Bakı radio qovşağında musiqi redaksiyasına rəhbərlik etmişdir. Azərbaycan opera və Balet teatrının dirijoru, bədii rəhbəri, baş rejissoru və direktoru olmuşdur.

1937-ci ildə Nalçikdə vəfat etmiş, Bakıda dəfn olunmuşdur. Azərbaycan Dövlət Filarmoniyası və Bakı küçələrindən biri onun adını daşıyır.

M.Maqomayevin nəvəsi 1942-ci ildə doğulmuş Müslüm Məhəmməd oğlu Maqomayev tanınmış müğənni, bəstəkar və rəssamdır.

**MEHMANDAROV SƏMƏDBƏY
SADIQBƏY OĞLU**

1855-ci ildə Lənkəranda doğulmuşdur. Çar ordusunun general-leytenantı, Azərbaycan Demokratik respublikasının və Sovet ordusunun hərbi xadimi, orta təhsilini Bakıda almış, Peterburq artilleriya məktəbini bitirib, podporuçik hərbi rütbəsi almışdır.

S.S.Mehmandarov Varşavada, Sibirdə, Mancuriyada hərbi xidmət keçmişdir. 1904-05-ci illərdə Rus-yapon müharibəsində Port-Arturda divizion komandiri olmuşdur. Göstərdiyi qəhrəmanlığa görə, qızıl qılıncla təltif olunmuş, general-mayor rütbəsi almışdır. 1907-10-cu illərdə 3-cü Sibir ordusunda artilleriya rəisi olmuşdur. 1908-ci ildə general-leytenant rütbəsi almışdır. Birinci dünya müharibəsində əvvəlcə diviziya, sonra korpusa komandanlıq etmişdir. Çar ordusundakı xidmətlərinə görə Müqəddəs Anna, Vladimir, Georgi və Stanislav ordenlərinin bütün dərəcələri ilə təltif olunmuşdur. O, İngiltərə, İran, Rumıniya və Fransanın ordenləri ilə mükafatlandırılmışdır. 1917-ci ildə hərbi xidmətdən tərxis olunaraq Vladıqafqazda yaşamışdır. 1918-ci ildə ADR-sı elan edildikdən sonra Azərbaycana hərbi xidmətə dəvət olunmuşdur. Dövlətin üçüncü, dördüncü və beşinci kabinetlərində hərbi nazir olmuş, 40 minlik milli ordu yaratmışdır. 1920-ci ildə Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra hərbi məktəblərdə dərs demiş, Azərbaycanın hərbi və dənizçilik qüvvələrində məsləhətçi olmuşdur. 1923-cü ildə ehtiyata çıxmışdır.

Sadiqbəy Səmədbəy oğlu Mehmandarov 1931-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir. Onun haqqında kitablar, məqalələr yazılmış, şöhrətli generallar N.A.Bürsilov və Ə.Şıxlinski öz memuarlarında onun haqqında xoş sözlər yazmışlar. S.Mehmandarovun igidliyi, qəhrəmanlığı haqqında A.Stepanov özünün "Port Artur" və "Zvonaryevlər ailəsi" kitablarında yazmışdır.

MEHDİ HÜSEYN
(Hüseynov Mehdi Əli oğlu)

1909-cu ildə Qazaxda doğulmuşdur. Yazıçı, dramaturq, ədəbiyyatşünas. Azərbaycan xalq yazıçısı, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı. 1929-cu ildə ADU-nin filologiya fakültəsinin tarix şöbəsini bitirmişdir.

M.Hüseyn Azərbaycan kəndinin həyatından bəhs edən "Qoyun qırımı" əsərini 1927-ci ildə dərc etdirmişdir. Özünün "Bahar suları" və "Tərən" poemalarında Azərbaycan kəndinin həyatından daha ətraflı bəhs edib bunu inkişaf etdirir. 1941-45-ci il sovet-alman müharibəsi illərində "Fəryad" povestini və tarixi mövzuya həsr olunmuş "Cavanşir" pyesini yazır. "Abşeron" və "Qara daşlar" romanlarında neftçilərin əməyini geniş və parlaq boyalarla əks etdirir. "Səhər" və "Sualtı çaylar dənizə axır" tarixi romanlarında şəxsiyyətin formalaşmasından bəhs edir. Mehdi Hüseyn "Qardaşlar", "Şamil", "Nizami" və başqa şöhrətli pyeslərin müəllifidir. Ə.Məmmədخانlı ilə birgə "Fətəli xan", "Səhər", "Qara daşlar" filmlərinə sənari yazmışdır. Mehdi Hüseyn uzun illər publisistika ilə məşğul olmuşdur. O, ədəbiyyat haqqında bir sıra məqalələr, resenziyalar yazmış, teatr və kinofilmlərinə quruluş vermişdir.

Mehdi Əli oğlu Hüseynov (Mehdi Hüseyn) Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədri, SSRİ Yazıçılar birliyinin katibi olmuş, Azərbaycan və SSRİ Ali sovetlərinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1965-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir. Qazax rayonunda adına məktəb, Bakıda adına küçə verilmişdir.

MƏMMƏDƏLİYEV YUSİF HEYDƏR OĞLU

1905-ci ildə Ordubad rayonunda doğulmuşdur. Kimyaçı alim, kimya elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA-nın akademiki, SSRİ EA-sının müxbir üzvü, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı. 1926-cı ildə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji institutunu bitirmişdir.

Ali məktəbi bitirdikdən sonra Y.Məmmədəliyev Gəncə pedaqoji texnikumunda və İrəvan pedaqoji institutunda müəllim işləmişdir. 1932-33-cü illərdə Azərbaycan kənd təsərrüfatı institutunda, 1933-45-ci illərdə elmi tədqiqat neftayırma institutunda işləmişdir. 1945-51-ci illərdə bu institutun direktoru olmuşdur. 1951-54-cü illərdə Y.Məmmədəliyev Azərbaycan EA-nın fizika, kimya və neft bölməsinin elmi katibi olmuşdur. 1954-58-ci illərdə ADU-nun rektoru, 1958-61-ci illərdə Azərbaycan EA-sının prezidenti olur. Onun elmi işləri əsasən kimya, neft və təbii qazın emalına, problemlərinə həsr olunmuşdur. O, reaktiv mühərriklər üçün yeni növ yanacaq yaratmışdır. "Azərbaycanın təbii qazı və onun kimyada tətbiqi", "Alkilləşdirmə və dealkilləşdirmə yolu ilə aromatik karbohidratlardan toluolun sintezi", "Azərbaycanda elmin inkişafı" və bir sıra elmi əsrlərin müəllifidir.

Yusif Heydər oğlu Məmmədəliyev Azərbaycan və SSRİ Ali sovetlərinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1961-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir. Azərbaycan EA-nın elmi tədqiqat neft-kimya prosesləri institutu, Ordubad ipəkçilik kombinatı, Bakı küçələrindən biri onun adını daşıyır. Azərbaycanın paytaxtında və Ordubadda ona abidə qoyulmuş, Ordubadda ev-muzeyi açılmışdır.

MƏMMƏD ARİF

(Dadaşzadə Məmməd Arif Məhərrəm oğlu)

1904-cü ildə Bakıda doğulmuşdur. Ədəbiyyatçı, publisist, ictimai xadimdir. Filoloji elmlər doktoru, professordur. Azərbaycan EA-nın akademiki, əməkdar elm xadimi, Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatıdır. 1930-cu ildə ADU-nu bitirmişdir.

1939-59-cu illərdə - xalq maarif komissarının müavini, ADU-də kafedra müdiri, Azərbaycan EA Nizami adına ədəbiyyat institutunun direktoru. 1923-cü ildən çap olunmağa başlamışdır. "Cəfər Cabbarlının yaradıcılıq yolu", "Səməd Vurğunun dramaturgiyası" monoqrafiyalarının, "Vladimir Mayakovski", "Vissarion Belinski", "Krilov və Azərbaycan ədəbiyyatı" kitablarının, ali məktəblərin filoloji fakültələri üçün "Azərbaycan ədəbiyyatı" dərs vəsaitinin müəllifidir. "Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi" kitabının redaktoru və müəlliflərindən biridir. Ç.Bexerin, Evripida, Servantes, Remark, N.Qoqol, L.Tolstoy, A.Çexov və bir sıra başqa müəlliflərin əsrlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. Məmməd Arifin əsrləri bir sıra xarici dillərə tərcümə olunmuşdur.

Məmməd Arif Məhərrəm oğlu Dadaşzadə (Məmməd Arif) Azərbaycan SSR Ali Sovetinə deputat seçilmiş, Ali sovetin sədri olmuşdur. Orden və medallarla təltif olunmuş, 1975-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir. Kitabxanalardan biri onun adını daşıyır.

MƏMMƏDOVA ŞÖVKƏT HƏSƏN QIZI

1897-ci ildə Tiflisdə doğulmuşdur. Müğənni (lirik-soprano) SSRİ xalq artisti. 1910-cu ildə Tiflis Musiqi məktəbini bitirdikdən sonra Hacı Zeynalabdin Tağıyevin sponsorluğu ilə təhsilini Milanda davam etdirmişdir. 1919-21-ci illərdə Kiyev konservatoriyasında təhsil almış, 1927-29-cu illərdə vokal professional təhsilini Milanda və Parisdə təkmilləşdirmişdir.

Ş.H.Məmmədova yumşaq ilq tembrli səsə malik yüksək professional səviyyəli müğənni olmuşdur. O, dünya vokal incəsənətinin ən yaxşı ənənələri və nümunələrini Azərbaycan səhnəsinə gətirmişdir. 1921-ci ildə Verdinin "Traviat" əsərindən Violettanın partiyasını Azərbaycan Dövlət opera və Balet teatrının səhnəsində ifa etmişdir. Burada O, Ü.Hacıbəyovun "Arşın mal alan" operasında Gülçöhrənin, M.Maqomayevin "Şah İsmayıl"ında Gülzarın, Qliyerin "Şahsənəm" operasında Şahsənəmi, Rossinin "Selivilya bərbəri"ndə Rozannanı, Qlinkanın "İvan Susanində" Antonidanı və bir sıra başqa operalardan partiyaları, yüksək professionallıqla ifa etmişdir. O, dəfələrlə Kiyev, Moskva, Leninqrad, Odessa, Tbilisi, Təbriz, Paris və başqa şəhərlərdə konsert proqramları ilə çıxış etmişdir. Ş.Məmmədova ilk Azərbaycan teatr texnikumunun və not nəşriyyatının yaradıcısıdır. 1945-ci ildən Azərbaycan Dövlət konservatoriyasında dərs demişdir. 1949-cu ildən bu konservatoriyanın professoru olmuşdur.

Şövkət Həsən qızı Məmmədova dəfələrlə Azərbaycan SSR Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1981-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

MƏMMƏDQULUZADƏ CƏLİL
HÜSEYNQULU OĞLU

1866-cı ildə Naxçıvanda doğulmuşdur. Yazıçı, dramaturq, publisist, ictimai xadim. İlk təhsilini mollaxanada, orta təhsilini Naxçıvanda almışdır. 1887-ci ildə Qori müəllimlər seminarını bitirmişdir.

1887-97-ci illərdə C.Məmmədquluzadə Azərbaycanın İrəvan mahalında müəllimlik etmişdir. XIX əsrin sonunda Moskvada, sonra da Peterburqda olmuşdur. 1898-ci ildə İrəvana, 1903-cü ildə Tiflisə köçmüşdür. 1904-cü ildən M.Şaxtaxtının redaktə etdiyi "Şərqi-rus" qəzeti ilə əməkdaşlıq edir. Burada "Poçt qutusu", "Kişmiş oyunu", satirik hekayələrini yazır. L.Tolstoyun "Zəhmət, ölüm və naxoşluq" hekayəsini tərcümə edib çap etdirir. "Kaspi" və "Tifliski listok", "Vozrojdeniye", "Kafkazskiy raboçiy listok" qəzetlərində felyetonlarını çap etdirir. "Qeyrət" və "Novruz" qəzetlərini nəşr etdirir. Tiflisdə Azərbaycan zadəganları üçün məktəb və pansion təşkil edir. 1905-ci ildə tanınmış jurnalist Ömər Faiq Nemanzadənin və tacir M.Bağırzadənin köməyi ilə mətbəə alır. 1906-cı ilin aprelindən "Molla Nəsrəddin" satirik jurnalının nəşrinə başlayır. Hakimiyyət tərəfindən sıxışdırılrsa da jurnal xalq arasında ziyalılar arasında geniş şöhrət tapır. 1894-cü ildə yazdığı ilk povesti olan "Eşşəyin itməkliyi" – "Danabaş kəndinin əhvalatları" ancaq 1936-cı ildə ölümündən sonra işıq üzünə görmüşdü. Əsərdə yazıçı despotik feodal qaydaları kəskinliylə tənqid olunur.

C.Məmmədquluzadə kiçik hekayələr müəllifi kimi də tanınmışdır. Bu janrdan onun satirik məharəti bütün parlaqlığı ilə üzə çıxır: "Usta Zeynal", "İranda konstitusiya", "Qurbanəli

bəy”, “İki kişi”, “Anamın kitabı” belə hekayələrdəndir. “Ölülər”, “Dəli yığıncağı” kimi komediyaları fanatizmin köklərinin amansız tənqidinə yönəlmişdir. “Kamança” əsərində xalqlar dostluğunu tərənnüm edir. 1920-ci ildə C.Məmmədquluzadə ailəsilə birgə Təbrizə köçür. Burada “Molla Nəsrəddin” jurnalının altı nömrəsini nəşr etdirir. 1922-ci ildə Bakıya gələn Cəlil Məmmədquluzadə 1931-ci ilə qədər “Molla Nəsrəddin” jurnalını nəşr edir. Jurnalın adı kommunistlər tərəfindən dəyişdirilib “Allahsız” qoyulduqda O, redaktorluqdan imtina edir. Jurnal cəmi bir nömrə çıxır. Beləliklə əsrin əvvəlində dünyanın 42 ölkəsində sevilə-sevilə hörmətlə oxunan bir məcmuə bağlanır. C.Məmmədquluzadə Bakıda “Yeni yol” qəzetini redaktə edir, başqa qəzetlərlə əməkdaşlıq edir. Yaradıcılığının son illərində “Bəlkə də qaytardılar”, “Konsulun arvadı”, “İki yastıq” və s. əsərlərini yazır. Onun əsərləri bir sıra xalqların dillərinə tərcümə olunmuş, dram əsərləri Gürcüstanda, İranda, Türkiyədə, Tatarıstanda, Ermənistanda dəfələrlə səhnəyə qoyulmuşdur. C.Məmmədquluzadə yaradıcılığı Azərbaycan ədəbiyyatının və ictimai fikrin formalaşmasında böyük rolu olmuşdur. Onun həyatına və əsərlərinə filmlər çəkilmiş, haqqında monoqrafiyalar, məqalələr yazılmışdır.

Cəlil Hüseynqulu oğlu Məmmədquluzadə 1932-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir. Azərbaycan rayonlarından biri, Naxçıvan musiqili dram teatri, küçə və bir sıra mədəni maarif müəssisəsi onun adını daşıyır. Naxçıvanda, Cəlilabadda və digər yerlərdə ona abidələr qoyulmuşdur.

MƏLİK-ASLANOV XUDADAT BƏY AĞA OĞLU

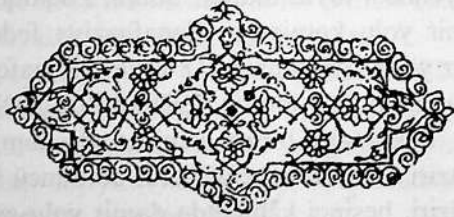
1879-cu ildə Şuşada doğulmuşdur. Dövlət və siyasi xadim, alim. 1899-cu ildə Şuşa realni məktəbində oxumuş, 1904-cü ildə Peterburq yol mühəndisləri institutunu bitirmişdir. 1901-ci ildə RSDFP-yə daxil olur, 1904-cü ildə partiyadan çıxaraq ömrünün sonunadək bitərəf qalır.

Ali məktəbi bitirdikdən sonra yarım il Voloqda-Petrozavodsk yolunun tikintisində işləmişdir. 1905-ci ildə Tiflisə gəlmiş, burada Zaqafqaziya dəmir yolunda çalışmış, Surom bölməsində texniki qurğular tikmiş, Çianuri-Marqal mərkəzlərinə ensiz dəmir yolu çəkmişdir. 1912-17-ci illərdə Peterburq elmi jurnallarında dəmir yollarının sonrakı perspektiv texniki inkişafı yolları haqqında bir sıra məqalələrlə çıxış edir. Fevral inqilabından sonra müvəqqəti hökumətin Zaqafqaziya dəmir yolu üzrə nümayəndəsi təyin olunur. Sonra, Zaqafqaziya komissarlığında dəmir yolu komissarı, Zaqafqaziya federativ hökumətində dəmir yol naziri olur. 1918-ci ildə Zaqafqaziya dəmir yolu tarixindən kitab nəşr etdirir. 1920-ci ildə ADR elan olunduqdan sonra, hökumətin birinci kabinetində dəmir yol, teleqraf və poçt naziri olur. İkinci, üçüncü, dördüncü kabinetlərdə dəmir yolu naziri, beşinci kabinetdə dəmir yolu eyni zamanda sənaye və ticarət naziri və həm də hökumətin birinci müavini olur, Azərbaycan parlamentinin üzvü idi. 1919-cu ildə bilavasitə Məlik-Aslanovun iştirakı ilə dəmir yolunu kadrlarla təmin etmək üçün Bakıda dəmir yolu texnikumu açılır. Elə həmin il Məlik-Aslanovun rəhbərliyi ilə latın əlifbasına keçmək üçün komissiya yaradılır. Komissiyanın hazırladığı tədbirlər planını parlament təsdiq edir. ADR-sı süqut etdiyindən bu məsələni

həyata keçirmək mümkün olmur. Ölkədə kommunist rejimi quruldu. Sovet hakimiyyətinin ilk günlərində Məlik-Aslanov əvvəlcə tikinti komitəsində şöbə müdiri, sonra komitənin sədri olur. 1923-33-cü illərdə xalq təsərrüfatı şurasında, Dövlət Plan komissiyasında, işləmiş politexnik institutunda dekan olmuşdur. SSRİ-nin və Azərbaycanın müxtəlif elmi texniki cəmiyyətləri və komissiyalarının üzvü olur. İki monoqrafiya bir sıra elmi məqalələr nəşr etdirir.

1930-cu ildə Məlik-Aslanov Xudadat bəy Ağa oğlu birinci dəfə tutularaq BSİ-nin zindanında iki il yarım həbsdə olur. Qısa bir müddət azadlığa çıxan kimi nəqliyyat və tikinti institutlarında dərs deyir. 1934-cü ildə ikinci dəfə həbs olunur, 1935-ci ildə həbsxanada vəfat edir. Beləcə Stalinin cəza məşını Azərbaycanın ən ləyaqətli oğullarından birinin həyatına son qoyur.

MUXTAROV MURTUZA

XIX əsrin ortalarında Bakının Əmircan kəndində doğulmuşdur. Multi-milyonçu – neft sahibkarı. Təkcə ibtidai mollaxanada təhsil almışdır.

M.Muxtarov gənc yaşlarında muzzurluq etmiş, arabaçəkən olmuşdur. Müxtəlif yükləri, habelə Tiflisə xam neft daşımışdır. Sonra Zabratdakı qazma kontorunda fəhləlik etmişdir. M.Muxtarov çalışqan işçi olmuş, işləməkdən həzz almış, tezliklə buruq ustası olmuşdur. Səmərələşdirici olmuş, hətta qazma baltasını təkmilləşdirmişdir. Kontorun sahibi Markov adlı birisi necə deyərlər onun başladığı bütün işlərdə ona kömək edir, ondan heç nəyi əsirgəməzmiş. XIX əsrin 80-ci illərinin əvvəllərində qocalmış Markov kontoru Muxtarova satıb Mərkəzi Rusiyaya gedir. M.Muxtarov 1890-cı ildə öz kontorunu "Muxtarov podratı" adlandıraraq onu daha da genişləndirdi. Qazma avadanlığını təkmilləşdirərək Abşeronda ilk dəfə olaraq 1100 metrlik quyu qazdı. Qroznıda və Maykopda kontorunun filialını açır. Beləliklə, pullar ona tərəf axır. XIX əsrin sonlarında Muxtarov Rusiyada ilk dəfə olaraq Bibi-Heybətdə konstruktor bürosu olan neft avadanlıqları istehsal edən böyük bir zavod tikir. Bu zavodun məhsulları təkcə Rusiyaya deyil, xaricə də, hətta uzaq Amerikaya da ixrac edilirdi. XX əsrin əvvəllərində Muxtarov varidatına görə Bakı milyonçularının çoxunu keçmişdi. Bakıya fərdi dəvət olunan mühəndislər Muxtarova mühəndis incəliklərini və mürəkkəb sxem və çertyojları, layihələri izah edib başa salırdılar. Muxtarov kifayət qədər ahıl vaxtda neft sənayesində işlənən bütün avadanlıqların istehsal texnologiyalarını incəliklərinə qədər dəqiqliklə bilirdi. Hətta bu sahədə ixtira patenti var idi. Bakı milyon-

çularının əksəriyyəti kimi Muxtarov da xeyriyyə işlərilə məşğul olurdu. Arvadı Lizanın vətəni Vladıqafqazda və doğma kəndi Əmircanda məscid tikdirmişdi. Memar Zivər bəy Əhmədbəyovun rəhbərliyi ilə tikilən bu məscid Azərbaycan memarlığının ən gözəl incilərindən biri kimi YUNESKO-nun qorunan tarixi abidələr siyahısına salınmışdır. M.Muxtarov Bakıda, Kislovodskda, Rusiyanın başqa şəhərlərində, Avropada, Florensiyada bir sıra gözəl binalar tikdirmişdir. Bakının abadlaşdırılması üçün xeyli vəsait ayırmışdı. Çar cəlladları Bakıda tanınmış Qoçu Zəlimxanı güllələdikdə onun uşaqlarının təhsilini öz üzərinə götürmüşdü. Nəticədə Zəlimxanın qızı həkim, oğlu aqronom oldular. O, görkəmli azərbaycanlı aktrisası Fatma Muxtarovanı (Katya) qızlığa götürmüşdü. (Sonrakı səhifəyə bax).

M.Muxtarov çox cəsur insan idi - ancaq özünün bu dünyadakı həyatını faciəli surətdə başa vurdu. Bolşeviklər onun mülkiyyətini milliləşdirmək istəyəndə, içəri girən birinci bolşevik soyğunçunu, sonra isə özünü güllə ilə vurmuşdu.

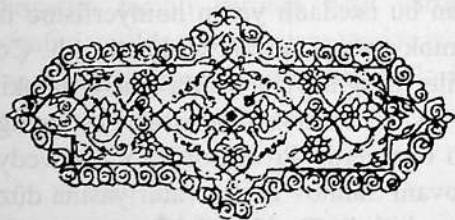
MUXTAROVA FATMA SƏTTAR QIZI

1893-cü ildə Cənubi Azərbaycanın Urmiya şəhərində doğulmuşdur. Müğənni (metso-soprano) Azərbaycanın xalq artisti, Gürcüstanın əməkdar artisti.

F.Muxtarova uşaq vaxtında ailəsilə birgə Rusiyaya köçmüşdür. Əvvəlcə Rostovda, sonra isə Peterburqda yaşamışdır. Atasını tez itirən Fatma ailəni saxlamalı olmuşdur. Səyyar artistlərlə Katya adı ilə Rusiyanı dolaşmış, şarmanka və qarmoşkanın müşayiəti ilə oxuyub rəqs etmişdir. Saratov şəhərində yerli qəzetin, "Saratovski vedemosti" qəzetinin redaktoru Arxangelskinin diqqətini cəlb etmiş, o da neft maqnatı M.Muxtarovdan bu istedadlı yetim həmyerlisinə musiqi təhsili almaqda kömək etməyi ondan xahiş etmişdi. Çox səxavətlə xeyriyyə işlərilə məşğul olan M.Muxtarov nəinki qızı müdafiə etdi, hətta arvadı ilə məsləhətləşərək onu qızlığa götürərək öz familiyasını ona verdi. Professor M.Y.Medvedyevin köməyi ilə F.Muxtarovanı Saratov konservatoriyasına düzəltdi. 1914-cü ildə o buranı bitirdi. Tezliklə F.Muxtarova böyük rus müğənnisi F.İ.Şalyapinə təqdim olundu. Böyük müğənni qızın içindən gələn güclü mələhətli və gözəl səsindən, yüksək bədi temperamentiindən, ifa tərzindən rıqqətə gələrək onu S.İ.Zimin adına Moskva opera teatrına düzəltdi. O, burada üç il işlədi. 1917-38-ci illərdə F.Muxtarova Kazan, Kiyev, Leningrad, Odessa, Xarkov, Tbilisi opera səhnələrində oxudu. 1938-ci ildə Bakıya gəldi. 1938-53-cü illərdə burada o, Azərbaycan Dövlət opera və balet teatrının səhnəsində oxudu. Onun əsas partiyaları M.Musorskinin "Xovaşına" və "Boris Qodunov" əsərlərində Marfa, Mnişik, N.Rimski - Korsakovun "Çar gəlini"ndə Dəlilə, Ə.Bədəlbəylinin "Nizami"sində Əzri

olmuşdur. Yaradıcılığının zirvəsi tamaşaçıları qırx il heyrətə gətirmiş T.Bizenin eyni adlı əsərində Karmenin partiyası olmuşdur.

Fatma Səttar qızı Muxtarova F.Şalyapinlə, Lemeşevlə, Bülbüllə oxumuşdur. Ü.Hacıbəyov, L.Sobinov, A.M.Şərifzadə və başqa incəsənət xadimləri onun sənətini yüksək qiymətləndirmişdilər. Sənətsünaslar onun yaradıcılığı haqqında bir neçə monoqrafiya, çoxlu məqalələr yazmışlar. O, orden və medal-larla təltif olunmuşdur. 1972-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

MİRQASIMOV MİRƏSƏDULLA MİRƏLƏSGƏR OĞLU

1883-cü ildə Bakıda doğulmuşdur. Alim, cərrah, tibb elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA-nın akademiki. Azərbaycanın əməkdar elm xadimi. 1913-cü ildə Novoro-siysk (Odessa) universitetinin tibb fakültəsini bitirmişdir.

1913-16-cı illərdə M.Mirqasimov Odessada həkim olmuş, 1916-19-cu illərdə Bakıda hərbi qospitalda həkim-cərrah işləmişdir. 1919-29-cu illərdə ADU-nun tibb fakültəsinin dosenti, 1929-58-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Tibb institutunun hospital-cərrahiyyə fakültəsinin professoru, kafedra müdiri olmuşdur. 1945-47-ci illərdə M.Mirqasimov Azərbaycan EA-nın ilk prezidenti seçilmişdir. O, tibb sahəsində böyük alim olmuş, ümumi cərrahiyyə, öd yollarının cərrahiyyəsi, urologiya, qarın boşluğu və torokal cərrahiyyə, sidik daşı xəstəliyinin etiologiyası sahəsində elmi tədqiqatlar aparmışdır. Operativ müalicənin bir sıra diaqnostik metodlarını təklif etmişdir. M.Mirqasimov 1933-cü ildə ana dilində çap olunmuş ilk ümumi cərrahiyyənin qısa kursu kitabının müəllifidir. O, ümumdünya cərrahlar assosiasiyasının həqiqi üzvü olmuş, "Azərbaycanda böyrək daşı xəstəliyinin örnəlməsi materialları", "Qarın boşluğu cərrahiyyəsi" (iki kitabda), "Ölkənin müdafiəsində cərrahiyyənin rolu" kimi çox dəyərli elmi monoqrafiyaların elmi məqalələrin müəllifi olmuş və bu materialları Azərbaycan dilində çap etdirmişdir.

Mirəsədulla Mirələsgər oğlu Mirqasimov dəfələrlə SSRİ Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1958-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir. Bakıdakı Respublika xəstəxanası və küçələrdən biri onun adını daşıyır.

M.M.Mirqasimovun oğlu Rüşət Mirəsədulla oğlu Mirqasimov fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının akademiki, Moskvanın Dubna atom mərkəzində aparıcı elmi işçilərdən biridir. 70-dən çox əsərin, monoqrafiyaların müəllifidir.

MUSTAFAYEV İMAM DAŞDƏMİR OĞLU

1910-cu ildə Qax rayonunda doğulmuşdur. Seleksiyaçı, genetik-alimdir. Biologiya elmləri doktoru, Azərbaycan EA-nın Akademiki. 1933-cü ildə kənd təsərrüfatı institutunu bitirmişdir.

İ.Mustafayev 1934-40-cı illərdə Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı institutunda kafedra müdiri, dekan, direktor müavini olmuşdur. 1940-59-cu illərdə kənd təsərrüfatı nazirinin müavini, nazir, Gəncə şəhər partiya komitəsinin birinci katibi, Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi olmuşdur. 1954-70-ci illərdə Azərbaycan EA-nın Genetika və seleksiya institutunun şöbə müdiri, 1971-ci ildən ömrünün sonuna kimi bu institutun direktoru olmuşdur. O, Azərbaycanda əkilmək üçün bir sıra buğda sortları yetişdirmişdir. Bir sıra elmi əsərlərin, habelə, "Azərbaycanda buğdanın seleksiyası", "Azərbaycanın buğda kolleksiyası", "Azərbaycan buğda növlərinin vətənidir" və s. monoqrafiyaları, bu gün də öz əhəmiyyətini itirməmişdir.

İmam Daşdəmir oğlu Mustafayev dəfələrlə Azərbaycan və SSRİ Ali Sovetlərinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1990-cı ildə Respublika Ağsaqqallar Şurasının yaradılmasında böyük zəhməti olmuş və I təsis qurultayında onun ilk sədri seçilmişdir. 1998-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

MUSTAFAYEV RÜSTƏM MƏMMƏD OĞLU

1910-cu ildə Bakıda doğulmuşdur. Teatr rəssamı. 1926-cı ildə Azərbaycan rəssamlıq məktəbini bitirmişdir. Müxtəlif illərdə Bakı satirik və türk fəhlə kəndli teatrında, Azərbaycan Dövlət Dram teatrında quruluşçu rəssam işləmişdir.

Teatr rəssamlığı sənətinə parlaq səhifələr yazmış R.Mustafayev Azərbaycan teatr dekorasiyası sənətinin banisidir. 30-cu illərdə Azərbaycan teatr sənətinin parlaq yüksəlişi dövründə onun yaradıcılığı daha geniş inkişaf etmişdir. O illərdə böyük estetik zövqlə və bədii pafoslarla səhnəyə qoyulan "1905-ci ildə", "Od gəlini" C.Cabbarlı, "Ölülər" C.Məmmədquluzadə, "Şahnamə" M.Cəlal, "Şeyx Sənan" H.Cavid, kimi əsərlərə bütün gözəlliyi ilə bədii tərtibat vermişdir. C.Cabbarlının "1905-ci ildə" əsərində R.Mustafayev özünəməxsus şəkildə kostyumlarla dekorasiyaların vəhdətini yarada bilmişdir. "Arşın mal alan", "Leyli və Məcnun", "Koroğlu" Ü.Hacıbəyov, "Aşıq Qərib" Z.Hacıbəyov, "Şah İsmayıl" M.Maqomayev, "Sonalar gölü" Çaykovski Azərbaycan opera və balet teatrının səhnəsində qoyulmuş bu kimi ən yaxşı tamaşalarda dekorasiyalarda və geyimlərdə R.Mustafayevə məxsus əhatəlilik və rəngarənglik öz əksini tapmışdır. "Koroğlu" operasının bədii tərtibatını xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Buradakı rəssamlıq dekorasiyalarında kənd mənzərəsinin poetik təzahürü və milli tarixin problemləri öz əksini tapmışdı. Mərdanə sadəlik və bədii obrazların monumentallığı Üzeyir Hacıbəyovun qəhrəmanlıq musiqisi ilə harmonik şəkildə vəhdət təşkil edir. 1928-ci ildən o çoxsaylı rəssamlıq sərgilərində iştirak etmişdi. Orden və medallarla təltif olunmuşdu.

Rüstəm Məmməd oğlu Mustafayev 1940-cı ildə Bakıda vəfat etmişdir. Bakıdakı Azərbaycan incəsənət muzeyi onun adını daşıyır. 1965-ci ildə Bakıda fərdi sərgisi açılmışdır.

MUSTAFAZADƏ VAQİF ƏZİZ OĞLU

1940-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Pianoçu-bəstəkar. Azərbaycanın əməkdar artisti, Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı. 1963-cü ildə A.Zeynalı adına Bakı musiqi məktəbini bitirmişdir.

V.Mustafazadə 1965-ci ildə Gürcüstan dövlət filarmoniyasında "Qafqaz" adlı caz trio təşkil edərək dörd il ona rəhbərlik edir. 1969-70-ci illərdə Azərbaycan dövlət estrada orkestrində fortepiano solist olur. 1970-71-ci illərdə respublikada ilk dəfə olaraq "Leyli" qadın vokal instrumental ansamblı yaradıb ona rəhbərlik edir. 1971-79-cu illərdə "Sevil" və "Muğam" vokal instrumental ansamblarını yaradır. V.Mustafayev xalq mahnıları və muğamları mövzusunda caz musiqisi əsərləri yaradan istedadlı bəstəkar idi. O, 1966-cı ildə Tallində, 1978-ci ildə Tbilisidə keçirilən ümumittifaq caz musiqisi festivallarının və habelə 1978-ci ildə Monte Karloda keçirilən Beynəlxalq festifalın mükafatının laureatı idi. Çox müvəffəqiyyətlə Avropa, Asiya və Amerikada qastrollarda çıxış edirdi.

Vaqif əziz oğlu Mustafazadə 1979-cu ildə yaradıcılıq enerjisinin çiçəkləndiyi bir dövrdə Daşkənddə vəfat etmiş, Bakıda dəfn olunmuşdur. Cəmi 39 yaşı var idi.

Qızı Əzizə XX əsrin tanınmış pianoçusu caz ustasıdır. Dünyanın bir sıra ölkələrinin tamaşaçıları onun ifasını sevə-sevə dinləyirlər.

MÜŞFİQ

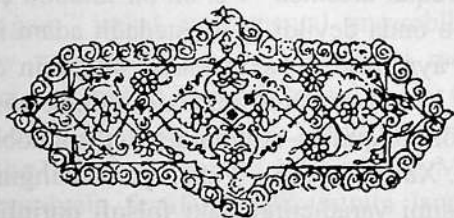
(İsmayılzadə Mikayıl Mirzə Əbdülqadir oğlu)

1908-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. 1931-ci ildə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji institutunun dil və ədəbiyyat fakültəsini bitirmişdir.

Müşfiq çox gənc yaşlarında poeziyaya uymuşdur. "Bir gün" adlı ilk şeirini 1916-cı ildə, "Küləklər" adlı ilk şeirlər kitabını 1930-cu ildə çap etdirmişdir. Cəmi 31 il yaşamışdır. Ömrünün 13 ilini poeziyaya həsr etmişdir. Bu illər ərzində "Vuruşmalar", "Pambıq", "Şəngülüm, şüngülüm, məngülüm", "Günün səsləri", "Buruqlar arasında" v s. on bir kitabını çap etdirə bilmişdi. Məsələ onda deyildi ki, o istedadlı adam idi çox yazırdı. Az ömür ayrılmasına baxmayaraq Müşfiqin qayəsi çağlayan zamanın hər hadisəsinə müdaxilə etmək səsində səs vermək idi. O, öz xalqından-zəhmətkeşdən, məhəbbətdən, təbiətdən yazırdı. Xalqın həyatı – Füzuli yaradıcılığında məhəbbət kimi, Nəsimi yaradıcılığında fəlsəfi dərinlik kimi Müşfiq yaradıcılığına təbii şəkildə daxil olmuşdu. Onun bütün şeirləri aydın, rəvan təbii idi. Yaradıcılığını xarakterizə edən şeirlərindən bir neçə sətiri göstərmək yerinə düşər.

Xoşladığım bir gecə, yerlər, göylər işıqlı,
Ay bir sərxoş göz kimi, ulduzlar yaraşlıqlı.
Bunları seyr edərkən,
Bir az fikrə gedərkən
Fikrim, hissim, xəyalım o qədər yüksəldi ki,
Mənə öylə gəldi ki,
Bizlərdən əvvəl nə yer, nə göy, nə həyat olmuş,
Nə bu ucsuz-bucaqsız gözəl kainat olmuş...

Mikayıl Mirzə Əbdülqadir oğlu İsmayılzadə (Müşfiq) uşaqlar üçün bir sıra əsərlər yazmış, Ə.Firdovsi, Ömər Xəyyam, A.S.Puşkin, M.Y.Lermontov, T.Şevçenko və Marşakdan tərcümələr etmişdir. Onun şerləri bir sıra xarici dillərə tərcümə olunmuşdur. Yalan məlumata əsasən repressiya olunmuş. 1939-cu ildə Bakıda vəfat etmişdir. Azərbaycanın şəhər və kəndlərində adına küçə, məktəb, qəsəbə, kitabxana və s. mədəni maarif müəssisəsi verilmişdir. Bakıda və Siyəzəndə ona abidə qoyulmuşdur.

NAĞIYEV AĞA MUSA

1848-ci ildə (başqa məlumata görə 1842) Bakının Biləcəri kəndində doğulmuşdur. Milyonçu neft sahibkarı. Ümumiyyətlə, təhsili olub, ya yox, məlum deyil, amma XX əsrdə hər hansı iqtisad elmləri doktorundan pul saymaqda usta olub. A.M.Nağıyev tanınmış fransız yazıçısı Ümbül Bəninin babası olmuşdur.

M.Nağıyev gəncliyində hambal olmuş, iki üç qəpiyə daşıma xidməti göstərmişdir. Pul yığıb Balaxanıda torpaq sahəsi alır və neft quyusu qazmağa başlayır. Başlanğıc çox uğurlu olur. Balaxanıda, sonra Ramana və Sabuncuda yer alır. 1893-cü ildə artıq 10 milyon kapitalı olur. "Musa Nağıyev" adlanan neftçıxarma firması var idi. XX əsrin əvvəlinə M.Nağıyevin artıq Bibiheybətdə, Naftalanda və Suraxınıda sahələri var idi. Neftayırma zavodu və neft sənayesinə xidmət edən mexaniki sexlər işlədirdi. Bir neçə tanker, yükdaşıyan gəmi alır. Özünün müsəlman arvadı və uşaqları üçün Torqoviy küçəsi ilə Mariinski küçəsinin kəsişməsində, gürcü arvadı üçün isə Krasnovodsk küçəsində ev tikdirmişdi. Bu evlərin tikintisi üçün materiallar İtalyadan, Avropanın digər şəhərlərindən və Rusiyadan gətirilirdi. Bu binalar bu gün Bakının bəzəyidir. Musa Nağıyev çox xəsis adam di, ancaq xeyriyyəçiliklə də məşğul olurdu, Bakıya gətirilən Şollar su xəttinin çəkilməsinin pulunun bir hissəsini vermiş, xalq üçün o zamana görə və bu gün də çox yaxşı sayılan və indi onun adını daşıyan böyük bir xəstəxana tikdirmişdi. 1920-ci ildə Azərbaycanda kommunist rejimi qurulduqdan sonra A.M.Nağıyevin mülkiyyəti milliləşdirildi.

Ağa Musa Nağıyev 1919-cu ildə özünün gəlcək süqutunu görmədən vəfat etdi.

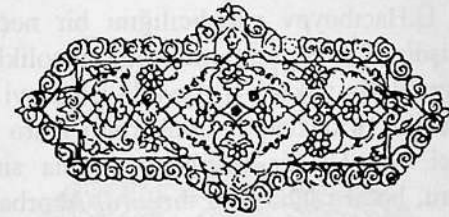
NƏRİMANOV NƏRİMAN NƏCƏF OĞLU

1870-ci ildə Tiflisdə doğulmuşdur. Yazıçı, dramaturq, publisist, maarifçi, həkim, dövlət və ictimai xadim. 1890-cı ildə Qori müəllimlər seminariyasını bitirmişdir. 1908-ci ildə Novorossiysk universitetinin tibb fakültəsini bitirmişdir (Odessa). Kommunistlərin onun xalqına xoşbəxtlik gətirəcəyinə bütün varlığı ilə inanmışdı. Yanıldığını biləndə artıq gec idi.

N.Nərimanov seminariyanı bitirəndən sonra Tiflis Quberniyasının Qızıl-Hacılı kəndində müəllim işləmişdi. 1891-ci ildə Bakıya gəlib burada publisistik-maarifçilik işlərlə məşğul olur. Oxucu zalı, milli dildə kitabları olan ilk Azərbaycan Xalq kitabxanasının əsasını qoyur. Azərbaycan və rus məktəbləri üçün dərsliklər yazır. N.Qoqolun "Revizor" əsərini tərcümə edir. "Nadanlıq" dramını, "Şamdan bəy" komediyasını yazır. "Nadir şah" faciəli dramında cəllad əlində inləyən əzilən xalq kütləsinin iztirablarını göstərir. "Bahadır və Sona" əsərində iki gəncin məhəbbəti arasında uçurum yaradaraq milli ayrışikliyi ittiham edir, Nəriman Nərimanovun əsərləri hələ 20-ci illərə qədər Azərbaycanın həvəskar və professional səhnələrində tamaşalara qoyulmuş və tamaşaçıların rəğbətini qazanmışdı. N.Nərimanov dövlət və siyasi işlərdə də böyük uğurlar qazanmışdı. 1905-ci ildə "Hümmət" təşkilatına daxil olub Rusiya sosial demokratlarının (RSDFP) proqramını Azərbaycan dilinə tərcümə edir. 1909-cu ildə həbs olunaraq Həştərxana sürgün olunur. 1913-cü ildə Bakıya qayıdaraq fəhlələr arasında təbliğat aparır. 1917-ci ildə Nərimanov "Hümmət" təşkilatının sədri və (RSDFP (b) üzvü, "Hümmət" qəzetinin redaktoru idi. 1918-ci ildə Bakı xalq komissarları sovetinin şəhər təsərrüfatının komissarı olur. 1918-ci ilin iyununda ağır xəstəliyi ilə

əlaqədar Həştərxana göndərilir. Müalicədən sonra bir müddət Həştərxanın partiya sovet orqanlarında çalışır. 1919-cu ildə Moskvaya çağıraraq xarici işlər komissarlığında yaxın şərq şöbəsinin müdiri və eyni zamanda milli məsələlər üzrə komissarın müavini olur. 1920-ci ildə Nərimanov Azərbaycan inqilabi komitəsinin və XKS sədri olur. 1922-ci ildə SSRİ təşkil olunduqdan sonra ömrünün sounadək SSRİ mərkəzi icraiyyə komitəsi sədrilərindən biri olur.

Nəriman Nəcəf oğlu Nərimanov 1925-ci ildə Moskvada müəmmalı şəkildə vəfat etdi. Qızıl meydanda Kreml divarının yanında basdırılmışdır. Ölümündən iki ay əvvəl oğluna məktub yazır. Məktubda bizim uzun illər sonra başa düşdüyümüzü o orada yüksək vəzifədə işləyərkən dərk edibmiş.

NİYAZI

(Tağızadə Hacıbəyov Niyazi Zülfüqar oğlu)

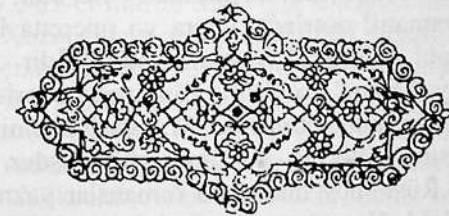
1912-ci ildə Tiflisdə doğulmuşdur. Bəstəkar, dirijor, SSRİ xalq artisti, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı, Üzeyir Hacıbəyov və C.Nehru adına Beynəlxalq mükafatların laureatı. Bəstəkar Z.Hacıbəyovun oğlu, Üzeyir Hacıbəyovun qardaşı oğlu. Ü.Hacıbəyovun onun musiqi tərbiyəsində böyük rolu olmuşdur. 1926-31-ci illərdə Niyazi Moskva musiqi texnikumunda və Leninqrad Mərkəzi texnikumunda təhsil almışdır. 1933-44-cü illərdə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında məşğul olmuşdur.

XX əsrin 30-cu illərindən yaradıcılığa başlamışdır. Niyazi Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin tarixinə milli ənənələrdən ruh alan və onları yaşadan sənətkar kimi daxil olmuşdur. Öz yaradıcılığında Ü.Hacıbəyov yaradıcılığını bir neçə tərəfdən inkişaf etdirmişdir. Dirijor kimi musiqini incəliklərinə kimi duyurdu. Müğənnilərlə yüksək səviyyədə işləməyi və orkestr musiqi duyumu ilə virtouzluqla - məharətlə idarə etməyi bacarırdı. 1938-ci ildə Üzeyir Hacıbəyov adına simfonik orkestrin direktoru, bədii rəhbəri və dirijoru, Azərbaycan opera və balet teatrının baş dirijoru və direktoru olmuşdur. Azərbaycan bəstəkarlarının bir çox əsərləri, Q.Qarayevin "Leyli və Məcnun simfonik poeması", "İldırımli yollarla" baletindən ikinci süita, F.Əmirovun "Sevil" M.Moqamayevin "Nərgiz", A.Məlikovun "Məhəbbət əfsanəsi" baletləri və s. onun idarəsilə səslənmişdir.

Niyazi Ü.Hacıbəyovun "Koroğlu" operasının Q.Qarayevin "Yeddı gözəl", "İldırımli yollarla" baletlərinin səhnə quruluşunda iştirak etmişdir. Niyazi Leninqrad opera və balet teatrının

baş dirijoru olmuşdur. Burada o, A.Məlikovun "Məhəbbət əfsanəsi" baletini yeni quruluşda, M.Çayakovskinin "Yatmış gözəl" və S.Prokofyevin "Daş çiçək" əsərlərinin dirijoru olmuşdur. Bu baletlərin dirijoru kimi, Parisin "Grand-Opera", Londonun "Kovent-Qarden" saraylarında dirijorluq etmiş, tamaşaçıları və mətbuatı heyrətdə qoymuşdur. Niyazi Almaniyada, Türkiyədə, İranda ABŞ-da və bir sıra başqa ölkələrdə dirijorluq etmişdir. Nadir sənətkarlıq istedadı ilə planetin milyonlarla tamaşaçısının qəlbini rıqqətə gətirmişdir. Niyazi N.Gəncəvinin "Xosrov və Şirin" poemasının və R.Taqorun "Çitra"sının motivlərinə balet, orkestr pyesləri üçün "Konsert valsı", "Zaqatala süitəsi", "Xatirə", "Arzu", "Mənim Təbrizim", "Ulan Bator gecələri" və bir sıra başqa musiqi əsərləri yazmışdır.

Tağızadə -Hacıbəyov Niyazi Zülfüqar oğlu (Niyazi) dəfələrlə Azərbaycan SSR Ali sovetinə deputat seçilmiş, bir sıra ordenlər habelə Bolqariya və Macarıstanın ordenlərilə təltif olunmuşdur. 1984-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir.

ORDUBADİ MƏMMƏD SƏİD

(*Ordubadi Məmməd Səid Hacığa oğlu*)

1872-ci ildə Ordubadda doğulmuşdur. Yazıçı, şair, dramaturq, ədəbiyyatçı. Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi. Evdə təhsil almışdır. Əmək qəhrəmanı.

Çox erkən yaşlarında atasını – şair Hacığa Fəqiri itirmişdir. 14 yaşında ipək kombinatında işləməyə başlamışdır. İlk şerini 1903-cü ildə “Şərqi-Rus” qəzetində dərc etdirmişdir. İlk şerlər kitabını “Qəflət”, 1906-cı ildə nəşr etdirmişdir. O dövrün qəzetləri “İrşad”, “Tərəqqi”, “Tazə həyat”, “Birlik” və “Molla Nəsrəddin” jurnalı ilə əməkdaşlıq etmişdir. Satirik şerlər, felyetonlar yazmışdır. “Vətən və hürriyyət” kitabında poeziyasının cizgiləri azadlığa çağırış fanatizmin tənqidi aşkar hiss olunurdu. “İki cocuğun Avropaya səyahəti” və bədbəxt milyonçu romanlarında İrandakı feodal rejimini kəskin tənqid etməklə, xalq kütlələrinin maariflənməsinə çağırır. “Dumanlı Təbriz”, “Döyüşən şəhər” və “Gizli Bakı” romanlarında Azərbaycanda gedən xalq azadlıq hərəkatından bəhs olunur. “Qılınc və qələm” romanı orta əsrlər Azərbaycanında şərqin böyük şairi Nizami Gəncəvinin həyatından bəhs edir. M.S.Orudubadi bir sıra dramatik əsərlərin opera və operetta librettolarının, habelə ədəbi publisistik yazıların müəllifidir. A.S.Puşkinin “Bağçasaray fantanı” və “Boris Qodunov” əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. M.S.Orudubadinin əsərləri dünyanın bir sıra dillərinə tərcümə olunmuşdur. Şerlərinə F.Əmirov və S.Rüstəmov mahnı və romanslar yazmışlar.

Məmməd Səid Hacığa oğlu Ordubadi dəfələrlə Azərbaycan Ali sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1950-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir. Respublikada onun adına küçə, kitabxana, məktəb verilmiş, Orudubadda ev muzeyi yaradılmış, Ordubadda və Naxçıvanda büstləri qoyulmuşdur.

ORUCOV SABİT ATABABA OĞLU

1912-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Neft və qaz sənayesinin görkəmli təşkilatçılarından biri olmuş, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, Lenin və SSRİ Dövlət Mükafatı laureatı, texnika elmləri doktoru, Azərbaycanın əməkdar elm xadimi. Orta təhsilini Bakıda almış, 1929-31-ci illərdə orta məktəbdə dərs demiş, 1931-36-cı illərdə neft sənayesi institutunda oxumuşdur.

1936-46-cı illərdə S.Orucov kompressor təsərrüfatında mexanik, neftçıxarma ustası, Suraxanı mədənlərində direktor olmuşdur. “Orcenikidzenef”in idarə rəisi, “Azərneftkombinat”da qazma üzrə rəis müavini, “Azneftdə” baş mühəndis işləmişdir. 1946-47-ci illərdə SSRİ neft sənayesi nazirliyində şöbə müdiri, 1947-49-cu illərdə “Krasnodarneft” birliyində rəisin birinci müavini – baş mühəndis, 1949-53 və 1955-57-ci illərdə SSRİ neft sənayesi nazirinin müavini, 1957-59-cu illərdə Azərbaycan Xalq təsərrüfatı şurasının sədri, nazirlər soveti sədrinin müavini, 1959-62-ci illərdə Azərbaycan Nazirlər Sovetinin SSRİ Nazirlər sovetindəki nümayəndəsi, 1962-65-ci illərdə SSRİ Dövlət plan komitəsində neft və qaz sənayesi məsələlərilə məşğul olmuş, 1965-72-ci illərdə SSRİ neft sənayesi nazirinin birinci müavini, 1972-81-ci illərdə SSRİ qaz sənayesi naziri olmuşdur. S.A.Orucov Xəzər dəniz neft yataqlarında xüsusilə də neft daşlarında neft çıxarılmasına böyük əmək sərf etmişdir. SSRİ qaz sənayesinin inkişafında böyük xidmətləri olmuşdur. Xüsusilə Sibirdə qaz sənayesinin inkişafına diqqət yetirirdi. SSRİ neft komitəsinin sədri və dünya neft konqresslərinin sədr müavini seçilmişdir. “Yüksəkdərlikli iribloklı dəniz neft buruqları özülləri”, “İranın neft sənayesi”, “Qaz sənayesi inkişaf yolunda”, neft və qaz sənayesinin təşkili və inkişaf yolları ilə bağlı çoxsaylı əsərlərin müəllifidir.

Sabit Atababa oğlu Orucov dəfələrlə Azərbaycan və SSRİ Ali sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1981-ci ildə Moskvada vəfat etmişdir.

PIRİMOV QURBAN BAXŞƏLİ OĞLU

1880-ci ildə Ağdamın Gülablı kəndində doğulmuşdur. Musiqiçi, tarzən Azərbaycanın xalq artisti, görkəmli musiqiçi Sadiq Əsəd oğlunun tələbəsi olmuşdur. XIX əsrin sonlarında ifaçılıq etməyə başlamış, 1905-ci ildən xalq müğənnisi Cabbar Qaryağdının üçlüyündə E.Oqannezaşvili ilə birlikdə Zaqafqaziya, Orta Asiya, Kiyev, Moskva və İranda qastrollarda olmuşdur. Q.Pirimov dramatik və musiqili səhnə əsərlərində tarda müşaiyət etmişdir.

İlk Azərbaycan milli opera olan Üzeyir Hacıbəyovun "Leyli və Məcnun" əsərində 1908-ci ildə Qurban Pirimov məharətlə tarda müşaiyət etmişdir. 1912-ci ildə Varşavada "Sportrekord" firması Q.Pirimovun ifasını qrammofon valına köçürmüşdür. Tarzənlərdən birinci dəfə Qurban Pirimov səhnəyə müşayiətsiz tək ifadə çıxmış və dinləyicilərin qəlbini rıqqətə gətirmişdir. Onun ifasını səhnədə dinləyən tamaşaçı və dinləyicilərin heyrətdən gözləri yaşarmışdı. 1920-ci ildən ömrünün sonunadək Q.Pirimov Azərbaycan Dövlət Opera və Balet teatrının solisti olmuşdur. O, Qliyerin "Şahsənəm" operasının tamaşaya qoyulmasında bilavasitə iştirak etmiş, bir sıra gənc tarzən yetişdirmişdir. 1934-cü ildə Tiflisdə keçirilən Zaqafqaziya xalqlarının olimpiadasında birinci yeri tutmuş, 1939-cu ildə Moskvada keçirilmiş musiqiçilərin ümumittifaq baxışının qalibi olmuşdur.

Qurban Baxşəli oğlu Pirimov orden və medallarla təltif olunmuş, 1965-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir. 1980-ci ildə Q.Pirimovun 100 illik yubileyi keçirilmişdir.

PIŞƏVƏRİ

(Cavadzadə Seyidcəfər Seyidcavad oğlu)

1892-ci ildə Cənubi Azərbaycanın Xalxal mahalının Zəviyə kəndində doğulmuşdur. Cənubi Azərbaycan inqilabi hərəkatının görkəmli nümayəndəsidir. 1905-ci ildə Bakıya köçmüş, təhsilini Xalxalda və Bakıda almışdır. 1913-17-ci illərdə Xırdalanda müəllimlik etmişdir. 1918-ci ildə İranda "Ədalət" kommunist təşkilatının orqanı "Hürriyyət" qəzetinin redaktoru olmuşdur.

S.Pişəvəri 1920-ci ilin mayında qısa müddət yaşayan Gilan Respublikasının xarici işlər komissarı, 1921-22-ci illərdə İran kommunistlərinin qəzeti "Həqiqət" in redaktoru olur. Kommunist internosialının III konqresində iştirak edərək onun katiblərindən biri seçilir. 1928-ci ildə İrana qayıdır. 1929-cu ildə İran Kommunist partiyasının birinci katibi seçilir. 1930-cu ildə həbs olunur və 10 il "Qəsri - Qacar" zindanında həbsdə olur. Azad olunduqdan sonra Kaşana sürgün olunur. 1941-45-ci illərdə Pişəvəri solçuların "Acir" qəzetinin redaktoru, 1945-ci ildə Azərbaycan demokratik partiyasının birinci katibi olur. 1945-ci ildə Azərbaycan Milli Məclisinin tapşırığı ilə Cənubi Azərbaycan hökumətinə rəhbərlik edir. 1946-cı ildə İran qoşunları tərəfindən Təbriz tutulduqda Bakıya gəlir.

Seyidcəfər Seyidcavad oğlu Cavadzadə (Pişəvəri) bütün ömrü boyu İran əsarəti altında əzilən 30 milyonluq Azərbaycan xalqının azadlığı uğrunda mübarizə aparmış, 1947-ci ildə Bakıdan Gəncəyə gedərkən müəmmalı avtomobil qəzasında həlak olmuşdur. Görünür, o artıq kommunistlərə lazım deyilmiş. Bakıda adına məktəb var.

RƏSULZADƏ MƏMMƏD ƏMİN AĞA OĞLU

1884-cü ildə Bakının Novxanı kəndində doğulmuşdur. Siyasi xadim, publisist, yazıçı-dramaturq. Əvvəlcə kommunist ideyalarına meyl etmiş, sonra müsavətçi olmuş. “Hümmət” və “Müsavətin” yaradıcılarındanır. Azərbaycan demokratik respublikasının banisi və rəhbəri. Bakıda rus-tatar və texniki məktəbdə təhsil almışdır.

1904-07-ci illərdə “Hümmət”, “Təkamül” və “Yoldaş” qəzetlərini yaradıb redaktə etmişdir. Yazılarında Azərbaycan türkləri arasında sosial demokratik ideyaları təbliğ etmişdir. 1908-ci ildə inqilabi mövzuda “Gecədə işıq” əsərini yazır. 1909-cu ildə Səttarxanın başçılığı altında Cənubi Azərbaycanda milli-azadlıq hərəkatı baş verir. Rəsulzadə ora köməyə gəlir. 1910-cu ildə Tehranda İran demokratik partiyasının “İranenoy” (Yeni İran) qəzetinin təşkilində iştirak edib, ilk nömrələrini redaktə edir. Tehranda və Ərdəbildə sosial-demokratiyanı təbliğ edən iki kitab nəşr etdirir. 1911-ci ildə Rus qoşunları İrana girir. M.Rəsulzadə İstanbula mühacirət edir. “Türk yurdu” jurnalını təsis edərək burada Azərbaycan türklərinin iranlılaşdırılmasından bəhs edir. Onların tarixi köklərini və xalqın millət kimi formalaşmasını araşdırır. 1911-ci ildə üç keçmiş müsavətçi M.Rəsulzadə ilə birləşərək gizli şəkildə “Müsəlman demokratik müsavət partiyası”nı yaradırlar. Tezlikdə M.Rəsulzadə bu partiyanın rəhbəri olur. 1914-cü ildə “Dirilik” siyasi jurnalında çap etdirdiyi məqalələrində Azərbaycan milli ideyalarını formalaşdırmağa başlayır. 1915-ci ildə yenidən gizli şəkildə müsavət partiyasının orqanı olan “Açıq söz” qəzetini təsis edərək marksist ideyalardan tamamilə uzaqlaşır.

1917-ci ildə Rusiyadakı fevral inqilabından sonra “Müsəlman demokratik müsavət partiyası” üzə çıxır. 1917-ci ilin iyulunda bu partiya N.Yusifbəyli tərəfindən yaradılmış “Türk milli-federallar partiyası” ilə birləşərək “Müsavət” partiyası adlandırıldı. Partiyanın sədri M.Rəsulzadə oldu. Federalların Rusiyanın tərkibində milli-müstəqil federasiya kimi qalmaq proqramı əsas götürüldü. 1917-ci ilin oktyabrında Rusiyada bolşeviklər hakimiyyəti ələ keçirdikdən sonra, Azərbaycan demokrat partiyası “Müsavət” öz proqramında dəyişiklik edərək Azərbaycanın tam müstəqilliyini tələb etdi. Azərbaycanda müstəqil dövlətçilik hərəkatı inkişaf etməyə başladı. Bu hərəkatın ideyalarına M.Ə.Rəsulzadə “Xalq idarəçiliyi”, “Bizə hansı hakimiyyət lazımdır” kitablarında inkişaf etdirir. 1918-ci il mayın 26-da Zaqafqaziya seymi özünün buraxıldığını elan etdi. Səhəri gün buraxılmış seymə daxil olan müsəlman partiya və qruplar Azərbaycan milli şurasını yaradaraq, M.Rəsulzadəni İcraiyyə komitəsinin sədri seçirlər. 28 may 1918-ci ildə Azərbaycan Milli Şurası Azərbaycan Demokratik Respublikasının yarandığını elan edərək Fətəli xan İsgəndər oğlu Xoyskini hökumətə rəhbər seçirlər. Bu dövrdə M.Rəsulzadə Azərbaycan dövlətçiliyinin, milli mədəniyyətin, təhsilin, sənaye və kənd təsərrüfatının inkişafı üçün bütün qüvvə və bacarığını sərf edir. Bilavasitə onun rəhbərliyi ilə Azərbaycan Dövlət Universiteti yaradılır və özü burada “Osmanlı ədəbiyyatı tarixi”ndən mühazirələr oxuyur. 1920-ci ilin aprelində rus sovet imperiyası ikinci dəfə Azərbaycana işğal edərək burada kommunist rejimi qurur, avqustda M.Rəsulzadəni həbs edib məşhur Bayıl dustaqxanasına salırlar. Bu arada Bakıya gələn Stalin M.Rəsulzadənin azad olunması üçün tapşırıq verir və onu özü ilə Moskvaya aparır. Məsələ onda idi ki, 1905-ci ildə faytonda neft rezervuarlarının birinin yanından keçən M.Rəsulzadə görür ki, bir dəstə adam birinin əl-ayağını bağlayıb neftlə dolu rezervuarda batırmaq istəyir. Bu İ.V.Stalin

(Koba) imiş. M.Rəsulzadə onu xilas edərək şəhərə gətirib gizlədir. İ.Stalin də burada borclu qalmayıb M.Rəsulzadəni azad edib özü ilə Moskvaya aparıb xalq millətlər komissarlığında işə düzəldir. 1922-ci ildə M.Rəsulzadəni Skandinaviya ölkələrinə ezamiyyətə göndərirlər. O, daha geri qayıtmır. Bu dövrdən M.Rəsulzadənin mühacir həyatının üçüncü dövrü başlanır. 1923-cü ildə o, İstanbulda “Bizim əsrin əzabkeşi” və “Azərbaycan respublikası keçmişdə və indi”, 1924-29-cu illərdə “Yeni Qafqaz” və “Odlar ölkəsi” qəzetlərini redaktə edir. 30-cu illərin əvvəllərində qəzetlərin redaktəsilə bərabər Berlində və Parisdə kitablar çap etdirir. 1938-39-cu illərdə Polşa hökumətinin məsləhətçisi olur. 1947-ci ildə Ankaraya köçərək Azərbaycan haqqında bir neçə kitab nəşr etdirir. 1952-ci ildən “Azərbaycan” jurnalını nəşr edir.

Məmməd Əmin Ağa oğlu Rəsulzadə 1952-ci ildə Ankarada vəfat etmiş, burada da dəfn olunmuşdur. Davamçıları özlərinin böyük vətəndaşını M.Ə.Rəsulzadəni unutmamış, 1991-ci ildə adına universitet, doğulduğu Novxanı kəndində habelə respublikanın bir sıra şəhərlərində adına küçə verilmişdir.

RƏSUL RZA

(Rzayev Rəsul İbrahim oğlu)

1910-cu ildə Göyçayda doğulmuşdur. Şair, ictimai xadim, Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi və xalq şairi, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı. Orta təhsilini Göyçayda almışdır. Ayrı-ayrı illərdə Zaqafqaziya kommunist universitetində, Moskva Millətlər institutunda, ümumittifaq kinematoqrafiya institutunda təhsil almışdır. 1941-45-ci illərdə sovet-alman müharibəsində müxbir kimi iştirak etmişdir.

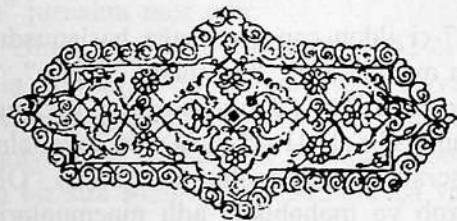
R.Rza 1927-ci ildən çap olunmağa başlamışdır. XX əsrin 30-cu illərinin əvvəllərində “Qadınlar”, “Çinar”, “Almaniya”, “Madrid”, “İnqaleys” adlı antifaşist şerlər yazaraq oxucuların rəğbətini qazanmışdır. 1941-45-ci illərdə sovet-alman müharibəsinə qarşı şerləri və hekayələri ilə çıxmış “Ölməz qəhrəmanlar”, “Qəzəb və məhəbbət” adlı məcmuələri nəşr etdirmişdir. Cənubi Azərbaycanda olan qardaşlara “Hilal” adlı poema həsr etmişdir. 50-ci illərdə R.Rza yaradıcılığı rəngarəng fəlsəfi motivlər daşıyıcısına çevrildi. 1961-ci ildə Nəriman Nərimanova həsr etdiyi “Xalq həkimi” poemasını, 70-ci illərdə “Dünən bu gün və sabah”, “1418”, “Üzü küləyə” poemalarını yazdı. Rəsulzadə uşaqlar üçün də şer və hekayələrin, elmi publisistik məqalə və oçerklərin müəllifidir. H.Lonqfello, C.Bayron, Lope de Veqa, Ş.Petefi, A.Blok, P.Elyuar, A.Puşkin, M.Lermontov, N.Nekrasov, T.Şevçenko, M.Mayakovski və bir sıra başqa şairlərin əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. Rəsul Rzanın əsərləri bir sıra xarici dillərə tərcümə olunmuşdur.

Rəsul İbrahim oğlu Rzayev (Rəsul Rza) Azərbaycan yazıçıları ittifaqına rəhbərlik etmiş, SSRİ Yazıçılar İttifaqı İdarə

heyətinin üzvü, Azərbaycan kinematoqrafiya naziri, Azərbaycan Ensiklopediyasının baş redaktoru və bir sıra başqa yaradıcılıq birliklərinə rəhbərlik etmişdir. Dəfələrlə Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1981-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Rəsul Rzanın arvadı Rəfibəyli Nigar xanım Xudadat bəy qızı (1913-1981) Azərbaycanın xalq şairi, onların oğlanları 1938-ci ildə doğulmuş Anar tanınmış yazıçı, dramaturq ssenarist və kinorejissorudur.

RƏFİBƏYLI XUDADAT BƏY ƏLƏKBƏR OĞLU

1873-cü ildə Gəncədə doğulmuşdur. İctimai və dövlət xadimi, publisist, həkim. Gəncə klassik gimnaziyasında orta təhsil almışdır. 1903-cü ildə Xarkov universitetinin tibb fakültəsini bitirmişdir.

1903-cü ildə Gəncəyə qayıdan X.Rəfibəyli həkimliklə məşğul olmuşdur. 1906-cı ildən publisistik fəaliyyətə başlayaraq təkcə tibbdən deyil, ədəbiyyatdan, incəsənətdən və tarixdən yazmağa başlamışdır. 1914-cü ildə Həsənbəy Ağayevlə birgə "Gəncə tibb cəmiyyətini" yaradıb onun sədri seçilir. Cəmiyyət imkansız adamlara pulsuz tibbi yardım göstərir. 1918-ci ilin mayında Azərbaycanda demokratik respublika quruldu. X.Rəfibəyli bu hökumətin birinci və ikinci kabinetlərində səhiyyə naziri oldu. Qısa müddətdə yeni xəstəxanalar açdı, imkansızlara pulsuz xidmət göstərmək üçün köhnələrini bərpa etdi, apteklər açdı, tibbi avadanlıqları və dərmanları saxlamaq üçün anbarlar, analizlər etmək üçün laboratoriyalar yaratdı. Gəncə ətrafında vəba əleyhinə stansiya yaratdı. 1919-cu ildə X.Rəfibəyli Gəncə qəzasının general-qubernatoru təyin olundu. O fəal şəkildə milli ideyaları təbliğ edərək Azərbaycan dövlətinin tədbirlərini Gəncədə və qəzada həyata keçirməyə başladı.

1920-ci ilin aprelinə Azərbaycan kommunist rejimi qurulduqdan sonra, əvvəlcə sovet hakimiyyətini tanımış Gəncə qarnizonu 1920-ci ilin mayında ona tabe olmaqdan imtina etdi və üsyan etdi. Bolşeviklər ordusu üsyanı amansızcasına yarırdılar. Bu araqarışqda Xudadat bəy Rəfibəyli həbs olunaraq güllələndi.

RÜSTƏMOV SƏİD ƏLİ OĞLU

1907-ci ildə İrəvanda doğulmuşdur. Bəstəkar, dirijor, Azərbaycanın xalq artisti, SSRİ Dölet mükafatı laureatı. 1930-cu ildə Azərbaycan dölet konservatoriyasının xalq musiqisi fakültəsinə, 1932-ci ildə Azərbaycan pedaqoji institutunu bitirmişdir.

1931-ci ildən S.Rüstəmov Azərbaycan radiosunun xalq çalğı alətləri orkestrinin konsertmeystri, 1935-ci ildən isə direktoru və bədii rəhbəridir. 1940-49-cu illərdə Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının bədii rəhbəri və direktoru. 1943-48-ci illərdə Azərbaycan radio komitəsinin musiqi verlişləri redaksiyasının rəhbəri olmuşdur. S.Rüstəmov "Azərbaycan rəqs melodiyaları"nın, "Beş yüz Azərbaycan xalq mahnıları", "Azərbaycan aşiq mahnıları", "Azərbaycan xalq mahnıları", "Azərbaycan xalq rəngləri" kitablarında musiqi işləmələri apararaq onları nəşr etdirmişdir. 1948-52-ci illərdə Azərbaycan bəstəkarlar ittifaqının sədri olmuş, 1928-ci ildən Bakı musiqi məktəbində, 1958-83-cü illərdə Azərbaycan dövlət konservatoriyasında tar sinfində dərs demişdir. S.Rüstəmovun əsas əsərləri "Beşmanatlıq gəlin", "Durna" və "Rəisin arvadı" komediyaları, solo, xor və orkestr üçün "Azərbaycan" kantatası, xalq çalğı alətləri üçün "Bayatı kürd fantaziya" - kantatası, tar və orkestr üçün konsert, Azərbaycan mahnı, rəqs və xalq çalğı alətləri orkestri üçün "Günəşli Azərbaycan" musiqili dramatik kompozisiya, dramatik səhnə əsərlərinə musiqilər yazmışdır. S.Rüstəmovun "Alagöz", "Sürəyya", "Gəlmədin", "Həkim qız" mahnıları lirik və qəlbəxşayandır.

Səid Əli oğlu Rüstəmov dəfələrlə Azərbaycan Ali Sovetininə deputat seçilmiş, orden və medllarla təltif olunmuşdur. 1983-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir.

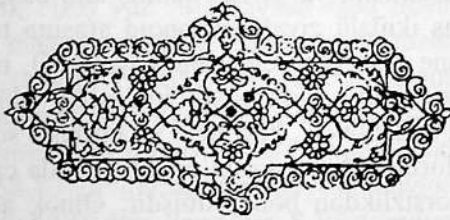
SABİR

(Mirzə Ələkbər Zeynalabdin oğlu Tahirzadə)

1862-ci ildə Şamaxıda doğulmuşdur. Satirik-şair- maarifçi. Mollaxanada, sonra Seyid Əzim Şirvaninin məktəbində oxumuşdur.

M.Sabir 8 yaşında ilk şerini yazmışdır. Gənc yaşlarından lirik qəzəllər, sifarişlə mədhiyyələr, növhə və mərsiyyələr yazmış, ilk dəfə 1903-cü ildə "Şərqi-Rus" qəzetində çap olunmuşdur. 1903-05-ci illərdə "Dəbistan", "Zənbur", "İrşad", "Həqiqət", "Həyat", qəzetləri və 1906-cı ildən isə "Molla Nəsrəddin" jurnalı ilə əməkdaşlıq etmişdir. Satirik obrazlarında ya avam müsəlmanı, ya geridə qalmış ailə başçısını və ya xalqdan ayrılmış ikiüzlü ziyalıları tənqid atəsinə tuturdu. Sabir inkişafa mane olan hər şeyi qamçılayırdı. O, maarifçiliyə çağırır, qadın azadlığını və söz azadlığını təbliğ edirdi. O, "Bizə nə", "Cəllad", "Dilənçi", "Əkinçi" və bu kimi sosial həyatdan yazdığı şerlərində Azərbaycan ədəbiyyatında cəmiyyətdəki sosial bərabərsizlikdən bəhs etmişdir. Əmək adamları bu şerlərdə tapdanmış hüquqlarının müdafiəsinə çağırışı eşitdilər. Özünün siyasi satiralarında İrandakı azərbaycanlıların milli azadlıq hərəkatının qarşısını almağa çalışan rus imperiyasının despotizmi qamçılanırdı. Özünün bir sıra əsərlərini Cəlil Məmmədquluzadə ilə birgə yaratmışdır. Onların şerləri satirik ədəbiyyatın ən yaxşı nümunələri olmaqla bu sahədə yazan bir sıra şairlər ordusunun yaranmasına zəmin yaratdı. Sabir mətbuatda əvvəl, "Hop-hop" (Şanapipik) imzasıyla, çıxış etmiş, sonra tez-tez imzasını dəyişməli olmuşdur. Gah "Əbubəkr Şeybani", "Əyriboyun", "Ağlar güləyən", ya da "Sevdayı" və b. imzalarla çap olunurdu. Öz imzasını gizlətməklə onu istəməyənlərin təqiblərindən qorunurdu.

Mirzə Ələkbər Zeynalabdin oğlu Tahirzadə (Sabir) xırda tacir, müəllim, nəşriyyatlarda korrektor işləmiş, ömrü boyu çətinlik içində yaşamışdır. Vərəm xəstəsi idi, 1911-ci ildə Şamaxıda vəfat etmiş, Şah-Xəndan qəbristanlığında dəfn olunmuşdur. Davamçıları istedadını yüksək qiymətləndirmişlər. Onun həyat və yaradıcılığına roman, pyes, ədəbi əsərlər, oçerk və monoqrafiyalar həsr olunmuşdur. Sabirin adına rayon, məktəb, kitabxana küçə və s. mədəni-maarif ocaqları verilmiş, Bakıda heykəli qoyulmuş, hər il respublikada Sabir poeziya günləri keçirilir.

SARABSKI

(Rzayev Hüseynqulu Məlik oğlu)

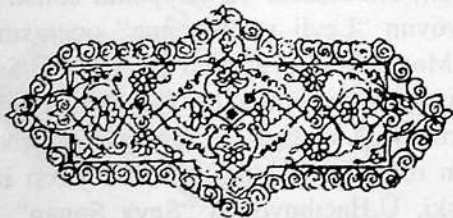
1879-cu ildə Bakıda doğulmuşdur. Müğənni (lirik-tenor), rejissor, teatr xadimi, müəllim. Azərbaycanın xalq artisti. Mollaxana təhsili alışıdır.

Səhnə fəaliyyətinə 1902-ci ildə N.Nərimanovun "Dilin bəlası" pyesində muğam və xalq mahnılarının ifası ilə başlamışdır. H.Sarabski xalq mahnılarını yüksək ustalıqla ifa etməyi bacarırdı. Onun səsi qəlboxşayan, həzin idi. 1903-cü ildə Sarabski "Nicat" cəmiyyətinin nəzdində M.Maqomayev və Üzeyir, Zülfüqar və Ceyhun Hacıbəyov qardaşlarıyla birgə teatr truppası yaradır. H.Sarabski bu turpanın solisti olur. Burada o, Ü.Hacıbəyovun "Leyli və Məcnun" operasının ilk səhnə quruluşunda Məcnunun partiyasını ifa edir. H.Sarabski Məcnunun partiyasını axırıncı dəfə 1941-ci ildə Azərbaycan opera və balet teatrında ifa etmişdi. H.Sarabski Azərbaycan səhnəsində Məcnun rolunun bu günə kimi ən yaxşı ifaçısı olmuşdur. H.Sarabski, Ü.Hacıbəyovun "Şeyx Sənan", "Rüstəm və Söhrab", "Şah Abbas və Xurşudbanu", "Əsli və Kərəm", "Arşın mal alan" əsərlərində Sənan, Rüstəm, Şah Abbas, Kərəm Əsgər, Z.Hacıbəyovun "Aşıq Qərib"ində Qərib, M.Maqomayevin eyniadlı əsərində Şah İsmayıl rollarını yüksək peşəkarlıqla ifa etmişdir. O, C.Hacıbəyovun "Rüstəm və Söhrab", "Ər və arvad", "Arşın mal alan", "Leyli və Məcnun", C.Məmməd-quluzadənin "Ölülər" komediyasına səhnə quruluşu vermişdir. H.Sarabski "Bizim dağlar", "Muğan" və uşaqlar üçün yazdığı "Ay-ay" mahnısının müəllifidir. O, Gürcüstanda, Orta Asiyada, İranda, Volqaboyu şəhərlərdə, İrəvanda və başqa yerlərdə gastrollarda olmuş, Azərbaycan musiqisinin inkişafı üçün bö-

yük işlər görmüşdür. 1920-45-ci illərdə Azərbaycan opera və balet teatrının solisti olmaqla musiqili özfəaliyyət teatr kollektivinə və 1932-ci ildən ömrünün sonunadək respublika xalq yaradıcılıq evinə rəhbərlik etmişdir. Azərbaycan Dövlət konservatoriyasında xalq mahnıları sinfində dərs demişdir. Ş.Ələkbərova, M.T.Bağirov, H.A.Hacıbababəyov, S.Qədimova, A.O.Sadıxov, A.Rzayev onun tələbələri olmuşdur.

Hüseynqulu Məlik oğlu Rzayev (Sarabski) Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1945-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir. Adına musiqi məktəbi və küçə var.

SARIVƏLLİ

(*Qurbanov Osman Abdulla oğlu*)

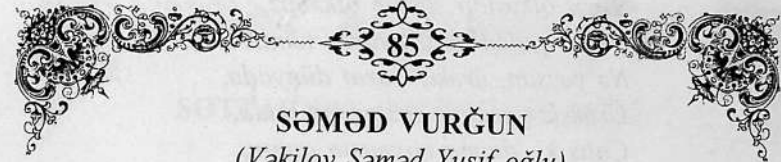
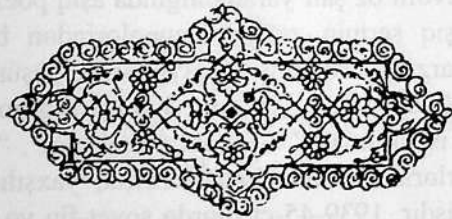
1905-ci ildə Qazax rayonunun ikinci Şıxlı kəndində doğulmuşdur. Azərbaycanın xalq şairi, 1926-cı ildə Qazaxda müəllimlər seminariyasını, 1932-ci ildə MDU-nin filologiya fakültəsini bitirmişdir. 1944-45-ci illər sovet-alman müharibəsində iştirak etmişdir.

O.Sarıvəlli gənc yaşlarında ağır əməyə qatlaşmış, mızdırıq olmuş, qoyun otarmış, özünə bir tikə çörək qazanmışdır. Şairin gəncliyində keçən ağır həyatı "Bənövşə", "Mənim tərcümeyi-halım", "Qocanın hekayəti", "İşiq" şerlərində öz əksini tapmışdır. Sarıvəlli öz şair yaradıcılığında aşiq pəeziyasına söykənmişdir. Aşiq şerinin zəngin ənənələrindən bəhrələnərək müasirlərinin arzu və istəklərini, qayğılarını, düşüncələrini əks etdirmişdir. "Avey dağı", "Mənim həmyerlilərimə", "Varis", "Hər kəs yüz il yaşamasa", "Sabahı yaradanlar", "Mən sabaha gedirəm" əsərlərində məhəbbət, gözəllik, yaxşılıq və əməyi tərənnüm etmişdir. 1939-45-ci illərdə sovet-fin və sovet-alman müharibələri illərində "Qan qardaşı", "Müharibənin ilk günü", "Bütün bunlar yaşayacaq", "Təbrik edirəm" müharibə illərinin ağır həyatını əks etdirən və qələbəyə səsləyən şerləri Azərbaycan pəeziyasının ən yaxşı nümunələrindəndir. O.Sarıvəlli Cənubi Azərbaycan mövzusunda "Dəvə karvanı", "Birinci dərs", "Son qar" və s. əsərlər yazmışdır. Bu şerlər azadlıq arzusu ilə yanan insanların həyatından narahat şairin qəlb çırpıntılarıdır. Müharibədən sonrakı illərdə onun daha bir istedadı üzə çıxdı, o qəzet səhifələrində satirik şerlərlə çıxış edərək boşboğazları, tənbelləri qamçılıyırdı. Ədəbiyyatşünaslıq sahəsində bir sıra əsərlərin müəllifidir. O, həm də gözəl tərcümə-

çi kimi tanınmışdır. Onun sayəsində Safoklın “Antiqona”sı, Musa Cəlilin, A.Puşkinin, K.Simonov və başqa şairlərin bir sıra əsərləri Azərbaycan dilinə tərcümə olunmuşdur.

Osman Abdulla oğlu Qurbanov (Sarıvəlli) orden və medal-larla təltif olunmuş, 1990-cı ildə Bakıda vəfat etmiş, doğma yurdunda dəfn olunmuşdur, kəndindəki orta məktəb onun adı-nı daşıyır.

Oğlanları 1939-cu ildə doğulmuş Qurbanov Rafiq Osman oğlu fəlsəfə elmləri doktoru, professordur; 1937-ci ildə doğulmuş Qurbanov Babək Osman oğlu, sənətsüнас, fəlsəfə elmlə-ri doktoru, professordur.

SƏMƏD VURĞUN
(*Vəkilov Səməd Yusif oğlu*)

1906-cı ildə Qazax rayonunun Yuxarı Salahlı kəndində do-ğulmuşdur. Şair, ictimai xadim, Azərbaycanın xalq şairi, əməkdar incəsənət xadimi, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı, Azərbaycan EA-nın akademiki. 1924-cü ildə Qazax müəllim-lər seminariyasını bitirmiş, 1929-31-ci illərdə MDU-da, 1931-33-cü illərdə Bakıda aspiranturada oxumuşdur.

1924-29-cu illərdə S.Vurğun Qazaxda, Qubada, Gəncədə məllim işləmişdir. 1924-cü ildən çap olunmağa başlamışdır. Azərbaycanda yeni poeziya məktəbinin banisidir. Yaradıcılığın ilk illərindən şerlərində novatorluq ideyalarının şeriyyətlə yüksək yaradıcılıq vəhdətində birləşməsi aydın görünür. “Şa-irin andı”, “Fənar”, “Hazır olun”, “Bəsti”, “Andım” kimi əsə-rlərində insanın yaradıcı əməyindən gələcəyə inam, S.Vurğun yaradıcılığında parlaqlığı ilə əks olunmuşdur. Onun tarixi qəh-rəmanlıq-romantik dramı olan “Vaqif” XVIII əsrin görkəmli şairi Vaqifin həyatına həsr olunub. Nizami Gəncəvinin “Xos-rov və Şirin” əsərinin süjetindən götürülmüş lirik məhəbbət dramı “Fərhad və Şirin”, iki gəncin məhəbbətindən, əməkdən, qəhrəmanlıqdan danışır, “İnsan” dramı haqsızlığa qarşı çıxaraq humanizmi təbliğ edir, bu əsərlərin hər biri iri həcmli olmaq-la hamısı şerlə yazılmışdır. Şair şer dilində sanki insanla danı-şır. “Muğan” və “Aygün” poemalarında öz müasirlərindən o dövrdə çağlayan həyatdan bəhs edir. Gəncliyində yazdığı in-tim-lirik şerləri ölümündən sonra “Çiçək” adlı topluda nəşr olunmuşdur. S.Vurğun özündən asılı olmayaraq məcburən re-jimi mədh etməli olmuşdur. Buna baxmayaraq onun şerlərində sadəlik dərinlik və lakoniklik var.

*Sənət ölkəsidir, bizim ölkəmiz,
Qəlbi qanadlıdır, vicdanı təmiz!
Nə yazsan, ürəklə yarat dünyada,
Ürəksiz yaranan tez gedər bada,
Çalış ki, daima qaynasın qanın,
Bir tufan yaratsın hər həyəcanın.
Sənəndən bircə söz tökülsə belə,
O, söz daşları da gətirsin dilə.*

Onun yaradıcılığı Azərbaycan poeziyasının inkişafına böyük tökan vermişdir. S.Vurğun Nizami Gəncəvi, M.P.Vaqif, A.S.Puşkin, V.V.Mayakovski, M.Qorki və bir sıra başqa ədəbi məqalələrin müəllifidir. O, A.S.Puşkinin "Yevgeni Onegin", M.Qorkinin "Qız və ölüm", Taras Şevçenkonun "Katerina", Ş.Rustavelinin "Pələng dərisi geymiş pəhləvan", İ.Çavçavadzenin "Cambul" və bir sıra başqa əsərləri Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. S.Vurğunun əsərləri bir sıra xarici dillərə tərcümə olunmuşdur. Uzun illər Azərbaycan Yazıçılar İttifaqına rəhbərlik etmiş, dəfələrlə Azərbaycan və SSRİ Ali Sovetlərinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Səməd Yusif oğlu Vəkilov (Səməd Vurğun) 1956-cı ildə Bakıda vəfat etmişdir. Adına məktəb, küçə, bağ var. Heykəli Bakının ən gözəl yerində ucalır. Yuxarı Salahlıda və Bakıda ev muzeyi açılmışdır. 1981-ci ildə onun şərəfinə medal buraxılmışdır. Lui Araqon, A.Fadaev, N.Tixonov, K.Simonov, K.Leonidze, V.Luqovskoy və başqaları onun yaradıcılığını yüksək qiymətləndirmiş, haqqında monoqrafiyalar, məqalələr yazılmışdır.

Səməd Vurğunun oğlanları 1935-ci ildə doğulmuş Yusif Səməd oğlu Vəkilov (Yusif Səmədoğlu) Azərbaycanın xalq yazıçısı, əməkdar incəsənət xadimidir; 1939-cu ildə doğulmuş Vaqif Səmədoğlu Vəkilov (Vaqif Səmədoğlu) şair, publisist, dramaturq, xalq şairi, əməkdar incəsənət xadimidir.

SƏTTARXAN HACIHƏSƏN OĞLU

1867-ci ildə Cənubi Azərbaycanın Qaradağ mahalında doğulmuşdur. Xalq qəhrəmanıdır. Cənubi Azərbaycanda və İranda demokratik dəyişikliklər uğrunda mübarizə aparmışdır. Şah rejiminə qarşı partizan hərəkətinə rəhbərlik etmişdir. Dəfələrlə təqib olunmuşdur.

1908-09-cu illərdə Təbriz üsyanına başçılıq edərək şahın 40 minlik ordusunun böyük hissəsini Cənubi Azərbaycandan qovmuşdur. İnkilabi komitəyə rəhbərlik etmişdir. İnkilabi komitə şahın və onun qohumlarının malikanələrini müsadirə etmiş, varlılardan pul və taxıl alaraq kasıblar arasında paylamışdır. Səttarxan özünü istedadlı sərkərdə və dölet quruluşunun bilicisi kimi göstərə bilmişdi. Üsyançılar 11 ay davam gətirdilər. Ancaq 1909-cu ildə Avropanın jandarmı sayılan Rusiyanın qoşunları Cənubi Azərbaycana girib Asiyada da jandarm rolunu icra edərək inkilabi hərəkəti boğdu. 1909-cu ildə Tehranda burjuva hökuməti formalaşdırıldı, o da Səttarxanı İran paytaxtına hiylə ilə dəvət etdi. Onun 100 nəfərlik dəstəsi tərkisilah edildi, atışmada Səttarxan ağır yaralandı. Uzun xəstəlikdən sonra 1914-cü ildə vəfat etdi.

Səttarxan Hacıhəsən oğlu xalq arasında böyük hörmətə malik idi. Onun haqqında dastanlar qoşulmuş, poemalar, şerlər, romanlar yazılmışdır. Təbrizdə heykəli qoyulmuş, adına küçə var, Bakıda ən böyük maşınqayırma zavodu onun adını daşıyır.

SÜLEYMAN RÜSTƏM

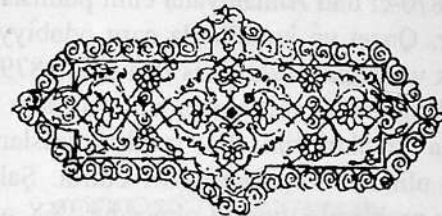
(Rüstəməzadə Süleyman Əliabbas oğlu)

1906-cı ildə Bakıda doğulmuşdur. Şair, dramaturq, ictimai xadim, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ və Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı, əməkdar incəsənət xadimi, Azərbaycanın xalq şairi. Bakıda və Moskvada Dövlət universitetlərində təhsil almışdır.

S.Rüstəm əmək fəaliyyətinə 20-ci illərin sonunda "Gənc işçi", "Komsomol", "Gənc bolşevik", "Maarif və mədəniyyət" qəzetlərində ədəbi işçi kimi başlamışdır. 1937-38-ci illərdə Azərbaycan dövlət dram teatrının direktoru, 1955-56-cı illərdə "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetində baş redaktor olmuşdur. İlk "Çimnaz xanım yuxudadır" şerini 1922-ci ildə yazmış 1923-cü ildə çap etdirmişdir. "Ulduz", "Ələmdən nəşəyə", "Gecənin romantikası", "Addımlar" şerləri gənclərə həsr olunmuşdur. 1941-45-ci il sovet-alman müharibəsi illərində məşhur "Qafurun qəlbi", "Gün o gün olsun ki", "Qolsuz qəhrəman", "Partizan Əli", "And", "Ana və poçtalyon" və s. şerlərini yazır. Cənubi Azərbaycan mövzusu onun yaradıcılığında ayrıca yer tutur. Bu şerlər "Təbriz şerləri" və "İki sahil" kitablarında toplanmışdır. "Rus qardaşım haqqında" söz poeması iki qardaş rus və Azərbaycan xalqlarının dostluğundan söhbət açır. 60-70-ci illərdə S.Rüstəm "Günəşli səhər", "Xəzərimin səhəri", "Bir az da məhəbbətdən", "Mənim günəşim" və s. əsərlərini yazır. O, şerlə yazılmış "Qaçaq Nəbi" pyesinin və Azərbaycan kəndindən danışan "Durna" komediyasının müəllifidir. S.Rüstəm Ş.Rustaveli, A.S.Qriboyedov, A.S.Puşkin, T.Şevçenko, U.Uitmen, Nazim Hikmət və başqa şairlərin əsər-

lərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. Əsərləri bir sıra xarici dillərə tərcümə olunmuşdur.

Süleyman Əlabbas oğlu Rüstəməzadə dəfələrlə Azərbaycan Ali Sovetinin deputatı, 1971-89-cu illərdə Ali Sovetin sədri olmuşdur. Orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1989-cu ilə vəfat etmiş, Bakı küçələrindən biri onun adını daşıyır.

ŞAHTAXTLI

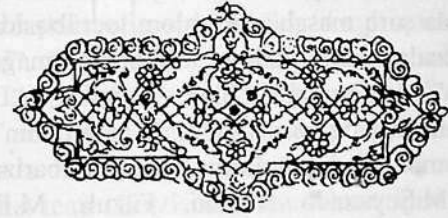
(Şaxtaxtinski Məhəmməd ağa
Məhəmmədağlı Sultan oğlu)

1846-cı ildə Naxçıvanın Şaxtaxtı kəndində doğulmuşdur. Publisist, şərqşünas, filoloq, müəllim, ictimai xadim. İbtidai təhsilini Naxçıvanda, orta təhsilini Tiflis gimnaziyasında almışdır. 1869-cu ildə Leepsik universitetinin fəlsəfə, tarix və hüquq işləri fakültəsini bitirmişdir.

Şaxtaxtılı 1870-ci ildə Almaniyada elmi publisistik fəaliyyətə başlamışdır. Qəzet və jurnallarda şərq ədəbiyyatı və tarixi ilə bağlı oçerk və məqalələrlə çıxış etmişdir. 1879-cu ildə Tiflisdə "Təkmilləşdirilmiş müsəlman əlibeyi" adlı kitabını çap etdirir. Burada öz fikirlərini elmi şəkildə əsaslandıraraq türk xalqlarına bu əlifbaya keçməyi təklif edirdi. Şaxtaxtılı bütün ömrü boyu bu problemlə məşğul olmuşdur. XX əsrin 80-ci illərindən İstanbulda "Moskovski vedemosti" qəzetinin xüsusi müxbiri, 1891-93-cü illərdə isə "Kaspi" qəzetinin redaktoru olur. 1902-ci ildə Şaxtaxtılı Avropaya qayıdır. Paris xarici dillər institutunda şərq dillərindən dərs deyir. Fransa Maarif Nazirliyinin "Fəxri fərman"ı ilə təltif olunmuşdur. 1902-ci ildə təkrarən Tiflisə qayıdaraq burada "Qeyrət" mətbəəsini yaradır. 1903-cü ildə "Şərqi-Rus" qəzetini nəşr edir. 1907-ci ildə İrəvan quberniyasından II Dövlət Dumasına deputat seçilir. Peterburqda "Rossiya" qəzeti ilə əməkdaşlıq edir. 1908-18-ci illərdə Şaxtaxtılı İranda, İraqda, Türkiyədə yaşayır. 1918-ci ildə Azərbaycan Demokratik Respublikası elan olunduqdan sonra Vətənə gələrək Azərbaycan Dövlət Universitetinin yaradılmasında fəal iştirak edir. Universitetin professoru kimi şərq xalqlarının tarixi, dili və ədəbiyyatı haqqında mühazirələr

oxuyur. Azərbaycanda kommunist rejimi qurulduqdan sonra "Bakinski raboçi" və Moskvanın "Krasniy Vostok" qəzetləri ilə əməkdaşlıq edir. Türk xalqlarının və taciklərin latın əlifbasına keçməsi üzrə ümumittifaq komitəyə daxil idi. 1899-cu ildən ümumdünya fonetika cəmiyyətinə 1900-cü ildən - ümumdünya Asiya cəmiyyəti, 1903-cü ildən rus imperatorluğu coğrafiya cəmiyyətinin Qafqaz bölməsinin üzvü idi.

Məhəmmədağa Məhəmmədağlı Sultan oğlu Şaxtaxtinski (Şaxtaxtılı) öz dövrünün qabaqgören adamlarından olmuş, Azərbaycanda ədəbiyyatşünaslıq elminin və publisistikanın səviyyəsini yüksəklərə qaldırmışdır. 1931-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

ŞEYXZADƏ MƏQSUD MƏSİM OĞLU

1908-ci ildə Ağdaşda doğulmuşdur. Özbək yazıçısı alim, müəllim. 1925-ci ildə Bakıda müəllimlər məktəbini bitirmiş, 1933-cü ildə Azərbaycan dövlət pedaqoji institutunun qiyabi şöbəsini bitirmişdir.

M.Şeyxzadə 1925-27-ci illərdə Dağıstanın Buynaxsk və Dərbənd şəhərlərində müəllim işləmişdir. 1929-cu ildən ömrünün sonunadək Özbəkistanda yaşamışdır. 1933-35-ci illərdə Daşkənd universitetinin aspirantı, 1935-38-ci illərdə dil və ədəbiyyat institutunun elmi işçisi olmuşdur. 1938-ci ildə Nizami adına Daşkənd pedaqoji institutunda özbək ədəbiyyatı tarixindən dərs demişdir. Ədəbi fəaliyyətə hələ 1921-ci ildə başlamışdı. Əvvəlcə Azərbaycan dilində yazırdı. "Nəriman Nərimanov haqqında şərq masalı" ilk qələm təcrübəsidir. 1929-cu ildən M.Şeyxzadə ancaq özbək dilində yazmağa başlayır. "Üçüncü kitab", "Ağsaqqal", "İllər və yollar", "Daşkəndnamə" və s. onun ən yaxşı əsərləridir. "Cəmaləddin" pyesi özbək xalqının monqol işğalçılarına qarşı mübarizəsinə həsr olunmuşdur. M.Şeyxzadə Nizami, Füzuli, M.F.Axundov, A.S.Puşkin, M.Lermantov, V.Şekspir, İ.Höte, D.C.Bayron, Ş.Rustaveli və bir sıra başqa dünya klassiklərini özbək dilinə tərcümə etmişdir. M.Şeyxzadənin əsərləri bir sıra dünya dillərinə tərcümə olunmuşdur.

Məqsud Məsim oğlu Şeyxzadə 1967-ci ildə Daşkənddə vəfat etmiş, orada da dəfn olunmuşdur. Onun kiçik qardaşı Şıxıyev Fuad Məsim oğlu hidrotexniki qurğular sahəsində böyük alim, mütəxəssisdır. Texnika elmləri doktoru, professor, uzun illər Odessa dəniz gəmiçiliyi mühəndisləri institutunda elmi işlər üzrə prrektor olmuşdur. 90-cı illərdə vəfat etmişdir.

ŞƏRİFZADƏ ABBASMİRZƏ MİRZƏ ƏBDÜLRƏSUL OĞLU

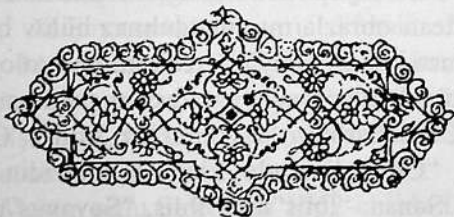
1893-cü ildə Şamaxıda doğulmuşdur. Aktyor, teatr, kino rejissoru. 1895-ci ildə valideynləriylə Bakıya köçmüşdür. İbtidai təhsil aldıqdan sonra 1906-cı ildə Bakı klassik gimnaziasına daxil olmuş, lakin xəstəliyi ilə əlaqədar oranı bitirə bilməmişdir.

A.Şərifzadə uşaq yaşlarından teatra həvəs göstərmiş, 15 yaşında isə artıq M.B.Molyerin "Zorən Təbib" əsərində lal qızın rolunda oynamışdır. 1910-cu ildə "Səfa" və "Nicat" cəmiyyətlərinin teatr səhnələrində çıxış edərək Azərbaycan, Orta Asiya, Şimali Qafqaz, İran və Volqaboyu şəhərlərdə qastrollarda olur. 1916-cı ildə Zülfüqar, Ceyhun və Üzeyir Hacıbəyov qardaşları rejissor kimi onu "Leyli və Məcnun", "Əsli və Kərəm", "Aşıq Qərib" musiqili dramını səhnəyə qoymaq üçün dəvət edirlər. 1917-ci ildə Bakının teatr ictimaiyyəti onu müsəlman artistləri ittifaqının sədri seçir. 1920-ci ildən A.A.Şərifzadə Azərbaycan Dövlət Dram teatrının artisti olur. Burada realist teatr obrazlarının unudulmaz bütöv bir qalereyasını yaradır. İncə, bədii, duyğu, realizm, psixoloji, dərinlik, ehtiraslılıq bütün bunlar onun yaradıcılıq palitrasında vəhdət təşkil edirdi. C.Cabbarlının "Aydın"da Adın, "Oqtay Eloğlu"nda Oktay, "Od gəlini"ndə Elxan, H.Cavidin "Şeyx Sənan"ında Şeyx Sənan, "İblis"ində İblis, "Səyavuş"da Səyavuş, M.Cəlalın "Şahnamə"sində Gülab onun yaratdığı ən yaxşı obrazlardır. V.Şekspirin Hamlet, Otello, Maqbet və başqa obrazları da o son dərəcə gözəl yaratmışdı. 20-30-cu illərdə Bakı və Moskva mətbuatı A.M.Şərifzadənin Hamlet rolunun ən yaxşı ifaçısı kimi dəyərləndirilmişdi. 1923-cü ildən Azərbaycan

can Dövlət Opera və Balet Teatrının baş rejissoru olmuş, burada “Əsli və Kərəm”, “Aşıq Qərib”, “Şah İsmayıl” operasını səhnəyə qoymuşdu. Azərbaycan milli kinematografiyasının da inkişafında A.M.Şərifzadənin dəyərli xidmətləri var. 1915-ci ildə “Xaspolad”, 1924-cü ildə “Bayquş” filmlərinə çəkilmiş, Azərbaycanın ilk kinorejissorlarından olmuşdur. O, Bakı kinostudiyasında 1926-36-cı illərdə “Bismillah”, “Hacı Qara”, “Məhəbbət oyunu” filmlərini səhnələşdirmiş, “Azərbaycana səyahət” sənədli filmini çəkmişdir. Abbasmirzə Şərifzadə həyat yoldaşı, Azərbaycan teatr səhnəsinin görkəmli aktrisası Mərziyyə Davudova ilə birlikdə Azərbaycan teatrının bütöv pleyadasını təşkil edən gənc teatr sənətkarları yetişdirmişlər. 1928-ci ildə Azərbaycan Teatr İctimaiyyəti A.M.Şərifzadə yaradıcılığının 20 illiyini böyük təntənə ilə qeyd etdilər.

Abbasmirzə Əbdülrəsul oğlu Şərifzadə Stalin repressiyasının qurbanı oldu. 1938-ci ildə güllələndi. Sonralar isə bəraət verildi. Bakıdakı aktyor evi və Azərbaycan paytaxtının küçələrindən biri onun adı ilə adlandırılmışdır.

ŞƏHRİYAR MƏHƏMMƏDHÜSEYN HACI MİRƏĞA OĞLU

1900-cü ildə Təbrizdə doğulmuşdur. Orta təhsilini Təbrizdə almış, Tehran universitetinin tibb fakültəsində oxumuşdur.

Yaradıcılığa çox gənc yaşlarından başlamış ilk şerlər kitabını 1931-ci ildə nəşr etdirmişdir. Bunun ardınca dördcildlik divanı və ikicildlik seçilmiş əsərləri çap olunmuşdur. M.H.Şəhriyar yaradıcılığının əsas qayəsini şerlərində humanizmə çağırış, azadlıqsevərlik və ədalət təşkil edir. Ailə vəziyyətinin ağırlığı ilə əlaqədar 1932-ci ildə universitetin son kursunda təhsilini yarımçıq qoyaraq müxtəlif şirkətlərdə, sonra isə Tehrandə bankda işləmişdir. Şəhriyar yaradıcılığının zirvəsi Cənubi Azərbaycan xalqının ağır həyatından, keçmiş ənənələri, yaxşı əməlləri vəsf edən “Heydər babaya salam” poemasıdır. Poemadan bir bəndi vermək yerinə düşər:

*Heydərbaba, alçaqların köşk olsun,
Bizdən sora qalanlara eşq olsun,
Keçmişlərin gələnlərə məşq olsun
Evladımız məzhəbini danmasın,
Hər içiboş sözlərə aldanmasın.*

1941-45-ci illərdə sovet-alman müharibəsi dövründə azərbaycanlı qəhrəmanlarına həsr etdiyi “Stalinqrad qəhrəmanları” poemasını yazır. Şairin əsərləri İraqda, Türkiyədə və Azərbaycan Respublikasında dəfələrlə çap olunmuşdur.

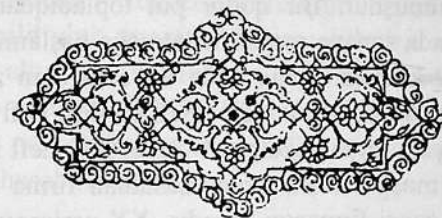
Məhəmmədhüseyn Hacı Mirağa oğlu Şəhriyar 1988-ci ildə Təbrizdə vəfat etmişdir. İranda və Azərbaycan respublikasında bir sıra mədəni maarif ocaqları onun adını daşıyır. Bakıda ən böyük saraylardan birinə onun adı verilmişdir.

ŞIXLİNSKİ ƏLİAĞA İSMAYIL OĞLU

1865-ci ildə Qazaxda doğulmuşdur. Çar ordusunun və müvəqqəti hökumətin general-leytenantı Azərbaycan demokratik hökumətinin, sovet dövlətinin görkəmli hərbi xadimi olmuşdur. Orta təhsilini Tiflisdə almış, 1886-cı ildə Peterburq artilleriya məktəbini bitirərək podporuçik rütbəsi almışdır.

Zabaykaledə hərbi xidmət keçmiş, 1904-05-ci illərdə Port-Arturda batareya komandiri olmuşdur. Göstərdiyi qəhrəmanlıq və igidliyə görə Qızıl qılıncla mükafatlandırılaraq podpolkovnik rütbəsi verilmişdir. Mühəribədən sonra 1906-cı ildə Ə.Şıxlinski ixtisasını artırmaq üçün Tsarskoselski artilleriya məktəbinə göndərilir. 1907-ci ildə artıq bu məktəbdə dərs deyir. 1910-cu ildə onun "Səhra toplarının cəbhədə işlədilməsi" adlı ilk kitabı nəşr olunur. 1912-ci ildə artilleriya general-mayoru rütbəsi alır. Birinci dünya müharibəsində Ə.Şıxlinski Peterburq qarnizonunun artilleriya rəisi, 1915-ci ildə Qərb cəbhəsinin artilleriya rəisi təyin olunur. 1917-ci ildə general-leytenant rütbəsi alaraq müvəqqəti hökumətdə Qərb cəbhəsi 10-cu ordunun komandanı təyin olunur. O ilin noyabrında istefaya çıxaraq vətənə qayıdır. Şıxlinski Rusiyanın və Fransanın bir sıra ordenləri ilə təltif olunmuşdu. Azərbaycan Demokratik Respublikasının hökumətində hərbi nazirin müavini olmuş, Azərbaycanda kommunist rejimi qurulduqdan sonra, respublikanın hərbi və dənizçilik komissarlığında işləmişdir. 1926-cı ildə Şıxlinski "Rusca, azərbaycanca qısa hərbi lüğət" kitabını çap etdirmiş, elə o il də ehtiyata çıxaraq yaradıcılıq fəaliyyətilə məşğul olmuşdur. "Xatirələrim" adlı kitab yazmış, Azərbaycan yazıçılarını rus dilinə tərcümə etmişdir.

Əliğa İsmayıl oğlu Şıxlinski 1943-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir. Onun adına küçə və məktəb verilmiş, haqqında bir neçə kitab yazılmışdır. Ə.Şıxlinskinin qəhrəmanlığı haqda E.Z.Barsukov və A.N.Stepanovun "Port-Artur" və "Zvonor-eyvlər ailəsi" kitabında yazılmışdır.

TAĞIYEV HACI ZEYNALABDİN TAĞI OĞLU

1838-ci ildə (bəzi mənbələrdə 1842-ci ildə) Bakıda çəkməçi ailəsində doğulmuşdur. Multimilyonçu, XX əsrdə Bakıda ən böyük neft sahibkarı, iş adamı. Təhsil və mədəniyyətin himayəçisi olduğuna görə xalq ona millətin atası adını vermişdi.

Z.Tağıyev 10 yaşında anasını itirmişdir. Ailədəki ağır vəziyyət onu işləməyə vadar etdiyindən tikintidə günü 6 qəpiyə palçıq daşımışdır. 12 yaşında daş yonmuşdur. 15 yaşında daş-qoyan-bənna olmuşdur. Bir qədər pul topladıqdan sonra iki mağaza alıb orada sənaye məhsulu satmağa başlamışdır. 1870-ci ildə Tağıyev kerosin almaq üçün iki çəni olan zavod tikir. Kerosinə o vaxt tələbat çox idi. 1872-ci ildə neft çıxarmaya kapital qoyaraq iki quyu qazdırır. 1886-cı ildə neft istehsalı və neftayırma ilə məşğul olan, paya əsaslanan firma açır. 1897-ci ildə özünün şəxsi firmasını yaradır. XX əsrin əvvəlində toxuculuq sənayesi yaratmaq məqsədilə Rusiyada parça istehsal edən çox böyük bir fabriki tikib, "Xəzər manifaktura cəmiyyətini" yaradır, ticarət əməliyyatları aparmaq üçün 1914-cü ildə başqa iş adamları ilə birgə kommersiya bankı yaradaraq idarə heyətinin sədri seçilir, 1916-cı ildə "Balıq sənayesi ilə məşğul olan aksioner cəmiyyətini" təşkil edərək balıqçı torları, alıv və təgəllər yaradıb, balıqçılıq təsərrüfatını təşkil edir. Dağıstanda və Azərbaycanda balıq konservləşdirən, qurudan zavodlar tikir, soyuducu kameralar yaradır. 1917-ci ilin sonunda Z.A.Tağıyevin mülkiyyəti 30 milyon rubl idi. O, əliaçıqlıqla xeyriyyə işlərinə vəsait ayıraraq, bu günün özündə də fəaliyyət göstərən məktəb və teatr, qızlar məktəbi açıb, onlar üçün ayrıca bina tikdirib. Qəzet və jurnal təsis edir. Onun vəsaiti he-

sabına Azərbaycanın oğul və qızları İngiltərə, Almaniya, Fransa və Rsiyada təhsil alırlar. Nəriman Nərimanov, Məmməd Əmin Rəsulzadə və başqaları onun vəsaitilə oxumuşdu.

Z.T.Tağıyev Rusiya imperiyasının, Buxara əmirinin, İranın ordenlərilə təltif olunmuşdu. Azərbaycanda kommunist rejimi qurulanda Z.T.Tağıyev könüllü olaraq özünün bütün mülkiyyətini Azərbaycan kommunist hökumətinə bağışlamışdı.

Hacı Zeynalabdin Tağı oğlu Tağıyev 1924-cü ildə 84 yaşında Mərdəkanda vəfat etmiş, Hacı Əbu Turab axundun ayaqları altında dəfn olunmuşdur. (Bir dəfə Hacı Z.Tağıyev Əbu Turab axunddan soruşur ki, sonsuz var-dövlətim nə vaxtsa tükənə bilərmi? Axund ona bu var-dövləti sənə verən Allah bir anın içində də ala bilər deyir. Kommunistlərin hamının varidatını milliləşdirdiklərini eşitdikdə, axundun ayağının bildiyini mənim başım bilmir, deyərək onun ayaqlarının altında dəfn olunmasını vəsiyyət edir). Sovet dövründə təqib olunmamışdı. Vəfatı münasibətilə hətta "Kommunist" qəzeti nekroloq da vermişdi. Bütün bunlar yəqin ki, Nərimanovun hesabına olmuşdu.

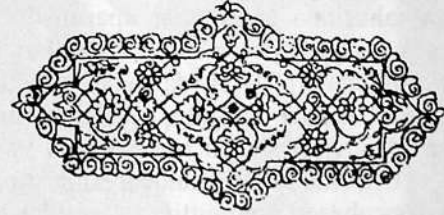
TOPÇUBAŞOV ƏLİMƏRDAN BƏY ƏLƏKBƏR OĞLU

1862-ci ildə Tiflisdə doğulmuşdur. Siyasi və dövlət xadimi, publisist alim. Orta təhsilini birinci Tiflis gimnaziyasında almış, 1888-ci ildə Peterburq universitetinin hüquq fakültəsini bitirmişdir. Universiteti bitirdikdən sonra ona provaslılığı qəbul etməklə universitetdə stajor professor yerini təklif etmiş o isə bundan imtina etmişdi.

Universitetdən sonra Ə.Topçubaşov Tiflisdə hakim köməkçisi, vəkil işləmiş Bakıda publisistika ilə məşğul olmuşdur. 1898-ci ildə "Kaspi" qəzetini alaraq ona rəhbərlik edir. Maarifçiliklə məşğul olaraq teatr həyatını işıqlandırır və Azərbaycan ədəbiyyatını təbliğ edir. Rus dilli "Bakinski Torqovo-promışlenniy listok" qəzetini redaktə edir. XX əsrin əvvəlində Bakı şəhər dumasına seçilir, bir qədər sonra onun sədri olur. 1905-ci ilin avqustunda Oka çayında "Qustav struyve" gəmisində "Ümumrusiya müsəlmanlarının qurultayını çağırır. Müsəlmanların qurultayı mərkəz Bakıda olmaqla Ə.Topçubaşovu sədr seçir. O, Rusiya müsəlmanlarını qurultayda birləşməyə çağırır, sonra Ə.Topçubaşov daha iki qurultay keçirir. 1907-ci ildə Ə.Topçubaşov Bakı qəzasından Rusiya Dövlət Dumasına deputat seçilir. Dumada o Rusiyada bütün azsaylı xalqların avtonomiyasını tələb edən, "Narodnaya volya"çıların fraksiyasına qoşulur. Ə.Topçubaşov dumada çıxış edərək Rusiyanın kapitalist siyasətini kəskin tənqid edirdi. Bu illərdə o çar hökumətinin "Qara siyahısı"na düşərək polisin məxfi nəzarətinə götürülür. 1918-ci ildə Ə.Topçubaşov Azərbaycan Demokratik hökumətində xarici işlər naziri olur. Onu iki qardaş xalqlar arasında əlaqələr yaratmaq tapşırığı ilə Türkiyəyə gön-

dərirlər. İstanbulda Ə.Topçubaşov əsas vəzifəsindən əlavə Azərbaycanda baş verən hadisələrlə bağlı kitab nəşr edir. 1918-ci ildə o, Azərbaycan parlamentinin üzvü olur və ilk iclasda sədr seçilir. Tezliklə, ona Versal sülh konfransında iştirak edən dövlət nümayəndə olmaq tapşırığı verilir. Ə.Topçubaşov İstanbuldan birbaşa Fransaya yola düşür. 1920-ci ildə Azərbaycanda kommunist rejimi qurulduqdan sonra vətənə qayıda bilməyərək mühacir olur. Parisdə elmi publisistik fəaliyyətlə məşğul olur, burda kitablar nəşr edərək dünya ictimaiyyətinə bolşevik Rusiyasının onun xalqına qarşı kolonial siyasət yürütdüyünü çatdırır.

Əlimərdan bəy Ələkbər oğlu Topçubaşov 1934-cü ildə Parisdə vəfat etmiş Sen-Deni qəbristanlığında dəfn edilmişdir.

TOPÇUBAŞOV MUSTAFA AĞABƏY OĞLU

1895-ci ildə İrəvanda doğulmuşdur. Cərrah, ictimai xadim, tibb elmləri doktoru, professor, əməkdar elm xadimi, Azərbaycan EA-sının və SSRİ tibb EA-nın həqiqi üzvü, Bolqarıstan EA-nın müxbir üzvü, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı. Orta təhsilini İrəvanda almış, Kiyev Dövlət universitetinin tibb fakültəsini bitirmişdir.

M.A.Topçubaşov 1920-30-cu illərdə Azərbaycan Dövlət tibb universitetində cərrahiyyə klinikasında ordinator və asistent olmuşdur. 1930-75-ci illərdə Azərbaycan Dövlət tibb universitetinin cərrahiyyə kafedrasının müdiri, eyni zamanda 1945-48-ci illərdə EA-nın Eksperimental təbabət institutuna rəhbərlik etmişdir. M.Topçubaşov 7 monoqrafiya 5 cildde "Xüsusi cərrahlıq" dərsliklərinin, ümumilikdə 160 elmi işin müəllifidir. Onun redaktəsi ilə kombinasiyalı ağrısızlaşdırma ilə bağlı üç elmi iş toplusu çap olunmuşdur. M.Topçubaşov öd yollarının cərrahiyyəsi, ağrısızlaşdırma, qarın boşluğu və tarokal cərrahiyyə, bərpa cərrahiyyəsi, neyro-cərrahiyyə, ortopediya, urologiya sahəsində tədqiqatlar aparmışdır. O, bir sıra orjinal diaqnostik və operativ müalicə metodları təklif etmişdir. Əsas elmi tədqiqatları "Ürək damar xəstəlikləri və onların profilaktikası", "Xüsusi cərrahlıq", "Yad cisimləri çıxaran aparat və onun tətbiqi", "Normal hipertenziya və onun cərrahi müalicəsi", "Uzunmüddətli analqeziyanın tibbdə tətbiqi" əsərləridir. M.Topçubaşov ümumittifaq cərrahlar cəmiyyətinin Azərbaycan cərrahlar və uroloqlar cəmiyyətinin fəxri sədri olmuşdur. Dəfələrlə Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmiş, 1955-59-cu illərdə Ali Sovetin sədri olmuşdur. Bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Mustafa Ağabəy oğlu Topçubaşov 1981-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir. Azərbaycan EA-nın elmi tədqiqat eksperimental - klinik təbabət institutuna və küçələrdən birinə onun adı verilmişdir.

ABDULLAEYV
Həsən Məmmədbağır oğlu

AĞAYEV

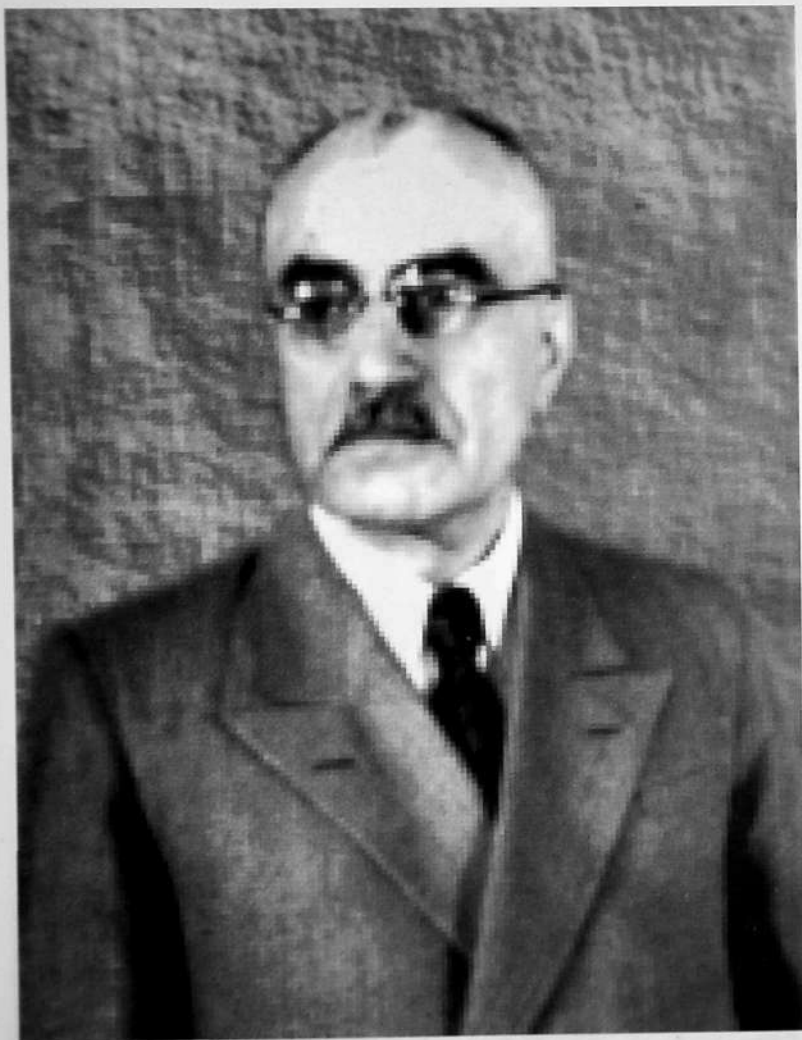
Həsən bəy

ASLANOV

Həzi Əhəd oğlu

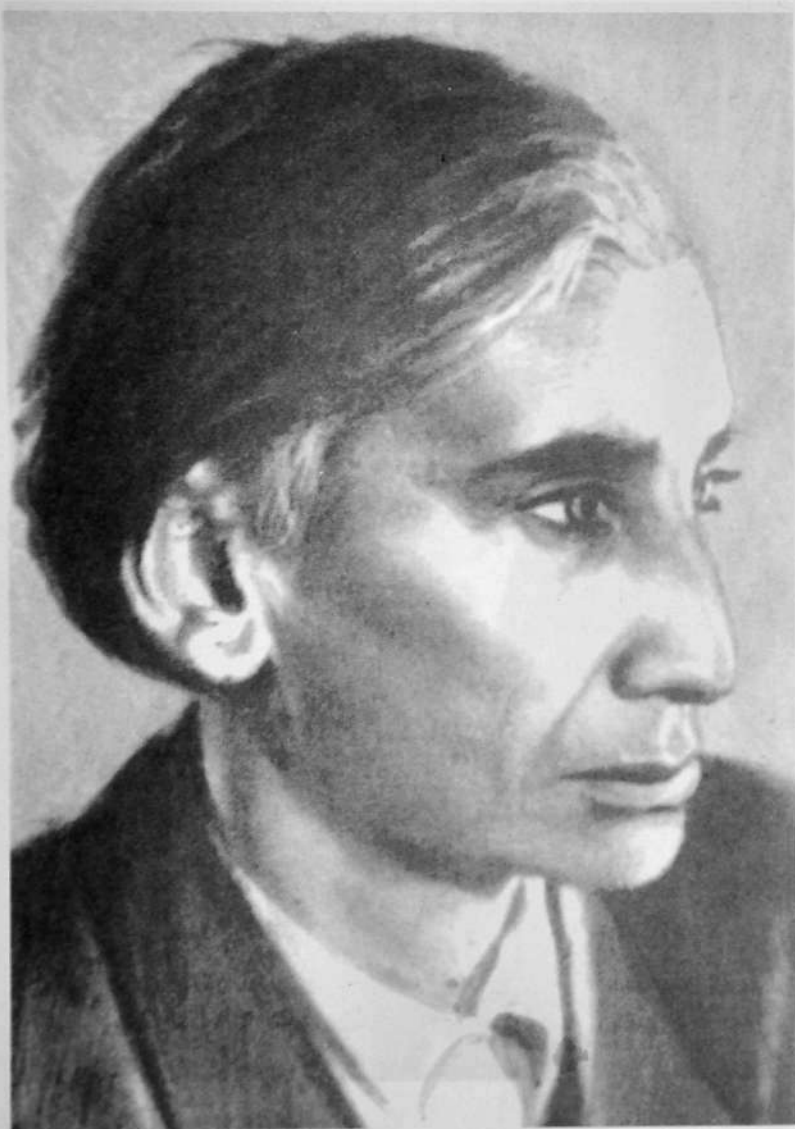

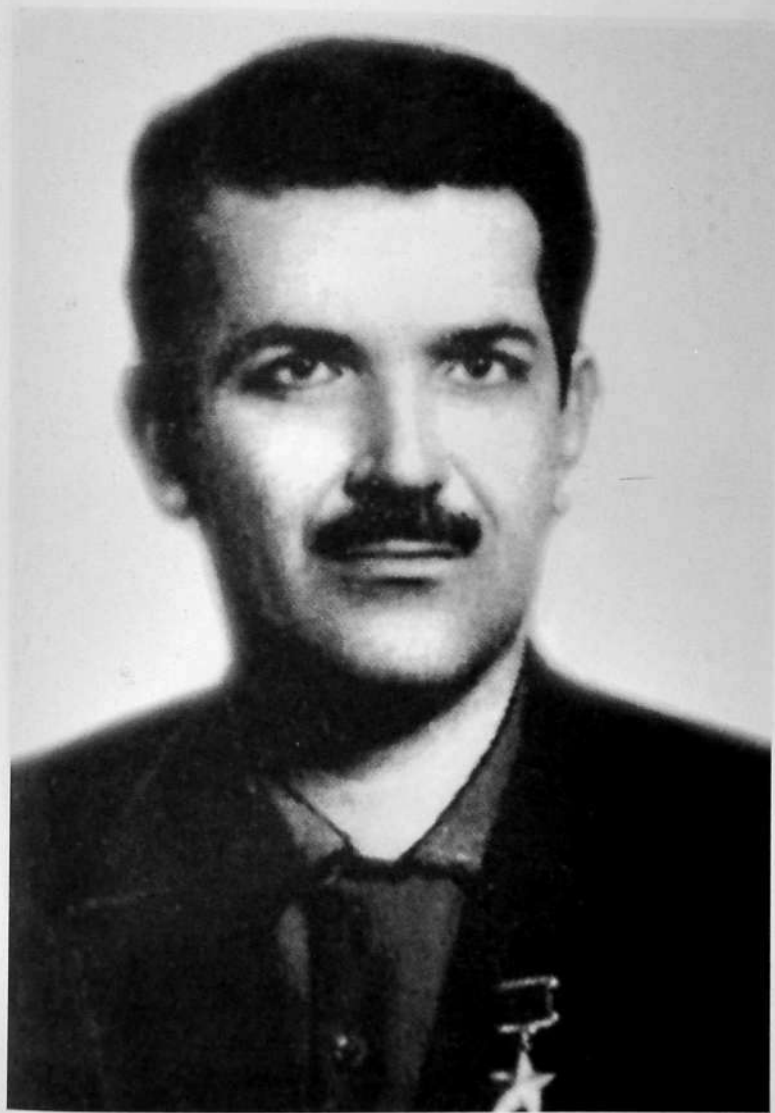
BAĞIROV
Mircafer

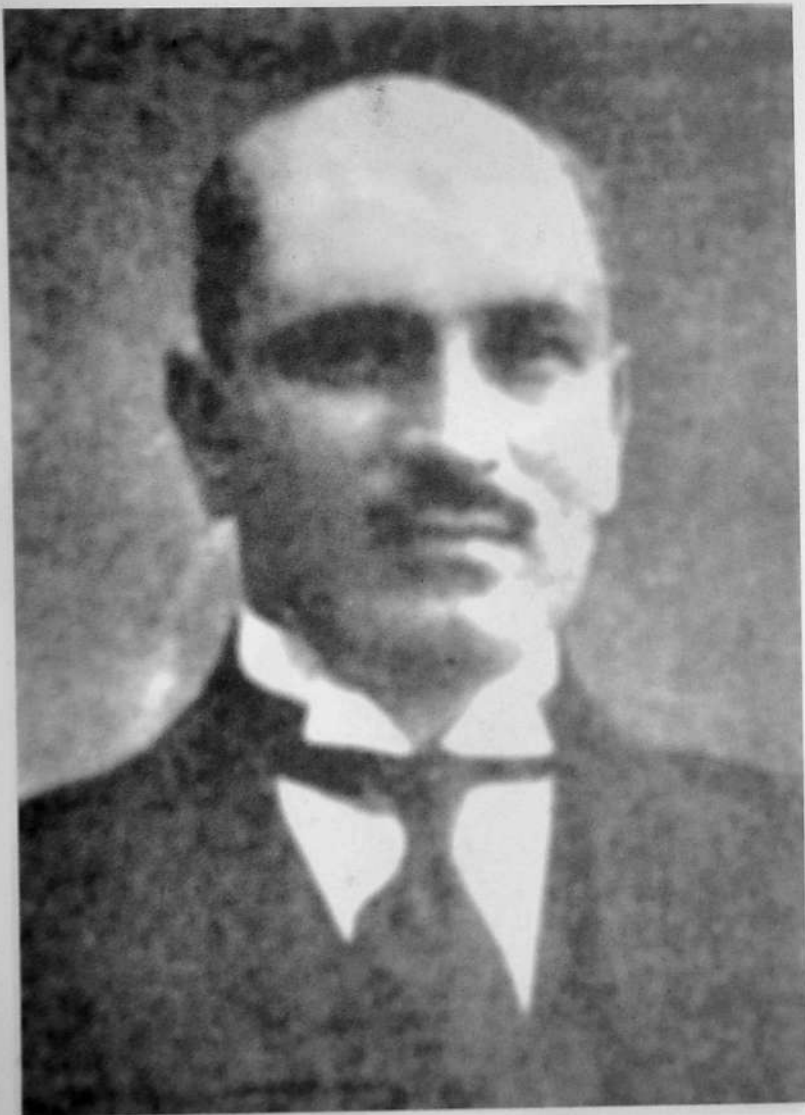
BEHBUDOV
Rəşid Məcid oğlu

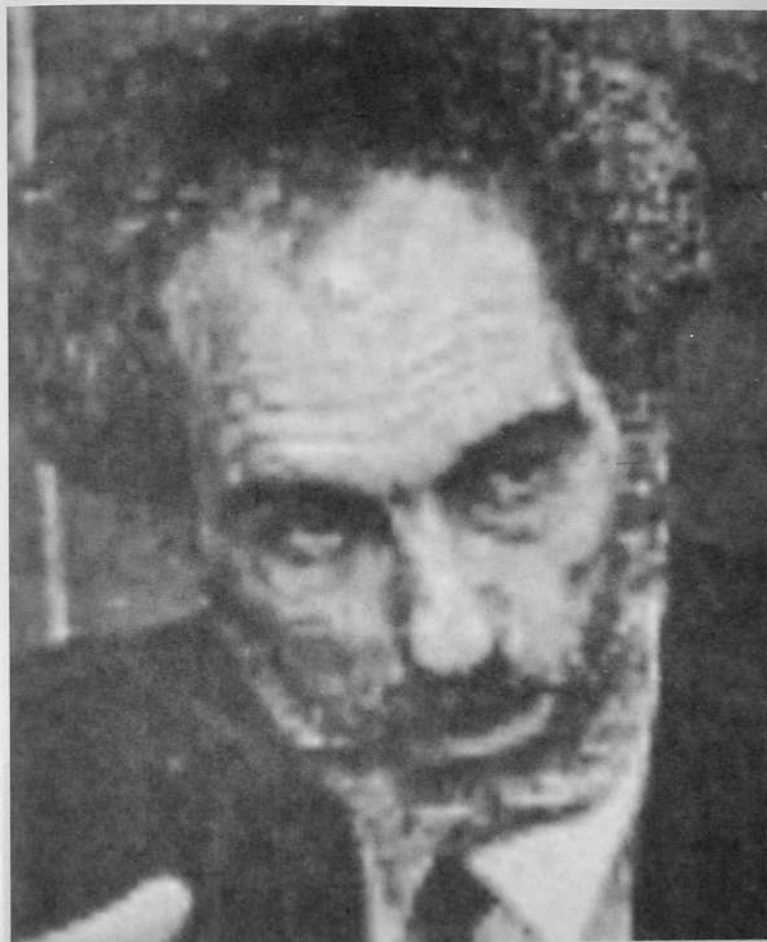
BƏHLULZADƏ
Səttar

BÜNYADOV
Əliyev Ziya Musa oğlu

CƏFƏROV
Məmmədcəfər

ELÇİBƏY
Əliyev Əbülfəz Qədirqulu oğlu

FƏTƏLİ XAN
Xoyski

HACIBƏYOV
Üzeyir Əbdülhüseyn oğlu

HACINSKI
Mehdi bəy

VOCHACINSKI
Cəmo bəy

XASMƏMMƏDOV
Xəlil bəy

XƏLİL
İbrahim

YUSİFBƏYLİ
Nəsb bəy

QARAYEV
Qara Əbülfəz oğlu

MEHMANDAROV
Səməd bəy Sadıq bəy oğlu

MƏMMƏDQULUZADƏ
Cəlil Hüseynqulu oğlu

MƏMMƏDOV
Murtuza Məşədi Rza oğlu (Bülbül)

MƏMMƏDƏLİYEV
Yusif Heydər oğlu

MƏLİK-ASLANOV
Xudat bəy

MÜXTAROV
Murtuza

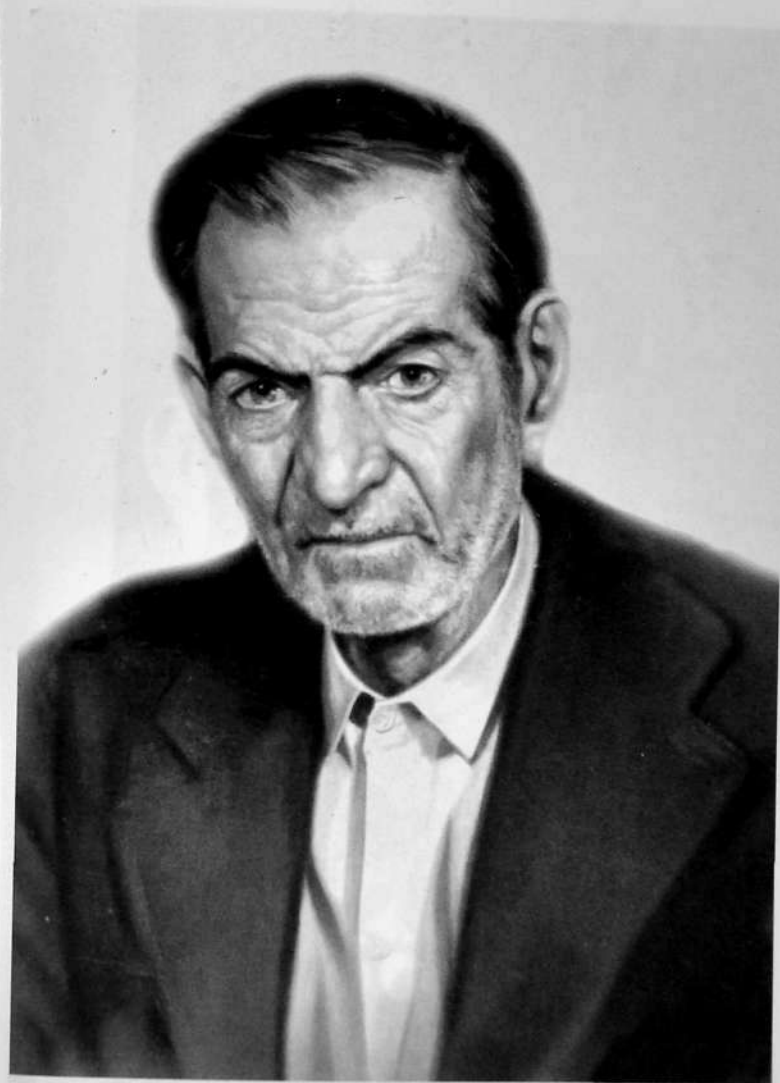
NƏRİMANOV
Nəriman Nəcəf oğlu

RƏSULZADƏ
Məmmədamin Ağa oğlu

RZAYEV
Rəsul İbrahim oğlu (Rəsul Rza)

ŞƏHRİYAR
Hacı Məhəmməd Hüseyin oğlu

ŞIXLİNSKI
Əliğa İsmayıl oğlu

TAĞIYEV
Hacı Zeynal Abdin Tağı oğlu

TOPÇUBAŞOV
Əlimərdan bəy

TOPÇUBAŞOV
Mustafa Ağabəy oğlu

VƏKİLOV
Səməd Yusif oğlu (Səməd Vurğun)

VAHİD

(İsgəndərov Əliğa Məmmədqulu oğlu)

1895-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Şair, Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimidir. Mollaxana təhsili almışdır.

Vahid əmək fəaliyyətinə gənc yaşlarında dülgərliklə başlamışdır. Uşaqlıqdan şerə meyli olmuş, çox gənc yaşlarından ədəbi dərnəklərdə iştirak edərək, lirik şerlər yazmışdır. Dostlarının məsləhətilə satirik şerlər yazmağa başlamış, 1916-cı ildə haqsızlığı, zülmü, mövhumatı tənqid edən "Tamağın nəticəsi" adlı ilk satirik şerlər kitabını nəşr etdirmişdir. Sovet quruluşunu Vahid razılıqla qarşılamışdı. "Kommunist" qəzeti və "Molla Nəsrəddin" jurnalı ilə sıx yaradıcılıq əlaqələri yaranmışdı. "Məktəb nə deməkdir", "Əsgər və fəhlə dostlarıma", "Mollaxana", "Kupletlər" şerlərində köhnəliyin qalıqları kəskin satira atəsinə tutulur, yenilik vəsf olunurdu. O, bu əsərlərində sanki köhnəliyə gülsə də, Ezop dililə Sovet cəmiyyətinin ayrılıqlarının də üstünü incəliklə açırdı. 1941-45-ci illərdə sovet-alman müharibəsi dövründə yazdığı əsərlərdə vətənə məhəbbət, düşməyə nifrət, qələbəyə inam hissi təbliğ olunurdu. Bu dövrdə onun "Döyüş qəzəlləri" (1943), "Qəzəllər" (1944) kitabları nəşr olundu. Füzuli ənənəsinin davamçısı və şerq ədəbiyyatının gözəl bilicisi olan Vahid həm də gözəl tərcüməçi idi, ərəb, fars dillərini mükəmməl bilirdi. Nizami, Xaqani, Füzuli, Nəvainin qəzəlləri onun tərcüməsində işıq üzü görmüşdür. Sovet sistemi onu nəşr etməməklə hüququ yalnız yazmaq olan böyük bir qəzəl ustadını XX əsrin ən böyük şairini itirdi.

Əliğa Məmmədqulu oğlu İskəndərov (Vahid) 1965-ci ildə Bakıda vəfat etdi. Qəbrinin üstündə və filarmoniya bağında ona abidə qoyulmuş, burada Vahid poeziya evi açılmışdır. Gənc şairlər, müğənnilər, musiqiçilər və musiqisəvərlər hər gün şairi ziyarətə gəlir, burda tez-tez şer məclisləri keçirilir. Vahid onu sevnələrin qəlbində yaşayır.

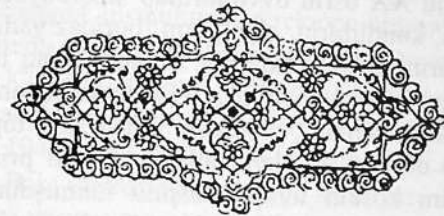
VƏZİROV SÜLEYMAN AZAD OĞLU

1910-cu ildə Bakıda doğulmuşdur. Neft sənayesinin böyük təşkilatçılarındanır. Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, Azərbaycanın elm və texnika xadimidir. 1932-ci ildə Bakı politexnik institutunu bitirmişdir.

S.Vəzirov 1932-ci ildən neft mədənlərində usta, baş mühəndis, direktor olmuşdur. 1940-42-ci illərdə "Azərneftkombinat"ın baş mühəndisi olmuş, 1942-46-cı illərdə Azərbaycan neft sənayesinə rəhbərlik etmişdir. S.Vəzirovun yüksək istedadı sovet-alman müharibəsi dövründə üzə çıxmışdır, belə ki, o, bu illər ərzində döyüşən ordunu fasiləsiz olaraq yanacaq və sürtkü yağları ilə təmin olunmasına nail ola bilmişdi. Buna görə o, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdür. N.Vəzirov neftçixarma və neftin emalı işində yüksək ixtisaslı bir mühəndis kimi xidməti vəzifəsində müstəqil qərarlar çıxarırdı. Belə hərəkətlər o vaxtkı rəhbərliyin xoşuna gəlmirdi. Belə hallarda adətən M.C.Bağirovla onun arasında fikir ayrılığı və mübahisələr olurdu. Ona görə də S.Vəzirov o vaxtlar SSRİ neft sənayesi naziri olan N.Baybakovun köməyi ilə Moskvaya gedib, orada SSRİ neft sənayesi nazirliyinin Cənub və Qərb rayonları neftçixarma üzrə baş idarəsinin rəisi təyin olunur. 1949-53-cü illərdə S.Vəzirov "Türkmənneft" birliyində rəis işləyir. Burada o, Nebit-dağda, Çələkəndə və Qum-dağda neft və qaz yataqlarının aşkara çıxarılıb işlənməsində böyük işlər görür. Türkmənistanda böyük hörmət qazanıb özünə yaxşı ad saxlayır. M.C.Bağirov hakimiyyətdən getdikdən sonra 1953-cü ildə S.Vəzirov Bakıya qayıdıb, Azərbaycanın neft sənayesi naziri təyin olunur. 1958-70-ci illərdə Nazirlər Sovetinin sədrinin müavini, 1956-65-ci illərdə eyni zamanda Xalq

Təsərrüfatı Şurasının (Sovnarxozun) sədri olur. 1972-73-cü illərdə Ali Sovet sədrinin müavini olur.

Süleyman Azad oğlu Vəzirov dəfələrlə SSRİ və Azərbaycan SSR Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1973-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir.

VƏZİROV NƏCƏF BƏY FƏTƏLİ BƏY OĞLU

1854-cü ildə Şuşada doğulmuşdur. Dramaturq, publisist, teatr xadimi. İlk təhsilini Şuşada, orta təhsilini Bakıda almışdır. 1878-ci ildə Moskvada Petrovski-Razumovski adına kənd təsərrüfatı akademiyasını bitirmişdir.

N.B.Vəzirov Azərbaycan professional teatrının yaradıcılarındanandır. İlk dəfə 1873-cü ildə Həsən Bəy Zərdabi ilə birlikdə M.F.Axundovun "Lənkəran xanının vəziri" və "Hacı Qara" komediyalarını tamaşaya qoymuşdur. 1875-ci ildən "Əkinçi" qəzetində çap olunmağa başlamışdır. Dramatik əsərlərində XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan kəndinin - mülkədarların, kəndlilərin, ziyalıların, burjuaziyanın, işbazların və fırıldaqçıların real həyatdakı iç üzünü açaraq tənqid etmişdir. "Əti sənin, sümyü mənim", "Nə əkərsən, onu biçərsən", "Gəmi lövbərsiz olmaz", "Daldan atılan daş topuğa dəyər" əsərlərində o dövrdə uşaqların ailədə tərbiyə prinsiplərini və münasibətlərini kəskin tənqid atəşinə tutmuşdur. "Yağışdan çıxdıq, yağmura düşdük" əsərində Hacı Qənbərin simasında var-dövlət ehtirası insani münasibətlərin saxtalaşdırılması - ikiüzlülük tənqid olunur. İlk Azərbaycan faciəsi olan "Müsbəti Fəxrəddin" əsərində Avropada təhsil almış liberal bəy oğlunun buradakı feodal qaydalarla razılaşmadığını onlara qarşı etiraz səsinə qaldıran gəncin obrazını yaratmışdır. N.B.Vəzirov əsərlərində çar-üşul idarəsinin Azərbaycanda apardığı siyasətə qarşı səsinə qaldırır. Onun dram əsərləri Zaqafqaziyada, Volqaboyunda, Şimali Qafqazda, İranda, Türkiyədə böyük uğurla səhnəyə qoyulur və razılıqla qarşılanırdı. N.B.Vəzirovun Azərbaycan teatr sənətinin inkişafında əhəmiyyətli xidmətləri olmuşdur. Əsərləri bir sıra xarici dillərə tərcümə olunmuşdur.

Nəcəf bəy Fətəli oğlu Vəzirov 1926-cı ildə Çuxuryurdda vəfat etmiş, Bakıda dəfn olunmuşdur. Lənkəran dövlət dram teatrı onun adını daşıyır.

USEYNOV MİKAIL ƏLƏSGƏR OĞLU

1905-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Memar, memarlıq tarixi mütəxəssisi, memarlıq doktoru, professor, əməkdar elm xadimi. Azərbaycan EA-nın SSRİ Memarlıq akademiyasının akademiki. SSRİ-nin əməkdar memarı, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ və Azərbaycan SSR Dövlət mükafatları laureatı. 1929-cu ildə Azərbaycan politexnik institutunun tikinti fakültəsini bitirmişdir.

M.Useynov Bakı Poltexnik institutunda dərs demiş, Azərbaycan memarlar ittifaqının sədri, SSRİ memarlar ittifaqı rəyasət heyətinin katibi, Azərbaycan EA-sının elmi tədqiqat memarlıq və incəsənət institutunun direktoru olmuşdur. "Nizami" kinoteatrı, Bakıda alimlər evi, Konservatoriya, Nizami adına muzey, Moskva XTS salonunun Azərbaycan bölməsi, Bakıda, Gəncədə, Moskvada Nizaminin heykəlləri M.Useynovun ən gözəl işlərindəndir. 1946-cı ildən sonra M.Useynov M.F.Axundov adına kitabxana, Bakı metrosunun bir neçə stansiyası, Bakı poçtamtının və bir sıra yaşayış evlərinin layihələrini vermişdir. M.Useynov "Bakı və Azərbaycanın memarlığı", "Bakının memarlıq abidələri", "Azərbaycan memarlığı III-XVIII əsrlərdə", "Müasir Azərbaycanın memarlığı", "Bakıda şirvanşahlar sarayları" (S.A.Dadaşovla birgə) "Azərbaycan memarlıq tarixi" (L.Bretanitski və A.Salamzadə ilə birgə) "Azərbaycan memarlıq abidələri" və bir sıra başqa əsərlərin müəllifidir.

Useynov Mikail Ələsgər oğlu dəfələrlə SSRİ və Azərbaycan SSR Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medllarla təltif olunmuşdur.

M.Ə.Useynov 1929-cu ildən 1946-cı ilə qədər tanınmış Azərbaycan memarı, memarlıq tarixçisi, professor, Azərbaycan EA-nın akademiki, SSRİ memarlıq akademiyasının müxbir üzvü, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı Sadıq Əkbər oğlu Dadaşovla (1905-1946) birgə işləmişdir.

ZEYNALLI ASƏF ZEYNALABDİN OĞLU

1889-cu ildə Dərbənddə doğulmuşdur. 1923-26-cı illərdə Bakı musiqi texnikumunda, 1931-ci ildə Azərbaycan Dölet Konservatoriyasının bəstəkarlıq şöbəsində, Üzeyir Hacıbəyov sinfini bitirmişdi.

1929-31 illərdə A.Zeynallı türk fəhlə teatrında musiqi bölməsinin müdiri və Azərbaycan proletar musiqiçiləri birliyinin sədri olmuşdur. Q.Qarayev və T.Quliyev onun tələbələri olmuşlar. A.Zeynallı istedadlı bəstəkar olmuşdur. Azərbaycan musiqi tarixində ilk romanslar onun adı ilə bağlıdır. Onun "Ölkəm", "Sual", "Çadra", "Seyran" və başqa romansları bu gün də dildən düşmür. Türk fəhlə teatrında oynanılan C.Cabbarlının "Sevil", "Qayıdış", X.Nəzirli və S.Rüstəmin "Alov", A.Həmidin "Hind qızı", V.Kirşonun "Küləklər şəhəri" əsərlərinə musiqi bəstələmişdi. "Uşaq süitəsi" əsərlə Azərbaycan uşaq musiqisinin əsasını qoymuşdu. A.Zeynallı 50-yə yaxın Azərbaycan xalq folklor mahnılarını nota almışdır.

Asəf Zeynalabdin oğlu Zeynallı 1932-ci ildə yaradıcılığının parlaq çiçəkləndiyi bir dövrdə vəfat etmişdir. Doğulduğu gündən 23 il altı ay keçmişdi. Bakı musiqi məktəbi və Respublika paytaxtının küçələrindən biri onun adını daşıyır.

AĞAOĞLU MƏHƏMMƏD

1896-cı ildə İrəvanda doğulmuşdur. Alim-sənətsünas filologiya elmləri doktoru, professor. 1916-cı ildə MDU-ni, 1926-cı ildə Vena Universitetinin şərqşünaslıq fakültəsini bitirmişdir. Azərabycan, ərəb, fars, rus, ingilis, alman, fransız, yunan dillərini bilmişdir.

MDU-nu bitirdikdən sonra M.Ağaoğlu şərq mədəniyyəti və islam incəsənətini öyrənmək üçün Türkiyə, İran, Suriya və Orta Asiyaya səfər edir. 1918-20-ci illərdə ADR-nın qurulmasında iştirak edir. Bakıda "İstiqlal" muzeyi yaradır, arxeologiya və etnoqrafiya cəmiyyətlərinin təşkilində iştirak edir. ADR suqut etdikdən sonra Türkiyə və Avstriyada, 1929-cu ildə ABŞ-a köçərək ömrünün sonunadək orada yaşayır. Elə o ildə Detroyt universitetində islam mədəniyyəti şöbəsini, sonra islam incəsənəti qalareyasını yaradır. 1933-38-ci illərdə M.Ağaoğlu bu universitetdə Şərq xalqları mədəniyyəti kafedrasının professoru olur. 1934-cü ildə "İslam incəsənəti" jurnalını təsis edərək ömrünün sonunadək onun redaktoru olur. M.Ağaoğlu 50-dən artıq elmi əsərin, habelə "İslam incəsənəti tarixi" (İstanbul, 1928), "XV əsrdə İranda kitab çapı" (Miçiqaq 1935), "Səfəvilər dövrünün manifaktura və xalçaları" (Nyuyork, 1941)

Ağaoğlu Məhəmməd 1949-cu ildə Amerikanın Kolumbiya ştatında vəfat etmiş, orada da dəfn olunmuşdur.

AXUNDOV MİRZƏ FƏTƏLİ MİRZƏ MƏHƏMMƏDTAĞI OĞLU

1812-ci ildə Şəkiddə doğulmuşdur. Yazıçı-maarifçi, filosof, dramaturq. Fətəli iki yaşı olanda atası vəfat etmiş, anası oğlu ilə Təbrizə köçmüşdür. Burada ilk ruhani təhsili alaraq fars və ərəb dillərini öyrənmişdir. 1825-ci ildə onlar Şəkiyə qayıdır. Fətəli burada yenidən açılmış rus məktəbində təhsilini davam etdirir.

1934-cü ildə Axundovlar ailəsi Tiflisə köçür. Burada qəza məktəbində türk və fars dillərindən dərs deyən M.F.Axundov, A.A.Bakıxanovla və onun vasitəsilə Qafqaza srgün olunmuş dekabrist yazıçı Bestujev-Marlinski ilə tanış olur. Sonuncunun baxışları M.F.Axundova böyük təsir göstərir. 1934-61-ci illərdə M.F.Axundov çar canişininin dəftərxanasında tərcüməçi işləməklə polkovnik rütbəsinə qədər yüksəlir. M.F.Axundovun ilk əsəri "Puşkinin ölümü" mənzum poeması 1837-ci ildə Moskvanın "Nablyudatel" jurnalında çap olunmuşdur. M.F.Axundov inkişaf edən milli burjuaziyanın qızgın tərəfdarı olmaqla ölkə həyatının reformasiyasının, konstitusiyanın təbiiq olunmasının, qadın azadlığınının və Azərbaycan həyatının Avropa həyat tərzinə yaxınlaşması uğrunda çalışırdı. Bu ideyaları "Müsyö Jordan və dərviş Məstəli şah", "Hacı Qara", "Lənkəran xanının vəziri", "Aldanmış kəvakib" və başqa əsərlərində həyata keçirirdi. Özünün fəlsəfi baxışlarını "Kəmalüddövlə məktublarında" və "Filosof ingilis Yuma cavab" və başqa elmi traktikalarında inkişaf etdirmişdir. M.F.Axundovun əsərləri Azərbaycan və Yaxın şərq xalqlarının ictimai fikrinin və ədəbiyyatının inkişafına böyük təsiri olmuşdur. Onun əsərləri ingilis, alman, rus, fransız, fars, türk və bir sıra başqa dillərə tərcümə olunmuşdur.

Mirzə Fətəli Mirzə Məhəmmədağlı oğlu Axundov 1878-ci ildə Tiflisdə vəfat etmişdir. Onun haqqında onlarla məqalələr, poemalar, dram əsərləri, monoqrafiyalar yazılmışdır. Azərbaycanın bir çox şəhərlərində adına küçə, məktəb və s. mədəniyyət ocaqları verilmişdir. Tiflisdə qəbri üstə abidə qoyulmuş, ev muzeyi açılmışdır. Azərbaycanın ən böyük Respublika Mərkəzi Kitabxanası və Azərbaycan Opera və Balet teatri onun adını daşıyır. Bakı kinostudiyasında haqqında "Səbuhi" adlı bədii filmi çəkilmişdir. Əsərləri dəfələrlə səhnəyə qoyulmuş, filmə çəkilmişdir.

1823-cü ildə İrəvan xanlığının Ağkilsə kəndində doğulmuşdur. Aşıq-şair-improvizəçi.

Aşıq mahnıları yazıb onlara mahnı bəstələmiş və şövlə sazda ifa edərək oxumuşdur. O, həm də dastan söyləyən olmuşdur. Aşıq sənətini böyük ustad Aşıq Alıdan öyrənmişdir. Aşıq Ələsgər yüzlərlə mahnı və klassik dastanları əhatə edən geniş yaradıcılığa malik olmuşdur. Onun lirikası XX əsrin sonunda da populyardır. Poeziyasının mövzusu əmək adamının ağır həyatı, kənd məişəti, təbiətin gözəlliyi, məhəbbət, aşıqanə və qəhrəmanlıq dastanları olmuşdur. O, aşıq məktəbinə rəhbərlik etmiş, ustad aşıq olmuşdur. Dağıstanda, Gürcüstanda, İranda, Türkiyədə, İrəvanda sazda çalıb oxumuşdur. Aşıq Ələsgərin şerləri Azərbaycan və rus dillərində nəşr olunmuşdur. H.Arashlı, Ə.Mirəhmədov, O.Sarıvəlli onun haqqında məqalələr, oçerklər yazmışlar. Ələsgərin şerlərinə bəstəkarlar mahnı və romanslar yazmışlar.

Ələsgər Əliməmməd oğlu (Aşıq Ələsgər) 1926-cı ildə Ağ-

kilsədə 103 yaşında vəfat etmişdir. Qəbri üstündə abidə qoyulmuş, respublika Aşıq yaradıcılığı məktəbi onun adını daşıyır. 1972-ci ildə anadan olmasının 150 illiyi ümumxalq şənliyi kimi respublikada qeyd olunmuşdur. Özlərini qədim sivilizasiyanın nümayəndələri hesab edən ermənilər 90-cı illərin əvvəllərində üç dildə yazıb oxuyan böyük Azərbaycan şairinin qəbrini vəhşicəsinə yerlə yeksan etmişlər.

933-cü ildə doğulmuşdur. Azərbaycanın görkəmli alimi, filosof. İbn Sinanın tələbəsi olmuşdur. Deyirlər İbn Sina Təbrizdə yaşayarkən Bəhmənyar onun yanına şagirdliyə gəlir. İbn Sina ona od götürməyi tapşırır. Uşaq əlinə kül töküüb közü onun üstünə qoyub götürür. Bu İbn Sinanın xoşuna gəlir və o, Bəhmənyarı şagirdliyə götürür.

Bəhmənyarın traktatında Aristotelin fəlsəfəsini islamın əsas qaydalarına yaxınlaşdıraraq eyniləşdirən, insanın ali məqsədlər üçün yarandığını israr edən fikirləri o dövr üçün çox təhlükəli sayıla bilərdi. Bütün yaranışın birliyi və kainatda ağılın üstünlüyü fikirləri əsərlərində əksini tapırdı. XI əsrdə nə Bəhmənyar, nə də başqa birisi təsəvvürünə gətirə bilməzdi ki, onun əsərləri yaşayacaq, Avropa dillərinə tərcümə olunaraq nəşr olunacaq XIX əsrdə qabaqcıl insanların düşüncəsinə təsir edərək ağıllarına hakim kəsiləcək.

Bəhmənyar öz fikirlərini "Metafizika", "Mövcudatın mərtəbələri", "Gözəllik və səadət kitabı", "Təhsil kitabı", "Mən-tiqə dair zinət" kitabı və bir sıra başqa fəlsəfi əsərlərində şərh etmişdir. Əbdülhəsən Bəhmənyar (Bəhmənyar İbn Mərzban) 1066-cı ildə vəfat etmişdir.

1925-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Ümumittifaq və Beynəlxalq dərəcəli hakim, Azərbaycanın Əməkdar məşqçisi, bədən tərbiyəsi və idman xadimi.

Rus dili və ədəbiyyatı institutunda bədən tərbiyəsi kafedrasının müdiri olmuşdur. Bolqarıstan, Danimarka, Yuqoslaviya, Macarıstan, İran, Türkiyə, Finlandiya, Misir, Avstriya və s ölkələrdə keçirilən beynəlxalq futbol yarışlarını idarə etmişdir. 1966-cı ildə İngiltərədə keçirilmiş futbol üzrə 8-ci dünya çempionatında oyunu yüksək səviyyədə düzgün və ədalətli idarə etdiyinə görə "Qızıl İlahə"nin surəti və "Qızıl fit"lə mükafatlandırılmış, mükafatları İngiltərənin kraliçası Elizaveta şəxsən özü Tofiq Bəhramova təqdim etmişdir. Meksikada keçirilən 9-cu dünya çempionatında da hakimlik etmişdir.

Bəhramov Tofiq Bəhram oğlu orden və medallarla təltif olunmuş, Bakıdakı Respublika stadionu, idman məktəbi və Bakıda küçə onun adını daşıyır. Adına mükafat təsis olunmuşdur. 1993-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir. Respublikada futbolun və ümumən idmanın inkişafı ilə bağlı bir sıra kitabların müəllifidir.

XVIII əsrin birinci yarısında Gəncədə doğulmuşdur. 1785-1804-cü illərdə Gəncə xanlığının hakimi olmuş, sərkərdə. Hakimiyyəti illər ərzində daim Rusiya və qonşu gürcü Kartli-Kaxetiya knyazlığının hücumlarına qarşı mübarizə aparmışdır. 30 minlik yaxşı silahlanmış atlı və piyada qoşunu olmuşdur.

Cavad xan 1795-ci ildə İran şahı Qacarla birlikdə Tiflisə qarşı hücumda iştirak etmişdir. 1796-cı ildə Gəncəyə hücum etmiş general V.Zubovun qoşunlarına qarşı vuruşmuşdur. Bir neçə parlaq qələbə əldə etmişdir. Tezliklə Rusiya qoşunları Qafqazdan geri çağırıldı. 1794-cü ildə Kartli-Kaxetiyanın hakimi II İrakliyə qarabağ xanı İbrahimxəlil və Şəki hakimi Səlim xanla danışığa girərək Gəncə xanlığında Cavad xanı devirib danışıq aparılması daha rahat olan Əlisultanı yerinə qoymağı qərara aldılar. Ancaq Qacarı Qafqaza hücumunu eşidib fikirlərindən döndülər. 1801-ci ildə Gürcüstan Rusiyanın tərkibinə daxil olduqdan sonra rus-gürcü qoşunları general O.Lazarevin başçılığı ilə Gəncə xanlığının içərilərinə yeridilər. Cavad xan onlara layiqli cavab verdi. Cavad xanın tərəfində Şəki xanı Səlim xan və Qarabağ xanı İbrahimxəlil xan vuruşdu. 1803-cü ildə rus qoşunları general P.D.Sisianovun başçılığı ilə təkrarən Gəncəyə hücum etdilər. Bu dəfə də Cavad xan işğalçılara qarşı lazımi müqavimət göstərdi. Onunla birlikdə oğlu da süvari dəstələrin birinə başçılıq edərək döyüşdü.

1804-cü ilin əvvəlindəki dyüşlərin birində Cavad xan döyüşdə qəhrəmanlıqla həlak oldu. Tezliklə onun oğlu da qəhrəmanlıqla həlak oldu.

1907-ci ildə İrəvan mahalının Sisyan bölgəsinin Comərdli kəndində doğulmuşdur. Torpaqsünas, təbiətin mühafizəsi və coğrafiyaşünas alim.

Azərbaycan EA Torpaqsünaslıq və Aqrokimya İnstitutunda elmi işlər üzrə direktor müavini, APİ-də müəllim, Azərbaycan SSR EA Botanika İnstitutunun direktoru (1949-52), Azərbaycan KP MK katibi (1952), Azərbaycan EA akademik katibi (1952-57) olmuşdur. 1968-ci ildən ömrünün sonunadək Azərbaycan SSR EA Coğrafiya İnstitutunun direktoru, eyni zamanda 1975-ci ildən Azərbaycan Təbiəti Mühafizə Cəmiyyətinin sədri olmuşdur. ABŞ-da, Yunanıstanda, Rumınyada, İsveçrədə, Polşada və bir sıra başqa ölkələrdə keçirilən beynəlxalq simpoziumların iştirakçısı olmuşdur. H.Ə.Əliyevin Azərbaycanda meşə zolaqlarının və üzümlüklərin salınmasında böyük xidmətləri olmuşdur. Meşələrin qorunması üçün var qüvvəsini səfərbər etmiş, təbiətin mühafizəsi ilə bağlı "Həyəcan təbili" adlı kitabını yazmış, hamını təbiətin mühafizəsinə çağırmışdır. Yüzlərlə elmi əsərin müəllifidir. Dəfələrlə Ali Sovetə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

1992-ci ildə vəfat etmişdir. Adına küçə, məktəb, elmi tədqiqat müəssisəsi verilmişdir.

1736-cı ildə Bakıda anadan olmuşdur. 1758-89-cu illərdə Quba xanı, böyük dövlət xadimi, sərkərdə, diplomat olmuşdur.

I İbrahimdən sonra Fətəli xan Azərbaycan hakimləri içəri-sində Azərbaycanın feodal dövlətlərinin xanlıqlarını vahid qüdrətli bir dövlətdə birləşdirmək cəhdində olmuşdur. Rusiya ilə dostluq əlaqələri saxlamış, dəfələrlə Peterburqa elçilər göndərmişdir. 1769-cu ildə Türkiyə və İran dövlətlərinin Rusiyaya qarşı birgə çıxış etmək təkidini rədd etmişdi. 1759-74-cü illərdə danışıqlar və müharibələr vasitəsilə öz ərazilərini Gilana qədər genişləndirmişdi. Ancaq 1774-cü ildə Fətəli xanın siyasətindən narazı olan Azərbaycanın bir sıra xanlıqları birləşərək Xudat yaxınlığında onunla döyüşə başladılar. Fətəli xan döyüşdə məğlub olaraq Salyana geri qayıtdı. 1775-ci ildə Rusiyanın Fətəli xana yardımı nəticəsində Fətəli xan Dərbənd, Şamaxı və Cənubi Azərbaycandakı əraziləri itirməklə öz ərazilərinin bir qismini bərpa edə bildi. Fətəli xan təkrarən Azərbaycan xanlıqlarını bir dövlətdə birləşdirmək istəyəndə Zaqafqaziyani ələ keçirmək istəyən Rusiya ona maneçilik etdi.

Fətəli xana habelə I İbrahimə Azərbaycan feodal xanlıqlarını vahid bir dövlətdə birləşdirmək nəsib olmadı. O., 1789-cu ildə Bakıda vəfat etdi.

FÜZULİ

(Məhəmməd Süleyman oğlu)

1494-cü ildə Kərbəladə doğulmuşdur. Şair-filosof. Doğma türk-azərbaycan, ərəb və fars dillərində yazmışdır. Hərtərəfli təhsil almışdır. Dərs demək və müqəddəs yerlərin mühafizəçisi kimi xidmət etmişdir.

Qılgılcım saçan qəzəl və qəsidələri, dördlükləri təkcə Azərbaycan ədəbiyyatında deyil, bütün türkdilli xalqların poeziyasında yeni parlaq bir səhifə açmışdır. Azərbaycan dilində yazdığı “Leyli və Məcnun” poeması bütün Yaxın Şərq ölkələrində ən populyar kitab olmuşdur. Ərəb dilində yazılmış “Mətlül-ətiqad” adlanan fəlsəfi əsəri habelə ərəb və fars divanları geniş vüsət tapmışdı. Füzuli poeziyasının qeyri-adiliyi insanın daxili aləminə yaxınlığında idi. Məhəbbətə heyreti, dünyagörüşün əsası hesab edən şairin şerlərindəki qəm, kədər iztirab sevgilisinin gözəlliyi ilə heyrətlənərək kamil məhəbbətə sevgisinə əbədi əlçatmazlıq, lirikasının əsasını təşkil edirdi. Füzuli insanın intim hissələrini aşkar etmək hüququnu təsdiq edirdi. Füzuli hesab edirdi ki, məhəbbət qəhrəmanlıq tələb edir, ona güc, qüvvə, mətanət, onunçün mübarizə aparmaq lazımdır. Məhəbbət qanunlar, adət, ənənələr doğmalara qarşı durur, onlar tərəfindən sıxışdırılır, alçaldılır, təhqir olunur. Ancaq böyük qəlbə və mənəvi gücə malik insan həyatın ağır zərbələrinə davam gətirə bilər, çünki məhəbbət hər şeydən əvvəl iztirabdır. Füzuli hesab edir ki, kim ki, xeyir güdmədən sevir, o iztirablarından mənəvi zövq alır.

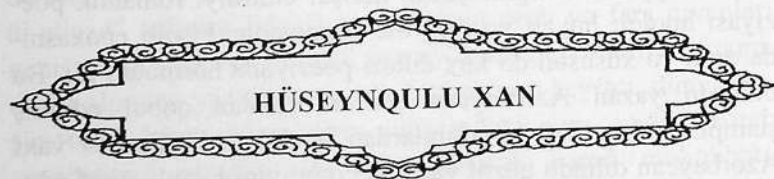
*Ya Rəbb bəlayi eşq ilə, qıl aışna məni,
Bir dəm bəlayi eşqdən, qılma cüda məni.*

Füzulinin poeziyası hər cür zorakılığa qarşı nifrət hopmuş humanist poeziyadır. Onun “Ənisül-qəlb” qəsidəsi antifeodal haqsızlığa qarşı çıxan sosial kəskinliyi ilə fərqlənir. O, aldadıcı həyata uymamağı sağlam həyat tərzini keçirməyi tövsiyə edir. “Şikayətnamə” əsəri Azərbaycan bədii nəsrinin ilkin nümunəsi olmaqla, özünəməxsus siyasi satiradır. Burada taledən şikayətlə bərabər Bağdadı işğal etmiş türk sultanı I Süleymanın sarayında hökm sürən rüşvətxorluq, haqsızlıq və hərcmərcliyi özündə təcəssüm etdirir. Sosial fəlsəfi tematika Füzuli yaradıcılığında alleqorik poema olan “Bəngü Badə”, “Meyvələrin söhbəti”, “Şikayət kitabı” habelə fəlsəfi etik tematika isə “Səhhət və Mərəz”, “Rindü Zahid” kimi əsərlərində öz əksini tapmışdır.

Füzulinin bütöv bir epoxa təşkil edən, Azərbaycan dilçiliyi və ədəbiyyatını zənginləşdirib inkişaf etdirdiyi romantik poeziyası həqiqi, həyati və dünyəvi poeziyadır. Füzuli epoxasında ərəb və xüsusən də fars dilləri poeziyada hörmətdə idi. Bu dillərdə yazan Azərbaycan şairləri çoxdan qəbul edilmiş ştamplar, obraz və metaforalardan istifadə edirdilər. O vaxt Azərbaycan dilində qəzəl yazmaq çətinliyini Füzuli etiraf edərək deyirdi: “Əgər mənim gücüm çatsa, mən bu çətinliyi asanlaşdıraram”. O, bu işin öhdəsindən məhərrətlə gəldi. İndi artıq dörd yüz ildir ki, Füzulinin qəzəlləri türkdilli xalqlar arasında yaşayır və uğur qazanır. Onun yaradıcılığı təkcə Azərbaycan ədəbiyyatına deyil, bütün Yaxın Şərq xalqlarının ədəbiyyatına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərmişdir. Füzulinin əsərləri bir çox xarici dillərə tərcümə olunmuş, dörd əsrdir ki, nəşr olunur. Onun əsərlərinə tanınmış fırça ustaları heyrətamiz miniatürlər yaratmışlar. Bəstəkarlardan Üzeyir Hacıbəyov “Leyli və Məcnun” operasını, Arif Məlikov və Cahangir Cahangirov simfonik poemalar, romanslar və mahnılar yazmışlar. “Leyli və Məcnun”, “Məhəbbət əfsənsi” filmləri çəkilmişdir. Füzuli haqqında monoqrafiyalar, poemalar, ədəbiyyatşünaslıq mə-

qalələri və oçerklər yazılmışdır. Füzulinin əlyazmaları dünyanın ən zəngin, London, Berlin, Qahirə, Paris, Sankt-Peterburq, İstanbul və Tehran kitabxanalarının və muzeylərinin qızıl fonduna daxil edilmişdir.

Məhəmməd Suleyman oğlu (Füzuli) 1556-cı ildə Kərbəlada vəfat etmişdir. Sonrakı nəsil onu unutmamışdır. Azərbaycan respublikasının rayonlarından biri onun adını daşıyır. Bakıda onun adına olan meydanda məhəbbətlə, məşəqqətlə və ibrətlə keçən həyatını və yaradıcılığının əsas qayəsini əks etdirən müdrik Füzulinin monumental heykəli ucaldılmışdır. Meydan, kitabxana, küçə və bir sıra mədəni-maarif ocaqları onun adıyla adlandırılmışdır. 1996-cı ildə Azərbaycan Respublikasının prezidenti H.Ə.Əliyevin fərmanı ilə Füzuli adına beynəlxalq mükafat təsis edilmişdir.

XVIII əsrin ortalarında Təbrizdə doğulmuşdur. İrəvan xanlığının sonuncu hakimi olmuşdur.

1805-27-ci illərdə Zaqafqaziyada sonuncu feodal dövləti olan İrəvan xanlığını istila etmək istəyən rus işğalçılara qarşı kəskin mübarizə aparmışdır. Bu illər ərzində beş rus generalı İrəvan xanlığına basqınlı zamanı biabircasına qaçmaqla hücumlarını başa çatdırmışdılar. Onlardan Sisianov, Qudoviç, Tormasovu göstərmək olar. 1827-ci il oktyabrın 1-də İrəvan qalası qeyi-bərabər döyüşə məğlub oldu. Çar qoşunlarının bütün cəhdlərinə baxmayaraq 80 yaşlı Hüseynqulu xanı əsir ala bilmədilər. O, özünün inandığı adamlarala Türkiyəyə tərəf getdi, sonralar heç kəs onun haqqında heç nə eşitmədi. 1827-ci il oktyabrın 2-də general Paskeviç İrəvan qalasında qaliblə-

rin rəsm-keçidini qəbul edərəkən qala divarlarının biri qələbələrini bayram edənlərin üzərinə uçdu. Onlarla işğalçı məhv oldu. Allah çağırılmayan qonaqları belə cəzalandırdı.

Rus imperiyası Türkiyə ilə sərhəd olan İrəvan xanlığını işğal etdikdən sonra özünün əsas düşməni ilə sərhəddində "başqa əqidəli paz" kimi erməniləri bu ərazilərdə yerləşdirməyə və azərbaycanlıları bu yerlərdən çıxarmağa başladı. İrəvan xanlığı Yerevan quberniyası adı ilə ermənilərin olması elan olundu. Ancaq 1828-30-cu illərdə burada 100 min erməni yerləşdirildi. 1918-20-ci illərdə Erevan quberniyası ərazisində Ermənistan dövləti elan olunduqda bu ərazilərdən 280 min azərbaycanlı qovulmuş, bunlardan 70 min nəfəri vəhşicəsinə öldürülmüşdür. 1948-53-cü illərdə xaricdən gələn ermənilərə yer açmaq adı ilə Ermənistan ərazisindəki ən gözəl dədə baba torpaqlarından 150 min azərbaycanlı muğan çöllərinə köçürülmüşdü. 1918-ci ildə Yerevan qəzasının ümumi əhalisinin 55 faizini azərbaycanlılar təşkil edirdisə 1920-ci ildə bu rəqəm 45 faiz olmuş, 1988-ci ildə isə cəmi 6 faiz oldu. Bu gün o yerlərdə bir nəfər belə azərbaycanlı yaşamır. 400-dən çox Azərbaycan toponimi Ermənistanda dəyişilmiş, mədəni tarixi abidələr dağıdılmışdır, təkcə 1936-cı ildə Yerevanda 14 məscid yerlə yeksan edilmişdi.

1988-ci ildə SSRİ-nin ən vecsiz rəhbəri Mixail Qorbaçov 200 mindən çox azərbaycanlıyı Ermənistan ərazisindən qovulmasına göz yumdu. Ermənistan ərazisindən azərbaycanlıların axırını dəfə qovulması Rusiya və Ermənistan informasiya vasitələrinin Sumqayıt hadisələrinə cavabı kimi təbliğat kompaniyası altında baş vermişdi. Bu onların ən yalan və mürdar əməlləri idi.

İlk dəfə olaraq sovet-alman müharibəsindən (1941-45) sonra, SSRİ ərazisində, 1988-ci ilin 25 yanvarında qaçqınlar meydana gəldi. O vaxt Ermənistanın Qafan şəhərindən 100 azərbaycanlıyı doğma evlərini tərk etməyə məcbur etdilər. O

ilin fevralının əvvəlində qaçqınların sayı minlərlə oldu. 24 fevral 1988-ci ildə Sumqayıt hadisələrinə qədər Ağdam-Stepanakert yolunda erməni başkəsənləri iki azərbaycanlı gənci vəhşicəsinə qətlə yetirdilər. Bu hadisədən sonra Sumqayıt hadisəsi baş verdi. Həqiqət belədir. Ancaq bu həqiqətlər ermənilərin xeyrinə, ermənilərin havadarları tərəfindən həyasızcasına saxtalaşdırılaraq yayımlanmaqla dünya xalqlarına sınıdır.

Vaxt gələr haqq bərpa olunar doğma torpaqlar əsil sahiblərinə qaytarılacaq.

1120-ci ildə Şamaxının Məlhəm kəndində doğulmuşdur. Şair, mütəfəkkir. Bədil uşaq yaşlarından Şamaxıda həkimlik, münəccimlik, astronomiya və mektafizika ilə məşğul olan əmisinin yanında tərbiyə almışdır. Əmisi Bədilin dünyagörüşünün formalaşmasına böyük təsir göstərmişdir. Xaqaninin biliyi heyrətamiz dərəcədə rəngarəng idi. O, doğma Azərbaycan dilindən başqa fars, ərəb, gürcü, latın dillərini sərbəst bilirdi. Xaqaninin elmi məşğuliyyəti qrammatika, leksika, fəlsəfə, astrologiya, riyaziyyat, hündəsə, natiqlik, məntiq, qanunçuluq, ruhanilik və Quranın təfsiri idi. Xaqani müsəlman və xristian dinlərinin əsaslarını mükəmməl bilməklə zər-düşlüyün də hikmətlərindən xəbərdar idi.

Bədil hələ lap gənc yaşlarında poetik yaradıcılıqda yüksək qabiliyyət göstərməklə öz şerlərilə dövrünün ədəbi ictimaiyyətinin diqqətini cəlb etmişdi. Gənc Bədilin bu istedadını görən Şirvanşah sarayının məclisi şüərası Əblülə Gəncəvi onu saraya gətirərək Şirvanşaha təqdim etmiş və sonra qızını ona

ərə vermişdi. Mədhyyələr yazan saray şairi olduqdan sonra Xaqani təxəllüsü götürərək sədaqətlə II Mənuçöhrə onun ölmündən sonra isə I Axsitana sədaqətlə xidmət etmişdi. Gənc şair öz hakimlərini tərifləyərək onların şərəfinə mədhyyə-qəsidələr yazırdı. Xaqani yaradıcılığı və istedadı nə qədər yüksək olsa da, əgər o, mədhyyə qəsidələrdən əlavə başqa əsərlər yazmasaydı yəqin ki, xalq tərəfindən belə sevilməzdi. Həm müasirləri, həm də ki, sonrakı nəsillər Xaqanini gözəl qəzəl və avtobioqrafik şerlərin ustası kimi tanıyırlar. Xaqani bu əsərlərində doğmalarının adı həyatı, faciəsindən və həyatın müxtəlif tərəflərindən yazır. Bu şerlər sadə və qəlbəxşandır, burada şairin fərdiləşmiş obrazı təzahür edir, müasirlərindən çoxlarına çatmayan insan həyatının çətinlikləri səslənir bu şerlərdə. Əsasən də həyatın bütün gözəlliklərinin və ləzzətinin öteri olmasından daha tez-tez yazırdı Xaqani. Məhz bu sadəlik və anlaşıqlığı ilə onlar bugünkü oxucuya yaxındır. 1156-cı ildə Xaqani şah sarayından bütün müsəlmanların ən müqəddəs ziyarətگاهی olan Məkkəyə getməyə icazə alır. Yolda o yaxın Şərq ölkələrinə də səyahət edir. Geri qayıtdıqdan sonra özünün "Mədain xərabələri" adı ilə tanınan fəlsəfi əsərini yazır. (Mədain - Ktesifon bir vaxtlar çox güclü dövlət olan Sasanilər şahlarının Dəclə sahilindəki paytaxtı olmuşdur. Gördüklərindən təsirlənən, vəcdə gələn şair Mədain xərabələrinin uçulmuş divarların ona diktə etdiklərini özünəməxsus ustalılıqla qələmə almışdır.

*Bir ədl ilə sarayınkən zülmə xərabə olduq
Zalimlər olan qəsrə gör neyləyəcək dövrən*

Zülmün əcri haqqında elegiyanın başqa sətirləri isə belə şahidlik edir:

*Təqdirə baxın, bir vaxt fil aciz edən şahlar
Şahmatda qalıbdır mat, bir fil kimi sərkərdən*

*Sorduq, hara getmişlər indi o böyük şahlar
Bir hamilədir torpaq çox udmuş o, şah Xaqan.*

Dəclə Xaqani üçün sadə arzularının axarına çevrilir:

*İbrətlə bu dəryaya bax, dadlı suyundan iç!
Olmaz keçəsən alışan bu Şətt kənarından.*

1157-ci ildə Yaxın və Orta Şərq poeziyasının ən gözəl incilərindən olan “Töhfətül İraqeyn” əsərini başa çatdırır. Demək olar ki, poema poetik lirikanın özünəməxsus incisinə çevrildi. Burada şair təəssüratlarını, özünün yüksək əxlaqi baxışlarını, əks etdirir. Poemada “Günəşə müraciət və qızılın töhmətləndirilməsi” şərinə çox maraqlı nəsihətamiz sətirlər var:

*Qızılın dalınca getməməlidir,
Qəlbində həqiqət biliyi olan.
Hər gün qızıl yığıb töksə kisəyə,
Kisə tək boğazı keçər ilməyə.*

Birinci həccdən bir neçə il keçdikdən sonra Xaqani ikinci dəfə həccə getməyə icazə istəyir. O, bundan istifadə edərək şah sarayını həmişəlik tərk etmək, müstəqil olmaq istəyirdi. Xaqani şah sarayında da müstəqil olmaq istəyirdi. Ancaq bu çox çətin idi. Şair I Axsitanın müştəbəhliyi, qabalığı və şiltaqlıqlarından əziyyət çəkirdi. Ancaq Xaqaniyə icazə verilmir. Onda o, Şamaxıdan gizli qaçır. Onu tutub Şabran qalasına salırlar.

Xaqani zindənda ağrı acılarla dolu şeirlər yazır:

*Rahiblərin paltarı tək, gündüzüm olmuş qara,
Hər gecə mən rahib kimi başlaram ahu zara.*

Sonralar Şabranda yazılmış şeirlər “Həbsiyyə” adı ilə tanınır. 1171-ci ildə Xaqani ikinci həcc ziyarətinə gedir. Şirvana qayıtdıqdan sonra orada çox qalmayıb oranı həmişəlik tərk edir. Ailəsilə birlikdə Təbrizə köçür. Ancaq bu illər şair üçün faciəli olur. Özünün mərsiyələrində o, qızının, oğlunun və arvadının ölümünə ürək ağrısı ilə ağlayır. Vətən üçün darıxır. Şirvanı incə bir xanım, bir gözəl kimi vəsf edir:

*Şirvan ki, var hər cəhətdən ülvyyətin anasıdır.
Mən vətənə qurban olum düzgünlüklə qurulmuşdur.*

Xaqani güclü poetik irsə malikdir. Şeirlərin anlaşılıqlığı, zəriflik, bədii boyaların zənginliyi, forma və məzmun bitkinliyi ilə müqayisəyəgəlməzdir. Onun yaradıcılığında çox deyilir və yazılır, onu filosof-şair kimi haqqına görə Yaxın və Orta Şərq şairlərinin müəllimi və ustadı sayırlar.

Bədil Əfzələddin İbrahim Əli Nəcəf oğlu (Xaqani Şirvani) 1199-cu ildə Təbrizdə vəfat etmiş, Söhrab qəbristanlığında basdırılmışdır. Onun əsərləri dünyanın bir çox dillərinə tərcümə olunaraq səkkiz əsrdir ki, oxunur, sevilir, çap olunur. Onun haqqında Şərqi, Avropanın və Amerikanın böyük alimləri ədəbiyyatşünaslıq əsərləri yazmışlar. Məmməd Rahim haqqında “Xaqani” pyesi Əbdül Hüseynov “Şirvanlı səyyah” adlı roman yazmışdır. Xaqaninin şeirlərinə Azərbaycan bəstəkarları mahnılar, romanslar bəstələmişlər. Azərbaycanın müxtəlif yerlərində adına küçə və başqa mədəni-maarif müəssisəsi verilmişdir.

1487-ci ildə Cənubi Azərbaycanın Ərdəbil şəhərində doğulmuşdur. Şair, sərkərdə, dövlət xadimi. Sufi Şeyx Heydər in oğlu olmuşdur. Səfəvilər sülaləsinin banisi milliyətçə azərbaycanlı.

1900-01-ci ildə qızılbaş qəbilələrinin müdafiəsilə yeddi-minlik dəstə ilə Ağqoyunlu türkmən qəbilələrinin birləşmiş 30 minlik qoşununu məğlub edərək Təbrizi ələ keçirmişdir. Taxta oturub özünü I Şah İsmayıl elan edir. 1503-10-cu illərdə bütöv İrani, Ermənistanı, Kürdüstanı, İraq Ərəbini, Orta Asiyanın bir hissəsini və bir sıra başqa yaxın əraziləri hakimiyyəti altına aldı. I İsmayılın Qərbə doğru irəliləyişi 1514-cü ildə türklərlə müharibəyə gətirib çıxartdı. Çaldıran döyüşündə I İsmayıl məğlub olaraq Qərbi Ermənistanı, Kürdüstanı, İraq ərəbini itirdi. Osmanlıların Şərqi irəliləyişinin qarşısını almaq üçün I Şah İsmayıl 1515-ci ildə Zəngi çayının sahilində qala tikməyi əmr edir. Qalanın tikintisi Rəvanqulu xana tapşırılır. Buradan da qalanın adı Rəvanqala qalır. XVI əsrin ikinci yarısında I Şah İsmayılın törəməsi I Şah Abbas Rəvanqala ətrafında 50 min erməni Cənubi Azərbaycana, onların yerinə isə Şimali Azərbaycan türklərini yerləşdirdi. Sonralar Rəvanqala Rəvan şəhəri oldu. Bir qədər sonra isə İrəvan. Beləliklə, 1604-cü ildə İrəvan xanlığı yarandı və İrəvan onun paytaxtı oldu. Rəvan (İrəvan) qalası türk hücumları zamanı dəfələrlə dağıdılmış və yenidən tikilmişdi. Və nəhayət, 1827-ci ildə ruslar tərəfindən işğal edildi. Bu vaxtı İrəvanda 10 min azərbaycanlı, 3 min erməni yaşayırdı. (Moskva mərkəzi hərbi arxiv iş N4326, səh 129) şəhərdə 5 məscid, habelə I Şah Ab-

bas tərəfindən tikilmiş unikal memarlıq abidəsi olan Cümə məscidi var idi.

I Şah İsmayıl sənətkarlığı və ticarəti alqışlayırdı. O şiəliyi dövlət dini kimi qəbul etmişdi. Alimlərə, şairlərə, rəssamlara rəğbət bəsləyirdi. (Xətai təxəllüsü ilə Azərbaycan, ərəb və fars dillərində yazırdı). Xətainin yazdıqlarının çoxu ruhuoxşar-qəlboxşar xalq nəğmələrini xatırladır. Onun "Nəsihətnamə" toplusu qəhrəmanlığa, şücaətə çağıran Azərbaycan dilində yazılmış didaktik ədəbiyyatın ən yaxşı nümunəsidir.

Səfəvi şahı I Şah İsmayıl Xətai 1524-cü ildə ovda xəstələnərək, dağ yolu ilə Təbrizə aparılarkən yolda vəfat etmiş, Ərdəbildə dəfn olunmuşdur.

1892-ci ildə Şuşada doğulmuşdur. Tanınmış jurnalist, tənqidçi və tərcüməçi Xəlil İbrahim 1914-cü ildə ədəbi-bədii fəaliyyətə başlamışdır.

1914-19-cu illərdə "Azərbaycan", "İqbal" qəzetlərində ictimai-siyasi məqalələrlə çıxış etmişdir. Birinci Dünya müharibəsi illərində, beynəlxalq məsələlərə, müharibənin dəhşətlərinə həsr olunmuş "Dəhşətli yanğın qarşısında", "Avropa müharibəsi nə qədər baha ilə bitəcəkdir", "Alban inqilabı", "Kənd həyatından səhnələr" və bir sıra ictimai-siyasi publisistik məqalələrlə çıxış etmişdi. 1919-cu ildə Xəlil İbrahim "Azərbaycan" qəzetinin yaradıcılarından biri və baş redaktoru olur. Bu illərdə o Azərbaycan milli teatri və mədəniyyətinin inkişafı və problemlərlə bağlı onlarla məqalə və resenziyalarla çıxış edir, dil islahatı, terminoloji lüğətlərin hazırlanması Azərbay-

can əlifbası problemləri, Azərbaycan (türk) ədəbi lüğətinin hazırlanmasında fəal iştirak edir. 1918-20-ci illərdə Xəlil İbrahim Azərbaycan Demokratik Respublikasının formalaşmasında böyük fəaliyyət göstərmiş, Məmmədəmin Rəsulzadənin yaxın silahdaşı və məsləhətçilərindən olmuşdur. Azərbaycan Demokratik Respublikasının süqutundan və respublikada kommunist rejimi qurulduqdan sonra Xəlil İbrahim müxtəlif vəzifələrdə çalışmaqla Azərbaycan xalqının inkişafı ilə bağlı müxtəlif problemlər haqqında 1923-30-cu illərdə məqalələrlə qəzetlərdə çıxış etmişdir. Xəlil İbrahim ADR-in və Müsavat partiyasının qabaqcıl xadimlərindən olduğu üçün 1923-cü ildə kommunist rejimi tərəfindən həbs olunur, bir qədər sonra günahı sübut olunmadığından azad olunur. Xəlil İbrahimin tərcüməçi kimi Azərbaycan ədəbiyyatı qarşısında xidmətləri böyükdür. O, Şekspirin, Şillerin, A.Tolstoyun və bir sıra başqa Qərbi Avropa və rus yazıçılarının əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir.

Bütün bu illər ərzində Xəlil İbrahim FK-nın nəzarətində olmuş 1937-ci ilin noyabr ayında xalq düşməni kimi həbs olunmuş 4 ay sonra 1938-ci ildə güllələnmişdir. Stalinin ölümündən sonra bəraət almışdır.

Xəlil İbrahimin oğlu: Elxan Xəlil oğlu İbrahimov (1921-1981) jurnalist - tərcüməçi olmuşdur. 1925-ci ildə doğulmuş qızı Solmaz Xəlil qızı İbrahimova Moskva Dövlət Pedaqoji universitetinin ingilis dili kafedrasının professorudur. 40 ildən artıqdır ki, burada dərs deyir. SSRİ jurnalistlər və yazıçılar birliyinin üzvüdür. 1934-cü ildə doğulmuş ikinci qızı Gülər Xəlil qızı İbrahimova Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İnstitutunun hidrotexnik qurğular kafedrasının dosentidir.

1352-ci ildə kasıblaşmış xan ailəsində doğulmuşdur. Kəranilərin törəmələrindən olub ikinci Mənuçöhrün doqquzuncu nəslindəndir. 1382-1417-ci illərdə Şirvanın şahı. Dərbəndilər sülaləsinin banisi.

İbrahim elmi, mədəniyyəti, himayə edən uğurlu sərkərdə, müdrik dövlət xadimi idi. Deyilənlərə görə İbrahim yaz günlərinin birində özünün adəti ilə xışla yer şumlayır - ağbuynuzlu kəlləri ilə xış çəkirmiş. Günəş bir qədər qalxdıqda günortaya yaxın xışı bir qədər dərinə salaraq öküzləri dincə buraxıb, ağacın altında dincəlirmiş. Bu arada Şirvan sarayından elçilər gəlib onun Şirvanın şahı elan edirlər. Şah olduqdan sonra İbrahim 35 il ərzində Teymur və onun varisi, Toxtamış, Cəlairilər, Qaraqoyunlular kimi qüdrətli, qorxulu düşmənlərə qarşı davam gətirir. İbrahim özünün 10 minlik süvarisi ilə Teymurun Türkiyə səfərində iştirak edərək bir sıra parlaq qələbələr əldə etmişdi. Hakimiyyətdə olduğu illərdə Azərbaycan feodal xanlıqlarını qüdrətli bir dövlətdə birləşdirməyə səy göstərmiş, siyasi danışıqlar yolu ilə onları özünə tabe etdirə bilmişdi. Teymurilərin türkmən qəbilələri Qaraqoyunlularla müharibə aparmalarından məharətlə istifadə edən İbrahim 1406-cı ildə döyüşsüz Təbrizə girmişdi. Ancaq tezliklə Qaraqoyunluların qorxusundan geri qayıtmışdı. Şəki xanı Sidi Əhmədlə və Kaxtiya çarı Konstatinlə müqavilə bağlayaraq 1412-ci ildə Qaraqoyunlularla müharibəyə başladı. Bu döyüşdə İbrahim və onun silahdaşları uğursuzluğa düşərək olub əsir düşdülər. Konstantin öldürüldü. İbrahim üçün isə 1200 tümənlik qan pulu tələb olundu. Təbrizlilər onu o qədər sevirdilər ki, Şirvan

xəzinəsinə növbə çatmadı. Təbrizlilər bu pulu yığıb onu tən-tənə ilə yola salanda Qaraqoyunlu hökmdarı özü də burada iştirak etmişdi. Çox maraqlıdır ki, İbrahim Moskva knyazları ilə də dostluq edirdi. İbrahimin tapşırığı ilə on beşdən artıq azərbaycanlı usta Moskvada Kremlinin tikintisində iştirak etmişdi.

Şeyx İbrahim Dərbəndi (I İbrahim) 1417-ci ildə Şirvanda vəfat etmişdir. Onun haqqında az yazılmışdır. İ.P.Petruşevski "Böyük patriot Şirvanşah İbrahim" adlı kiçik bir braşura, yazıçı Əbdül Hüseynov isə "Əkinçi taxtda" adlı povest yazmışdır.

Təxminən 1726-cı ildə Şuşa yaxınlığında doğulmuşdur. 1759-1806-cı illərdə Qarabağ hakimi.

Zaqafqaziyada Azərbaycanın qədim feodal dövləti Qarabağ xanlığı dəfələrlə yadelli işğalçıların hücumlarına məruz qalmışdır. Xüsusilə, İran şahı Ağa Məhəmməd şah Qacarın XVIII əsrin ikinci yarısındakı hücumları daha ağır olmuşdur. Qacar mühariblər üçün tələb etdikcə atlılar və vəsait tələb edirdi. Ona görə də İbrahimxəlil xan rus çarından himayə istəməyə məcbur oldu. 1783-cü ildə o, Peterburqa elçilər göndərdi. (Bu səhnə rəssam Q.Qaqarın tərəfindən "Qarabağ xanlığından Peterburqa elçilərin gəlməsi" əsərində gözəl təsvir olunmuşdur). II Yekaterina elçiləri qəbul etdi. Elçilər Qarabağ xanı İbrahimxəlil xanın Rusiya təbəəliyinə girmək xahişini imperatoriçəyə bildirdilər. Təklif anlaşılıq şəkildə qəbul edildi. 1795-ci ildə Şah Qacar növbəti dəfə Şuşa qalasını mühasirəyə aldı. Mühasirə 33 gün davam etdi, 34-cü gün Qacar

mühasirəni götürüb Gürcüstana getdi. 1796-cı ildə general V.Zubov böyük qoşun dəstəsilə Şimali Azərbaycana girdi. İbrahimxəlil xan vəziri xarici işlər naziri, böyük şair Molla Pənah Vaqifi onun yanına göndərərək Qarabağın rus təbəəçiliyinə keçmək təklifini təkrarladı. 1897-ci ildə Rusiyanın yeni çarı I Pavel Azərbaycandakı qoşunları geri çağırdı. Bundan istifadə edən İran Şahı Qacar təkrarən Qarabağa hücum etdi, İbrahimxəlil ailəsilə Dağıstanda gizləndi. Ancaq bu yürüşdə Qacar öldürüldü. İbrahimxəlil Qarabağa qayıtdı və 1805-ci il mayın 14-də Kür çayı sahilində general Sisyanovla Qarabağ xanlığının Rusiya tərkibinə keçməsilə bağlı traktat tərtib etdilər. 1806-cı ildə İran qoşunları təkrarən Qarabağa hücum etdilər. Rus qoşunlarının Şuşada yerləşən qarnizonunun rəisi mayor Lisaneviç xanın xəyanətkarlığından şübhələnərək İbrahimxəlil xanı və ailəsini güllələdi. Ruslar özləri xəyanətkar oldular. Çörəyini yedikləri silahsız xanı və törəmələrini güllələdilər. Bu Rusiyanın uzaqgörən xəyanətkar siyasəti idi. Üstündən iki əsr keçəndən sonra rus qoşunları silahsız Xocalı əhalisini gülləbaran etdilər.

Necə ki, erməni şovinist-millətçiləri tarixi saxtalaşdıraraq Qarabağı özlərinin qədim vətənləri hesab edirlər, yuxarıda qeyd olunan traktatda heç bir erməni ictimai qurumundan söhbət getmir. Əgər belə olsaydı, erməni millətinin nümayəndələri də bu sənədin hazırlanmasında iştirak edərdilər. Çətin ki, ermənilər belə bir fürsəti ələ verərdilər. Onlar yəqin ki, bundan istifadə edib, bir daha Qarabağ torpaqlarının onların vətəni olmasını təsdiq edərdilər. Sadəcə olaraq bu dövrdə Qarabağda cəmi bir neçə erməni ailəsi var idi ki, onlar da heç bir şey həll etmədilər. Soruşula bilər ki, əgər bu torpaqlar ermənilərdirsə bəs nə üçün türk adı ilə (təkrar edək: Qarabağ türkcə tərcümədə Qarabağ deməkdir) Nə üçün XX əsrə qədər Qarabağda olan toponimlər, kəndlər, çaylar, dağlar, dərələr və s. türk adları daşımışdır. Ermənilər buna heç imkan verərdilərmidi?

1813-cü ildən sonra ermənilər İran və Türkiyədən köçərək gəlmişlər. 1823-cü ildə Qafqaz canişininin dəftərxanasının keçirdiyi siyahıyaalmaya görə orada yaşayan 18563 ailənin ancaq 1559-u və ya 8,4 faizi ermənilər idi. 1832-ci ildə Qarabağ əhalisinin 34,2 faizi erməni 64,8 faizi azərbaycanlılar idi. ("Obzor sostoyniy Kavkazskix zemel". Sankt Peterburq 1836 çast III tablitsa V) 1897-ci ildə Ümumrusiya əhalisinin siyahıyaalınmasında da bu rəqəm 53%, 45% ("Pervaya Vseobşaya perepis naseleniya Rossiyskoy imperii v 1897 qodu. Çast 63, Elizavetopolskaya Quberniya", Sankt-Peterburq 1904 str.3) 1917-ci ildə isə bu rəqəm 52,3% ermənilər, 40,2% azərbaycanlılar olmuşdu. XX əsrin sonunda isə azərbaycanlılar Qarabağdan tamamilə qovuldular. Ermənilər təcili qaydada yaşayış məntəqələrinin, dağların, çay yataqlarının, çayların və s. toponimlərin adlarını dəyişdilər.

1369-cu ildə Şamaxıda doğulmuşdur. Şair, mütəfəkkir. Sənətkarlar arasında böyümüş, ilk təhsilini Şamaxıda almışdır. Tarix, ədəbiyyat, dini elmləri, məntiqi, riyaziyyatı, astronomiyanı yaxşı bilmişdir. Riyazi poetikanın bilicisi olmuş, Azərbaycan, ərəb, fars dillərində yazmışdır.

Nəsimi Yaxın şərq ölkələrində dərvişlik etmiş, Təbrizdə və Anadoluda yaşamışdır. Panteizmin təbliğatçısı olmuşdur. Gözəlliyi əhatə edən aləmdə və insanın özündə axtarmağa, insanı ən gözəl yaradan qüvvə kimi görməyə çağıraraq deyirdi: Allah insanın özündə təcəllə tapıb, onun vasitəsilə təzahür edir.

*Ey daşlar və dəmirilər içrə xəzinə axtaran
İnsandan böyük xəzinə gəlməmiş cahana!*

Nəsiminin əsərləri Yaxın Şərqdə və Orta Asiyada böyük şöhrət qazandı. O, sosial haqsızlığa qarşı çıxır, fanatizmi, mövhumatı tənqid edir, düzlüyə, aqlın qələbəsinə çağırırdı. Poeziyasında sufi mistik motivlər güclüdür. Allahla vəhdətləşməyə cəhd edir. Nəsiminin humanizmi Nizaminin humanist ənənələri ilə vəhdət təşkil edir. Nəsimi sözün əsil ustası olub, qəzəl, rübai, müxəmməs, qəsidə və s. janrlarda yazıb yaratmışdır.

*Ey cəmalın səhfəsində xətimi Quran buldum uş
Saçının hər tərəsində küfrü iman buldum uş
Çün hidayət eyləmiş həqq üzünə nuri-əzəl
Şol səbəbdən kim üzündə nuri - burhan buldum uş
Surətin müsfəhdür ey dilbər, üzün bədri munir,
Tələtin şəmsiz zühadır, mahi-taban buldum uş.
Ey səkkiz cənnəti ədni ərəz edən zahid, mana
Mən bu gün yarın cəmalında gülüstan buldum uş
Cövrünə qaldım təhəmmül, səbr edib, yarın müdam,
Dərdə dərman andan oldu, dərdə dərman buldum uş
Ey Nəsimi, vəchi-Allahın kəlamidir üzün
Kim, bu vəchilillah içində fəzli-rəhman buldum uş.*

Öz baxışlarına görə Nəsimi dəfələrlə həbs olunmuş, 1417-ci ildə isə Hələbdə Misir sultanının fərmanına əsasən dəhşətli edamə məruz qalıb - dərisi diri-diri soyulmuşdur.

*Zahidin bir barmağın kəssən dönüb haqqdan qaçar,
Amma bu miskin aşiqi sərpa soyalar ağlamaz.*

Seyid Əlinin (İmaməddin Nəsimi) yaradıcılığı Yaxın və Orta Şərqdə poeziyanın inkişafına böyük təsir göstərmişdir.

Əsərləri dünyanın bir çox dillərinə tərcümə edilərək çap olunmuşdur. Haqqında monoqrafiyalar, şerlər, poemalar, romanlar, musiqi əsərləri yazılmış, Bakının mərkəzində ona abidə qoyulmuş, abidə qoyulduğu rayon Nəsimi adlanır, adına ET-institutu var, haqqında ikiseriyalı bədii film çəkilmiş, Hələbdə qəbrinin üstündə movzoley tikilmiş, küçələrdən birinə adı verilmişdir.

1802-ci ildə Cənubi Azərbaycanın Rəşt şəhərində doğulmuşdur. Şərqşünas-alim. Peterburq universitetinin fəxri doktoru, professor. Peterburq EA-nın akademiki. Elmə görə üç dəfə Demidov mükafatının laureatı. Dərbənddə 8 il yaşayaraq evdə təhsil almışdır. Ərəb, fars, Azərbaycan, fransız, ingilis, rus dillərini mükəmməl bilir və bu altı dilin altısında da yazmış və nəşr olunmuşdur.

1821-ci ildə haqsız yerə günahlandırılaraq Həştərxana sürgün edilmişdir. Burada o, şotland missionerlərindən ingilis dilini öyrənərək xristianlığı qəbul etmişdi. 1826-49-cu illərdə Kazan Universitetində şərq dillərindən dərs demişdir. 1949-cu ildən ömrünün sonuna qədər Peterburq universitetinin professoru olmuşdur. Rus şərqşünaslığının banilərindən biridir. O burada şərq dilləri fakültəsi yaradaraq onun ilk dekanı olmuşdur. Akademik V.Bartold yazırdı ki, "Senkovskiy və Kazım bəy özlərinin mühazirələrilə rus şərqşünaslığını yaratdılar. Bütün sonrakı rus orientalistləri bu iki alimin tələbələri və ya tələbələrinin tələbəsi olmuşlar". Kazım bəy "Peterburq universitetinin "Əməkdar professoru", İngiltərə, Fransa, Hollandiya, ABŞ və dünyanın bir sıra başqa ölkələrinin şərqşünaslıq cə-

miyyətlərinin üzvü olmuşdur. O, altı dilə yazırdı. "Müxtəsərül vikayət və ya qısa vikayət Müsəlman şəriəti kursu", "İslam tarixi", "Müridizm və Şamıl", "Bab və babilər" "Dərbəndnamə", "Türk-tatar dillərinin ümumi qrammatikası" və onlarla başqa əsərlərin müəllifi olmuşdur.

Kazım bəy Mirzə Məhəmməd Əli Hacı Qasım oğlu Rus imperiyasının bir çox ordenləri ilə təltif olunmuş, 1870-ci ildə Peterburqda vəfat etmişdir.

1788-ci ildə Cənubi Azərbaycanın Əhər vilayətində doğulmuşdur. Memar. Bu sənətin incəliklərini Təbrizdə öyrənmişdir. XIX əsrin ikinci yarısında Şuşaya köçmüşdür. 122 il yaşamışdır. Ağdamda, Bərdədə və Şuşada iki məscidin, Odesadakı və Aşqabaddakı "Qarabağlılar" məscidini layihələşdirmişdir. O, habelə türk hamamlarının, ovdanların və başqa məişət binalarının müəllifidir.

1892-ci ildə Tehran yaxınlığındakı Kirmanşahda doğulmuşdur. Aktyor, rejissor, sənətsünas. 1908-ci ildə Rusiyaya gəlmişdir. İlk təhsilini Tiflisdə almış, sonra Moskva teatr texnikumunda oxumuşdur.

Yaradıcılıq fəaliyyətinə Tiflisin Azərbaycan teatrında başlamışdır. Burada o, C.Məmmədquluzadənin "Ölülər"ində İsgəndər, M.F.Axundovun "Hacı Qara"sında Heydər bəyi,

Ş.Saminin “Dəmirçi Gavə”sində Gavə, N.Qoqolun “Müfəttiş”ində bələdiyyə rəisini və başqa rolları böyük ustalılıqla ifa etmişdir. Onun gözəl səsi, hərəkətləri böyük səhnə mədəniyyəti tamaşaçılarda rəğbət hissi ilə qarşılanırdı. O, rejissor kimi bu teatrda E.Molyerin, “Jorj Danden”, H.Cavidin “Uçurum”, C.Cabbarlının “Aydın”, F.Şillərin “Qaçaqar”, N.Vəzirovun “Hacı Qənbər”, Şekspirin “Hamlet” əsərlərini böyük ustalılıqla tamaşaya qoymuşdu. 1919-cu ildə Ş.Kirmanşahlı Tiflisdəki Azərbaycan teatrının kollektivi ilə İstanbulda böyük müvəffəqiyyətlə çıxış etmişdi. 1920-ci ildən M.Kirmanşahlı Azərbaycan Dövlət Dram teatrında aktyor və rejissor işləməklə filmlərə çəkilir. 1930-cu ildə İrana qayıdır. Təbrizdə teatr truppasına rəhbərlik edir, İran teatr səhnələrində Ü.Hacıbəyovun “O olmasın, bu olsun” musiqili komediyasını “Leyli və Məcnun” operasını, M.F.Axundovun “Lənkəran xanının vəziri”, Ə.Haqqverdiyevin “Pəri cadu” və başqa əsərləri tamaşaya qoyur. Tehranda “Dramaturji studiya” açaraq burada səhnə ustalığından dərs keçirdi.

Mir Seyfəddin Kirmanşahlı İranda siyasi görüşlərinə görə təqib olunmuş, 1933-cü ildə Tehranda vəfat etmişdir.

1784-cü ildə Şuşada doğulmuşdur. Şair, mollaxanada təhsil almışdır. Klassik şərq ədəbiyyatını, ərəb və fars dillərini mükəmməl bilməmişdir.

Qasım bəy Zakir gəncliyində Qarabağ süvarilərinin tərkibində çar ordusunda xidmət edərək hərbi əməliyyatlarda iştirak etmişdir. Sonralar Qarabağın Xındırstn kəndində kənd təsərrüfatı ilə məşğul olmuşdur. Qasım bəy Zakir çox gənc

yaşlarında şer yazmağa başlamışdır. Onun poeziyası janr rəngarəngliyi ilə fərqlənir. O məhəbbəti vəsf edən lirik qoşmalar, gəraylılar, qəzəllər yazmışdır. Onun lirik məhəbbət poeziyası həyatsevər, melodik və əlvandır, saflığı və sadəliyi ilə cəzbedicidir. Qasım bəy Zakir satirik əsərlərlə şöhrət qazanmışdır. Onun satiralarında XIX əsrdə Azərbaycan xalqının müxtəlif təbəqələrinin məişətinin əhəmiyyətli tərəfləri, bu təbəqələr arasında münasibətlər və adət ənənələr öz əksini tapırdı. “Tülkü və şir”, “Aslan, qurd və çaqqal”, “Dəvə, ilan və tısbağa”, “Dəvə və eşşək” təmsillərində güclü dünyanın iç üzünü açaraq, yaltaqlığı, həsədi, yalançılığı ifşa edir. Şerlə yazdığı “Dərviş və qız”, “Qoca və onun gənc arvadı”, “Sonuncu arvad” əsərlərində orta əsrin qalıqları olan ailə həyatını acı gülüşlə tənqid edir. Şair Azərbaycanın Qarabağ torpaqlarında ermənilərin məskunlaşdırılmasına qarşı çar imperiyasının siyasətini ifşa edir. Qasım bəy Zakir çar məmurlarının utanıb-çəkinmədən rüşvət almalarını qamçılıyırdı.

*Yüz təşnələbi-qəhr olsan, xadimi dövlət
Verməz bir içim su sənə, ta almaya dərya
Simuzər ilə doldurasan ta gərək ovcun,
Ondan sora zahir qıla şayəd yədi beyza*

Cavanşir Qasım bəy Əli bəy oğlu (Qasım bəy Zakir) XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən biridir. Poetik vasitələrindəki hamının dərk edə bildiyi sadəlik və həqiqətin canlı səhnələri müasirliyi və sonrakı nəslin diqqətini cəlb etmişdir. Azərbaycan poetik ədəbiyyatının inkişafında Qasım bəy Zakirin böyük xidməti olmuşdur. O, 1857-ci ildə Şuşada vəfat etmişdir.

1794-cü ildə Bakının Əmircan kəndində doğulmuşdur. Tarixçi, şair, yazıçı, maarifçi, filosof, ensklopediyaçı alim. Axıncı Bakı xanı II Mirzə Məhəmməd xanın oğlu gənc yaşlarında Qubada yaşamış və yaxşı təhsil almışdır. Ərəb, fars, türk dillərini mükəmməl bilmişdir.

Rus dilini öyrənərək rus imperiyasının Qafqazdakı canişini A.P.Yermolovun dəftərxanasında tərcüməçi vəzifəsinə işə düzülür. Burada o, M.Ş.Vazeh, A.A.Bestujev-Marlinski, A.S.Qriboyedov, A.Çavçavadze, sonra isə şair Y.P.Polonski, polyak inqilabçısı T.L.Zablotski ilə tanış olur. 1828-ci ildə Türkmənçayda rus-iran sülh danışıqlarında iştirak edir. Çar ordusunun polkovniki olmuşdur. A.A.Bakıxanov Rusiya, Latviya, Litva və Polşaya səyahətə çıxır. Peterburqda A.S.Puşkinlə tanış olur. A.Bakıxanov xidmətlə bərabər elmi yaradıcılıqla da məşğul olur. "Təhzibul əxlaq", "Gülüstani irəm", "Qanuni qüdsi", "Kitabi əsgəriyyə", "Əsrarül mələkut" və başqa poetik hekayətlər və elmi fəlsəfi tədqiqat əsərləri onun qələminin məhsuludur.

Azərbaycanın və Dağıstanın ərazisində ta qədimdən yerləşmiş feodal dövlətlərin, xanlıqların, habelə vəhşi monqol və tükmən tayfalarının bu ərazidə hökmranlıq edənlərin 1813-cü ilə qədərki tarixini tədqiq edərək özünün fundamental "Gülüstani irəm" əsərini yazır. Öz vaxtında bu əsər Rusiya və Avropa elmi cəmiyyətləri tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdi. Bakıxanovun elmi publisistik əsərlərinin əksəriyyəti maarifçi xarakteri daşıyırdı. Ənənəvi məhəbbət süjeti əsasında qurulmuş "Kitabi əsgəriyyə" əsərində vəzifəpərəstliyə, karyerizmə, qəddarlığa, köhnəmiş adətlərin baş alıb getməsinə qarşı çıxır

edirdi. Təbrizlilərə müraciətlə yazdığı "Təbriz əhlinə xitab" satirasında feodal qaydalara və fanatizmə acıyaraq gülür. A.Bakıxanov həm də jurnalist kimi tanınmış - "Tifliski vedemosti" qəzetinin fars nəşrini redaktə etmişdi. İ.A.Krılovun "Eşşək və Bülbül" təmsilini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdi. A.M.Bakıxanovun əsərləri bir sıra xarici dillərə tərcümə olunmuşdur.

Abbasqulu ağa Mirzə Məhəmməd oğlu Bakıxanov (Qüdsi) Rusiyanın, Türkiyənin və başqa ölkələrin ordenləri ilə təltif olunmuşdur. 1847-ci ildə Məkkə yaxınlığında vəfat etmişdir. Doğulduğu Əmircan kəndində ona abidə qoyulmuş, Azərbaycanın kənd və şəhərlərində bir sıra maarif müəssisəsi onun adını daşıyır.

1806-cı ildə Qutqaşəndə doğulmuşdur. Yazıçı, hərbi və ictimai xadim. İlk təhsilini evdə, orta təhsilini Şamaxıda almış, Peterburqda hərbi piyada məktəbində oxumuşdur.

İ.Qutqaşenli 30 il çar ordusunda xidmət etdikdən sonra 1851-ci ildə general-mayor rütbəsində Şamaxıya gəlmişdir. O, burada məmur işləmiş, M.F.Axundov, Qasım bəy Zakirle dostluq əlaqələri saxlamışdır. XIX əsrin 30-cu illərindən yaradıcılığa başlamışdır. 1835-ci ildə Varşavada fransız dilində, "Rəşid bəy və Səadət xanım" adlı aşiqanə povestini çap etdirir. Əsər şərq əfsanələri "Leyli və Məcnun" və "Əsli və Kərəm" in faciəvi məhəbbətinin təsiri altında yazılmış və avropalı oxucular arasında böyük rəğbət qazanmışdı. 1825-ci ildə İ.Qutqaşenli Məkkəyə həccə gedir. Azərbaycandan, Gürcüs-

tandan və yolboyu ərəb ölkələrindən keçən zəvvar burada yaşayan insanların, xalqların həyatı, məişəti, tarixi, etnoqrafiyası haqqında zəngin material toplayır. 1876-cı ildə topladığı materialları "Səfərnəmə" adlı kitabında çap etdirir. Bu ensiklopedik iş XX əsrin sonlarında da öz əhəmiyyətini, aktuallığını itirməmişdir.

İsmayıl bəy Nəsrulla Sultan oğlu Qutqaşınlı bir sıra elmi əsərlərin müəllifidir. O, rus Coğrafiya cəmiyyətinin Qafqaz bölməsinin üzvü olmuşdur. Rus imperiyasının ordenləri ilə təltif olunmuşdur. 1869-cu ildə Şamaxıda vəfat etmişdir.

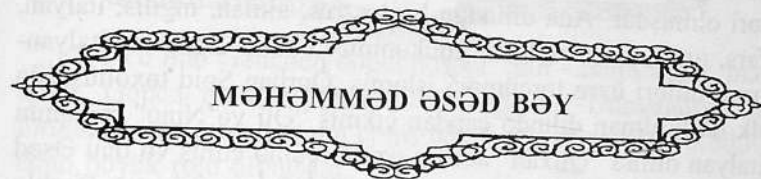
XI əsrin sonunda Gəncədə doğulmuşdur. Azərbaycanın böyük şairəsi, Nizaminin müasiri olmuşdur. Evdə təhsil almış, yüksək düşüncə qabiliyyəti istedadı və bacarığı ilə poeziyada və musiqidə şöhrət tapmışdır.

Məhsəti haqqında biblioqrafik məlumat çox azdır. Məlumdur ki, o Səlcuq Sultanın, Sultan Mahmud Səncərin saray şairəsi və müğənnisi olmuşdur. 200 rübaisi və bir neçə lirik şeirləri bizə gəlib çatmışdır. Məhsətinin şeirləri əsasında yaradılmış Cövhərinin poeması qorunub saxlanılmışdır. Poema əsasında demək olar ki, Məhsəti istedadlı şairə olmuşdur. Azad-fikirli şeirlər yazaraq qadın azadlığını vəsf etmişdir.

*Bizi nə ox gücü bir an saxlayar,
Nə də kədər dolu quru dörd divar.
Züflərin boynunda zəncir olanı
Zəncirlə heç evdə bənd emək olar?*

Şer o dövr üçün ənənəvi olan həqiqi ehtirasla səslənir. Məhsətinin bir sıra rübailəri adi oğlanlara, qəssaba, çörəkçiyə, dəriyə, torpaqqazana, ev tikənə həsr etdiyi, gözəl, saf, duyğulu əsərlərdə ilk baxışdan məhəbbət sezilir.

Mənicə xanım (Məhsəti Gəncəvi) XII əsrin ortalarında Gəncədə vəfat etmişdir. Ona çoxlu şeirlər, pyeslər, monoqrafiyalar və başqa ədəbi əsərlər həsr olunmuşdur. Onun haqqında E.Bertels, Frits Meyer və başqaları yazmış, Azərbaycanda adına mədəni-maarif müəssisələri verilmişdir. Gəncədə ona abidə qoyulmuş, ev muzeyi açılmışdır.

Azərbaycanın görkəmli mühacir yazıçısı. Öznün yazdığı kimi anası Sürixdən Bakıya qayıdarkən Ukrayna ilə Rusiya arasındakı çöldə, qatarda 1905-ci ildə dünyaya gəlmiş, Bakıda boya-başa çatmışdır. Anası rus inqilabçısı, atası Bakı neft sənayesinin idarəçiliyində mühüm vəzifə tutan azərbaycanlı olmuşdur. Kiçik yaşlarında anasını itirdikdən sonra atasının tərbiyəsi ilə böyümüş, alman dayəsinin sayəsində körpə yaşlarından alman dilini dəridən öyrənmişdir. Şaumyanın başçılığı ilə daşnak-bolşevik cütlüyü 1917-ci ildə Bakıda hakimiyyəti ələ keçirəndə atası ilə əvvəlcə Türkünə, oradan da İrana keçmiş, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qələbəsindən sonra Vətənə qayıtmışdır. Cümhuriyyətin süqutundan sonra Gürcüstan, oradan da İstanbula getmiş, sonralar İtaliya üzərindən Almaniyaya gəlmiş, Berlin universitetində islam tarixini dərinlən öyrənmiş, Avropadakı çeşidli müsəlman cəmiyyətlərinin fəal üzvü olmuşdur.

Avropanı və Yaxın Şərqi qarış-qarış gözmüş, üç dəfə Amerikaya getmiş, ömrünün son illərini isə İtaliyada, Bakıya çox bənzəyən Pozitano şəhərində yaşamış və 1942-ci ildə həmin şəhərdə vəfat etmiş elə orada da dəfn edilmişdir. Alman araşdırıcılarının hələlik dəqiqləşdirilməmiş müşahidələrinə görə o, qəbrə Qiblyə doğru qoyulmamışdır ki, bu da, təsdiq olunarsa, Əsəd Bəyin nəşinin bəlkə də özünün vəsiyyəti ilə Vətənə dönüşünə bir işarə kimi qəbul edilə bilər.

Əsərlərinin əksəriyyətini alman dilində yazmışdır. Mənbələrin göstərdiyinə görə Azərbaycan və rus dillərində də əsərləri olmuşdur. Ana dilindən başqa, rus, alman, ingilis, italyan, fars, ərəb, puştu dillərini mükəmməl bilmiş, Liviyada italyan-ərəb dilləri üzrə tərcüməçi işləmiş, Qurban Səid təxəllüsü ilə ilk dəfə alman dilində çapdan çıxmış "Əli və Nino" romanını italyan dilinə "Əlixan" adı ilə özü tərcümə etmiş və onu Əsəd Bəy müəllifliyi ilə nəşr etdirmişdir. Qeorq Silveter Fireklə birlikdə ingilis dilində "İkinci Vilhelm" romanını yazmışdır.

Yaradıcılığı üç adla qeydə alınmışdır: jurnalistlik fəaliyyəti Leo Noissumbaum, tarixi romanları Əsəd Bəy, bədii romanları isə Qurban Səid adları ilə işıq üzü görmüşdür.

Əsərləri: yüzdən çox elmi-publisistik məqalə; tarixi romanlar, alman dilində: "Qafqazda neft və qan" (1929), "Qafqazda oniki sirr" (1930), "Stalin" (1930), "Son Peyğəmbər" - orijinalda "Mohammad" (1932), "Ağ Rusiya" (1932). "Dünyaya qarşı qəsd. G.P.U." (1932), "Rusiya yol ayrıcında" (1933), "Axar qızıl" (1933), "İkinci Nikolay" (1935), "Rza Şah" (1935), "Allahu Əkbər" (1936); italyan dilində: "Lenin" (1935), ingilis dilində: "İkinci Vilhelm" (nəşr ili dəqiqləşdirilməyib); polyak dilində: "Manuella" (1934), "Milosc nafta" (1934); 3) Bədii romanlar, alman dilində: "Əli və Nino" (1937), "Altunsaç" (1938), "Sevgidən heç nə qanmayan kişi" (əlyazma şəklində). Müxtəlif dildə nəşr etdirdiyi əsərlərinin hər birində doğma vətənindən, onun gözəl insanlarından

danışmaqla Azərbaycanın və azərbaycan xalqının ən böyük təbliğatçısı olmuşdur.

Bunlardan əlavə, digər müəlliflərin adı ilə nəşr olunmuş romanların da Əsəd Bəyə məxsusluğu barədə gümanlar və onun hələlik işıq üzü görməmiş bir neçə əlyazması mövcuddur.

1794-cü ildə Gəncədə doğulmuşdur. Şair - mütəfəkkir, marifçi. Gəncə mədrəsəsində təhsil almışdır. Dünyagörüşünün formalaşmasında ona atalıq etmiş böyük din alimi Hacı Abdullanın böyük rolu olmuşdur.

Mirzə Şəfi Vazeh fəaliyyətinin əvvəlində məktəbdə hüsnxət və rəsmxətdən dərs demişdir. XIX əsrin 30-cu illərində böyük yazıçı, filosof M.F.Axundovla tanış olmuş, daha doğrusu onun müəllimi olmuşdur. 1840-cı ildə Tiflisə köçmüş, qəza məktəbində Azərbaycan və fars dillərindən dərs demişdir. Burada yerli ədəbiyyatçılar, şairlərlə tanış olur, onlara öz şerlərini oxuyur. Onun dostlarından fars dilindən dərs dediyi adamlardan biri də alman ədəbiyyatşünası Fridrix Bodenştetd olur. Bodenştetd Mirzə Şəfinin şerlərinə vurlaraq onların üzünü köçürür, sonra alman dilinə çevirərək 1850-ci ildə Almaniya "Şərqdə min bir gün" adı ilə məcmuədə çap etdirir. 1851-ci ildə isə "Mirzə Şəfinin şerqiləri" adı altında ayrıca kitabçada çap etdirir. Şerlər son dərəcə şöhrət qazanaraq ingilis, fransız, holland, yəhudi, polyak, norveç dillərinə tərcümə olunur. Mirzə Şəfinin şerlərinin belə qeyri-adi şöhrət qazandığını görən Bodenştetd özünü onların müəllifi elan etməyi qərar alır və Mirzə Şəfi adının elə belə düşünülmüş personaj ki-

mi qələmə verir. Beləliklə, Mirzə Şəfinin şöhrəti bir müddət oğurlanmış olur. 1855-ci ildə Mirzə Şəfinin şerləri onu şəxsən tanımış rus şairi və inqilabçısı T.İ.Mixaylov tərəfindən rus dilində çap olunduqdan sonra, Bodenştetdə biabırcasına ifşa olunur. Mirzə Şəfinin şerləri zərif və oxunaqlı şerq ahəngdarlığına malikdir. Onun əsərləri aforizm kimi mənzum hekayətləri, hədisləri andırır. Mirzə Şəfinin təbii ahəngdar qəzəllərinin, ikiliklərinin, rübailərinin sətirlərində maarifçilik hikməti çox asanlıqla dinləyicilərin qəlbinə hopurdu. Şerlərində ikiüzlülərin, arvadbazların iç üzünü açır, ədalətə çağırır və qadın gözəlliyini vəsf edirdi.

*Sənin ol sərv boyun, bil nə zaman yada düşər,
Gözümün yaşı axar, qəlb evi fəryada düşər.
Yarımin gül üzünə baxmağı mən eyləmə, şeyx,
Bixəbərsən, bu savab eşqdə ustada düşür.
Ay ilə gün kimiyik yar görünən anda mənim,
Sanasan ki, vücudum tufana ya oda düşər...*

Bu sətirlərdəki pafos qadın azadlığının müdafiəçisi, "Sovremennik" jurnalının redaktoru və naşir M.İ.Mixaylovun diqqətini cəlb edir. Tezliklə Mirzə Şəfinin şerləri N.İ.Eyfert, İ.S.Predan, P.F.Yakuboviç və başqaları tərəfindən rus dilinə tərcümə olunaraq nəşr edilir. A.Rubenşteyn Mirzə Şəfinin şerlərinə 12 romans yazmışdır. "Şerq nəğməsi" adlanan bir romans F.İ.Şalyapinin repertuarına daxil idi. Mirzə Şəfi şerq dilləri müəllimi İ.Qriqoryevlə birlikdə Tiflisin rus məktəblərində uzun illər istifadə olunan "Kitabi türk" dərsliyini yazmışdı.

Şəfi Sadıq oğlu (Mirzə Şəfi Vazeh) 1852-ci ildə Tiflisdə vəfat etmişdir. Azərbaycanada adına küçə kitabxana və başqa mədəni-maarif müəssisəsi verilmişdir.

MOLLA VƏLİ VİDADİ

1707-ci ildə Qazaxın yaxınlığında Şəmkirdə doğulmuşdur. Şair təhsilini Qazaxın Poylu kəndində alaraq ərəb və fars dillərini mükəmməl öyrənib mirzəlik etmişdir.

M.V.Vidadi Qazaxın indiki Birinci Şıxlı kəndində məktəb yaradaraq ömrü boyu bu məktəbdə müəllimlik etmişdir. Yerlilərin böyük hörmət və məhəbbətini qazanmışdır. Çox gənc yaşlarında şer yazmağa başlamışdır. Əvvəlcə yaradıcılığının əsasını həyatsevərlik və işıqlı ideyalar təşkil etsə də sonralar tədricən qəmli motivlər üstünlük təşkil etməyə başlamışdır. M.V.Vidadi 100 ildən çox yaşamışdır. Uzun ömrü boyu bir çox müsibətlərin şahidi olmuş, satqınlıq və ölümlər görmüşdür. "Müsibətnamə" adlı mənzum əsərində feodallar arasında gədən çoxsaylı toqquşmalardan danışaraq torpağı qanla suvaran, xalqı düşünməyən qanıçən xanları, şöhrət düşkünlərini qəmçiləyir. M.V.Vidadinin dərdi artıqca etiraza çevrilir. M.V.Vidadinin əsərlərinin əksəriyyətində həyatdan narazılıq hiss olunur. Onlarda bəylər və xanlar tərəfindən incidilmiş xalqın əhval-ruhiyyəsi əks olunur. "Edərsən", "Ağlarsan", "Belə qalmaz", "Xəstə düşdüm, gələn yoxdur üstümə" adlı şerlərində o dövrün pis adətləri, haqsızlıqlar şairin düşüncələrində daha aydın əks olunmuşdur. O dövrün faciəli xarakteri M.V.Vidadinin "Durnalar" şerində daha aydın şəkildə əksini tapmışdır.

*Qatar-qatar olub qalxıb havaya,
Nə çıxıbsız asimana durnalar?
Qərib-qərib, qəmgin-qəmgin ötərsiz,
Üz tutubsuz nə məkana durnalar?
Təsbeh kimi qatarımız düzərsiz,
Havalanıb ərş üzündə süzərsiz.*

*Gah olur ki, danə-xuruş gəzərsiz,
Siz düşərsiz pərişana durnalar!
Ərz eləyim bu sözümin tacıdır,
Yollarınız həramidir, yağıdır.
Şahin-Şonqar sürbənizi dağıdar,
Boyanarsız qızıl qana durnalar!*

Vidadinin poeziyası sadəliyi və lirikliyi ilə heyrətamizdir, onlarda insanın canlı səsi səslənir. Onun şerhlərində həqiqi xalq yaradıcılığının yüksək mədəni şəriyyət forması öz əksini tapır. Molla Vəli Vidadi 1809-cu ildə Birinci Şıxlı kəndində vəfat etmişdir. Birinci Şıxlıda qəbrinin üstündə ona abidə qoyulmuşdur. Bakıda və respublikanın başqa yerlərində küçələr, mədəni-maarif müəssisələri onun adını daşıyır.

1888-ci ildə Dəvəçinin Pirəbədil kəndində doğulmuşdur. Bakıda gimnaziyanı bitirdikdən sonra, Kiyev Tibb Universitetində təhsil almışdır.

Q.Musabəyov 1917-ci ildə universiteti bitirdikdən sonra Quba Qəzasında hakim işləmişdir. Qubada İcraiyyə Komitəsinin sədri, Bakıda və Dağıstanda məhsul tədarükü komissarı olmuşdur. Həştərxanda RK (b) P müsəlman bölməsinin sədri "Hümmət" təşkilatının Həştərxandakı rəhbərlərindən olmuşdur. 1919-cu ildə Məskvaya getmiş, 1920-ci ildə XI ordu ilə Bakıya gəlmişdir. Azərbaycanın ilk xalq ərzaq komissarı və xalq təsərrüfatı şurası komissarı olmuşdur. 1922-ci ildə Azərbaycan SSR XKS sədri seçilmiş 1929-cu ilə kimi bu vəzifədə olmuşdur. O, Azərbaycan MİK və ZSFSR MİK sədrilərindən

biri, ZSFSR XKS sədri (1931-37), 1925-ci ildən SSRİ MİK sədrilərindən biri olmuşdur. Dəfələrlə V.Leninlə görüşmüşdür. Musabəyov Qəzənfər Mahmud oğlu 1937-ci ildə Stalin repressiyasının qurbanı olmuş 1938-ci ildə güllələnmişdir. Adına qəsəbə, məktəb və küçə verilmişdir.

1941-ci ildə Lənkəranda doğulmuşdur. Texnika elmləri doktoru, professor, SSRİ EA-sının və SSRİ Tibbi-Texniki Elmlər Akademiyasının akademiki tibb xidməti general-mayoru.

V.Nağıyev 1963-cü ildə Neft-Kimya institutunun elektromexanik-mühəndis ixtisası üzrə bitirdikdən sonra bir ilə yaxın Azərbaycan EA-nda işləyir. Bir qədər sonra Moskvaya gedir. 1965-ci ildə yarımkeçiricilərlə bağlı namizədlik dissertasiyası müdafiə edir, Məskva Aviasiya Texnologiya institutunda radioelektron aparatların istehsalı texnologiyası kafedrasında işləyir. 1986-cı ildə kosmosda istifadə olunmaq üçün tibbi diaqnostik aparatların hazırlanma texnologiyası ilə məşğul olmuş, SSRİ Səhiyyə Nazirliyinin tibbi texnika üzrə ümumittifaq elmi tədqiqat sınaq institutunda ultrasəs diaqnostik tibbi aparatların hazırlanması və koordinasiyası şöbəsinin müdiri və həm də SSRİ Səhiyyə Nazirliyində bu sahənin rəhbəri olur. 5 monoqrafiyanın 23 ixtiranın 200-dən artıq elmi məqalənin müəllifidir. V.Nağıyev həm də SSRİ Müdafiə Nazirliyində kosmosda diaqnostik tədqiqatlarla bağlı mühüm vəzifə daşımışdır. Ultrasəs vazolokator, elektron qurğularının termoelektrik sənirləşdirilməsi, inteqral sxemlərin tədqiqi və sınağı üçün termoelektrik cihazlar, allergiyalı dermatozların müalicə üsulları və ultrasəs texnologiyalarının

perspektiv inkişafı ilə bağlı tədqiqatlar aparmışdır. Tədqiqatlarının əsas yönümü kosmosla bağlı olmuşdur.

Azərbaycanda kosmik diaqnostik tibbi tədqiqat mərkəzi institutunu açmaq arzusunu yerinə yetirə bilmədi. Amansız ölüm 51 yaşında yaradıcılığının çiçəkləndiyi dövrdə böyük alimi aramızdan apardı, Romaya elmi konfransa gedərkən təyyarə limanında vəfat etdi. Cənazəsi Bakıya gətirilərək burada qohumlarının yanında dəfn olunmuşdur.

1832-ci ildə Şuşada doğulmuşdur. Şairədir. Axırınıc Qarabağ xanı İbrahim xanın nəvəsi. Evdə təhsil almışdır. Bibisi Gövhər xanım dövrünün təhsil görmüş xanımı olmuş, Xurşudbanuya yazmağı, oxumağı, şəkil çəkməyi, musiqi alətlərində çalmağı və s. öyrətmişdi. Natəvan ərəb fars və türk dillərini bilirdi.

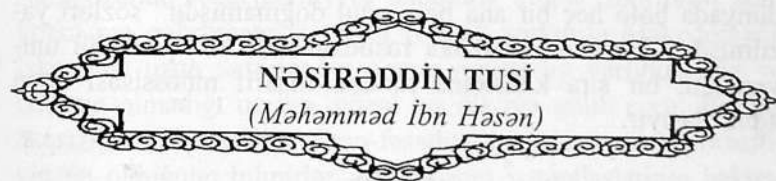
Mətbuatda ilk şerləri XIX əsrin ortalarında çap olunmağa başlamışdır. Şuşada "Məclisi-üns" şer məclisinə rəhbərlik etmişdir. Məclis Azərbaycanın müxtəlif yerlərində olan anoloji dərnəklərlə yaradıcılıq əlaqələri saxlayırdı. Natəvan analığın ali hissələrini təcəssüm etdirən lirik şerlərin, həyatdan çox gənc getmiş 16 yaşlı oğlunun həsrətinə həsr etdiyi qəsidələrin, həyat və əbədlilik və s. haqqında onlarla şerin müəllifi olmuşdur. Qəzəllərinin əksəriyyəti dərd ələm qoxuyur, bu qəzəllər dərin hissələrlə yazılmış olsa da həyatı realist detallarla əhəmiyyətlidir.

*Mümkün olmaz mənə vəslin bilirəm həsrə kimi,
Ol səbəb məskənim küyi biyaban etdim.
Eşq sultanı mənim qətlimə dərman gətirib,
Etmədim tərki vəfa, taəti dərman etdim.*

*Səri küyində qoyub başımı bir uf demədim.
Ya təbib adımı tərki eylə, təbabət etmə,
Ya mənim dərdimi tap, gör niyə tüğyan etdim.*

Natəvan həm də istedadlı rəssam olmuşdur. Özündən sonra "Gül dəftəri" adlanan albomda toplanmış bir sıra bədii rəsm əsəri saxlamışdır. Xeyriyyə işlərilə məşğul olmuşdur. 1873-cü ildə Şuşaya çəkdiyi bu günə qədər işləyən su xətti "Xan qızı bulağı" adlanır. Azərbaycanda olan Aleksandr Duma Şuşada Natəvanın qonağı olmuş, ondan əl işi olan hədiyyə almış və öz xatirələrində bunu minnətdarlıq kimi qeyd etmişdir.

Xurşudbanu Mehdiqulu qızı Natəvan 1897-ci ildə Şuşada vəfat etmiş, Ağdamda "İmarət" qəbristanlığında basdırılmışdır. Onun adına klub, küçə verilmiş, Bakının mərkəzində abidə, Şuşada və Ağdamda qəbrinin üstündə büstü qoyulmuşdur.

1201-ci ildə Həmədanda bəzi məxzlərə görə Tusda doğulmuşdur. Alim, filosof, astronom, riyaziyyatçı şair, dövlət xadimi. İlk təhsilini Tusda almışdır. Şərqi böyük alimləri Bəhmənyar və İbn Sinanın əsərləri əsasında təhsil almışdır.

XIII əsrin ortalarında Cənubi Azərbaycanın Marağa şəhərində rəsədxana tikdirmişdir. Burada tanınmış alimlər Fəxrəddin Margai, Şəmsəddin Şirvani, Hindistandan, Orta Asiyadan, Çindən, Ərəb ölkələrindən filosoflar, astronomlar Nəsirəddin Tusinin rəhbərliyi altında çalışırdılar. Nəsirəddin Tusi uzun illər müşahidələr apararaq "Zic Elxani" (Elxani cədvəli) adlanan astronomik katoloq tərtib etmiş, yerin günəş ətrafında öz oxu ətrafında habelə ayın öz oxu ətrafında fırlanmasını müəyyən edərək Avropa alimlərini 400 il qabaqlamışdı. Nəsirəddin

Tusi ilk olaraq hesablamalara əsasən Şərqi yarımkürəsindən başqa Qərbi yarımkürəsinin də mövcudluğunu demişdi. (Amerikanın kəşfindən üçyüz il əvvəl) O dövrün ən müasir avadanlıqları ilə təchiz olunmuş rəsədxananın divarları arasında dünya sivilizasiyası inkişafına, xəzinəsinə daxil olmuş bir sıra kəşflər edilmişdi. N.Tusi ilk dəfə olaraq səthi triqonometriyanın ayrıca fənn kimi öyrənilməsinə irəli sürmüşdü. O, həm də gözəl şeirlər yazmış və çox bilikli yaxşı həkim olmuşdur. Elmin müxtəlif sahələrindən bəhs edən Tusi bir çox başqa əsərlərin, habelə Evklid həndəsəsinə şərh edən "Təhriril-Eqlidis", əxlaqdan bəhs edən "Əxlaqi nasiri" kitablarının müəllifidir.

Məhəmməd İbn Həsən (Nəsirəddin Tusi) uzun illər monqol hakimi Hülaku və oğlu Abaqa xanın vəziri olmuşdur. 1274-cü ildə Şərqi səyahəti zamanı Bağdada gedərkən yolda vəfat etmiş, "Cümə məscidində" basdırılmışdır. Qəbrinin üstündə "Burada elm dünyasının şahı, elmin çırağı yatır, dünyada hələ heç bir ana belə oğul doğmamışdır" sözləri yazılmışdır. Şamaxı astrofizika rəsədxanası, Bakı pedaqoji universiteti, bir sıra kitabxana mədəni-maarif müəssisəsi onun adını daşıyır.

1141-ci ildə Gəncədə doğulmuşdur. Evdə və Gəncə mədrəsəsində təhsil almışdır. Azərbaycan-türk dilindən, başqa ərəb, fars və yunan dillərini bilmiş, tarixi, tibbi fəlsəfəni, astronomiyanı tibbi psixologiyayı və məntiqi tədqiq etmişdir.

70-ci ilin əvvəllərində Dərbənd hakimi Seyfəddinin hədiyyə kimi göndərdiyi Afaq (appaq) adlı qıpçaq qızına evlənmişdir. Şair onu şeirlərində vəsf etmişdir. Şərqi təzkirəçilərinin mə-

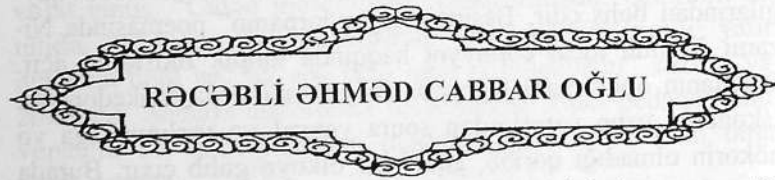
lumatlarına görə Nizami Gəncəvi 20 mindən artıq beyt yaratmışdır. Bizim zamana kimi onun altı qəsidəsi 116 qəzəli 2 qitəsi, 30 rübəisi gəlib çatmışdır. Yaratdığı ən qiymətli əsərləri "Xəmsə" - beşlik beş poemadan ibarətdir. "Sirlər xəzinəsi", "Xosrov və Şirin", "Leyli və Məcnun", "Yeddi gözəl" və "İsgəndərnamə". "Sirlər xəzinəsi" əsərində Nizami yaratdığı nəsihətamiz şeirlərində hakimlərə öz təbəələri ilə ədalətlə rəftar etməyi təbliğ etmişdir. Mövzunun mənasına görə lirik poema olan "Xosrov və Şirin" əsərində Xosrov şahın gözəl Şirinə olan məhəbbətindən danışılır. Şirvanşah I Axsitanın sifarişi ilə yazdığı üçüncü poeması "Leyli və Məcnun" Məcnun - dəli adlandırılan gənc, nakam Qeysin gözəl Leyliyə məhəbbəti vəsf olunur. Dördüncü "Yeddi gözəl" poeması Bəhram şahın yeddi şahzadə yeddi gözəl - olan arvadları və onların məhəbbət qayğılarından bəhs edir. Beşinci "İsgəndərnamə" poemasında Nizami özünün ideal cəmiyyət haqqında utopik fikirlərini açır. Poemanın qəhrəmanı İsgəndər (böyük sərkərdə Makedoniyalı İskəndər) uzun səfərlərdən sonra yoxsul və varlının, ağa və nökrin olmadığı qəribə, gözəl bir ölkəyə gəlib çıxır. Burada haqsızlığın, yalançılığın fitnə-fəsadın, hiylənin, şöhrətpərəstliyin nə olduğunu bilmirlər. Bu ölkənin vətəndaşlarının hakim, idarəediciliyə ehtiyacları yoxdur. İsgəndər sevinib axır ki, arzuladığım torpağa gəlib çıxdım deyir. Nizaminin fikrincə əgər insanlar ədalət qanunlarını rəhbər tutaraq yaşaya bilirlərsə, birini sevib hörmət edilərsə onda şəxsiz ki, hökmdara ehtiyac olmayan belə bir cəmiyyət yarada bilərlər. Şairin utopik ideyaları xalqın geniş kütlələrinin arzularının ifadəsi idi. Qeyd etmək lazımdır ki, Nizami Gəncəvi Avropa utopistləri ingilis Tomas Moru və italyalı Kampanellanı altı əsr qabaqlamışdı.

İlyas Yusif oğlu (Nizami Gəncəvi) Gəncədən çıxmamış burada yaşamış və 1209-cu ildə vəfat etmişdir. Nizami Gəncəvi dünya mədəniyyət xəzinəsinə böyük töhfələr vermişdir. Onun əsərləri dünyanın bir çox dillərinə tərcümə olunmuş və dönə-

dönə nəşr olunur. 1947-ci ildə YUNESKO-nun qərarı ilə Nizami Gəncəvinin 800 illiyi Bakıda, Gəncədə, Peterburqda geniş qeyd edilmişdi.

Qəbri üstündə ona abidə qoyulmuş, Gəncədə, Bakıda muzey yaradılmış, memorial kompleks – Yeddi gözəl bulağı, Gəncədə adına teatr, Bakının və Gəncənin rayonlarından birinə Nizami adı verilmiş, Azərbaycan EA-nın ədəbiyyat institutunu və ədəbiyyat muzeyi onun adı ilə adlandırılmışdır. 1981-ci ildə Nizami adına medal təsis edilmiş bu medalla ədəbiyyat və ədəbiyyatşünaslıq sahəsində ən böyük nailiyyətlər əldə etmiş, şairlər, yazıçılar, tənqidçilər mükafatlandırılır. Nizami haqqında yüzlərlə əsərlər yazılmış, səhnə əsərləri qoyulmuş, bədii film çəkilmişdir. Şerlərinə mahnılar yazılmışdır.

RƏCƏBLİ ƏHMƏD CABBAR OĞLU

1898-ci ildə İrəvanda doğulmuşdur. Seleksiyaçı genetik alim, professor, LAUKTA (VASXNİL)in akademiki, 1923-cü ildə İtaliyada Ali eksperimental Aqrar Kral institutunu bitirmişdir. Rus, alman, fransız, ispan, italyan fars və yunan dillərini bilmişdir.

Ə.Rəcəbli 1924-30-cu illərdə genetika elminin yaradılması ilə məşğul olmuş, 1930-36-cı illərdə Azərbaycan kənd təsərrüfatı institutunda kafedra müdiri olmuşdur. 1947-ci ildə Stalin repressiyasının qurbanı olmuş, 8 il Kolımda sürgündə olmuş, burada istilik təsərrüfatı yaradaraq tərəvəz yetişdirmiş və yeni sortlar almışdır. 1945-ci ildə Ə.Rəcəbli respublikaya qayıtmış, müəllimlik və elmlə məşğul olmuşdur. 1950-ci ildə təkrarən repressiya olunaraq Qazaxıstana sürgün olunmuşdur. Stalinin ölümündən sonra bəraət alaraq Vətənə gəlib elmlə

məşğul olmuşdur. O, yüzdən artıq elmi işin, 24 monoqrafiyanın müəllifidir. “Azərbaycanda məhsuldarlıq” kitabı iki dəfə nəşr olunmuşdur. Ə.Rəcəblinin apardığı elmi təcrübələr nəticəsində subtropik bitkilərin, qozun, çəyirdəkli və dənli, qozmənşəli meyvələrin yeni sortları əldə edilmişdir.

Əhməd Cabbar oğlu Rəcəbli 1963-cü ildə Moskvada vəfat etmiş Bakıda basdırılmışdır.

SEYİD ƏZİM ŞİRVANİ

(Seyid Əzim Məhəmməd oğlu)

1835-ci ildə Şamaxıda doğulmuşdur. Şair, ədəbiyyatçı, marifçi. 7 yaşı olanda atası vəfat etmiş, anası ilə Dağıstana Ak-saya ana babası Molla Hüseynin yanına köçmüşdür. burada ibtidai təhsil alaraq ərəb və fars dillərini öyrənmişdir. 1853-cü ildə Şamaxıya qayıdaraq təhsilini burada davam etdirmişdir. 1857-ci ildə İraq şəhəri Şamda (Dəməşqdə) ali ruhani məktəbini bitirmişdir.

1869-71-ci illərdə Seyid Əzim Şirvani Şamaxıda rus-azərbaycan ümumtəhsil məktəbi açaraq dini elmlərlə bərabər burada şagirdlərə təbiət elmlərini öyrədir və rus dilinə məhəbbət aşılamışdır. Seyid Əzim ədəbi fəaliyyətə 1855-ci ildə başlamışdır. “Oğlum” şeri onun yaradıcılıq fəaliyyəti üçün xarakterikdir.

Cəfər ey nuri-dideyi-seyyid!

Qönçeyi-novrəsidiyi-seyyid

Üləma haqqında rəyət qıl,

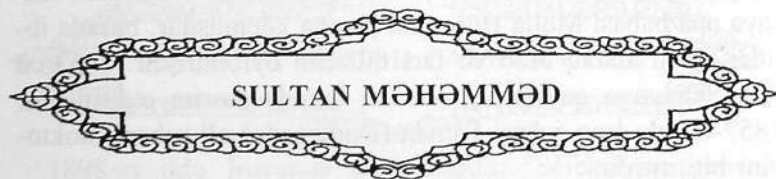
Əhli elmə həmişə hörmət qıl.

Demə bu kafər, ol müsəlmandır,

Hər kimin elmi var o insandır.

“Qaz və Leylək”, “Şah və əkinçi”, “Eşşəyin ölməkliyi”, “Xoruz və çaqqal”, “Pələng və iki öküz” kimi satirik təmsil və şerhlərində Seyid Əzim Şirvani varlılara gülərək gerilik və cəhalətə qarşı çıxmış, cəmiyyəti maarifə, mədəniyyətə çağırmışdır. 1885-ci ildə Azərbaycanın 270 şairindən bəhs edən “Bibliograik lüğət” nəşr etdirir. 1887-ci ildə ümumtəhsil məktəbləri üçün “Uşaqların baharı” adlı dərslik yazır, ancaq çar senzurası kitabın nəşrinə icazə vermir. Əsər “çox” milli imiş. Rusiyanın kolonial siyasəti tələbi imperiya metodları ilə təhsil idi.

Seyid Əzim Məhəmməd oğlu (Seyid Əzim Şirvani) 1888-ci ildə Şamaxıda vəfat etmişdir. Müasiri olan şairlər onu özlərinin müəllimi sayırdılar. Haqqında roman yazılmış, kitabxana məktəblər və Şamaxıda adına küçə verilmişdir.

XV əsrin 70-ci illərində Təbrizdə doğulmuşdur. Miniaturçu rəssam. XVI əsrin birinci yarısında Təbriz miniatur məktəbinin rəhbəri olmuşdur.

Sultan Məhəmməd əvvəlcə I Şah İsmayılın saray kitabxanasında işləyərək oğlu Şah Təhmasibə rəsm çəkməyi öyrətmişdir. Yaratdığı emalatxanada ən gözəl xəttatları bəzəkli naxışvuranları toplamışdı. Burada Firdovsinin “Şahnamə”, Hafizin “Divan”ı Nizaminin “Xəmsə”sindəki səhnələri əks etdirən o zamana görə mənə dərinliyi və zənginliyi, əlvanlığı ilə fərqlənən unikal miniaturlər yaratmışdır. Sultan Məhəmmədin rəhbərliyi altında azərbaycanlı miniatur ustası Mir Seyid Əli, Zeynalabdin Təbrizi, Mirzə Əli Təbrizi, Mühəmmədi və bir sıra başqaları çalışırdılar. Onların dolğun əsərlərində təsviri və

dekortaiv başlanğıc ayrılmaz vəhdət təşkil etməklə, peyzaj şərti fon kimi deyil kompozisiyanın üzvi hissəsi kimi verilir. Obrazların real canlılığı və janr incəliklərinə maraqla yaraşaraq rənglərin düzülüşü özünün incə, həzin ritmliyi və əlvan çalarları ilə fərqlənirdi. Sultan Məhəmmədin emalatxanasında kitab miniaturlərlə bərabər ayrıca vərəqlərdə “Ov səhnəsi”, “Sultan Səncər və qarı”, “Yarışda”, “Bəhram-Gur ovda”, “Şirin çimərkən Xosrovun ona tamaşa etməsi”, “Xosrovun anasının Şirinə baxması” və s. saxlanılırdı. Sultan Məhəmmədin və onun şagirdlərinin işləri dünyanın ən əzəmətli London, Nyu-York, Edinburq, İstanbul, Paris, Peterburq və s. şəhərlərin muzeylərində saxlanılır.

Sultan Məhəmməd 1555-ci ildə Təbrizdə vəfat etmişdir.

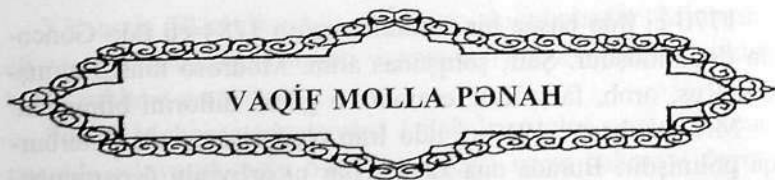

1770-ci ildə başqa bir məlumata görə 1784-cü ildə Gəncədə doğulmuşdur. Şair, şərqşünas alim. Mədrəsə təhsili almışdır. Rus, ərəb, fars, türk, erməni və gürcü dillərini bilmişdir.

M.Topçubaşov 1817-ci ildə İran elçiləri arasında Peterburqa gəlmişdir. Burada ona xarici işlər nazirliyinin departamentində tərcüməçi vəzifəsi təklif olunmuşdu. Beləliklə, o rus imperiyasının paytaxtında qaldı. O, həm də Peterburq baş müəllimlər institutunda ərəb, fars, və türk dillərindən dərs deyirdi. 1823-cü ildə o Peterburq universitetinin professoru olur. 1835-49-cu illərdə Rusiya xarici işlər nazirinin Asiya departamentinin Şərq dilləri institutunda fars dili və ədəbiyyatı kafedrasının müdiri olur. M.C.Topçubaşov Rusiya arxeologiya və numizmatika cəmiyyətinin yaradıcılarından olub, 1852-57-ci il-

lərdə onun şərq şöbəsinin müdiri işləmişdir. Şöbə onun rəhbərliyi ilə "İzvestiya" (Xəbərlər) adlı jurnal nəşr edərək burada Şərq arxeologiyası habelə Azərbaycan haqqında məqalələr nəşr edirdi. O, "Dədə Qorqud" və 50-dən artıq şairin əsərlərini rus dilinə tərcümə etmişdi. Jurnaldakı məqalələrin əksəriyyətini M.C.Topçubaşov özü yazırdı. Onun rəhbərliyi altında bir sıra rus şərqşünasları və diplomatları hazırlanmışdı. A.S.Qriboyedov ondan fars, O.A.Metskeviç isə türk dilini öyrənmişdi. O, Metskeviçlə dostluq edir və onun "Kırım sonetləri" adlı əsərini fars dilinə tərcümə etmişdi. M.Topçubaşovun elmi fəaliyyətini V.Belinski, İ.Kraçkovski, O.Senkovski kimi, rus elm və mədəniyyət xadimləri yüksək qiymətləndirmişdilər. Rus imperiyası qarşısındakı xidmətlərinə görə imperatorun razılığı və senatın qərarı ilə ən yaxşı şərqşünaslıq əsərlərinə 100 rubl verməklə "Topçubaşov mükafatı" təsis olunmuşdu.

Mirzə Cəfər Əlimərdan bəy oğlu Topçubaşov I dərəcəli Stanislav II və III dərəcəli Anna, İranın "Şiri-Xurşid" ordenləri ilə mükafatlandırılmışdı. 1869-cu ildə Peterburqda vəfat etmişdir.

1717-ci ildə Qazaxın Salahlı kəndində doğulmuşdur. Şair, dövlət xadimi. Mədrəsə təhsili almışdır. Ərəb, fars dillərini bilmiş, astronomiya və memarlıqla məşğul olmuşdur.

Vaqif XVIII əsrin ortalarında Şuşaya köçərək məktəbdə dərs demişdir. 1769-cu ildə Qarabağ xanı İbrahim xan tərəfindən saraya dəvət olunaraq vəzir təyin edilir. Xarici əlaqələrlə məşğul olmuş, yüksək diplomatik qabiliyyət göstərmişdir. Onun iştirakı ilə Qarabağla Gürcüstan, Lənkəran və İrəvan

xanlıqları arasında İrana qarşı müdafiə məqsədli müqavilə imzalanmışdı. 1797-ci il saray çevrilişi zamanı M.P.Vaqif oğlu ilə bərabər həbs olunaraq Qarabağın yeni hakimi Məhəmməd Cavanşir tərəfindən edam olunmuşdur. M.P.Vaqif şair kimi yaradıcılığında, Azərbaycan şəriyyətində yeni səhifə açaraq onu xalqa yaxınlıqdırmış, Azərbaycan realist şerinin əsasını qoymuşdur. Onun lirikası zərif və həyatidir. Ali məhəbbətlə ideal gözələ şer yazan romantik şairlərdən fərqli olaraq M.P.Vaqif soyuq əlçatmaz gözəlləri deyil, normal qadınların obrazlarını yaradaraq həzz almağı nəzmə çəkmişdir. Onun şerlərindəki dünyəvi gözəllər belədir, "Bir gözəl ki, şirin ola bindən", "Sevdiyim ləblərin yaquta bənzər", "Bir-birinə bənzər iki növcəvan", "Bənövşə" və s. M.P.Vaqif əsl sənətkar kimi bir neçə ştrixlə müasiri olan qadını vəsf edə bilmişdir.

*Badi səba, bir xəbər ver könlümə,
Görüm o yanağı lalə gəlirmi?
Həsrətində könül dönübdür qanə,
Baş çəkməyə bizim halə gəlirmi?
Sallananda eylər nazü qəmzələr,
Üz döşər payinə görən kimslər,
Qoşa gözə çəkmiş siyah sürmələr,
Sığal verib xətti xalə gəlirmi?
Allah muradını versin o yarın,
Rəqibi günündən sürsün o yarın,
Mübarək güşuna görsün o yarın,
Mən çəkdiyim ahu nalə gəlirmi?*

Yaşının yetkin çağlarında M.P.Vaqifin lirikasına yaşadığı illərin acıları hopur. "Kim ki, kamildir, tutar taleyin bəlası onu" böhtan və yalanlar dünyasına ironik münasibət "Mən cahan mülkündə mütləq doğru halət görmədim" kimi şerlərində aydın görünür. Böyük şair Vaqifin şerləri XX əsrin sonunda da aşqlar və xanəndələr tərəfindən sevilə-sevilə oxunur.

Molla Pənah Vaqifin əsərləri bir sıra dillərə tərcümə olunmuş, haqqında romanlar, dramatik poema və opera yazılmışdır. Azərbaycanın müxtəlif yerlərində adına küçə, məktəb və bəşqə mədəni-maarif müəssisəsi var. Şuşada və Qzaxda büstü qoyulmuş, ev muzeyi açılmışdır.

1842-ci ildə Göyçayın yaxınlığında Zərdabda anadan olmuşdur. Maafrıçı, publisist, ictimai xadim. 1861-ci ildə Tiflis real məktəbini, 1865-ci ildə Moskva universitetinin təbiət elmləri bölməsinin fizika-riyaziyyat fakültəsini bitirmişdir.

Zərdabi Bakının, Qubanın Tiflisin məhkəmələrində işləmişdir. Bakı realni məktəbində təbiət elmlərindən dərs demişdir. 1873-cü ildə Nəcəf bəy Vəzirovla M.F.Axundovun "Hacı Qara" komediyasını səhnəyə qoymaqla Azərbaycan milli teatrının əsasını qoyurlar. Zərdabi 1875-ci ildə milli dildə ilk maarifçi qəzet olan "Əkinçi"ni yaratmaqla milli mətbuatın əsasını qoyur. Qəzetin 56 nömrəsi çıxmışdı. Bu qəzetdə M.F.Axundov, S.Ə.Şirvani, N.B.Vəzirov və Azərbaycanın bir sıra görkəmli xadimləri çıxış edirdilər. Leqal mövqeyinə baxmayaraq çar senzurası qəzeti bağladı. Bundan sonra Zərdabi doğulluğu rayona gedərək 20 il orada müəllimlik etdi. 1896-cı ildə Bakıya qayıdıb "Kaspi" qəzetinə redaktorluq etməyə başladı. O, "Torpaq, su və hava", "Fiziki sağlamlığın saxlanması metodları" və bir sıra elmi pedaqoji əsərlərin müəllifi idi. 1901-ci ildə ilk qızlar məktəbinin təşkilində və 1906-cı ildə müəllimlərin ilk qurultayının işində iştirak edir. Bakı şəhər dumasına deputat seçilir.

Məlikov Həsənbəy Səlimbəy oğlu (Zərdabi) 1907-ci ildə vəfat etmiş, Bakıda dəfn olunmuşdur. Azərbaycan EA-nın təbiət tarixi muzeyi, Gəncə pedaqoji institutu onun adını daşıyır.

ABBASOV MİDHƏD TEYMUR OĞLU

1926-cı ildə Bakıda doğulmuşdur. Neftçi, alim, texnika elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA-sının akademiki. 1949-cu ildə Azərbaycan dövlət sənaye institutunun neft sənayesi fakültəsini bitirmişdir.

M.T.Abbasov əmək fəaliyyətinə 1949-cu ildə "Azneft" birliyində başlamışdır. 1951-ci ildən Azərbaycan EA-da işləyir. Əvvəlcə neft və qaz yataqlarının kəşfiyyatı sahəsində, 1960-cı ildən isə neft və qaz yataqları problemləri elmi tədqiqat institutunda laboratoriya müdiri, elmi işlər üzrə direktor müavini, 1971-ci ildən isə direktor olmuşdur. 1990-cı ildə M.Abbasov Azərbaycan EA-sının vitse prezidenti seçilir. 500-dən artıq elmi əsər, 13 monoqrafiyanın müəllifidir.

Abbasov Mıdhəd Teymur oğlu bir sıra elmi-texniki cəmiyyətlərin üzvü olmuş, SSRİ Ali Sovetinə və Bakı sovetinə deputat seçilmişdir. Orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1991-ci ildə Azərbaycan Respublikası prezident şurasının üzvü, 1991-92-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının dövlət katibi olmuşdur.

ABDULLAYEV MİKAYIL HÜSEYN OĞLU

1921-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Boyaqqar, qrafik və teatr rəssamı olmuşdur. Professor, SSRİ rəssamlıq akademiyasının akademiki, C.Nehru adına Beynəlxalq mükafatın, Azərbaycan SSR Dövlət mükafatı laureatıdır. 1939-cu ildə Əzizadə adına Azərbaycan rəssamlıq məktəbini, 1949-cu ildə Su-

rikov adına Moskva Dövlət Rəssamlıq məktəbini bitirmiş, S.Qerasimovun emalatxanasında rəssamlıq sənətinin incəliklərini öyrənmişdir.

M.Abdullayevin yaradıcılığı üçün, daxili həyəcan, obrazların psixologiyasının, poetik ümumiləşdirilməsi xarakterikdir. Onun əsərləri koloritin zənginliyi ilə cəlbedicidir. Bu xüsusiyyətlər onun "Mingəçevir işıqları", "Xaçmaz qızları", "Astarada çay yığıcı", "Azərbaycan çöllərində" triptixində "Çəltik əkən qızlar" əsərində daha aydın görünür. Milli ənənələrin, kənd yerində yaşayan insanların əməyi, məişəti, tipik mənəvi çalarların, üzvi şəkildə müasirliklə vəhdətdə verilməsi M.Abdullayev yaradıcılığına xas xüsusiyyətdir. "Qırx birin iyunu" triptixinin mərkəzi hissəsi xüsusilə diqqəti cəlb edir. 1941-45-ci illərdə kənd əməkçilərinin payına düşən, ağır, narahat, keşməkeşli həyatını əks etdirən əsər canlı povestdir. "Çəltikçi qızlar" monumental lövhəsi XX əsrin qadınının zəngin mənəvi cizgilərini parlaq boyalarla əks etdirir. Bu rəssamın ən sevimli mövzudur. İşlədiyi bir sıra tablolarla müasir qadın obrazı əks olunmuşdur. "Qarabağlı qızlar", "Lənkəranlı kolxozçu qadın", "Abşeronlu qadın", "Ananın gəncliyi" kimi əsərləri bu qəbildəndir. Xalq şairi Səməd Vurğun, yüz yaşlı naxışçı usta Babayev, şair, mütəfəkkir Nəsimi və başqa portretlər qalareyası, Abşeron peyzajları, natürmotlar, Əfqanıstan və başqa ölkələrə həsr etdiyi əsərlər Mikayıl Abdullayev yaradıcılıq diapazonunun genişliyinə şəhadət verir. M.Abdullayevin əsərləri dünyanın bir sıra muzeylərində saxlanılır. Bakıda, Dehlidə, Londonda, Monrealda, Moskvada və dünyanın bir sıra başqa şəhərlərində fərdi sərgiləri keçirilmişdir.

Abdullayev Mikayıl Hüseyn oğlu dəfələrlə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

ABDULLAYEV ÇİNGİZ AKİF OĞLU

1959-cu ildə Bakıda doğulmuşdur. Yazıçı, publisist, hüquq elmləri doktoru. 1981-ci ildə ADU-nun hüquq fakültəsini bitirmişdir.

Yaradıcılıq fəaliyyətinə tələbəklik illərində başlamışdır. Dedektiv mövzularda məqalə və oçerklər yazmışdır. XX əsrin 80-90-cı illərdə “Qolubie Anqeli” (Mavi mələklər), “Oxota na çeloveka” (Adam ovu), “Zakon neqodyayev” (Əclafların qanunu), “Oxota na prezidenta” (Prezidentin ovlanması), “Mrak pod solntsem” (Günəş altında zülmət), “Alternativa dlya qreşnikov” (Günahkarlar üçün alternativ) “Den luni” (Ay günü) və s. adlarla 80-dən artıq kitabı nəşr olunmuşdur. Əsrləri səkkiz dilə tərcümə olunmuşdur. Çap olunmuş əsərlərinin ümumi tirajı 20 (iyirmi) milyondan çoxdur.

Abudllayev Çingiz Akif oğlu - Azərbaycan yazıçılar birliyinin katibi, H.Z.Tağıyev adına xeyriyyə cəmiyyətinin sədri, Krakov universitetinin fəxri professorudur.

ARAZ İSGƏNDƏR OĞLU AĞALAROV

1955-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. İqtisadçı alim, iş adamı. Beynəlxalq informasiyalaşdırma akademiyasının akademiki. 1977-ci ildə Azərbaycan Dövlət Politexnik institutunun çoxkəməllilik elektrik rabitəsi fakültəsini bitirmişdir.

1974-83-cü illərdə A.Ağalarov Bakı telefon stansiyasında, şəhərlərarası telefon stansiyasında, rabitə işlərinin həmkarlar ittifaqlarının respublika komitəsində işləmişdir. 1983-87-ci illərdə Ağalarov ÜHİMŞ-nin ali məktəbində aspirant, 1988-90-cı elmi işçi olmuşdur. 1990-cı ildə “Şafran” kooperativi yarat-

mış, bir qədər sonra bu Moskvada geniş mağazalar şəbəkəsi, kompüter, məişət texnikası və texnologiyasının, televiziya avadanlığı və kommunikasiyaları habelə ərzaq sənayesi malları sərğilərinin təşkilatçısı, “Krokus interneyşl” adlanan böyük ticrət müəssisəsinə çevrilmişdir. A.Ağalarov kompaniyanın prezidentidir.

Araz İsgəndər oğlu Ağalarov 50-dən çox elmi işin “Rossiya na puti k rınu” monoqrafiyasının müəllifi, azərbaycanlıların milli-mədəni muxtariyyəti Federal Şurasının üzvüdür.

ARZUMANLI VAQİF MİNAD OĞLU

1947-ci ildə Qubanın Sohbə kəndində doğulmuşdur. Ədəbiyyatçı, alim-publisist. Filologiya elmləri doktoru professor, 1969-cu ildə ADU-nun filologiya fakültəsini bitirmişdir.

V.Arzumanlı 400-dən artıq elmi işin, habelə 8 monoqrafiyanın müəllifidir. Əsərləri rus, latış, litov və başqa dillərə tərcümə olunmuşdur. V.Arzumanlı 1992-ci ildən Azərbaycan EAnın beynəlxalq problemlər institutunun direktoru “Elturan” jurnalının baş redaktorudur. ADU-də dərs deyir.

Vaqif Minad oğlu Arzumanlı “Həmvətənlər” beynəlxalq assosiasiyasının vitse prezidenti, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvüdür.

ALMASZADƏ QƏMƏR HACIĞA QIZI

1915-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Balet aktrisası, balet-meyst. SSRİ xalq artisti, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı. 1936-cı ildə Leninqrad xoreoqrafiya məktəbini bitirmişdir.

1930-cu ildən yaradıcılıq fəaliyyətinə başlamışdır. 1936-cı ildən Azərbaycan Dövlət Opera və Balet teatrının solisti.

Ə.Bədəlbəylinin “Qız qalası” baletində Gülyanaq, S.Hacıbəyovun eyniadlı baletində Gülşən, Qara Qarayevin “Yeddi gözəl” əsərində Ayşə, A.Adanın “Korsar” əsərində Medora, O.Qliyerin “Qırmızı çiçək”də Tao Xoa, B.Asafevin “Bağçasaray fontanı”nda Mariya rolları onun ən gözəl ifa etdiyi partiyalardır. Milli baletlərdə yaratdığı obrazlar dramatikliyi və poetikliyi ilə zəngindir. Q.Almaszadə Azərbaycan rəqsinə xas olan çiyinlərin, qolların zərif hərəkətlərilə ifa zamanı səhnədə sanki uçurdu. Klassik partiyaların ifasında poetik incəlik təsiredici lirika xarakterikdir. Q.Almaszadə 1953-cü ildən Azərbaycan Dövlət Opera və Balet teatrının baş baletmeystri olmuş, burada S.Hacıbəyovun “Gülşən” S.Prokovyevin “Daş çiçək”, Kreynin “Laurensiya” baletlərini tamaşaya qoyulmuşdur. 1936-cı ildən Q.Almaszadə Bakı xoreqrafiya məktəbində dərs demişdir. 1970-72-ci illərdə İraqda işləmiş İraqın Dövlət rəqs ansamblını yaratmışdır.

Qəmər Hacıağa qızı Almaszadə orden və medallarla təltif olunmuşdur.

AŞURBƏYLİ SARA BALABƏY QIZI

1906-cı ildə Bakıda doğulmuşdur. Şərqsünas alim, tarix elmləri doktorudur. 1925-ci ildə İstanbulda Janna d.Ark adına fransız kollecini, 1930-cu ildə ADU-nin şərqsünaslıq fakültəsini, 1941-ci ildə Moskva pedaqoji institutunun xarici dillər fakültəsini bitirmişdir.

1937-58-ci illərdə S.B.Aşurbəyli Bakının ali məktəblərində ingilis və fransız dillərindən dərs demişdir. 1954-58-ci illərdə Azərbaycan EA-sının tarix muzeyində orta əsrlər şöbəsinin müdiri, Azərbaycan EA-sı şərqsünaslıq institutunun böyük elmi işçisi katib, 1961-ci ildən Azərbaycan EA-nın tarix institutunda böyük elmi işçi olmuşdur. S.Aşurbəyli orta əsrlər

Azərbaycan tarixi ilə bağlı bir sıra əsərlərin müəllifidir. Onun “Şirvanşahlar dövləti” və “Bakının tarixi - orta əsrlər dövrü” fundamental monoqrafiyaları orta əsrlərlə bağlı ədəbiyyatı, şərqsünaslığı, tarixi öyrənənlər üçün çox qiymətli dərs vəsaitidir.

Aşurbəyli Sara Balabəy qızı Azərbaycan rəssamlar ittifaqının üzvü, bir sıra incəsənət əsərlərinin müəllifidir.

BALAYEV RASİM ƏHMƏD OĞLU

1948-ci ildə Ağsuda doğulmuşdur. Aktyor, Azərbaycanın xalq artisti, Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı. 1969-cu ildə Azərbaycan Dövlət İncəsənət institutunu bitirmişdir.

R.Balayev ilk dəfə Bakı kinostudiyasında “Ulduzlar sönmür” əsərində kiçik bir rolda çəkilməmişdir. Yaddaqalan xarici görünüşü və hərtərəfli istedadı R.Balayevə çox qısa bir zamanda müvəffəqiyyət qazanmağa kömək etdi. Aktyor lirik, ziddiyyətli, xarakterli və həm də əsl həqiqi faciəli rolları eyni şəkildə çox gözəl oynamışdır. Daha çox “Nəsimi”, “Babək” və “Sönmüş ocaqların işıqları” filmlərində oynadığı rollarda tamaşaçıların rəğbətini qazanmışdır. Monumental səhnə əsəri olan “Nəsimi” filminə faciəli taleyi olan XVI əsrin filosof şairin rolunu yüksək məharət və parlaqlığı ilə oynamışdır. Genişkranlı və kütləvi səhnələri olan “Babək” filminə R.Balayev IX əsr xalq hərəkatının əfsanəvi qəhrəmanı, güclü ehtirasa malik istedadlı hərbi sərkərdə Babəki parlaq şəkildə oynamışdır. Fitri istedadı olan aktyor üçün ən kiçik rollarda da oynamaq çətin deyil, “Bu şirin söz azadlığı”, “Sənin birinci saatın”, “Xoşbəxtlik səhnəsi”, “Mən hələ qayıdacağam”, “Birisigün gecəyarısı” kimi filmlərində o, epizodik görünsə də tamaşaçıların yadında qalmışdır. M.Qorki adına studiyada, “Mos-

filmədə”, “Özbəkfilmədə”, “Tacikfilmədə” və b. studiyalarda lentə çəkilməmişdir.

Balayev Rasim Əhməd oğlu 1990-cı ildən Azərbaycan kinematografçılarının birinci katibidir. Orden və medallarla təltif olunmuşdur.

BƏKİROV TELMAN MUXTAR OĞLU

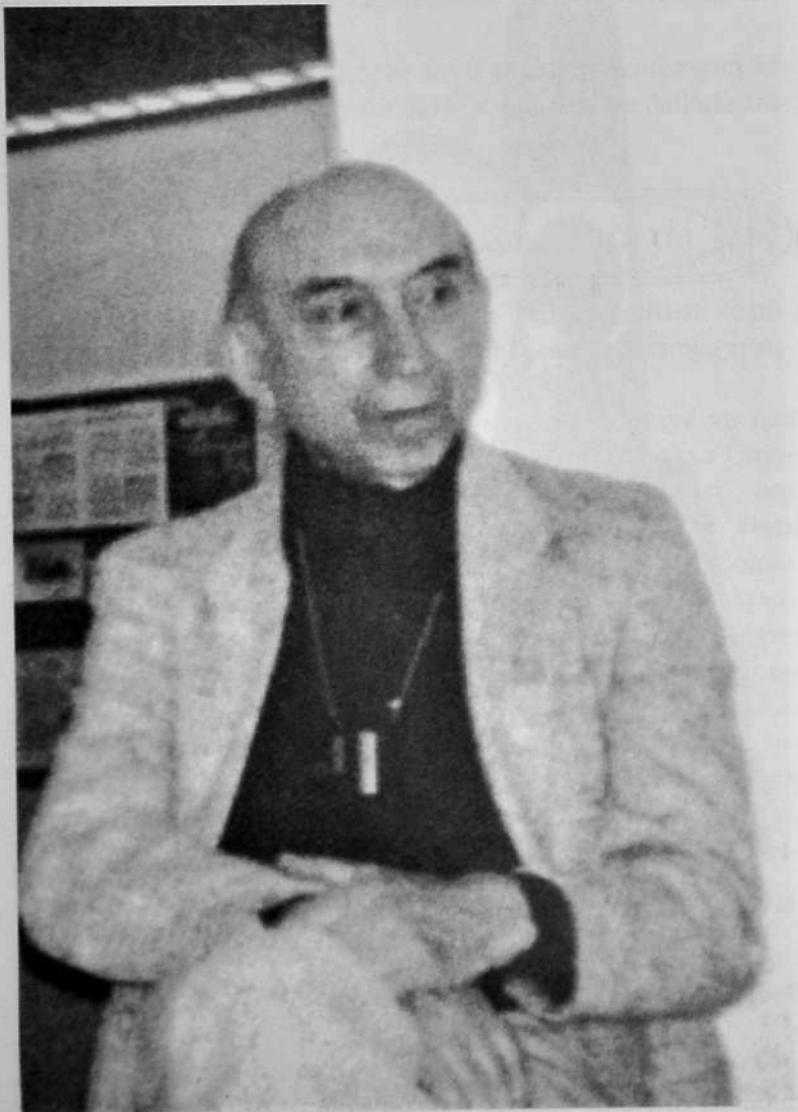
1941-ci ildə Qazaxda doğulmuşdur. Alim, publisist, texnika elmləri doktoru. 1965-ci ildə Azərbaycan neft-kimya institutunu bitirmişdir.

1965-70-ci illərdə T.Bəkirov Azərbaycanın kimya və qaz sənayesində mühəndis işləmişdir. 1970-ci ildən Moskva Ümumittifaq elmi-tədqiqat qaz institutunda, aspirant, elmi işçi, baş elmi işçi, dörd monoqrafiyanın, 20 ixtiranın müəllifidir. Əsas işləri qaz proseslərinin nəqliyyatın intensivliyinə həsr olunmuşdur. Qaz emalında qazın halına uyğun qaydalar tətbiq etmişdir. Bunun sayəsində parafintərkibli qaz kondensatı qarışıqlarının nəqliyyat üçün hazırlanmasının 4 yeni qaydasının işlənməsi mümkün olmuş və patentlə müdafiə olunmuşdur. Qaznəqliyyat sistemində və texnoloji qurğularda işlənmə zamanı qazın bu texniki avadanlıqlarla əlaqəli şəkildə keyfiyyət göstəricilərini müəyyən edən sistemli qaydasını işləmişdir. T.M.Bəkirovun bir sıra işləri Urenqoy və Yambur yataqlarında həyata keçirilmişdir.

Bəkirov Telman Muxtar oğlu publisistika ilə məşğul olur - dövrü mətbuatda mədəni məişət və mədəniyyət problemləri ilə bağlı yazılarla çıxış edir. Bir vaxtlar “Baku” qəzeti “Vdali ot Baku” rubrikası açmış - T.Bəkirovun xaricdə yaşayan azərbaycanlılar haqqında yazdığı yazılar burada çap olunmuşdu. T.M.Bəkirov müxtəlif elmi texniki, və elmi şuraların üzvüdür. Mükafatları var.

ƏLİYEV
Heydər Əlirza oğlu

ƏLƏSGƏRZADƏ
Lütfi

ƏLİYEV
Məmmədbağır Cavad oğlu

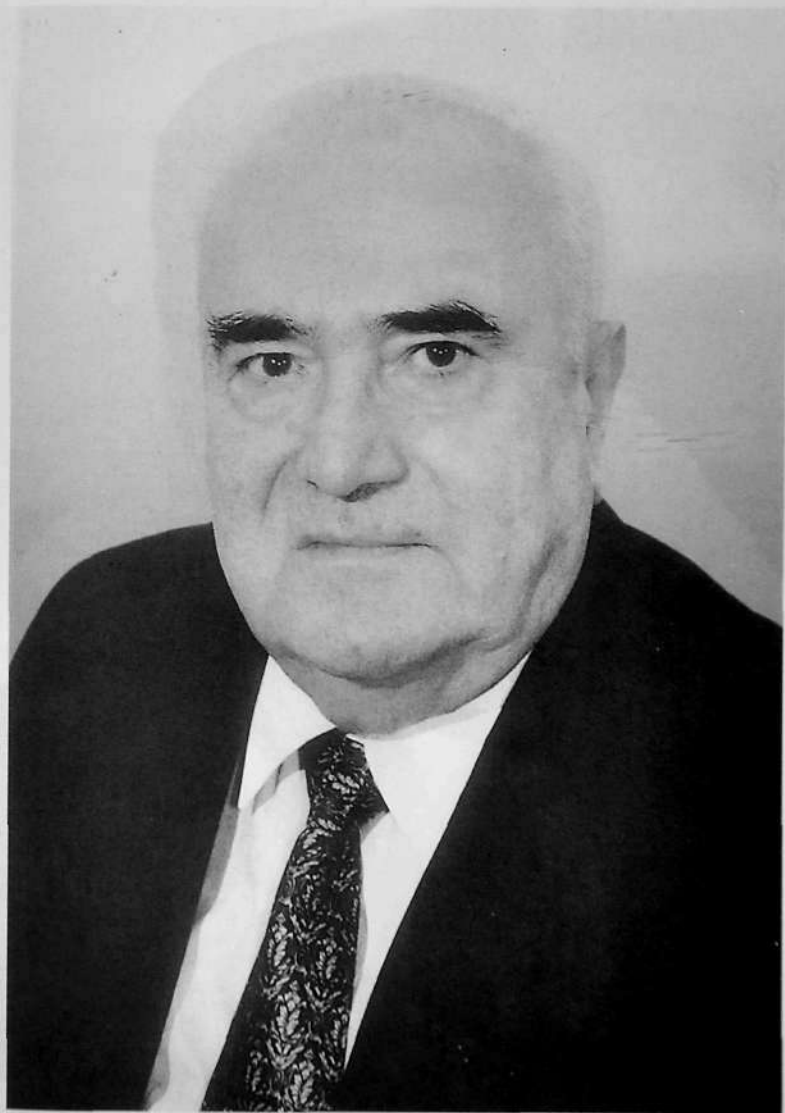
ABDULLAYEV
Çingiz Akif oğlu

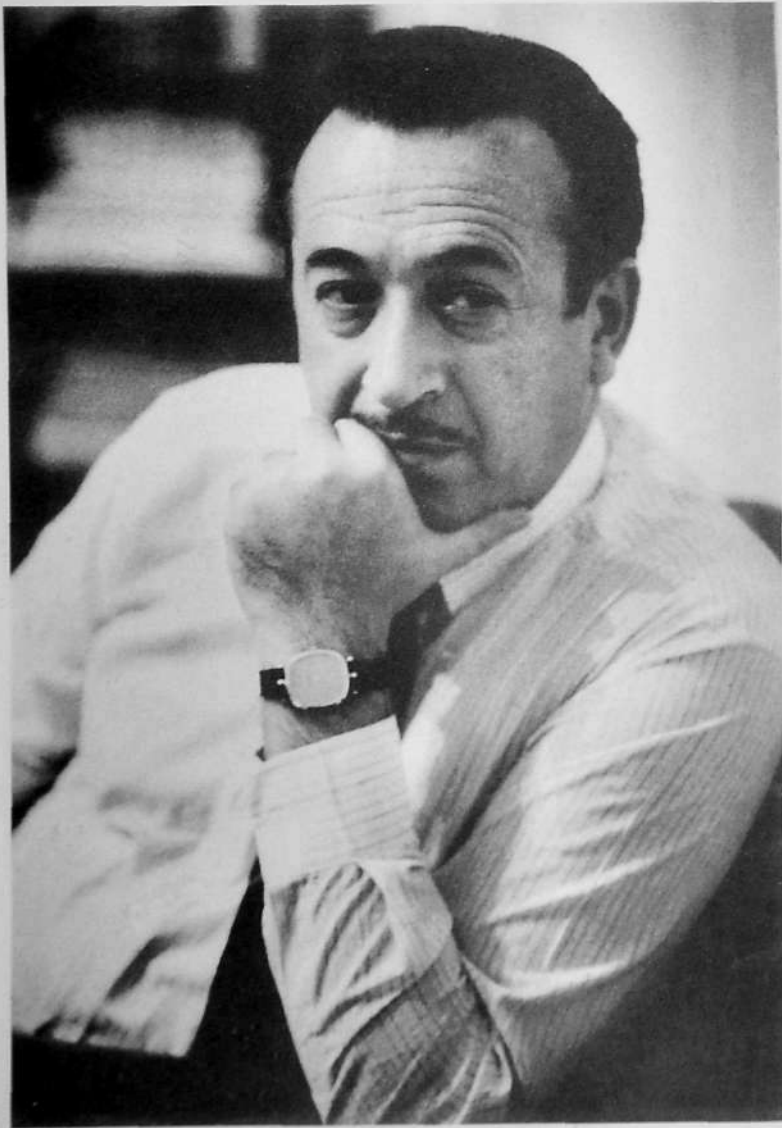
KƏRİMOV
Kərim Abbasəli oğlu

ABDULLAYEV
CAVAD
Heyyət

CAVADZADƏ
Mirməmməd Cavad oğlu

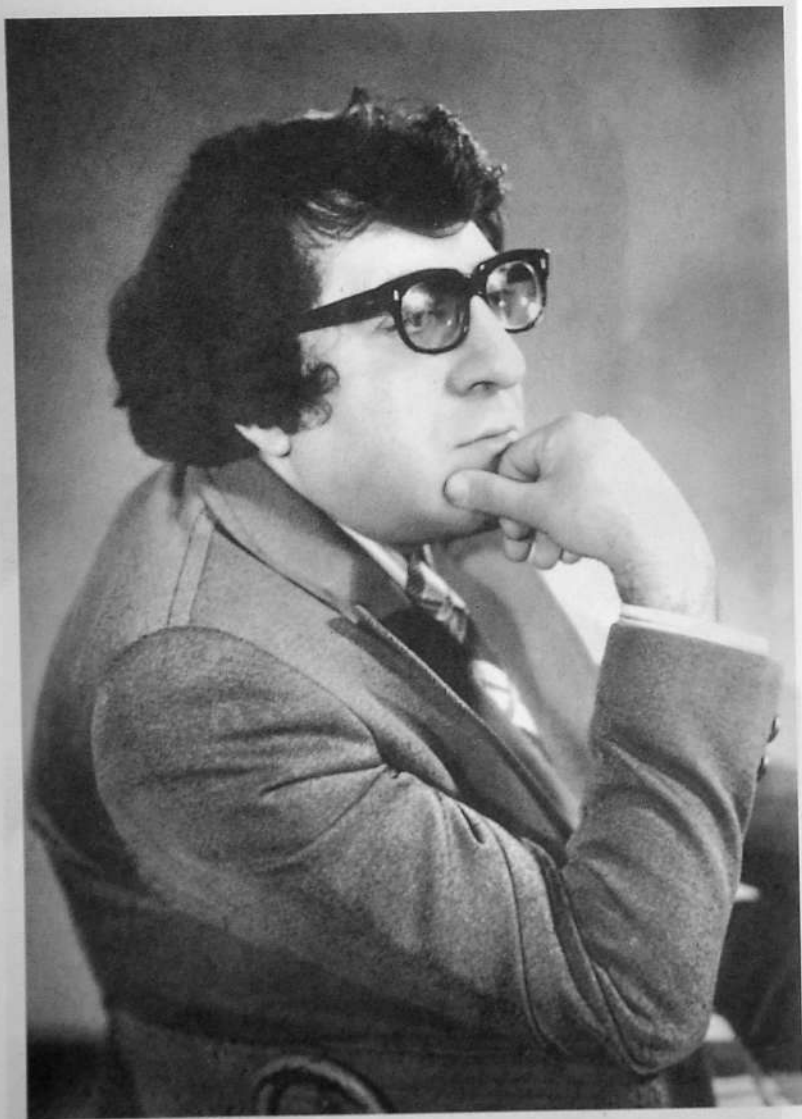

SALAHOV
Tahir Teymur oğlu

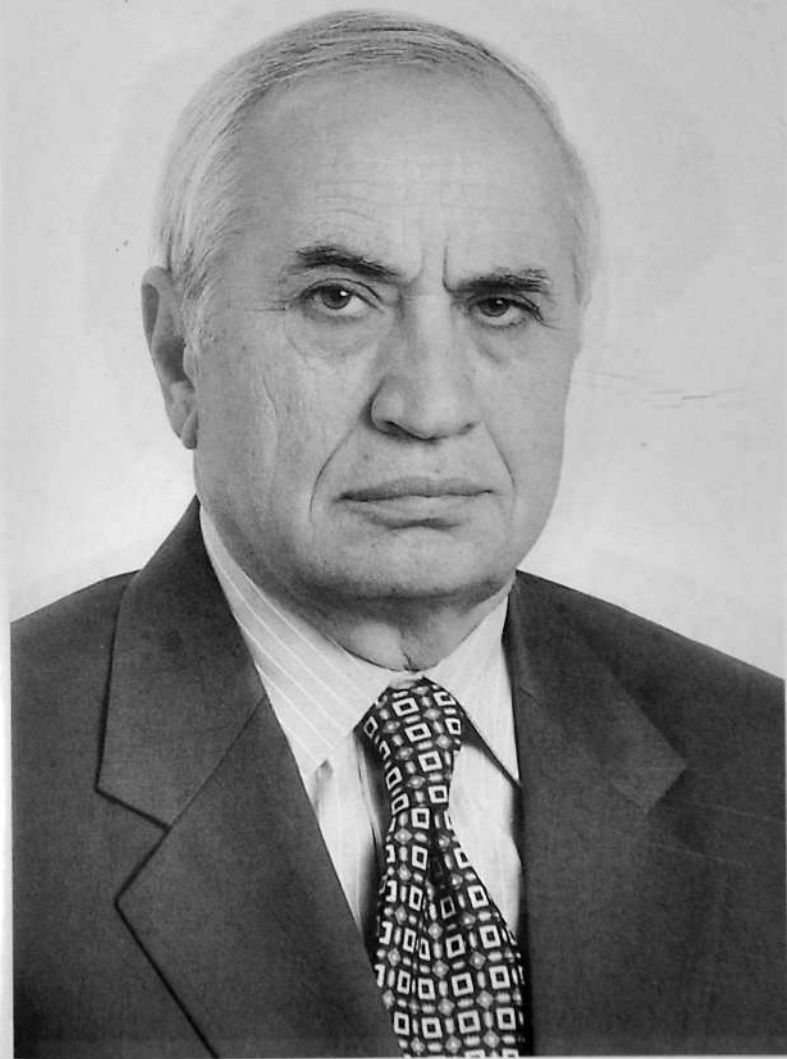

SALMANOV
Fərman Salman oğlu

RZAYEV
Anar Rəsul oğlu

RZAYEV
Ramiz Həsənqulu oğlu

MƏLİKOV
Tofiq Davud oğlu

MİRZƏCANZADƏ
Azad Xəlil oğlu

MƏLİKOV
Arif Cahangir oğlu

SADIXOV
Suyun Qasim oğlu

PAŞAZADƏ
Allahşükür Hümmət oğlu

CAVAZADƏ MİRMƏMMƏD CAVAD OĞLU

1926-cı ildə Lənkəranda doğulmuşdur. Həkim, uroloq, tibb elmləri doktoru, professor, AE-sının akademiki, Rusiya tibb elmləri akademiyasının müxbir üzvü, SSRİ və Azərbaycan SSR Dövlət mükafatı laureatı. 1948-ci ildə Azərbaycan Dövlət tibb institutunu bitirmişdir.

M.C.Cavadzadə 1941-ci ildən Azərbaycan xəstəxanalarında cərrahiyyə şöbəsinin müdiri, baş həkim işləmişdir. 1951-54-cü illərdə Moskva Dövlət tibb institutunda 2-ci urologiya kafedrasının aspirantı, sonra Simferopol tibb institutunun operativ cərrahiyyə kafedrasının dosenti, 1957-ci ildən 2-ci Moskva tibb institutunun dosenti, Azərbaycan həkimləri təkmilləşdirmə institutunun urologiya və operativ neorologiya kafedrasının müdiri, 1967-ci ildən eyni zamanda bu institutun rektoru Azərbaycan Səhiyyə Nazirliyinin baş uroloqu. Cavadzadə 1966-cı ildə Bakıda SSRİ-də birinci olaraq klinik uroloji xəstəxana açılışının baş həkimi olur. M.C.Cavadzadə bir sıra cərrahiyyə əməliyyatların modifikasiyasını təklif etmişdir. Böyrəkdaşı xəstəliklərində cərrahiyyə əməliyyatı aparmadan sidik axarı daşlarının klinikası, diaqnostikası və qarın divarı əzələlərini kəsmədən az travmatik kəsiklə müalicəsi və ya sidik-tənasül yolları vasitəsilə böyrəkdaşı xəstəliklərinin müalicəsi, pollikistozun omentorevaskulyarizsasiyası, aşağı subkritikal, pielolitimiyanın müalicəsi və s. M.C. Cavadzadə urologiya, nefrologiya, böyrəkdaşı xəstəliyi, böyrəküstü şişlər, sidik və cinsiyyət orqanlarının anomaliyası, böyrək və sidik kisəsi şişləri, kəskin xroniki böyrək çatışmazlığı və s. onlarla elmi əsərin müəllifidir. Azərbaycan dilində yazılmış urologiya dərsliyinin müəllifidir.

Zaqafqaziyada ilk dəfə olaraq böyrək köçürməsi aparmış, Azərbaycanda dəfələrlə SSRİ və dünya uroloq, nefroloq və

dərman istehsalçılarının beynəlxalq konfranslarının və qurultaylarının keçirilməsini təşkil etmişdir.

Cavadzadə Mirməmməd Cavad oğlu ümumittifaq uroloqlar elmi cəmiyyətinin sədr müavini olmuşdur. Azərbaycan uroloqlar cəmiyyətinin sədri və beynəlxalq uroloqlar cəmiyyətinin üzvüdür. Urologiya, nefrologiya, anesteziologiya, cərrahiyyə sahəsində onlarla elmlər doktorları və namizədlər yetirmişdir. Dəfələrlə Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

CAVAD HEYƏT

1925-ci ildə Təbrizdə doğulmuşdur. Tibb elmləri doktoru, professor. Beynəlxalq cərrahlar cəmiyyətinin və fransız cərrahları akademiyasının üzvüdür. Orta təhsilini Təbrizdə almışdır. 1946-cı ildə İstanbul universitetinin tibb fakültəsini bitirmişdir.

Universiteti bitirdikdən sonra C. Heyət altı il Parisdə biliklərini təkmilləşdirmişdir. 1952-ci ildə Tehrana gələrək burada cərrahiyyə klinikası yaratmış, praktik işləməklə Tehran universitetində dərs demiş, bu universitetin professoru olmuşdur. 80-ci illərin əvvəlindən İran azad İslam universitetinin tibb fakültəsində cərrahiyyə kafedrasının müdürüdür. Tibbə dair çoxsaylı əsərlərin müəllifi, habelə "Onikibarmaq bağırsağın operativ və klinik" müalicəsi əsərinin müəllifidir.

Cavad Heyət türkoloq kimi də tanınmışdır. O, Azərbaycan dilinin tarixi, sintaksisi, morfologiyası və leksikasını tədqiq etmişdir. "İki dilin müqayisəsi" əsərinin müəllifidir. 1991-ci ildə "Varlıq" adlı türkoloji jurnal nəşr etməyə başlamışdır. Varlıq jurnalında mütəmadi olaraq, Azərbaycan ədəbiyyatı, mədəniyyəti, incəsənəti elmi və tarixi ilə bağlı materiallar çap olu-

nur. Cavad Heyət özü bu jurnalda "Füzuli", "Füzulinin dili", "Füzuli yaradıcılığı" ilə bağlı ədəbiyyatşünaslığa aid məqalələrini dərc etmişdir. Cavad Heyət türkologiya ilə məşğuliyyətini belə izah edir: "...Mənim xalqıma və xalqımın dilinə həmişə böhtanlar atmışlar. Və mən Azərbaycan dilinin tarixini, onun kökünü öyrənmək qərarına gəldim və sübut etmək istədim ki, mənim dilim heç də başqa dillərdən pis deyil".

Cavad Heyət ADU-nin fəxri professorudur.

CAHANGİROV CAHANGİR ŞİRGƏŞT OĞLU

1921-ci ildə Bakının Balaxanı kəndində doğulmuşdur. Bəstəkar, Azərbaycanın xalq artisti, SSRİ Dövlət Mükafatı Laureatı. 1951-ci ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını bitirmişdir.

1932-42-ci illərdə C.Ş. Cahangirov Azərbaycan filarmoniyasının xormeystri, 1942-61-ci illərdə respublika radiosu xorunun bədii rəhbəri, 1961-65-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Rəqs ansamblının və eyni zamanda Azərbaycan filarmoniyasının bədii rəhbəri, 1952-ci ildən C. Cahangirov Azərbaycan Dövlət konservatoriyasında dərs deyir. "Azad", "Xankəndinin taleyi" operaları, "Təzə gəlin" operettası, "Arazın o tayında" solist xor və orkestr üçün poeması, "Xalqlar dostluğu süitəsi", "Sabir oratoriyası" "Füzuli" kantatası əsas musiqi əsərləridir. Bundan başqa o bir sıra dram əsərlərinə və filmlərə musiqi bəstələmiş, mahnılar yazmışdır.

Cahangirov Cahangir Şirgəşt oğlu bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur.

CƏFƏRZADƏ ƏZİZƏ MƏMMƏD QIZI

1921-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Yazıçı, ədəbiyyatşünas, filoloji elmlər doktoru, professor.

“Ölüm mələyi” adlı ilk povestini 16 yaşında yazmışdır. “Aləmdə səsim var mənim”, “Vətənə qayıt”, “Xatırla məni”, “Anamın nağılları” və başqa tarixi roman və povestlərin müəllifidir. Görkəmli Azərbaycan şairi və qüdrətli sərkərdə I Şah İsmayıl Xətəinin həyat və yaradıcılığına həsr olunmuş “Bakı 1501-ci ildə” əsəri Azərbaycan tarixi ilə bağlı yazılmış ən yaxşı romanlardan hesab olunur. Roman habelə Azərbaycanın XVI əsr tarixindən və səfəvilərin şiəliyi güclü şəkildə inkişaf etdirməklərindən bəhs edir. Ə.Cəfərzadə həm də ədəbiyyatşünaslıqla bağlı bir sıra əsərlərin müəllifidir.

Əzizə Məmməd qızı Cəfərzadə bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur.

DAŞDƏMİROV ƏFRAND FİRUDİN OĞLU

1942-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Filosof, alim, fəlsəfə elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA-nın akademiki, Moskva pedaqoji və sosial elmlər akademiyasının akademiki. 1964-cü ildə ADU-nun tarix fakültəsini bitirmişdir.

A.F.Daşdəmirov ali məktəbi bitirdikdən sonra 35 ildir ki, elmi pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olur. Milli münasibətlərdə nəzəri metodoloji problemlər, müasir dünyada etnosiyasi proseslər, milli mənsubiyyət problemləri, etnik müəyyənlik, fərdin vətənpərvərlik və beynəlmiləl tərbiyəsi, millətlərarası münasibətlərdə mədəniyyətin formalaşması ilə bağlı sosial fəlsəfi nəzəriyyələrin işlənilməsi və hazırlanması ilə bağlı tədqiqatlar aparmışdır. A.F.Daşdəmirov Azərbaycan EA fəlsəfi və hüquq

institutunda milli münasibətlərdə nəzəri problemlər şöbəsini yaratmış və uzun illərdir ki, ona rəhbərlik edir. 1991-ci ildən Rusiya Federasiyası prezidenti yanında Rusiya Dövlət xidməti Akademiyasının professorudur. Ə.F.Daşdəmirov son zamanlar etnik və geosiyasi zəmində yaranan etnosiyasi gərginliklərin və münaqişələrin təbiətinin tədqiqi ilə məşğuldur. Ə.F.Daşdəmirov 200 dən artıq elmi işin habelə altı monoqrafiyanın müəllifidir. Onun 70-ci illərdə çap etdirdiyi “Sovet xalqı və milli inkişafın dialektikası”, “Milli münasibətlərin sosioloji strukturu” və “Şəxsiyyət və millət” monoqrafiyaları XX əsrin sonunda da öz aktuallığını itirməmişdir.

Daşdəmirov Əfrand Firudin oğlu dəfələrlə Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. Rusiya azərbaycanlılarının milli-mədəni muxtariyyətinin Federal Şurasının üzvü, Rusiyada çıxan “Azerros” qəzetinin yaradıcısıdır.

DİLBAZI ƏMİNƏ PAŞA QIZI

1909-cu ildə Qazaxda doğulmuşdur. Rəqqasə, milli rəqslərin ustası, səhnə quruluşçusu. 1957-ci ildə Moskva Beynəlxalq tələbə gənclər festivalının laureatı.

Ə.Dilbazi 1935-ci ildən estradada milli rəqslərin ifaçısı kimi çıxış etmişdir. 1939-cu ildən xalq rəqslərini səhnəyə qoymuşdur. Ə.Dilbazi Azərbaycan Dövlət filarmoniyasının səhnəsində oynanılan “Dədə Qorqud”, “Azərbaycan toyu”, “Bir bağçanın gülləri” səhnə əsərlərində əsas partiyaların ifaçısı olmuşdur. Onun ifasında “İnnabı”, “Tərəkəmə”, “Vağzalı-mirzeyi”, “Turacı”, “Naz eləmə” kimi Azərbaycan rəqsləri istedadının pərəstişkarları arasında yüksək məhəbbətlə qarşılanırdı. Repertuarına rus, ukrayna, özbək, iran, türk, ərəb xalqlarının rəqsləri daxil idi. 1959-cu ildə Ə.Dilbazi Azərbay-

canda ilk qadın “Çinar” rəqs ansamblını yaradaraq, rəqslərin quruluşçusu və ansamblın bədii rəhbəri oldu. 1962-65-ci illərdə Azərbaycan mahnı və rəqs ansamblına, 1967-68-ci illərdə “Sevinc” rəqs ansamblına rəhbərlik etmişdir. Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının səhnəsində Ə.Dilbazi “Arşın mal alan”, “Leyli və Məcnun”, “O olmasın, bu olsun”, əsərlərinin rəqs səhnələrini, Azərbaycan musiqili komediya teatrında habelə erməni, osetin, özbək ansambllarında rəqsləri tamaşaya qoymuşdur. “Arşın mal alan”, “Ulduz”, “Yallı”, “Sevinc” film-konsertində lentə çəkilməmişdir. Dünyanın bir sıra ölkələrində qastrollarda olmuşdur. 1949-cu ildən Bakı xoreoqrafiya məktəbində dərs demişdir.

Əminə Paşa qızı Dilbazi bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur. 2003-cü ildə vəfat etmişdir.

ELDAROV ÖMƏR HƏSƏN OĞLU

1927-ci ildə Dərbənddə doğulmuşdur. Heykəltaraş, əməkdar incəsənət xadimi, Azərbaycanın xalq rəssamı, SSRİ Rəssamlıq akademiyasının müxbir üzvüdür. 1945-ci ildə Bakı rəssamlıq məktəbini, 1951-ci ildə İ.Repin adına Leningrad boyakarlıq, heykəltaraşlıq və memarlıq institutunu bitirmişdir.

Ö.Eldarovun yaradıcılığında kompazisiyalı işlər üçün aydın konstruksiya və parlaq ifadəlilik xarakterikdir. Belə ki, Tretyakov qalereyasında nümayiş etdirilən Səttar Bəhlulzadənin portreti son dərəcə əhatəli və mənalıdır, burada mürəkkəb mənəvi zənginliyə malik iti baxışlı yaradıcı şəxsiyyətin obrazı aydın görünür. O.Eldarov tərəfindən yaradılan “Şairə Nərvanın heykəli”, “Neftçilər”, “Gəncin portreti”, “Bacılar”, “Tələbə qız” kompozisiyaları, Üzeyir Hacıbəyovun qəbirüstü, Düşənbədə Ayninin, Bakıda Məmmədovla birlikdə Füzulinin heykəllərindən ayrılmaq olmur. Ö.Eldarovun yenilikçiliyi, no-

vatorluğu müasirliyin daha aydın və zəngin, boyalarla əks etdirilməsini tapmaq və onları bədii düşüncənin - fikrin istəklərinə tabe etdirməkdir. Ö.Eldarovun əsərləri romantikliklə zəngindir. O, tipikliyi fərdilikdə verməyi bacarır. Onun XX əsrin sonunda yaratdığı oftoloq akademik Zərifə Əliyevanın və məşhur müğənni Rəşid Behbudovun qəbirüstü abidələri böyük bədii təəssürat yaradır.

Ömər Həsən oğlu Eldarov 1946-cı ildən sərgilərin iştirakçısıdır, orden və medallarla təltif olunmuş, Milli Məclisə deputat seçilmişdir. Azərbaycan Rəssamlıq Akademiyasının rektorudur.

ƏLİYEV HEYDƏR ƏLİRZA OĞLU

1923-cü ildə Naxçıvanda doğulmuşdur. Dövlət və siyasi xadim, XX əsrin ikinci yarısında Azərbaycan siyasətçilərinin parıxarı, iki dəfə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı. 1939-cu ildə Naxçıvan Dövlət pedaqoji texnikumunda, 1939-41-ci illərdə Azərbaycan sənaye institutunda oxumuş, 1957-ci ildə ADU-nun tarix fakültəsinin qiyabi şöbəsini bitirmişdir.

1941-ci ildən daxili işlər orqanlarında əmək fəaliyyətinə başlamış, 1944-cü ildə dövlət təhlükəsizlik orqanlarında işləməyə keçmişdir. 1964-67-ci illərdə Azərbaycan Nazirlər Sovetinin yanında Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin sədr müavini, 1967-69-cu illərdə Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin sədri olmuşdur. 1969-82-ci illərdə H.Ə.Əliyev Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi olmuşdur. Bu illərdə Azərbaycanda böyük tikinti quruculuq işləri aparmışdır. 1982-87-ci illərdə SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini, eyni zamanda ölkənin ali idarəetmə orqanı olan Sov.İKP MK siyasi bürosunun üzvü olmuşdur. 1987-ci ildə M.S.Qorbaçovun ətrafında erməni intriqaçılarının canfəşanlıq nəticəsində H.Ə.Əliyev

vəzifədən uzaqlaşdırılır. 1991-ci ildə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinin sədri seçilir.

1993-cü ildə H.Ə.Əliyev Azərbaycan Ali Sovetinin sədri, ilin sonunda isə böyük ruh yüksəkliyi ilə Azərbaycan Respublikasının prezidenti seçilir. 1998-ci ildə H.Ə.Əliyev təkrarən Azərbaycanın prezidenti seçilir.

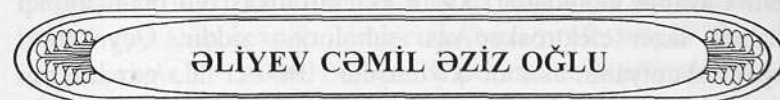
H.Ə.Əliyev XX əsrdə dünyamiqyaslı görkəmli dövlət və siyasi xadim, böyük islahatçı, Azərbaycanın tanınmış lideri kimi tarixə daxil olmuşdur. Kommunist rejimi dağıldıqdan sonra 90-cı illərdə aqressiya, tətillər, daxili çəkişmələr içində, iqtisadiyyatı dağılmaqda olan Azərbaycan xaos içində idi. H.Ə.Əliyevin böyük təşkilatçılıq istedadı və dəmir iradəsi Azərbaycan xalqına oyanmaqda, birləşməkdə, təzədən güc əldə edib tarixdə öz yerini tanımağa kömək etdi. İlk növbədə H.Ə.Əliyev Rusiya tərəfindən qeyri-rəsmi müdafiə olunan erməni aqressiyasını dayandıraraq erməni-azərbaycan münaqişəsini danışıqlar səviyyəsinə gətirdi. Gənc Azərbaycan dövlətinin rəhbəri H.Ə.Əliyevin bu hərəkəti beynəlxalq aləmdə geniş təqdir olunaraq Azərbaycanın ərazi bütövlüyü məsələsində müdafiə olundu. Dünya birliyi, Avropa Şurası Respublikamızın sülhsevər bir dövlət olmasını və ərazi bütövlüyünü tanıdı. H.Ə.Əliyevin söylərilə ölkədə baş alıb gədən özbaşınalığın qarşısı alınmaqla Azərbaycana xarici investisiyalar cəlb olundu. Əsrin neft kontraktı imzalandı və dünyanın bir sıra neft kompaniyaları ölkəyə milyonlarla dollar kapital qoymağa başladı.

Bakı-Ceyhan qaz kəmərinin, İpək yolunun çəkilişi və bir sıra başqa irimiqyaslı layihələrin həyata keçirilməsi H.Ə.Əliyevin adıyla bağlıdır. Azərbaycan öz inkişaf yoluna qədəm qoydu. Demək lazımdır ki, H.Ə.Əliyev Azərbaycan xalqının görkəmli oğludur. O öz qədim xalqının, öz ölkəsinin milli ruhunu və mədəniyyətini özündə birləşdirməklə onu inkişaf etdirir. yüksəldir, ucaldır.

Heydər Əlirza oğlu Əliyev dəfələrlə SSRİ və Azərbaycan SSR Ali Sovetlərinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

H.Ə.Əliyevin həyat yoldaşı – Əliyeva Zərifə Əziz qızı (1923-1985) alim-oftalmoloq, tibb elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA-nın akademikidir;

Oğlu – İlham Heydər oğlu Əliyev Azərbaycan dövlət neft şirkətinin birinci vitse prezidenti, Yeni Azərbaycan partiyası sədrinin birinci müavini, respublika Olimpiya komitəsinin sədridir.

1946-cı ildə Bakıda doğulmuşdur. Alim-onkoloq. Tibb elmləri doktoru, professor. RTEA-nın akademikidir. 1968-ci ildə Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunu bitirmişdir.

1968-78-ci illərdə Azərbaycan həkimləri təkmilləşdirmə institutunun onkologiya kafedrasında C.Əliyev laborant, assistent, elmi işçi, böyük elmi işçi işləmişdir. 1979-90-cı illərdə Azərbaycan Səhiyyə Nazirliyinin rentgenologiya şöbəsinin müdiri və elmi məsələlər üzrə direktor müavini olur. 1990-cı ildən Azərbaycan Səhiyyə Nazirliyinin onkologiya mərkəzinin direktoru, 1994-cü ildən eyni zamanda Azərbaycan dövlət həkimləri təkmilləşdirmə institutunun onkologiya kafedrasının müdürüdür. C.Ə.Əliyev 10 monoqrafiyanın 200-dən artıq elmi nəşrlərin müəllifidir.

Cəmil Əziz oğlu Əliyev Y.Məmmədəliyev adına mükafatın laueratı, Azərbaycan elmi tibbi onkologiya cəmiyyətinin sədri, bir sıra ölkələrin onkologiya cəmiyyətlərinin üzvüdür.

ƏLİ CAVAN

1926-cı ildə Tehrandə doğulmuşdur. Amerika alimi-fizik, ABŞ milli elmlər akademiyasının üzvü. Milliyətcə azərbaycanlıdır. Bir il Tehran universitetinin fizika fakültəsində oxumuşdur. 1948-ci ildə ABŞ-a köçmüş burada ali təhsil, sonra fəlsəfə elmləri doktoru elmi dərəcəsi almışdır.

1958-61-ci illərdə Bell-Telefon laboratoriyalarında işləmişdir. 1960-cı ildən Massaçusets texnologiya institutunda işləyir. Əli Cavanın tədqiqatları kvant elektronikasına və onun tətbiqi habelə lazer elektroskopiyasına sahələrinə aiddir. Qeyri xətti spektroskopiyasının əsasını qoymuşdur. 1960-cı ildə qaz lazerini Amerika alimləri U.Bennet və C.Erritonla birlikdə təklif etmişdir. Lazerin güclənmə mərkəzində lazerin daxilolma gərginliyinin enmə rezonansı hadisəsini U.Bennet və C.Lembomla birlikdə kəşf etmişdir. 1966-cı ildə mod kəşimlərinin effekti nəzəriyyəsinə yaratmış və bunu 1969-cu ildə müşahidə etmişdir. 1970-ci ildə işıq hərəkəti tezliklərinin absolyut ölçülməsi hərəkəti və qeyri xətti flyuressensiyaların metodlarını işləmişdir. O həm də spektral xətlərin itələyici daralmasını kəşf etmişdir.

ƏLİYEV İQRAR HƏBİB OĞLU

1924-cü ildə Bakıda doğulmuşdur. Tarixçi, alim, tarix elmləri doktoru, professor, Azərbaycanın əməkdar elm xadimi, Azərbaycan EA-sının akademikidir. 1945-ci ildə ADU-nun tarix fakültəsini bitirmişdir.

1945-74-cü illərdə İ.Əliyev ADU-də dərslər demiş, Azərbaycan EA-sı tarix institutunun elmi işçisi, kafedra müdiri olmuşdur. 1978-ci ildən Azərbaycan EA-sının tarix institutunun direktoru.

torudur. İ.H.Əliyev 150-yə yaxın elmi işin, yeddi monoqrafiyanın, yeddicildlik "Azərbaycan tarixi"nin müəlliflərindən biridir.

İqrar Həbib oğlu Əliyev "Azərbaycan EA Xəbərləri" jurnalının redkollegiyasının (tarix fəlsəfə və hüquq seriyası) üzvüdür. Bir sıra beynəlxalq elmi konfransların və simpoziumlarının iştirakçısıdır. Orden və medallarla təltif olunmuşdur.

ƏLİYEV TAPDIQ ƏLİPAŞA OĞLU

1945-ci ildə Qazaxın İkinci Şıxlı kəndində doğulmuşdur. Meliorator alim, texnika elmləri doktoru, professor. 1970-ci ildə Azərbaycan Dövlət Politexnik institutunu bitirmişdir.

1970-73-cü illərdə Azərbaycan elmi tədqiqat su problemləri institutunun hidrotexniki qurğular laboratoriyasında kiçik elmi işçi işləmişdir. 1974-79-cu illərdə aspirant və ümumittifaq elmi-tədqiqat hidrotexnika və metrologiya institutunda kiçik elmi işçi olmuşdur. 1979-96-cı illərdə Şimal və Sibir çay sularının paylaşdırılması və bölüşdürülməsi üzrə ümumittifaq Dövlət baş layihə axtarış elmi-tədqiqat institutunda şöbə müdiri - qrup rəhbəri olmuşdur. 1996-cı ildən Rusiya kənd təsərrüfatı və orzaq nazirliyinin ixtisaslaşdırılmış elmi tədqiqat institutunda elmi işlər üzrə direktor müavini. T.Əliyev həm də Moskva tikinti və kommunal təsərrüfatı institutunda müəllimlik edir. T.Ə.Əliyevin elmi maraq dairəsi, əlaqəli və əlaqəsiz qurumlarla hidrotexniki qurğuların deformasiya olunmuş təzyiqlisiz axarlarında hidravlikanın tətbiqi tədqiqatları və hidrotexniki qurğuların möhkəmliyi və təhlükəsizliyi sahələridir. 200-dən artıq elmi işin beş monoqrafiyanın müəllifidir. Üç ixtirası var.

Əliyev Tapdıq Əlipaşa oğlu Rusiya su təsərrüfatı akademiyasının və beynəlxalq təbiətdən istifadə və eklogiya akademiyasının müxbir üzvüdür.

ƏLİYEV MƏMMƏDBAĞIR CAVAD OĞLU

1955-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Həkim-alim, ictimai xadim, tibb elmləri doktoru, professor, Rusiya Federasiyası dövlət mükafatı laureatı. 1979-cu ildə ADT institutunu bitirmişdir.

1979-91-ci illərdə M.Əliyev xəstəxana və onkoloji mərkəzlərdə həkim işləmişdir. 1992-ci ildə Rusya TEA-nın onkoloji mərkəzində doktorluq müdafiə edərək burada hərkət dayaq aparatının şişləri şöbəsinə aparıcı mütəxəssis kimi işləməyə başlamışdır. Elmi tədqiqatları hərəkət dayaq aparatında radikal müalicə aparılmış xəstələrdə sonrakı reabilitasiya ilə bağlıdır. 1998-ci ildən professordur. 2000-ci ildə dövlət mükafatına layiq görülmüşdür. 150-dən artıq elmi işin, iki monoqrafiyanın bir sıra səmərələşdirici təkliflərin müəllifidir. Rəhbərliyi altında bir çox elmlər namizədi və doktor yetişmişdir. M.Əliyev bir sıra beynəlxalq elmi-tibbi cmiyyətlərin, "RTEA-nın N.Bloxin adına ROEM-in "Xəbərlər" jurnalının redkollegiyasının üzvüdür.

Əliyev Məmmədbağır Cavad oğlu ümumrusiya azərbaycanlılar konqresinin ilk prezidenti seçilmişdir. O, bu vəzifədə azərbaycanlıların Rusiya federasiyası qarşısında duran vəzifələrinin yerinə yetirilməsinə, cəlb olunması, Rusiya-azərbaycan münasibətlərinin genişlənməsi və möhkəmlənməsi yolunda böyük əmək sərf edir.

ƏLƏSGƏRZADƏ LÜTFİ

1921-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Amerikanın kibernetika informatika və riyaziyyat sahəsində görkəmli alimidir. Azərbaycanlıdır. 1942-ci ildə Tehran Universitetinin elektrik mühəndisliyi fakültəsini bitirmiş, 1946-cı ildə ABŞ-in Massaçu-

set Texnologiya Universitetini bitirmişdir.

1929-cü ildə Lütfi Ələsgərzadə ailəsi ilə birlikdə İrana köçmüş, orada orta və ali təhsil almışdır. 1942-ci ildə ABŞ-a köçmüşdür, 1949-cu ildə ABŞ-da ali məktəbi bitirdikdən üç il sonra Kolumbiya universitetində dissertasiya müdafiə edərək texnika elmləri doktoru dərəcəsi almışdır. On il ərzində Lütfi Ələsgərzadə bu universitetdə riyaziyyat, kibernetika və informatika sahəsində elmi tədqiqatlar aparmışdır. 1959-cü ildə Koliforniyanın Berkli universitetinə keçir. Burada Lütfi Ələsgərzadənin əsasını qoyduğu qeyri-məntiqi və qeyri-səlis çoxluqlar nəzəriyyəsinin insan fəaliyyətinin müxtəlif sahələrində tətbiqi elektronika, kosmik texnologiya, fundamental və humanitar elmlərin inkişafına güclü təkan verdi.

Ələsgərzadə Lütfi ixtirası elektrik və süni intellekt yaradılması sahəsində yeni səhifə-epoxa adlandırılmışdır. O, XX əsr elmi fikrinin korifeyidir.

ƏLƏKBƏROV VAHİD YUSİF OĞLU

1950-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Neft və qaz sənayesinin böyük təşkilatçısıdır. Ali və orta təhsilini Bakıda almışdır. 1974-cü ildə Azərbaycan neft kimya institutunu bitirmişdir. İqtisad elmləri doktorudur.

1972-79-cu illərdə V.Ələkbərov Kasp mənəft birliyində neft və qazçıxarma üzrə usta, mühəndis texnoloq, növbə rəisi, usta, böyük mühəndis, 1972-74-cü illərdə ali məktəbdə təhsillə yanaşı neft mədəninə rəis müavini işləmişdir. 1979-cu ildən V.Y.Ələkbərov Sibirin "Kolımanneftqaz" və "Başneft"də Qərbi Sibir üzrə baş direktorun müavini işləmişdir. 1982-90-cı illərdə "Koqalınneftqaz" neftqazçıxarma idarəsinin rəisi, yenidən qurulmuş, "Koqalınneftqaz" istehsalat birliyinin baş direktoru olmuşdur. 1990-91-ci illərdə V.Ələk-

bərov SSRİ neft və qaz sənayesi nazirinin müavini sonra birinci müavini olmuşdur. 1991-ci ildə LUKOyl (Lanqepas-Uray-Koqlımneft) neft konserninə yaradılmasında iştirak etmişdir. 1991-ci ildə "LUKOyl" konserni "LUKOyl" kompaniyasına çevrildikdə V.Y.Ələkbərov bu kompaniyanın prezidenti olur.

Ələkbərov Vahid Yusif oğlu bir sıra elmi-texniki və iqtisadi şüraların üzvüdür. O, Qərbi Sibirə neft və qaz sənayesinin inkişafı ilə əlaqədar orden və medallarla təltif olunmuşdur. Bir sıra məqalələrin, neft və qaz problemlərilə bağlı elmi işlərin, habelə "Vertikalno integrirvanne neftyanne kompanii Rossii: Metodoloqiya formirovanie i realizatsiya" (Rusiya neft kompaniyalarının vertikal inteqrasiyası: metodologiyalarının formalaşdırılması və həyata keçirilməsi) adlı monoqrafiyanın müəllifidir.

ƏHMƏDOVA FİRƏNGİZ YUSİF QIZI

1928-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Müğənni (soprano) SSRİ xalq artisti. 1955-ci ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında M.Kolotovanın sinfini bitirmişdir.

1946-51-ci illərdə Azərbaycan radiosu xorunun, 1951-ci ildən Azərbaycan Dövlət Opera və Balet teatrının solisti olmuşdur. F.Əhmədova səhnə təcəssümündə ilıq ahəng zənginliyi olan cəlbedici səsə malikdir. Azərbaycan bəstəkarları, F.Əmirovun "Sevil"ndə Sevil, Ü.Hacıbəyovun "Koroğlu"sunda Nigar, M.Maqomayevin "Nərgiz" və "Şah İsmayıl"nda Nərgiz və Gülzar, C.Cahangirovun "Azad"ında Səriyyə, S.Ələsgərovun "Bahadır və Sona"sında Sona partiyalarında Şərq qadınının bütün milli koloritini təcəssüm etdirən bu obrazları özünəxas temperamentlə və bütövlüklə yaratmışdır. F.Əhmədova həm də Avropa bəstəkarlarının əsərlərinin gözəl ifaçısı kimi tanınmışdır. D.Poççinin "Toska"sında Toska, G.Verдинin

"Aida"sında Aida partiyalarını ifa etmişdir. F.Əhmədova həm də konsertlərdə Azərbaycan xalq mahnıları və romanslarının Ü.Hacıbəyovun "Sənsiz", A.Zeynallının "Ölkəm", "Sual", Niyazinin "Arzu", Ə.Abbasovun "Heyran olmuşam", A.Rzayevin "Oxuma gözəl", habelə S.Raxmaninovun, P.Çayakovskinin, S.Tanayevin əsərlərini böyük məharətlə ifa etmişdir. O, bir sıra xarici ölkələrdə qastrollarda olmuşdu.

Əhmədova Firəngiz Yusif qızı SSRİ və Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı olmuşdur. Orden və medallarla təltif olunmuşdur.

FİKRƏT QOCA

(Qocayev Fikrət Göyüş oğlu)

1935-ci ildə Ağdamda doğulmuşdur. Şair, əməkdar incəsənət xadimi. 1957-ci ildə Bakı dəmiryolu texnikumunu bitirmişdir. 1964-cü ildə Moskva M.Qorki adına ədəbiyyat institutunu bitirmişdir.

Əmək fəaliyyətinə 1957-ci ildə betonçu kimi başlamış, sonra "Azərbaycan gəncləri" qəzetində ədəbi işçi, "Azərbaycan" jurnalında şöbə müdiri, 1987-ci ildən "Qobustan" jurnalının baş redaktoru işləmişdir. Yaradıcılıq fəaliyyətinə 1956-cı ildə "Kırpi" jurnalında "Bacıqızı" şeirlə başlamışdır. 1963-cü ildə özünün ilk "Qacayi" şeirlər toplusunu nəşr etdirir. F.Qoca bundan sonra bir sıra poema və şeirlər yazmış onları çap etdirmişdir. "Tam borc içində", "Yuxusuzluq", "Bir gündə", "İnsanlar arasında", "İnsan xarakteri": "Özümə məktub" və s. bu qəbildəndir.

Qocayev Fikrət Göyüş oğlu (Fikrət Qoca) Yazıçılar İttifaqı idarə heyətinin katibidir, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

HACIYEV RAUF SOLTAN OĞLU

1922-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Bəstəkar, ictimai xadim, SSRİ xalq artisti. 1948-49-cu illərdə Moskva konservatoriya-sında oxumuş, 1953-cü ildə Azərbaycan Dövlət konservatoriya-sını bitirmişdir.

R.Hacıyev Azərbaycan Dövlət estrada orkestrinin yaradıcısı və bədii rəhbəridir (1955-65). 1965-71-ci illərdə Azərbaycanın mədəniyyət naziri. Dəfələrlə SSRİ və Azərbaycan SSR bəstəkarlar ittifaqlarının rəhbər orqanlarına seçilmişdir. R.Hacıyev "Romeo mənim qonşumdur", "Tələbələrin işləkləri...", "Kuba – məhəbbətim mənim", "Təbəssümünü, gülüşünü gizlətmə", "Dördüncü fəqərə", "Ana mən evlənmə", "Qafqaz əsiri", "Müxtəlif yollar" komediyalarının, aratoriya, kantataların, dramatik səhnə əsərlərinə, filmlərə yazılmış musiqili əsərlərinin müəllifidir. Onun musiqili komediyaları dünyanın bir çox teatrlarının səhnələrində oynanılmışdır.

Hacıyev Rauf Soltan oğlu dəfələrlə Azərbaycan Ali Söve-tinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

HÜSEYNOV ÇİNGİZ HƏSƏN OĞLU

1929-cu ildə Bakıda doğulmuşdur. Yazıçı, ədəbiyyatşünas, filologiya elmləri doktoru, professor. Azərbaycanın əməkdar elm xadimi. 1952-ci ildə MDU-nin filologiya fakültəsini bitirmişdir.

1955-71-ci illərdə Ç.Hüseynov SSRİ Yazıçılar İttifaqının Azərbaycan ədəbiyyatı üzrə komissiyasının sədri, 1972-91-ci illərdə Sov.İKP MK yanında ictimai elmlər akademiyasında kafedra müdirinin müavini, 1991-ci ildən MDU-nin filologiya fakültəsində, Mədəniyyət və incəsənət işçilərinin təkmilləş-

dirmə akademiyasında dərs deyir. Rusiya, Fransa, ABŞ, Türkiyə və başqa xalqların mədəniyyətləri haqqında mühazirələr oxumuşdur. Ç.Hüseynov 30-dan artıq romanın müəllifidir. Forma və məzmunca ziddiyyətli dramatik süjetli "Məhəmməd, Məmməd və Məmiş", "Ailənin sirləri", "Sirli Fətəli", "Doktor N" əsərləri ona böyük şöhrət gətirmişdir. "Məhəmməd Məmməd və Məmiş"də müəllif rəhbər strukturların mafioz köklərinin üstünü açır, "Ailənin sirləri"ndə cəmiyyətə öz şərtlərini diktə edən klanı ifşa edir. Ən əhəmiyyətli əsərlərdən biri olan XIX əsrdə Rusiya Qafqaz münasibətlərindən bəhs edən "Sirli Fətəli" əsəri Rusiyanın kolonial işğalçı siyasəti, bununla bağlı regiondakı dəhşətli qəddarlıqdan danışır. Ç.Hüseynovun birinci hissəsi 1998-99-cu illərdə "Nauka i reliqiya" jurnalında çap olunmuş "Əyilmiş fincandan suyu dağılmağa qoymamalı" əsəri Mühəmməd peyğəmbərin həyatına həsr olunmuşdur.

Ç.H.Hüseynov M.Ə.Sabir, C.Məmmədquluzadə, Səməd Vurğun, Hüseyn Mehdi və bir sıra Azərbaycan yazıçı və şairlərin yaradıcılığından bəhs edən ədəbiyyatşünaslıq məqalələrinin müəllifidir. Onun əsərləri tərcümə olunaraq dünyanın bir sıra ölkələrində, habelə ABŞ-da çap olunmuşdur.

Çingiz Həsən oğlu Hüseynov Azərbaycan ədəbiyyatı üzrə beynəlxalq yazıçılar birliyinin sədri, azərbaycanlıların Rusiyada milli mədəni Federal Şurasının üzvüdür.

XANLAROVA ZEYNƏB YƏHYA QIZI

1936-cı ildə Bakıda doğulmuşdur. Müğənni (lik soprano) SSRİ Xalq artisti 1961-ci ildə Bakı musiqi məktəbində S.Şuşinskinin sinfini bitirmişdir.

Z.Y.Xanlarova Azərbaycan xalq mahnılarının görkəmli ifaçısıdır. Onun nadir gözəlliyə malik zəngin tembr qeyri adı ge-

niş diapazonu ilə və ehtiraslı ifa tərzi var. Azərbaycan Dövlət Opera və Balet teatrında Z.Xanlarova C.Hacıbəyovun “Leyli və Məcnun”, “Əsli və Kərəm” operasında Leyli və Əslinin partiyalarını ifa etmişdir. Estrada müğənnisi kimi daha çox populyardır. “Şahnaz”, “Qatar”, “Bayatı “Şiraz” və habelə Azərbaycan bəstəkarları, Q.Qarayev, F.Əmirov, A.Məlikov, T.Quliyev, C.Cahangirov, R.Hacıyev, Ə.Tağıyevin mahnılarının gözəl ifaçısıdır. Z.Xanlarova özü də mahnılar bəstələmişdir. Repertuarına ərəb, fars, hind, türk, əfqan və bir sıra başqa xalqların mahnıları daxildir. Dünyanın bir sıra ölkələrinin milyonlarla tamaşaçıları Zeynəb Xanlarovanın sənətini alqışlamışlar. Onun haqqında “Salam Zeynəb” filmi çəkilmişdir.

Xanlarova Zeynəb Yəhya qızı Azərbaycan Ali Sovetinə, Milli Məclisə deputat seçilmiş, “Melodiya” qrammofon valları firmasının “Qızıl val” mükafatına layiq görülmüşdür.

XƏLİLOV RÖVŞƏN İBRAHİMXƏLİL OĞLU

1952-ci ildə Ucarın Qəzyan kəndində doğulmuşdur. Biofizik-alim, ekoloq. Fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor. 1976-cı ildə MDU-nun fizika fakültəsini bitirmişdir.

R.Xəlilovun ali bitkilərin plazmatik membran və qəfəsələrində ultrabənövşəyi şüalarla oyanma zamanı “binar cavab reaksiyaları”, bu sahədə tədqiqat aparən dünya alimlərinin diqqətini cəlb etmiş bu elmi ədəbiyyata “yeni hal” kimi daxil olmuşdu. Bu təcrübələr göstərdi ki, plazmatik membranın cavab reaksiyalarının sürətinin dəyişməsi, membran potensialının depolyarizasiyası və repolyarizasiyası ilə xarakterizə olunur ki, bu da antropogen təsirlər nəticəsində stratosferdə ozon qatının azalması zamanı ultrabənövşəyi şüaların hərəkət mexanizminin potensialını müəyyən etməyə imkan verdi. Bitkilərin biofizikası, fiziologiyası və habelə fotobiologiyası ilə bağlı yeni elmi isti-

qamətlərin inkişafına yol açdı. R.İ.Xəlilovun çoxillik pedaqoji fəaliyyəti 1979-cu ildən assistent, dosent 1992-ci ildən professor ADU ilə bağlıdır. O, 100-dən artıq çap olunmuş elmi işin, metodik dərs vəsaitlərinin müəllifidir. Onun rəhbərliyi altında doktorluq və namizədlik dissertasiyaları müdafiə olunmuşdur. Öz elmi nəticələrilə Bolqariya, Almaniya, İran, ABŞ, Türkiyə, Yaponiya və Çində keçirilən elmi konfranslarda iştirak etmişdir. 1990-cı ildə altı ay Çində elmi ezamiyyətdə olmuşdur. 1994-95-ci illərdə Ankara universitetində 1998-ci ildə Berlinin Humboldt universitetində mühazirələr oxumuşdur.

Xəlilov Rövşən İbrahimxəlil oğlu beynəlxalq elektromaqnit paramaqnit rezonansı cəmiyyətinin və biofizika, biokimya, bitkilərin fiziologiyası ilə bağlı dünya elmi cəmiyyətlərinin və beynəlxalq energetika akademiyasının həqiqi üzvüdür.

İBRAHİMBƏYOV RÜSTƏM MƏMMƏDİBRAHİM OĞLU

1939-cu ildə Bakıda doğulmuşdur. Yazıçı, dramaturq, ssenarist, kinorejissor. Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi, SSRİ və Azərbaycan Dövlət mükafatları laureatı. 1962-ci ildə Bakı neft kimya institutunu, 1967-ci ildə ssenaristlərin ali kursunu, 1974-cü ildə kinorejissorların ali kursunu bitirmişdir.

Kinoya, 1970-ci ildə ziddiyyətli “Bu Cənub şəhərində” filmi ilə gəlmişdir. O, həm də (V.Yejovla birgə) “Səhranın bəyaz günəşi”, “Və onda mən dedim -yox”, “İstintaq”, “Bağlı qapı arxasında” (“Yaşıl pərdə arxasında qadın” pyesi əsasında), “Gəmi saatlarının sirri”, “Ad günü”, “Qətdən yeddi gün sonra” və bir sıra başqa filmlərə ssenari yazmışdır. R.İbrahimbəyov “Məhəbbətin ərazisi - Urqa”, “Günəşdən yorulmuşlar” və “Sibir bərbəri” üç məşhur filmin həm müəllifi kimi tanınmış rus rejissoru N.Mixalkovla aktiv əməkdaşlıq edir. R.İbra-

himbəyov 1976-cı ildə “Bir gözəl gündə” filmində “Süita” kinonovellasını çəkmişdir. “Çalışan adam” filmində R.İbrahimbəyov həyatın inkişafından geridə qalmış kəmhövsələ, bacarıqsız hər şeyi bir-birinə qarışdıran kinofilmin direktorundan söhbət açır. “Ailə” filmində R.İbrahimbəyovun özünün dediyi kimi iki damla su kimi bir-birinə bənzəyən ölkə daxilində baş verən hadisələr əks olunmuşdur. Tənha qalmış bir nəfər yaşlı adam bütün dünyaya səpələnmiş uzaq qohumlarını böyük bir ailədə birləşdirmək məqsədilə öz ətrafında toplayır. Bu birliyin əsasını qoyan əxlaq postulatları - qanunları hamı üçün daşınması mümkün olmayan yükə çevrilir və ailə dağılır. R.İbrahimbəyov bir sıra hekayə, povest və pyeslərin müəllifidir. Onun pyesləri Azərbaycanın, Rusiyanın və başqa ölkələrin səhnələrində tamaşaya qoyulmuşdur. Povest və hekayələri dünyanın bir çox dillərinə tərcümə olunmuşdur.

İbrahimbəyov Rüstəm Məmmədibrahim oğlu uzun illər Azərbaycan və SSRİ kinematoqrafçılarına rəhbərlik etmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

R.İbrahimbəyovun qardaşı 1935-ci ildə doğulmuş, Maqsud Məmmədibrahim oğlu İbrahimbəyov tanınmış yazıçı, dramaturq və ssenaristdir. Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi, Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatıdır.

İMAMVERDİYEV İLQAR CƏMİL OĞLU

1956-cı ildə Gəncədə doğulmuşdur. Aşıq, bəstəkar. Sənətşünaslıq doktoru, professor. C.Hacıbəyli adına müsabiqənin laureatı. 1981-ci ildə Azərbaycan dövlət konservatoriyasını bitirdikdən sonra tardan və sazdan dərs demişdir. XX əsrin 80-ci illərinin ortalarında Daşkənd konservatoriyasında ixtisasını artırmışdır.

İ.İ.İmamverdiyev aşıq musiqisini nota salan ilk azərbaycan-

lı bəstəkardır. Koroğlu üverturasını sazda ifa etmişdir. 20-yə qədər elmi işin müəllifidir. Sazda ifa olunması üçün bir neçə musiqi pyesi yazmışdır. 2000-ci ildə İ.İmamverdiyev fəal iş-tirəki ilə Bakıda aşıqların birinci qurultayı keçirildi və o, Respublika aşıqlar birliyinin ilk sədri oldu.

İlqar Cəmil oğlu İmamverdiyev 2000-ci ildən Adana Atatürk adına Ərzurum (Türkiyə) universitetində Azərbaycan musiqi alətlərindən dərs deyir. İ.İmamverdiyevin atası şair Cəmil Əkbər Azərbaycan KTU-nin professoru olmuşdur.

İSGƏNDƏROV ƏHMƏD ƏHMƏD OĞLU

1927-ci ildə Bakının Mərdəkan kəndində doğulmuşdur. Tarixçi-şərqşünas. Tarix elmləri doktoru, professor, Rusiya EAnın müxbir üzvü, Rusiyanın əməkdar elm xadimi. Ümumittifaq xarici dillər institutunun yapon dili və MDU-nun fəlsəfə fakültəsini bitirmişdir.

1957-58-ci illərdə Ə.İsgəndərov SSRİ EA-nın şərqşünaslıq institutunda kiçik elmi işçi, 1958-60-cı illərdə “Problemi mira i sotsializma” jurnalında məsləhətçi redaktor, şöbə müdirinin müavini, 1960-63-cü illərdə SSRİ EA-nın Asiya xalqları institutunda böyük elmi işçi, 1963-65-ci illərdə “Problemi mira i sotsializma” jurnalında şöbə müdiri, 1965-69-cu illərdə Sov.İKP MK informasiya şöbəsində məsləhətçi, 1969-70-ci illərdə SSRİ xarici işlər Nazirliyində məsləhətçi - ekspert, 1970-72-ci illərdə SSRİ EA-nın beynəlxalq fəhlə hərəkatı institutunun direktor müavini, 1972-87-ci illərdə SSRİ EA-nın ümumi tarix institutunda baş elmi işçi, direktor müavini, 1987-ci ildən “Voprosi istorii” jurnalının baş redaktoru olmuşdur. Ə.İsgəndərov 100-dən artıq nəşr olunmuş elmi əsərin müəllifidir. Onun işləri dünyanın bir sıra xarici dillərinə tərcümə olunmuşdur.

Əhməd Əhməd oğlu İsgəndərovun əsas elmi işləri: “XVI yüzilliyin feodal Yapon şəhəri”, “Afrika, siyasət, iqtisadiyyat, ideologiya”, “Toetomi Xideyosi”, “Tarix və cəmiyyət”, “Portuqaliyanın Yaponiyaya girməsi tarixindən”, “Rusiya monarxiyası islahatlar və inqilab” əsərləridir.

KƏRİMOV KƏRİM ABBASƏLİ OĞLU

1917-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Mühəndis xidməti general-leytenantı. Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, 1942-ci ildə Azərbaycan Dövlət sənaye institutunun energetika fakültəsini, 1943-cü ildə hərbi artilleriya akademiyasını bitirmişdir.

1943-45-ci illərdə reaktiv mərmilər buraxan Moskva zavodlarında hərbi nümayəndə olmuşdur. 1945-ci ildə sovet-alman müharibəsindən sonra 20 il SSRİ Müdafiə Nazirliyinin aparatında müxtəlif vəzifələrdə böyük mühəndisdən kosmik vasitələr idarəsinin rəisliyinə qədər yüksəlmişdir. 1965-ci ildə sahə sənaye nazirlikləri yarandıqda K.Kərimov Silahlı Qüvvələrdə kadr kimi qalmaqla ümumi maşınqayırma nazirliyində baş kosmik idarəsinə rəhbərlik edir. O illərdə sovet sənayesi “Soyuz” uçan pilotlu gəmilərin istehsalında böyük səy göstərirdi. K.Kərimov bu gəmilərin uçuşu üzrə Dövlət komissiyasının sədri təsdiq olunur. Bu vəzifədə fasiləsiz olaraq 25 il xidmət etmişdir. Akademiklərdən V.P.Qluşko, V.P.Mişin, Y.P.Semenov, onun müavinləri olmuşlar. K.Kərimov ehtiyata çıxdıqdan sonra 1991-ci ildən kosmik uçuşların idarəetmə mərkəzində məsləhətçi işləmişdir.

Kərim Abbasəli oğlu Kərimov bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur. Yerin zondlaşdırılması üçün oriyentirli peykləri yaratdığına görə Lenin, bir sıra beynəlxalq uçuşların müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsinə görə SSRİ Dövlət mükafatına layiq görülmüşdür.

KƏRİMOV KƏRİM MƏMMƏDXAN OĞLU

1933-cü ildə Ağdamda doğulmuşdur. Geologiya-minerologiya elmləri doktoru, professor, beynəlxalq energetika akademiyasının üzvü, Azərbaycan əməkdar elm və texnika xadimi. 1957-ci ildə Azərbaycan sənaye institutunun dağ mühəndisliyi geofizikası ixtisası üzrə bitirmişdir.

İnstitutu bitirdikdən sonra KM.Kərimov dərin neft-qaz yataqları problemləri, elmi-tədqiqat institutunda kiçik elmi işçi kəşfiyyat ekspedisiyanın rəhbəri olmuşdur. 1992-ci ildən K.Kərimov “Geofizika və mühəndis geologiyası” istehsalat birliyinin direktoru olmuşdur. K.Kərimov elmi nəticələrə əsaslanaraq yer qabığına seysmik sərhədlərin çoxunu startifikasiya edərək, əsaslı şəkildə onlara dəyişikliklər etmişdir. Bu işlərdən sonra Kür və Cənubi-Xəzər çökəkliyində neftqazdaşığılıq məsələsinə yenidən baxmağa imkan yaratdı. K.Kərimov təkidlə və birmənalı şəkildə sübut etdi ki, Azərbaycanda və Xəzərin Azərbaycan hissəsində neft və qaz ehtiyatları 8 milyard tondan artıqdır. K.Kərimov 350-dən artıq elmi işin, habelə bir sıra monoqrafiyaların, atlas xəritə və ixtiraların müəllifidir.

K.Kərimov həm də rəssam karikaturaçı kimi tanınır. Onun qələmindən və fırçasından 2500-dən artıq karikatura çıxmışdır. K.Kərimovun siyasi plakatları - Bakıda, Moskvada, Sankt-Peterburqda, İstanbulda sərgilərdə nümayiş etdirilmişdir.

Kərim Məmmədxan oğlu Kərimov dünyanın bir sıra ölkələrinin geologiya və geofizika cəmiyyətlərinin üzvüdür. Azərbaycan Milli geofizika cəmiyyətinin prezidentidir.

1923-cü ildə Bakıda doğulmuşdur. Hüquqşünas alimdir. Hüquq elmləri doktoru, professor, Rusiya EA-nın müxbir üzvüdür. Orta və ali təhsili Bakıda almışdır. 1946-cı ildə ümumittifaq qiyabi hüquq institutunun Bakı filialını bitirmişdir.

C.Kərimov 1941-45-ci illərdə sovet-alman müharibəsinin iştirakçısıdır. Leninqrad hüquq institutunda işləmiş, Leninqrad Dövlət Universitetinin prorektoru olmuşdur. 1969-cu ildən Moskvada yaşayır. Sov.İKP MK yanında marksizm-leninizm institutunda böyük elmi işçi, Sov.İKP MK yanında ictimai elmlər akademiyasında kafedra müdiri olmuşdur. 1992-ci ildən REA-sı Dövlət və hüquq institutunun baş elmi işçisidir. Azərbaycan EA-sının Serbiya elm və incəsənət akademiyasının Çernoqoriya elm və incəsənət akademiyasının, fin elm və ədəbiyyat akademiyasının, Rusiya sosial elmlər akademiyasının beynəlxalq informasiya prosesləri və texnologiyaları akademiyasının üzvü, Qonkonq Beynəlxalq hüquq və iqtisadiyyat institutunun fəxri professorudur. C.Kərimov 500-dən artıq çap olunmuş elmi əsərin 32 monoqrafiyanın müəllifidir. Onun əsərləri ingilis, ispan, alman, fransız, və bir sıra başqa dillərə tərcümə olunmuşdur. Əsas işləri: "Kodlaşdırma və qanunverici texnika", "Hüququn fəlsəfi problemləri", "Dövlət və Qanunun ümumi nəzəriyyəsi, predmeti. strukturu, funksiyaları", "Siyasi hüquqi tədqiqatların fəlsəfi əsasları", "Qanunverici texnika", "Hüququn metodologiyası" və başqa əsərlərdir.

Kərimov Cahangir Əliabbas oğlu SSRİ Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Kərimov Mahmud Kərim oğlu 1948-ci ildə doğulmuşdur. Fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor, AMEA-nın akademikidir. 1971-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin fizika fakültəsini bitirib və 1973-cü ildən Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Fizika İnstitutunda, 1974-cü ildən isə Radiasiya Tədqiqatları Sektorunda işləyir. 1984-cü ildən AMEA Radiasiya Tədqiqatları Sektorunun direktorudur.

Professor M.Kərimovun molekulyar bərk cismlər əsasında informasiya çeviriciləri fizikasının inkişafı ilə bağlı elementar elektron və molekulyar proseslərin yeni elmi əsaslarının yaradılmasında və həmçinin molekulyar elektronika və informatika sahəsindəki aktual istiqamətlərin formalaşmasında xidmətləri var. Onun tərəfindən ilk dəfə olaraq yüksəkmolekulyar sistemlərdə güclü elektrik və maqnit sahəsinin təsiri ilə baş verən elementar elektron və molekulyar proseslər, elektrik və fotoelektrik keçiriciliyinin maqnit spin effektləri tədqiq edilmişdir ki, bu da öz növbəsində materialların xassələrinin elektrik və maqnit sahəsi ilə idarə edilməsinə yollar açmışdır və makromolekulların informasiya yaddaşı və çevrilməsi mexanizmlərini aydınlaşdırmışdır. M.K.Kərimov 116 elmi əsərin və ixtiraların müəllifidir ki, onların böyük əksər çoxluğu keçmiş SSRİ, Rusiya və xarici elmi jurnallarda nəşr edilmişdir. O, müntəzəm olaraq elmi konfranslarda, simpoziumlarda və seminarlarda iştirak edir. M.K.Kərimov həmçinin bir sıra elmi forumların təşkilatçılarından biri olmuşdur. M.K.Kərimovun rəhbərlik etdiyi laboratoriya İNTAS Beynəlxalq qrantlarını NATO-nun "Sülh naminə elm" proqramının qrantını qazanmış və həmin layihənin so-direktorudur (Qrant SİP N-977991). O, bir sıra Elmi və İxtisaslaşdırılmış şuraların, SSRİ Elmlər Akademiyasının radiasiya və fotokataliz üzrə koordinasiya şurası

nın üzvü olmuş, “Fizika” və “Azərbaycan EA Xəbərləri” (fizika və astronomiya buraxılışı) jurnallarının redaksiya heyətinin üzvüdür; MDB ölkələri üzrə Atom Enerjisinin Sülh Məqsədi ilə İstifadəsi Komissiyasında Azərbaycan Respublikasının səlahiyyətli nümayəndəsidir, 1999-cu ildə isə “Atom Enerjisindən Sülh Məqsədləri üçün İstifadə üzrə” türkdilli dövlətlərin Komitəsinin üzvü seçilmişdir. O, Atom Enerjisi üzrə Beynəlxalq Agentliyin Azərbaycandakı bəzi proqramlarının milli koordinatorudur. Beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsi və respublikanın müəssisələri ilə elmi-texniki əlaqələrin möhkəmlənməsində mühüm göstəricilər qazanmışdır. AMEA-nın prezidentidir.

KÖÇƏRLİ TOFIQ QASIM OĞLU

1929-cu ildə Gədəbəyin İsalı kəndində doğulmuşdur. Tarixçi-alim. Tarix elmləri doktoru, Azərbaycan EA-sının akademiki. 1950-ci ildə ADU-nun tarix fakültəsini bitirmişdir.

T.Köçərli 1952-57-ci illərdə Ağdam və Gəncədə pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olmuş, 1957-65-ci illərdə Azərbaycan KP MK yanında partiya tarixi institutunda böyük elmi işçi olmuşdur. 1965-72-ci illərdə Bakı Ali partiya məktəbində kafedra müdiri, 1972-91-ci illərdə rektor olmuşdur. 1991-ci ildən T.Köçərli Azərbaycan EA-da elmi işlə məşğul olmuşdur. O, bir sıra elmi işlərin, habelə “Tarixi saxtalaşdıranlar”, “Böyük qəhrmanlıq”, “Azərbaycan xalqlarının həyatında tarixi dönüş” monoqrafiyalarının müəllifidir.

Köçərli Tofiq Qasım oğlu Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

T.Q.Köçərlinin qardaşı 1920-ci ildə doğulmuş Firudin Köçərli filosof-alim fəlsəfə elmləri doktoru, Azərbaycan EA-nın akademikidir.

KOROĞLU XALIQ HÜSEYN OĞLU

1919-cu ildə Cənubi Azəröycaanın Sərab şəhərindən Türkmənistanın Aşqabad şəhərinə gedən yolda doğulmuşdur. Filoloq-alim, ədəbiyyatçı. Filoloji elmlər doktoru, professor. 1946-cı ildə Moskva tibb institutunu bitirmişdir. 1956-cı ildə MDU-nin filologiya fakültəsini bitirmişdir.

1944-48-ci illərdə X.Koroğlu Moskva şərqşünaslıq institutunda, 1948-58-ci illərdə Moskva xarici Ticarət institutunda dərs demişdir. 1958-71-ci illərdə böyük sovet ensklopediyasında xarici şərq ədəbiyyatı şöbəsinin müdiri, 1971-86-cı illərdə SSRİ EA-sının dünya ədəbiyyatı institutunda baş elmi işçi, 1986-cı ildən MDU-nin filologiya fakültəsinin professoru. Mətbuatda 1946-cı ildən çap olunur. 150-dən artıq elmi əsərin müəllifidir. İlk kitabı “Fars-rus, rus fars ümumiqtisadi və xarici ticarət lüğəti” 1957-ci ildə çap olunmuşdur. Orta və ali məktəblər üçün “Uzbeqskaya literatura”, “Turkmenskaya literatura” dərsliklərinin, “Oğuz qəhrəmanlıq eposu”, “Eposun orta Asiya, İran və Azərbaycan xalqları ilə əlaqəsi”, “Müasir fars ədəbiyyatı” monoqrafiyalarının və bir sıra başqa ədəbiyyatşünaslıq əsərlərinin müəllifidir. “Quran” və “İncil” əsasında, altı dindən şamançılıqdan islama qədər bəhs etdiyi “Ruhani mədəniyyət və bədii ədəbiyyat” mühazirələr silsiləsi dinləyicilərdə xüsusi maraq yaratmışdı.

Koroğlu Xaliq Hüseyin oğlu “MDU-nin əməkdar professoru” fəxri adını daşıyırdı. O, beynəlxalq türk akademiyasının üzvü, Əl Buxari adına beynəlxalq mükafatın laureatı idi.

QABİL

(İmamverdiyev Qabil Allahverdi oğlu)

1926-cı ildə Bakıda doğulmuşdur. Şair, əməkdar incəsənət xadimi, Azərbaycanın xalq şairi, 1948-ci ildə Azərbaycan dövlət pedaqoji institutunun dil və ədəbiyyat fakültəsini bitirmişdir. 1954-56-cı illərdə Qorki adına Moskva ədəbiyyat institutunun ali kurslarında təhsil almışdır.

Ali məktəbi bitirdikdən sonra Yardımlıda müəllimlik etmiş, Bakıda radio və qəzetlərdə, jurnallarda ədəbi işçi olmuşdur. 1944-cü ildən çap olunur. "Nəsimi" poemasının Azərbaycan və rus dillərində müəllifidir. Qabil "Mehparə", "Sübh çağrı", "Ömür boyu", "Küləkli havada", "Qoy təbiət danışsın", "Mən hara gedim" kimi onlarla şer və poemaların müəllifidir.

İmamverdiyev Qabil Allahverdi oğlu (Qabil) Azərbaycan Yazıçılar İttifaqı Ağsaqqallar şurasının sədridir. Orden və medallarla təltif olunmuşdur.

QASIMOVA XURAMAN ƏKRƏM QIZI

1951-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Azərbaycanın xalq artisti, Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı, 1975-ci ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını bitirmişdir.

Səhnə fəaliyyətinə X.Qasımova 1976-cı ildən Azərbaycan Opera və Balet teatrının solisti kimi başlamışdır. Onun güclü səsi qısa bir müddətdə tamaşaçıların və teatr ictimaiyyətinin diqqətini cəlb etdi. F.Əmirovun "Sevil"ində Sevil və Dilbər, Ü.Hacıbəyovun "Koroğlu"sunda Nigar, D.Roççinin "Bohema"sında Timi və Muzetta, Ç.Verдинin "Otello" və "Aida"sında Dezdemona və Aida partiyaları yaradıcılığının əsasını təşkil edir. X.Qasımova vokalistlərin bir sıra beynöl-

xalq müsabiqələrinin qalibi, 1981-ci ildə Afinada keçirilən festivalın Qran Pri və Qızıl medalının laureatıdır. Bakı kinostudiyalarında filmə çəkilmişdir.

Xuraman Əkrəm qızı Qasımova dünyanın bir sıra ölkələrinə böyük uğurla konsertlər verir, Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında dərs deyir.

Xuraman Qasımovanın bacısı Fidan Əkrəm qızı Qasımova tanınmış müğənni, (lirik soprano). SSRİ xalq artistidir.

QULİYEV TOFIQ ƏLƏKBƏR OĞLU

1917-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Azərbaycanın xalq artisti. 1934-36-cı illərdə Azərbaycan Dövlət konservatoriyasında oxumuşdur. 1951-54-cü illərdə Moskva konservatoriyasının bəstəkarlıq şöbəsində (V.Qolubevin sinfində) və dirijorluq şöbəsində L.Ginzburq və Qaukun sinfində oxumuş, aspiranturada təhsil almışdır.

1954-58-ci ildə T.Ə.Quliyev Azərbaycan dövlət konservatoriyasında orkestr sinfini və eyni zamanda "Azərbaycanfilm" kinostudiyasında musiqi redaktoru olmuşdur. 1961-64-cü illərdə Azərbaycan Dövlət filormaniyasının direktoru olmuşdur. T.Quliyevin musiqisində Azərbaycan milli musiqisinin xarakterik cəhətləri əks olunmuşdur. O, bir sıra musiqili komediyaların - "Sabahın xeyr Ella", "Aktrisa", "Qızılxataranlar" komediyalarının müəllifidir. T.Quliyev tez-tez əmək, gənclik və məhəbbət mövzularına müraciət etmişdir - "Azərbaycan", "Bahar", "Sevimli", "Qızıl yarpaq" əsərləri böyük müvəffəqiyyət qazanmışdır. O, teatr tamaşalarına, bədii filmlərə musiqi bəstələmiş, bir sıra başqa musiqi əsərləri üzərində işləmişdir.

Quliyev Tofiq Ələkbər oğlu Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmiş, Azərbaycan bəstəkarlar ittifaqının katibi olmuş,

orden və medallarla mükafatlandırılmışdır.

Tofiq Quliyevin oğlu 1941-ci ildə doğulmuş, Eldar Tofiq oğlu Quliyev tanınmış kinorejissor Azərbaycanın xalq artisti, SSRİ Dövlət mükafatı laureatıdır.

QULİYEV VALEH CƏFƏR OĞLU

1943-cü ildə Salyan rayonunun Şorsulu qəsəbəsində doğulmuşdur. Riyaziyyat elmləri doktoru, professor. Beynəlxalq minimal resurslar və Çuvaşiya Mühəndis Texniki akademiya-nın akademiki, SSRİ Nazirlər Sovetinin mükafatı laureatı. 1969-cu ildə ADU-nun mexanika riyaziyyat fakültəsini bitirmiş, MDU-nin aspiranturasında oxumuş, Moskva aviasiya institutunda böyük elmi işçi, bölmə müdiri olmuşdur.

1979-87-ci illərdə Azərbaycan EA-nın ET mexanika və riyaziyyat institutunda xüsusi konstruktör bürosuna rəhbərlik etmişdir. 1987-ci ildə Moskva Dövlət açıq universitetində "Ali riyaziyyat" kafedrasına rəhbərlik etmişdir. 1999-cu ildən o, eyni zamanda Tətbiqi riyaziyyat fakültəsinin dekanıdır. 1974-cü ildə namizədlik, 1980-ci ildə MDU-də doktorluq dissertasiyası müdafiə etmişdir. V.C.Quliyev müasir riyaziyyat elminə böyük töhfələr vermişdir. Laylı kompazisiyalı materialların nəzəriyyəsi dağılma mexanikası, elastiklik və dağılma mexanikası və s. 130-dan artıq çap olunmuş elmi əsərin müəllifidir. Əsərlərinin 12-si SSRİ EA-nın məruzələrində çap olunmuşdur. İki monoqrafiya bir dərslük bir ixtirası var. Redaktəsi ilə 30 metodiki vəsait çap olunmuşdur. Onun rəhbərliyi altında bir sıra namizədlik və doktorluq müdafiə olunmuşdur. Dünyanın bir sıra ölkələrinin ali məktəblərində, elmi tədqiqat mərkəzlərində məruzələrlə çıxış etmişdir. O, Rusiya, ABŞ birləşmiş Avropa və Yaponiyanın birgə əməkdaşlığı proqramı əsasında yerinə yetirilən termoyaderli energetik reaktorlarının mü-

vəqqəti kriteriyalı konstruksiyalı layihələri üzrə elmi tədqiqat və təcrübə konstruktör işlərinin məsul icraçısıdır.

Quliyev Valeh Cəfər oğlu Rusiyanın bir çox Ali Texniki məktəblərinin elmi texniki şuralarının üzvüdür. Orden və medallarla təltif olunmuşdur.

QURBANOV RAFİQ OSMAN OĞLU

1937-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Fəlsəfə, elm və texnika sahəsində alim, fəlsəfə elmləri doktoru professor. Orta və ali təhsilini Bakıda almışdır. 1960-cı ildə ADU-nun fizika fakültəsini bitirmişdir. Şair Osman Sarıvəllinin oğludur.

1960-61-ci illərdə R.Qurbanov Azərbaycan EA-sının kimya institutunda kiçik elmi işçi, 1961-64-cü illərdə SSRİ EA-nın təbiət elmləri şöbəsində fəlsəfə bölməsinin aspirantı olmuşdur. 1964-69-cu illərdə R.Qurbanov Azərbaycan EA-nın fəlsəfə və hüquq institutunda kiçik elmi işçi, 1970-99-cu illərdə SSRİ EA-nın (REA) fəlsəfə institutunda işləmiş, 1972-99-cu illərdə müəllimlik etmişdir. 1994-96-cı illərdə R.O.Qurbanov Türkiyədə olmuş, Bursanın Uludağ universitetində elmin fəlsəfəsi, fəlsəfə tarixi, tarixin fəlsəfəsi, ədəbiyyatın fəlsəfsi, dövlət və cəmiyyət mövzularında mühazirələr oxumuşdur. R.O.Qurbanov 200-dən artıq elmi işin, habelə xarici və daxili mətbuatda yüksək qiymətləndirilmiş "Fizikada fəlsəfi əlaqələr kateqoriyası" monoqrafiyasının müəllifidir.

Qurbanov Rafiq Osman oğlu hərtərəfli inkişaf etmiş, fitri istedadla malik insandır, şer yazır, xarici müəlliflərin əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə edir. Azərbaycanlıların Rusiyada milli-mədəni muxtariyyətinin Federal Şurasının üzvüdür.

R.O.Qurbanovun oğlu 1967-ci ildə doğulmuş Ercan Rafiq oğlu Qurbanov sosiologiya doktoru, Merlin universitetinin professorudur. ABŞ-da yaşayır.

QULAMRZA SƏBRİ TƏBRİZİ

1934-cü ildə Təbrizdə doğulmuşdur. Alim, filologiya elmləri doktoru, professor. Təbriz universitetinin dil və ədəbiyyat fakültəsini bitirmişdir. 1960-cı ildə İngiltərənin Edinburq universitetində magistr dərəcəsinə almışdır.

S.T.Qulamrza 1969-cu ildə Edinburq universitetində doktorluq dissertasiyası müdafiə edərək "Orta Asiya, İran və Azərbaycan xalqlarının ədəbiyyatı" kafedrasında professor olmuşdur. O çoxsaylı elmi publisistik əsərlərin müəllifi, habelə "Vilyam Bleykin dialektik düşüncələri" (Tanınmış ingilis şairi, rəssam, ədəbiyyatçı, filosof) monoqrafiyasının və "İranlı oğlan və kişinin sərgüzəştləri" adlı povestinin müəllifidir. Niyazinin "Leyli və Məcnun", Xaqaninin "Mədəin xərəbələri" əsərlərini ingilis dilinə tərcümə etmişdir.

80-ci illərin sonlarında Qulamrza Səbri Təbrizi Azərbaycan və fars dillərində "Odlar ölkəsi" adlı aylıq qəzet çap etdirir. Mühacir həmyerlilərini Cənubi və Şimali Azərbaycanda baş verən yeniliklərlə tanış edir.

MAHMUDOV ƏDƏM İSMAYIL OĞLU

1934-cü ildə İsmayılı rayonunun Mican kəndində doğulmuşdur. Geoloq-alim, professor, BMT-nin Beynəlxalq İnformasiya Elmləri akademiyasının üzvü, Beynəlxalq Enerji İnformasiya EA-nın üzvü, Azərbaycan Milli Yaradıcılıq Akademiyasının müxbir üzvü və Rusiya Təbiət Elmləri Akademiyasının həqiqi üzvü, akademikdir. Orta təhsilini İsmayılıda almışdır. 1957-ci ildə ADU-nin geoloji-coğrafiya fakültəsini bitirmişdir. 1957-69-cu illərdə qərbi Sibirin, filizli Altayın polimetal yataqlarında, dağlıq Altay vilayətinin Çağan-uzun civə

yataqlarında, Gəncə pedoqoji institutunun kimya kafedrasında işləmişdir. 1965-71-ci illərdə MDU-nun aspirantura və doktoranturasında təhsil almış namizədlik və doktorluq dissertasiyası müdafiə etmişdir. 1971-ci ildən ADU-da işləyir, 1992-ci ildən kristalloqrafiya minerologiya və geologiya kafedrasının müdürüdür. Respublikanın faydalı qazıntı yataqlarında kobolt, nikel, qızıl, gümüş, niobium və başqa qiymətli kristalları aşkar etmişdir. 120-dən artıq elmi əsərin, 7 monoqrafiyanın, "Minerologiya koboltovix rud", "Cənubi Daşkəsən Kobalt filiz yatağının mineralogiyası və əmələgəlmə şəraiti", "Mineralogiyaya giriş", "Geokimyayın əsasları" dərsləri vəsaitini, "Faydalı qazıntı yataqlarının geologiyası" dərsləri, "Qiymətli və yarımqiymətli rəngli daşlar", "Mis və molibden - profir yataqları" monoqrafiyası və bir sıra başqa elmi əsərlərin müəllifidir. Əsərləri rus, ingilis, çin, alman dillərində müxtəlif ölkələrdə çap olunmuşdur.

RSFSR-in bir sıra informasiya institutlarının və ixtisaslaşdırılmış Müdafiə Şuralarının, "Bakı Universitetinin xəbərləri" (təbiət elmləri) redaksiya heyətinin üzvüdür. Orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Ə.M.Mahmudovun böyük qardaşı 1928-ci ildə doğulmuş Rəşid İsmayıl oğlu Mahmudov Azərbaycanın görkəmli jurnalisti 3330 elmi publisistik məqalənin bir sıra kitabların müəllifidir. Uzun müddət "Kommunist" qəzeti, "Kommunist" elmi nəzəri jurnalının redaktoru, Azərbaycan Jurnalistlər İttifaqının sədri, SSRİ Jurnalistlər İttifaqının katibi, Respublika Mətbuat və İnformasiya naziri, başqa partiya və dövlət vəzifələrində çalışmışdır.

1936-cı ildə doğulmuş qardaşı Tofiq İsmayıl oğlu Mahmudov geologiya-minerologiya elmləri doktoru professor, şairdir. Bir sıra elmi və şer kitablarının müəllifidir.

MAQOMAYEV MÜSLÜM MƏHƏMMƏD OĞLU

1942-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Müğənni (bariton) bəstəkar, rəssam. SSRİ xalq artisti, bəstəkar Maqomayev Əbdülmüslüm Məhəmməd oğlunun nəvəsidir. 1963-cü ildən Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının solisti, 1964-65-ci illərdə Milanın "La-Skala" teatrında sənətkarlığını artırmışdır. 1968-ci ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını bitirmişdir.

M.Maqomayev yüksək temperamentli, yumşaq templi, gözəl ahəngli böyük səsə malikdir. Onun ifaçılığı özünün ekspressivliyi və ruh yüksəkliyi ilə fərqlənir. O, Ü.Hacıbəyovun "Koroğlu", M.Maqomayevin "Şah İsmayıl", S.Raxmaninovun "Aleko", Qara Qarayevin və C.Hacıyevin "Vətən" operalarında böyük müvəffəqiyyətlə oxumuşdur. 70-80-ci illərdəki SSRİ-də, həm də başqa ölkələrdə böyük təmtaraqla qarşılanan estrada müğənnisi olmuşdur. Böyük Konsert zallarında və stadionlarda onun konsertinə minlərlə tamaşaçı toplaşır. 1975-ci ildə M.Maqomayev yaratdığı və rəhbərlik etdiyi Azərbaycan dövlət simfonik-estrada orkestri ilə qastrollarda solist kimi çıxış etmişdir. O, dünyanın bir sıra ölkələrində Bolqariya, Almaniya, İran, Kanada, Rusiya, Finlandiya, Fransa, Polşa, Türkiyə və başqa ölkələrdə müvəffəqiyyətlə oxumuşdur. M.Maqomayevin repertuarı "Koroğlu", "Şehirlilə tütək", "Şah İsmayıl", "Yevgeni Onegin", "Fiqaronun toyu", "Riqoletto", "Sevilya bərbəri", "Otello", "Pazaçı" "Faust" operaları, P.İ.Çaykovskinin, S.V.Raxmaninovun romansları, A.Paxmatova, T.Xrennikov, P.Bülbüloğlunun və özünün bəstələdiyi neopolitan mahnıları ilə zəngindir. M.Maqomayevin ifasında Ü.Hacıbəyovun, Nizaminin sözlərinə bəstələdiyi "Sənsiz" və "Sevgili canan" romansları təntənəli səslənir. M.Maqomayev bir sıra mahnı müsabiqələrinin iştirakçısıdır. 1969-cu ildə Polşanın Sopote şəhərində keçirilən Beynəlxalq festivalda birinci

mükafatı almışdı. Festivalın münisflər heyətinin üzvlərindən biri demişdi: Müslümün özünə tay rəqibindən başqa hər şeyi var. Elə o ildə M.Maqomayevi Fransa mexaniki yazı üçün oxuduğu mahnılara görə "Qızıl val." mükafatına layiq görülmüşdü. O, Polşanın Zelene-Qur şəhərində birinci mükafata layiq görülmüş "Mavi əbədlilik" və bir sıra başqa mahnıların müəllifidir. "Nizami" filmində baş rolda çəkilməmiş və haqqında "Oxuyur Müslüm Maqomayev" filmi çəkilməmişdir.

Müslüm Maqomayev Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

MEHDİYEV ARİF ŞƏFAƏT OĞLU

1934-cü ildə anadan olmuşdur. Fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA-nın həqiqi üzvüdür. 146 adda çap olunmuş elmi işin müəllifidir. 85 əsəri xaricdə çap olunmuşdur. 19 Müəlliflik şəhadətnaməsi 11 patenti var. Yerinin kosmosdan tədqiqinin texniki vasitələrinin işlənilməsi üçün hazırlanmasının elmi prinsiplərini müəyyənləşdirmişdir. Yaratdığı avtomatlaşdırılmış yerüstü məlumat ölçü kompleksləri Yerinin peykaltı tədqiqinin elmi-texniki bazasının təminatlığını təşkil edir. Sualtı obyektlərin, boru kəmərlərinin və kommunikasiyaların aşkar edilməsi və vəziyyətinə nəzarət edən avtonom hidroakustik informasiya sisteminin yaradılması və istifadəyə verilməsinə görə 1990-cı ildə Azərbaycan Respublikası Dövlət Mükafatına layiq görülmüşdür.

Uzun illərdir ki, hərbi təyinatlı məlumat ölçü komplekslərinin yaradılması üzrə elmi-tədqiqat və təcrübə-konstruktor işləri görür. AMAKA tərkibində Elmi-Tədqiqat Aerokosmik İnformatika İnstitutu yaratmış və onun ilk direktoru olmuşdur. Rəhbərliyi altında 2 elmlər doktoru 10 elmlər namizədi müdafiə etmişdir.

MƏMMƏDOV ƏLƏKBƏR ƏMİR OĞLU

1930-cu ildə Bakıda doğulmuşdur. Futbolçu, SSRİ-nin əməkdar idman ustası, dördqat SSRİ çempionu. 1952-ci ildə Azərbaycan Bədən Tərbiyəsi İnstitutunu, 1965-ci ildə ADU-nun jurnalistika fakültəsini bitirmişdir.

Ə.Məmmədov 1948-53 və 1960-62-ci illərdə Bakının “Neftçi” komandasında, 1954-59-cu illərdə Moskvanın “Dinamo” komandasında çıxış etmişdir. Dəfələrlə SSRİ yığma komandasının, habelə 1958-ci ildə futbol üzrə Avropa Kubokunu alanda yığma komandanın tərkibində oynamışdır. “Dinamo” və SSRİ yığma komandasının tərkibində Ə.Məmmədov dünyanın 20 ölkəsində çıxış etmişdir. O, dünya miqyaslı futbolçu olmuşdur. Azərbaycan Dövlət Neft və Kimya İnstitutunda idman kafedrasının müdiri və Azərbaycan futbol federasiyasının sədr müavini olmuş, Neftçi komandasının məşqçisi olmuşdur.

Məmmədov Ələkbər Məmməd oğlu “Üç qitədə” kitabının müəllifidir. Orden və medallarla təltif olunmuşdur.

MƏMMƏDOV NİZAMİ MUSTAFA OĞLU

1946-cı ildə Qazaxda doğulmuşdur. Filosof-alim, fəlsəfə elmləri doktoru, Rusiya təbiət elmləri akademiyasının, Rusiya ekologiya akademiyasının, Beynəlxalq ionosfera akademiyasının üzvüdür. 1967-ci ildə Azərbaycan Dövlət Politexnik İnstitutunun avtomexanika və hesablama texnikası fakültəsini bitirmişdir.

N.Məmmədov 1968-72-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Politexnik institutunda elmi işçi olmuş, 1972—75-ci illərdə SSRİ EA-nın fəlsəfə institutunun aspirantı, 1975-86-cı illərdə Azər-

baycan EA-nın fəlsəfə və hüquq institutunda elmi işçi, 1986-95-ci illərdə Moskva Pedaqoji universitetində professor, 1995-ci ildən Rusiya dövlət xidməti akademiyasının professorudur. N.Məmmədov ekoloji təhlilin fəlsəfəsi, sosial-ekologiya elmlərinin metodologiyası sahəsində mütəxəssisdir. O, bir sıra istiqamətlərdə ekologiyanın klassifikasiyalarının müəyyənləşdirilməsi, ekoloji problemlərin sistemli nəzəriyyəsi, qramoekoloji problemlərə istinad və ekoloji inkişafın sosial-iqtisadi şəraitinin hormonizasiyasının müəyyənləşdirilməsi, sahəsində araşdırmalar aparmışdır. Onun tərəfindən əsaslandırılmış ekoloji təhsilin fəlsəfəsi, ekoloji təhsilin məzmununun müəyyənləşdirilməsinə kömək etmiş, Rusiya, İspaniya, Türkiyə, Fransa, Yaponiyada dəstəklənmişdir. N.Məmmədov 300-dən artıq elmi əsərin, monoqrafiyaların, biliklərin sintezi və modullaşdırılması”, texniki elmlər və ekoloji problem”, “Ekologiyanın problemləri”, “Təhsil ekologiya və mədəniyyət”, “Sosial ekologiyaya giriş” “Ekologiya və dayanıqlı inkişaf”, “Ekologiya”, “ümumi ekologiyanın əsasları” dərslik və dərs vəsaitlərinin müəllifidir.

Nizami Mustafa oğlu Məmmədov ekoloji təhsil problemləri üzrə Avropa Şurasının üzvüdür. Orden və medallarla təltif olunmuşdur.

MƏMMƏDOV TOKAY HƏBİB OĞLU

1927-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Əməkdar incəsənət xadimi, Azərbaycanın xalq rəssamı, SSRİ rəssamlıq akademiyasının müxbir üzvü, professor, SSRİ və Azərbaycan Dövlət muqafatları laureatı. 1951-ci ildə Repin adına Leninqrad Boyaqqarlıq, heykəltarışlıq və memarlıq institutunu bitirmişdir.

T.Məmmədovun yaradıcılığı üçün həyat həqiqətləri ilə seçilən emosionallıq, mürəkkəb psixoloji hallar əsl milli əla-

mətlərin ehtivası xarakterikdir. Özlərinin yaradıcılıq dəsti xətti, və yaradıcılıq dünyası müxtəlif olan şairlər Nizami, Səbir, Səməd Vurğun, bəstəkar Üzeyir Hacıbəyov, dirijor Niyazi kimi Azərbaycan ədəbiyyatı və incəsənət xadimlərinin portretlərini yaratmaq, ona müyəssər olmuşdur. Leninqrada institutunda eyni kursda oxuduğu Ömər Eldarovla və memar H.Muxtarovla birgə yaratdıqları Azərbaycanın XVI əsr dahi şairi Füzulinin monumenti xüsusilə nəzərə çarpandır. Abidənin yaradıcıları şairin yaşadığı dövrü, şəxsi həyatının və mənəvi ruhi dünyasının ayrı-ayrı cizgilərini əks etdirən birləşmiş məcmu-sunu ümumi vəhdət şəklində çox ustalıqla əks etdirə bilmişlər. Bu elə bir dərin xəlqi və milli özünəməxsus abidədir ki, burada obrazların tipik xarakterləri ictimai ideal səviyyəsinə qaldırılmışdır.

Məmmədov Tokay Həbib oğlu Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1970-72-ci illərdə Azərbaycan rəssamlar ittifaqına rəhbərlik etmişdir.

MƏLİKOV ARİF CAHANGİR OĞLU

1933-cü ildə Bakıda doğulmuşdur. Bəstəkar, SSRİ və Azərbaycan xalq artisti, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı, professor, 1958-ci ildə Azərbaycan Dövlət konservatoriyasında Q.Qarayevin sinfini bitirmişdir.

A.Məlikov müxtəlif janrlarda yazılmış musiqi əsərlərinin - "Məhəbbət əfsanəsi", "İki qəlb poeziyası", "Bu yerdə iki nəfər" baletlərinin, "Dalğalar" operettasının, vokal simfonik əsərlərin, simfoniya mütəllifi olmaqla, kinofilmlərə və teatr səhnə əsərlərinə musiqi bəstələmiş və bir sıra başqa musiqi əsərləri yazmışdır. "Məhəbbət əfsanəsi" baleti A.Məlikova dünya şöhrəti gətirmişdir. Bu əsər dünyanın bir sıra ölkələri-

nin teatr səhnələrində habelə Moskvanın Böyük Teatrında dəfələrlə oynanılmışdır. A.Məlikov 1958-ci ildən Azərbaycan dövlət konservatoriyasında dərs deyir.

Arif Cahangir oğlu Məlikov dəfələrlə SSRİ Ali sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

MELİKOFF İREN XANIM

1917-ci ildə Peterburqda doğulmuşdur. Ailəsilə birlikdə Fransaya köçmüşdür. Atası azərbaycanlı, anası rusdur. Filologiya elmləri doktoru, professor. Parisdə ingilis dilində litsey bitirmişdir. Sarbonna universitetində təhsil almaqla eyni zamanda, şərq dilləri institutunda oxumuş, ərəb, fars və türk dillərini öyrənmişdir.

1940-cı ildə universiteti bitirdikdən sonra İ.Melikoff yeddi il Türkiyədə ərinin vətəninə yaşamış qızlarını böyütmüşdür. 1947-ci ildə Fransaya qayıdaraq "Orta əsrlər Türkiyə eposları" mövzusunda doktorluq dissertasiyası müdafiə etmiş və Strasburq universitetində professor yeri almışdır. Onun elmi maraq dairəsi çox əhatəlidir. O, 400-ə qədər elmi işin müəllifidir. "Koroğlu", "Umur paşa", "Məlik Danişmənd", "Seyid Batddal", Babək hərəkatı, Qızılbaşlar tarixi, Əbu Hüseyn Xorasaninin yaradıcılığı, Xətai, M.F.Axundov və bir sıra başqa monoqrafiyaların və ədəbiyyatşünaslıq tədqiqatlarının müəllifidir. İ.Melikoffun söyi nəticəsində Strasburq universitetində türk şöbəsi yaradılmış, tezliklə İren xanımın direktor olduğu elmi-tədqiqat institutuna çevrilmişdir. Bu institutda Azərbaycan mədəniyyətini öyrənən mərkəz yaradılmışdır. 1966-cı ildə İ.Melikoff "Türkiyə" adlı jurnal nəşr edərək burada fransız oxucularını türk xalqlarının tarixi, ədəbiyyatı və mədəniyyəti ilə tanış edir. Bu jurnalda Anarın, Çingiz Hüseynovun, Sara

Aşurbəylinin, Tofiq Məlikovun və bir sıra başqa azərbaycanlı müəlliflərin əsərləri çap olunmuşdur.

Melikoff İren xanım Fransa və Azərbaycan mədəniyyət əlaqələri mərkəzinin sədridir. İren xanımın üç qızından biri Şirin bu cəmiyyətin katibidir. Böyük qızı Bilqeyis filoloji elmlər doktoru, Strasburq universitetinin professorudur, burada rus dilindən mühazirələr oxuyur.

MƏLİKOV TOFIQ DAVUD OĞLU

1942-ci ildə Şəmkirdə doğulmuşdur. Filologiya elmləri doktoru, professor. 1965-ci ildə ADU-nun şərqşünaslıq fakültəsini bitirmişdir.

T.Məlikov 1966-91-ci illərdə SSRİ EA-nın şərqşünaslıq institutunda elmi işçi, 1992-94-cü illərdə İstanbul universitetinin rus dili və ədəbiyyatı kafedrasına rəhbərlik etmiş. Eyni zamanda "Boğaziçi" universitetində azərbaycan dili və ədəbiyyatından dərs demişdir. 1995-ci ildən T.Məlikov Moskva Dövlət Dilçilik institutunda şərq dilləri kafedrasının müdürüdür. O, eyni zamanda REA-nın dünya ədəbiyyatı institutunda elmi işçi işləmişdir. T.Məlikovun elmi maraq dairəsi – Türk xalqlarının dili, ədəbiyyatı və mədəniyyəti təşkil edir. O yüzdən artıq nəşr olunmuş elmi işin habelə dörd monoqrafiyanın müəllifidir. T.Məlikov 1988-ci ildə Moskvada azərbaycanlıları birləşdirmək, onlara və doğma xalqına kömək etmək məqsəilə "Ocaq" cəmiyyəti yaradaraq onun sədri olmuşdur. 90-cı illərdə rus qoşunları Bakının dinc əhalisini qanına qoltan edəndə, "Ocaq"ın üzvlərini bir yerə toplamış birlikdə Moskvada yaşayan azərbaycanlıları və Azərbaycanın dostlarını öz xalqının müdafiəsinə qaldırmışdı.

Tofiq Davud oğlu Məlikov Rusiya türkoloqları komitəsi sədrinin müavini, Türkologiya Jurnalının redaksiya şurasının

üzvü, Ümumrusiya Azərbaycanlıları Konqresinin vitse prezidentidir.

MİRZƏCANZADƏ AZAD XƏLİL OĞLU

1928-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Neftçi alim, texnika elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA-nın akademiki, əməkdar elm xadimi Azərbaycan dövlət mükafatı laureatı. 1949-cu ildə Azərbaycan Sənaye institunun neft sənayesi fakültəsini bitirmişdir.

1948-ci ildə əmək fəaliyyətinə baş laborant kimi başlayan A.Mirzəcanzadə müasir dövrün ən görkəmli neft-alimi, Azərbaycan EA-nın akademiki, Nazirlər kabineti nəzdində elm və texnika komitəsinin sədri vəzifəsinə qədər yüksəlmişdir. A.Mirzəcanzadənin elmi fəaliyyəti neft sahəsində olan bütün elmləri əhatə edir, onun elmi tədqiqatlarının xarakterik cəhətlərindən biri, neft sənayesinin əməli tələblərilə sıx əlaqədə olub, sahənin perspektiv və aktual problemlərinin fanatikcəsinə həllidir. A.Mirzəcanzadənin rəhbərliyi altında, neft və qazın istehsalında qeyri bərabər proseslərdə, fiziki sahələrin qəterogen sistemlərin hidravlik xüsusiyyətlərinə təsiri öyrənilir. Onun təşəbbüsü ilə neft və qaz sənayesinin kəşfiyyatdan qazın nəqlinədək olan bütün sahələrdə riyazi eksperiment nəzəriyyəsi geniş tətbiq olunmağa başlamışdır. A.Mirzəcanzadə neftçixarma sahəsində yeni istiqamətin, radiotexnologiyanın yaradıcısı və inkişaf etdirilməsinin təşəbbüsçüsüdür. Onun məktəbində ilk dəfə olaraq nenyuton neft yataqlarının işlənməsi nəzəriyyəsi hazırlanmışdır. A.Mirzəcanzadə 400-dən artıq nəşr olunmuş elmi işin, 60-dan artıq monoqrafiyanın müəllifidir. O, Əlcəzairdə, Bolqariyada, Vyetnamda, Almaniyada, Kanadada, Yaponiyada və bir sıra başqa ölkələrdə mühazirələr oxumuşdur. Onun əsərləri bir sıra xarici dillərə tərcümə

olunmuşdur. “Fiziki proseslərin mexanikası”, “Qərbi Sibir neft yataqlarının işlənməsi və istismarı” (başqa müəlliflərlə birgə) “Neft fizikasının paradoksları” və bir sıra başqa işlər Mirzəcanzadənin ən dəyərli işləridir.

Azad Xəlil oğlu Mirzəcanzadə dünyanın bir sıra akademi-yalarının fəxri akademiki, Azərbaycan Prezidenti yanında Ali Atestasiya komissiyasının sədri, Beynəlxalq Şərq neft akade-miyasının prezidentidir, bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur.

MÜTƏLLİBOV AYAZ NİYAZİ OĞLU

1938-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Siyasi və dövlət xadimi. 1962-ci ildə Azərbaycan neft-kimya institutunun neft maşınları mühəndis mexaniki ixtisası üzrə bitirdikdən sonra xalq təsərrüfatında və partiya işində müxtəlif rəhbər vəzifələrdə çalışmışdır. 1991-92-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının ilk prezidenti olmuşdur.

1992-ci ildən mühacirətdədir.

NAMAZOVA ƏDİLƏ ƏVƏZ QIZI

1926-cı ildə Ağdamın Seyidli kəndində doğulmuşdur. Pe-diator-kardioloq həkim, tibb elmləri doktoru, professor, əmək-dar elm xadimi, Azərbaycan EA-nın və Rusiya tibb elmləri akademiyasının akademiki, 1949-cu ildə Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunu bitirmişdir.

1965-ci ildən Ə.Namazova Azərbaycan Dövlət Tibb insti-tutunun klinik pediatriya kafedrasının müdürüdür. Ürək çəpəri-nin anadangəlmə qüsurlarının klinik xüsusiyyətlərini öyrən-miş, süni qan dövrəni şəraitində cərrahi müalicəyə göstəriş və

əks göstəriş kriteriyasını müəyyənləşdirmiş, həmin qüsurların təsnifatını təklif etmişdir. Ə.Namazova ürək damar və endok-rin sistemi, qaraciyər və öd yollarına həsr olunmuş 150-dən artıq çap olunmuş elmi əsərin müəllifidir. Habelə, ürək çəpə-rinin cərrahiyyəsi, “Uşaqlarda qara ciyər və öd yolları xəstə-liklərinin müalicə üsulları” (digərlərlə birlikdə) “Azərbay-canda uşaqlarda endokrin xəstəliklər” “ Uşaq və gənclərdə il-kin arterial hipotoniya” və “Uşaq xəstəlikləri” (dərslük) xarici dillərə tərcümə olunmuşdur.

Namazova Ədilə Əvəz qızı - Azərbaycan Səhiyyə Nazirli-yinin elmi şurasının və respublika uşaq xəstəlikləri cəmiyyə-tinin sədridir. Yaponiyada, Avstriyada, Hindistanda və başqa ölkələrdə pediatr və kardioloqların beynəlxalq konqreslərin-də elmi mərkəzlərlə çıxış etmişdir.

NƏRİMANBƏYOV TOĞRUL FƏRMAN OĞLU

1930-cu ildə Bakıda doğulmuşdur. Boyaqqar, monumen-talçı və teatr rəssamı SSRİ və Azərbaycan xalq rəssamı, SSRİ və Azərbaycan Dövlət Mükafatları laureatı. 1950-ci ildə Bakı rəssamlıq məktəbini, 1955-ci ildə Litva dövlət incəsənət insti-tutunu bitirmişdir.

T.Nərimanbəyovun romantik aspektdə işlənmiş tabloları gərgin ritm və ekspressiv əlvanlığı ilə zəngindir. Çılgın ehti-ras qaynarlıq, güclü karakter, emosional yüksəliş əhatəlilik ya-radıcılığına xasdır. T.Nərimanbəyovun “Xəzər üzərində şə-fəq”, “Baltika balıqçıları” tablolarında gənc entuziastların ro-mantik obrazları əks olunmuşdur. “Emalatxanada” “S.Bəhlul-zadə”, “Mahni”, “Məhsuldarlıq”, “Polyaçka”, “Sevinc” kimi li-rik lövhələrində işıqlı həyatı anlar əks olunmuşdur. T.Nəri-manbəyov əlvan və parlaq boyalardan istifadə edərək çılğın

dinamik müasir qəhrəmanlığı canlandırmağa səy edir. Rəssamın ürək dolusu axtarış formaları və ekspressiyaları Azərbaycan və dünya incəsənətinin ən yaxşı ənənələrinə əsaslanmışdır. T.Nərimanbəyovun “Göyçay bağlarında”, “Bahar yarmarkası”, “Narlar və armudlar”, “Çiçəklər”, “Köhnə çinar”, “Qız qalası” kimi heyranedicilik naturmort və peyzajlardan təbii dekorativlik duyumlarıyla təbiət ətri duyulur. Onlara sanki torpağın canlı şirəsi, Abşeronun yandırıcı günəşi, Göyçayın, Zaqatalanın, Lənkəranın, təbiətinin çılğın sonsuzluğunun əlvan rəngləri hopmuşdur. T.Nərimanbəyov bir çox teatr səhnələrinin və bayram təntənələrinin dekorativ səhnə əsərlərinin müəllifidir.

Nərimanbəyov Toğrul Fərman oğlu 1952-ci ildən bədii sənətin işirəkçisidir. Kubada, Hindistanda, Polşada, Çexiyada, Slovakiyada, Almaniyada, Fransada, İtaliyada və Moskvada, ABŞ-da dəfələrlə fərdi sərgiləri keçirilmişdir. Bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur.

NƏBİYEV BƏKİR ƏHMƏD OĞLU

1930-cu ildə Ağdaşın Üçqovaq kəndində doğulmuşdur. Tənqidçi ədəbiyyatşünas, filologiya elmləri doktoru professor, Respublika dövlət mükafatı laureatı Z.A.Tağıyev adına, “Dədə Qorqud” və “Məmməd Araz” mükafatlarının laureatıdır. Əməkdar elm xadimi Azərbaycan EA-nın akademikidir. 1954-cü ildə ADU-nun filologiya fakültəsini bitirmişdir.

B.Nəbiyev 1951-ci ildə ədəbi-yaradıcılıq fəaliyyətinə başlamışdır. 500-dən artıq ədəbi-tənqidi məqalə və resenziyaların, 30 monoqrafiya və dərslinin müəllifidir. “Firudin bəy Köçərli”, “Əhməd Cavad” “Almas İldırım”, “Ölməzliyin sirri”, “Roman və müasir qəhrəman”, “Ədəbiyyat” (5-ci sinif dərsləri) daha çox tanınmışlar.

Nəbiyev Bəkir Əhməd oğlu Azərbaycan EA-nın “Xəbər-

lər” jurnalının baş redaktorudur. (dil, ədəbiyyat və incəsənət seriyası).

NƏBİ XƏZRİ

(Babayev Nəbi Ələkbər oğlu)

1924-cü ildə Bakının Xırdalan kəndində doğulmuşdur. Şair, ictimai xadim, əməkdar incəsənət xadimi, Azərbaycanın xalq şairi, SSRİ və Azərbaycan Dövlət mükafatları laureatı, 1952-ci ildə Moskva Ədəbiyyat institutunu bitirmişdir.

1944-cü ildən çap olunur, 1950-ci ildə “Çiçəklənən arzular” adlı ilk şeirlər kitabı çap olunmuşdur. Onun onlarla lirik melodik şeirlərinə mahnılar bəstələnmişdir. “Günəşin bacısı” poeması kənd əməkçilərinə “İki Xəzər” poeması isə dəniz neftçilərinə həsr olunmuşdur. “Bakının səhəri”, “Dəniz səma və məhəbbət”, “Dərələr”, “Ulduzlar karvanı” və başqa əsərləri dərin həyatı motivlərlə zəngindir. Nəbi Xəzri “Ana”, “Bacı”, “İnam”, “Əfsanələrin oğulları” və başqa poemaların müəllifidir. O, dramaturq kimi də tanınmışdır. “Əgər sən yanmasan”, “Mirzə Şəfi Vazeh”, “Əks-səda”, “Burla Xatun” və başqa əsərləri tamaşaçıların rəğbətini qazanmışdır. Poemalarının süjet xətti və səhnə qəhrəmanlarına çevrilmiş təbiət qüvvələri, yüksək romantik stil, əhvali ruhiyyəsinin uca mürşidə tonu, şairin duyğularını əks etdirərək qalibləri vəsf şəhidləri isə ağılayır. Buna baxmayaraq Nəbi Xəzrinin şeirləri heç vaxt pessimistik tonları əks etdirməmişdir. Onun şeirlərindən birindən parça vermək yerinə düşər:

Sakitliyin öz dili var.

Hər sınaq budağın öz harayı

Hər payız yarpağının

Öz məhəbbət duğusu və dərdi

*Dinlə axan suyu
Nəzər sal ulduzun işartısına
Yox, su elə belə pıçıldamır
Yox, elə belə işıldamır ulduz!*

NƏSİBOV ƏLİ HƏSƏN OĞLU

1942-ci ildə Gürcüstanın Borçalı mahalının yuxarı Bəzəkli kəndində doğulmuşdur. Metallurq alim, texnika elmləri doktoru, professor, Rusiya Təbiət elmləri akademiyasının akademiki. 1965-ci ildə Azərbaycan Dövlət Politexnik institutunda mexanika fakültəsini bitirmişdir.

1965-68-ci illərdə Ə.Nəsibov Elmi Tədqiqat Neft Maşınqayırma institutunda mühəndis, 1968-ci ildə Azərbaycan dövlət politexnik institutunda asistent, 1970-89-cu illərdə SSRİ Metallurgiya Nazirliyinin İ.Bardin adına Qara Metallurgiya Baş elmi Tədqiqat İnstitutunda elmi işçi olmuşdur. 1989-cu ildən Rusiya federasiyası elm və texnologiya nazirliyinin, Dövlət elm və texnika komitəsinin baş mütəxəssisidir. Ə.Nəsibov 200-dən artıq elmi işin, habelə 60 patent və müəlliflik şəhadətnaməsi və ixtiranın müəllifidir. Vanadium və neobiumun karbonitrit fazalarının temperatur fasiləsində intensiv oxımının ausgenit dənələrinin karbonit əmələ gətirən mikroəlavə elementlərdən asılılığını elmi şəkildə əsaslandırılmış və təcrübədə isbat etmişdir. Soyuma vaxtının azalması və ona təsirin nəzəri prinsipləri ilə bağlı tədqiqatları xüsusilə əhəmiyyətlidir.

Nəsibov Əli Həsən oğlu ümumittifaq ixtiralar və səmərələşdiricilər cəmiyyətinin və Rusiya Federasiyasının dövlət mükafatları laureatıdır (1998).

NƏSİBOV ƏDALƏT MƏHƏMMƏDƏLİ OĞLU

Qazaxda anadan olmuşdur. Aşıq, sazəndə. Saz çalmağı atası Məhəmməddən öyrənmiş, ustadı atası olmuşdur. Gənc yaşlarından fitri istedadı üzə çıxmış məclislərə dəvət almışdır. Xalq şairi Səməd Vurğun onun çalğısının vurğunu olmuş, Ədalət Ruhani çalanda qol götürüb oynayarmış. O Qaytarma, Baş Sarıtel, Ruhani, Yanıq kərəm və başqa saz havalarının bənzərsiz ifaçısıdır. Ədalət sazı sinəsinə sıxıb çalanda əsən küləyə, çağlayan bulağa, şahə qalxıb kükrəyən dalğalara, dağ şlaləsinə çevrilir. Məcnun kimi dəlicəsinə, Kərəm kimi yana-yana çalır, alışıb yanmaq, od olub yandırmaq istəyir, özünü unudur, sazın sehrinə dalaraq nəğməyə çevrilir. Qeyri-adi ecazkar çalğı qabiliyyətinə malik sazəndədir. O tütüsü olmayan oddur, alovdur. XX əsrin möcüzəsidir.

OCAQOV RASİM MİRQASIM OĞLU

1933-cü ildə Şəkida doğulmuşdur. Rejissor kinooperator, Azərbaycanın xalq artisti, SSRİ və Azərbaycan Dövlət mükafatları laureatı. 1955-ci ildə ÜİKİ-nin operatorluq kursunu 1966-cı ildə Azərbaycan dövlət incəsənət institutunu bitirmişdir.

İlk operator işi "Onun böyük ürəyi" filmi olmuşdur (1959). O, operator kimi "Əsil dost", Bizim küçə", "Əsas müsahibə" və başqa filmləri çəkmişdir. R.M.Ocaqovun operator ustalığı digər azərbaycan operatorlarından fərqi kamerasının daim kadraxili hərəkəti ilə, geniş planda kadra alma və ekspresiyalardır. R.Ocaqov "Qisasçı", "Tütək səsi", "Ad günü", "İstintaq", "Bağlı qapı arxasında", "Park" ("Lenfilm" kinostudiyası ilə birgə) "Başqa həyat", "Qətdən yeddi gün sonra" və

başqa filmləri çəkmişdir. R.M.Ocaqov sosial gərginliklərlə zəngin olan filmləri yaradıcısı və mürəkkəb kolliziyaların tədqiqatçısı kimi özünü tanıtmışdır. Öz əsərlərində o insanların talelərini açaraq fərdiliklərini və əksliklərini göstərmişdir.

Rasim Mirqasım oğlu Ocaqovun filmləri müxtəlif kinofestivallarda mükafatlara layiq görülmüşdür. "Tütək səsi" dünyanın bir sıra ekranlarında göstərilmişdir. "İstintaq" filmi uzun müddət qadağa altında olmuşdur. Bahəna sadə olmuşdu, film hüquq-mühafizə orqanlarındakı rüşvətxorluq və mənəvi natəmizliyi tənqid edirdi.

PAŞAZADƏ ALLAŞÜKÜR HÜMMƏT OĞLU

1949-cu ildə Lənkəranın Cil kəndində doğulmuşdur. Ali-Ruhani-Bütün Qafqazın şeyxi, Şeyxülislamı, şeyx həzrətləri, tarix elmləri doktoru, Azərbaycan Milli yaradıcılıq akademiyasının akademiki, İordaniya İslam Mədəniyyəti Kral akademiyasının müxbir üzvü. 1971-ci ildə Buxarada Mir Ərəb Mədrəsəsini, 1975-ci ildə Daşkənd Ali Ruhani akademiyasını bitirmişdir.

A.H.Paşazadə əmək fəaliyyətinə 1966-cı ildə Cil kəndində fəhlə kimi başlamışdır. İslam akademiyasını bitirdikdən sonra 1975-78-ci illərdə Qafqaz Müsəlmanları Ali Ruhani İdarəsi sədrinin katibi sonra müavini olmuşdur. 1978-80-cı illərdə Təzə-Pir Məscidinin axundu olmuşdur. 1980-cı ildən Qafqaz müsəlmanları idarəsi Ali ruhani idarəsinin sədri (Şeyxül İslam), 1986-cı ildən Qafqaz xalqlarının Ali dini İdarəsinin sədridir. A.H.Paşazadə islam tarixinə və "Quran"ın təfsirinə dair bir sıra əsərlərin müəllifidir. O, müsəlmanların birləşməsində, Azərbaycan dövlətçiliyinin müdafiə olunmasında, Qafqazda və bütün dünyada sülhün qorunmasında, terrorizmlə mübarizədə fəal iştirak edir. Müsəlmanların bir sıra beynəlxalq simpozi-

umlarının, konqreslərinin, forumlarının və qurultaylarının iştirakçısıdır. 1990-cı ildə Rus tankları günahsız, silahsız azərbaycan vətəndaşlarını öz turtilları altında əzəndə A.Paşazadə M.Qorbaçova ittihadmedici bir teleqram göndərmiş onu cinayətkar adlandırmış və öz xalqına qarşı silah qaldıran dövlətin Ali Məclisinin üzvü olmaqdan imtina etmişdi. Çeçen xalqının terrorizm və vahabizmə qarşı mübarizə adı altında fiziki məhvəyə qarşı səsini qaldıran ilk müsəlman ruhani rəhbərlərindən biridir. Yeri gəlmişkən A.H.Paşazadənin bu məktubunu Rusiyanın demokratik, mətbuat və informasiya vasitələri nəşr etmişdilər.

Məhz A.Paşazadənin böyük söyi nəticəsində Qafqazda ilk dini mədrəsə, ilk Ali Ruhani Məktəb açılmışdır. İndi Azərbaycanda və Qafqazda bir neçə Ali Ruhani Məktəbi fəaliyyət göstərir. "Quran"ın Azərbaycan və Rus dillərində respublikamızda ilk nəşri və sonrakı nəşrləri onun adı ilə bağlıdır. İndi Qafqazın bir sıra məscidlərində müxtəlif məzhəblərdən olan müsəlmanlar bir yerdə namaz qılırlar. O, bütün Qafqaz müsəlmanları idarəsinin nəzdində elmi-dini şura yaradaraq elmin müxtəlif sahələrindən olan alimləri bura cəlb etmişdir.

Paşazadə Allahşükür Hümmət oğlu SSRİ və Azərbaycan Ali Soveti 1992-ci ildə Milli Məclisə deputat seçilmiş, Respublikanın və bir sıra müsəlman dövlətlərinin Ali ordenləri ilə təltif olunmuşdur.

RƏHMANZADƏ ƏHƏD ƏLİƏHMƏDDİN OĞLU

1939-cu ildə Tehrandə doğulmuşdur. Görkəmli alman alimi iqtisadçısıdır. İqtisad elmlər doktoru, professor, Bonn Universitetinin iqtisadiyyat fakültəsini bitirmişdir. Rəhmanzadənin ailəsi 30-cu illərdə sovet vətəndaşlığı olmadıqlarına görə Bakıdan İrana deportasiya olunmuşdur. Əhəd burada doğulub təh-

sil almışdır. 1959-cu ildə Gölünə gələrək bir il hazırlıq kursunda oxuduqdan sonra ali məktəbə qəbul olunmuşdur.

Universiteti fərqlənmə ilə bitirdikdən sonra ona Bonn və Kassel universitetlərinin iqtisad fakültələrində dərslər demək təklif olunmuşdur. 1974-79-cu illərdə Ə.Rəhmanzadə eyni zamanda Almaniya federativ respublikasının iqtisadi inkişaf nazirliyində baş ekspert olur. O, çoxsaylı elmi əsərlərin, habelə “İnkişaf edən ölkələrin iqtisadiyyatı”, “Dünya ərzaq balansı”, “Üçüncü dünya ölkələri iqtisadi razılaşma axtarışları”, “Üçüncü dünya ölkələrinin sosial-iqtisadi inteqrasiyası”, “Üçüncü dünya ölkələrinin siyasi razılaşma axtarışları” kimi ondan artıq monoqrafiyanın müəllifidir.

Əhəd Əliəhməddin oğlu Rəhmanzadənin qardaşlarından biri, Rəhim Əliəhməddin oğlu görkəmli alman alimi həkim cərrah, tibb elmləri doktoru, professor, Ümumalman Cərrahlar Cəmiyyətinin prezidenti olmaqla, Berlində yaşayır. İkinci qardaşı Səməd Londonda jurnalistdir. Bi-bi-si direktorlar şurasının üzvüdür, üçüncü qardaşı Cümşüd Dallasda yaşayır, mühəndisdir, böyük sənaye korporasiyasının rəhbəridir.

RƏHMANZADƏ MARAL YUSİF QIZI

1916-cı ildə Bakıda doğulmuşdur. Azərbaycanın xalq rəssamı, respublika dövlət mükafatı laureatı. 1940-cı ildə Moskva incəsənət institutunu bitirmişdir.

İstedadlı fırça ustası T.Rəhmanzadə plakatlar yaradır, klassiklərin, və müasir yazıçıların əsərlərinə çəkdiyi illüstrasiyalarda müasir epoxa, zamanın rəngləri, ədəbi əsərin fərdiliyi nəzərə alınmaqla, münia-tür elementləri tətbiq edib, qrafik obrazların realist təcəssümünə nail olur. Xətainin “Dəhnamasınə”, Heyran xanımın lirik qəzəllərinə, “Azərbaycan nağılları”na çəkdiyi illüstrasiyalar xüsusilə dolğun, incə və lakonik-

dir. T.Rəhmanzadə dəzgah qrafikasının inkişafına böyük töhfələr vermişdir. “Bakı”, “Neft”, “Bizim Xəzərdə”, “Dağ kəndinin anaları”, “Araz”, “Mənim vətənim”, “Azərbaycan, “Naxçıvan gözəli” linoqrafiyalarında tarixi keçmişimiz və bu günümüz əks olunmaqla, əmək adamlarının obrazları, elmi və lirik peyzajlar, hardasa kənd və şəhər adamlarının məişətinin özünəməxsus fərdiliyi öz əksini tapır. Rəssamın milli ənənələrə sədaqəti onun müasir dünyagörüşü ilə üzvi vəhdət təşkil edir. Seriyalar özünün qrafik məharətli texniki icrası ilə fərqlənir.

Rəhmanzadə Maral Yusif qızı 1940-cı ildən sərgilərin iştirakçısıdır. 1966-67-ci illərdə Bakıda fərdi sərgisi açılmışdır.

RİZAYEV RAMİZ HƏSƏNQULU OĞLU

1939-cu ildə Naxçıvanda doğulmuşdur. Kimyaçı-alim, diplomat, kimya elmləri doktoru, professor. Azərbaycan MEA-nın və Beynəlxalq mühəndislər akademiyalarının akademiki. 1962-ci ildə ADU-nun kimya fakültəsini bitirmişdir.

R.Rizayevin elmi tədqiqat sahəsi aromatik nitrillərdir. Onun elmi araşdırmaları böyük nəzəri və pratiki əhəmiyyət daşıdığına görə xalq təsərrüfatında tətbiq olunmuşdur. 250-dən artıq elmi işin müəllifidir. 36 patenti, sənayesi inkişaf etmiş bir sıra ölkələrdə qeydə alınmışdır. Rəhbərliyi altında 30 elmlər namizədi, 7 elmlər doktoru yetişmişdir. R.Rizayev bir neçə il Azərbaycan EA-nın qeyri-üzvi fiziki kimya institutuna rəhbərlik etmişdir.

XX əsrin 80-ci illərinin ortalarında Azərbaycan cəmiyyətinin demokratikləşməyə doğru inkişafı R.Rizayevin qarşısında yeni vəzifələr qoydu. O, 1987-93-cü illərdə Frankfurt-Maynda yerləşən insan hüquqları mərkəzində Azərbaycan bölməsinə rəhbərlik etmişdir, 1992-ci ildə R.Rizayev bu mərkəzin yubi-

ley konqresində erməni şovinst millətçilərin Xocalıda etdikləri vəhşilikləri ifşa edən parlaq məruzə etmişdi. Azərbaycanın tarixinin çətin bir dövründə, azərbaycanlıların Ermənistandan deportasiya olunması Dağlıq Qarabağın erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğalı və bir milyon azərbaycanlının məcburi qaçqına çevrildiyi vaxtda R.H.Rizayev özünü darda qalanların qızğın müdafiəçisi kimi göstərdi.

1993-cü ildə R.H.Rizayev Azərbaycan Respublikasının Rusiyada səlahiyyətli nümayəndəsi təyin olunur. Bir il sonra isə Azərbaycan respublikasının Rusiya federasiyasında fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri olur. O, bu vəzifədə iki dövlət arasında münasibətlərin hərtərəfli inkişafı üçün var qüvvəsini sərf edir.

Rizayev Ramiz Həsənzadə oğlu REA-nın katalizm üzrə elmi şurasının və "NefTeximiya" jurnalının redkollegiyasının üzvüdür. Fəvqəladə və səlahiyyətli səfir dərəcəsi var, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

RZAYEV ANAR RƏSUL OĞLU

1938-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Yazıçı, dramaturq, ssenarist və kinorejissor. Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi, xalq yazıçısı, respublika Dövlət mükafatı laureatı. 1960-cı ildə ADU-nin filologiya fakültəsini bitirmişdir. 1964-cü ildə Ali ssenaristlər kursunu, 1974-cü ildə Ali rejissorluq ustalıq kursunu bitirmişdir. Xalq şairləri Rəsul Rzanın və Nigar Rəfibəylinin oğludur.

Anar 1960-cı ildən çap olunur. 50-dən artıq kitabın müəllifidir. Onun "Ağ liman", "Dantenin yubileyi", "Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi" povestləri, "İlin sonuncu gecəsi", "Şəhərdə yay" pyesləri sevinclə, kədərlə, qayğılarla yaşayan böyük şəhərin sakinlərinə həsr olunmuşdur. "Əlaqə" adlı elmi

fantastik əsəri Azərbaycan ədəbiyyatında bu janrdə yazılmış ən yaxşı əsərlərdən biridir. Anar bir sıra bədii əsərlərin müəllifidir. O, "Yer-su, od-hava", "Gün keçdi", "Sönmüş ocaqların işıqları" və s. rejissor kimi Y.Əzimzadə ilə birlikdə özünün "Dantenin yubileyi", "Üzeyir Hacıbəyov. Uzun ömrün akkordları", "Qəm pəncərəsi" əsərlərini lentə almışdır. Anarın ssenarilərində müasir tematika üstünlük təşkil etməklə, kəskin mənəvi problemlər tədqiq olunur. O, dəfələrlə tarixi keçmişə müraciət etmişdir. Anar habelə ədəbiyyatşünaslıq, incəsənət və bir sıra başqa sahədə oçerklərin, məqalələrin müəllifidir. Əsərləri bir sıra xarici dillərə tərcümə olunmuşdur.

Anar Rəsul oğlu Rzayev (Anar) 1987-ci ildə Azərbaycan yazıçılar ittifaqının birinci katibi seçilmiş, 1991-ci ildən Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədridir. Dəfələrlə SSRİ və Azərbaycan SSR Ali sovetlərinə və Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə deputat seçilmişdir. Elm və Mədəniyyət Komissiyasının sədridir. Orden və medallarla təltif olunmuşdur.

SALAHOV TAHİR TEYMUR OĞLU

1928-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Boyaqqar, qrafik, teatr rəssamı. SSRİ xalq rəssamı, professor. Rusiya Rəssamlıq Akademiyasının akademiki, SSRİ və Azərbaycan dövlət Mükafatları Laureatı, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı. 1950-ci ildə Bakı Rəssamlıq Məktəbini 1950-ci ildə V.Surikov adına Moskva Dövlət Rəssamlıq Akademiyasını bitirmişdir. P.D.Pokarjevskinin tələbəsi olmuşdur. 1973-cü ildən SSRİ dağılanadək SSRİ rəssamlıq ittifaqının birinci katibi olmuşdur.

İstedadlı fırça ustası Tahir Salahov Azərbaycan rəssamlıq sənətinin dramatik qəhrəmanlıq xəttinin nümayəndəsidir. Lövhələrinin obrazları vüqarlı və dinamik, qətiyyətli lakonikliyə malik olmaqla, kompozisiya baxımından monumental və əlvan

düzümə malikdir. Onun rəsmlərində məna ilə forma kamilliyi vəhdət təşkil edir. T.Salahovun “Romantiklər” proqramlı kompozisiyası genişformatlı kinokadr prinsipinə uyğun əmək mövzusunun poetik ifadəsinin parlaq təzahürüdür. “Abşeron qadınları” kompozisiyasında Azərbaycan qadınının daxili gözəllikləri və ləyaqəti - ana və əməkçi obrazı əks olunmuşdur. “Bəstəkar Qara Qarayevin portreti” əsəri əsl yaradıcılıq yüksəkliyinin kəskin psixoloji xarakterini əks etdirməklə cəzbedicidir. Bu obrazın əks etdirilməsi baxımından intellektin dərinliyini, iti ağılı, fantaziyanın uğuru, bəstəkarın daxili aləmini bütün gözəllikləri ilə əks etdirməklə XX əsrin sonunda Azərbaycan portret sənətinin zirvəsi sayılır. T.Salahovun tematik diapazonu genişdir, O, “Xəzərin üstündə”, “Abşeron motivləri” peyzajlarının, C.Cabbarlının “Aydın”, Ü.Hacıbəyovun “Koroğlu”, V.Şekspirin “Hamlet” və bir sıra başqa səhnə əsərlərinə tərtibat vermiş, İtaliya, Meksika, Rusiya, ABŞ və başqa ölkə xalqlarının həyatını əks etdirən lövhələr çəkmişdir.

Salahov Tahir Teymur oğlu uzun illər SSRİ Rəssamlıq akademiyasının prezidenti olmuş, hazırda Rusiya Rəssamlıq akademiyasının vitse prezidentidir. Dəfələrlə SSRİ Ali Sövetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

SALAYEV ELDAR YUNUS OĞLU

1933-cü ildə Naxçıvanda doğulmuşdur. Alim-fizik, fizika riyaziyyat elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA-nın akademiki. Azərbaycan Dövlət mükafatı, S.İ.Vovilov adına, Z.A.Tağıyev adına və Nəriman Nərmanov adına mükafatların laureatıdır.

E.Salayev elmin istedadlı təşkilatçısıdır. Uzun illər elmi-tədqiqat fizika və fotoelektronika institutuna rəhbərlik etmişdir. 1983-97-ci illərdə Azərbaycan EA-nın prezidenti ol-

muş, yarımkəçiricilər fizikası ilə bağlı onlarla elmi əsərin və monoqrafiyaların müəllifidir. Rəhbərliyi altında onlarla elmlər namizədləri və doktorları yetişmişdir.

Salayev Eldar Yunus oğlu SSRİ Ali Sövetinə deputat, 1995-ci ildə Milli Məclisə üzv seçilmişdir. Orden və medallarla təltif olunmuşdur.

SALMANOV FƏRMAN QURBAN OĞLU

1931-ci ildə Şəmkirdə doğulmuşdur. Geoloq alim, ictimai xadim, geologiya-minerologiya elmləri doktoru, REA-nın müxbir üzvü, Lenin mükafatı laureatı, Sosialist Əmək Qəhrəmanı. 1954-cü ildə Azərbaycan Sənaye İnstitutunu bitirmişdir.

F.Salmanov 1954-59-cu illərdə Novosibirsk geologiya idarəsində geoloq, baş geoloq, neftkəşfiyyat ekspediyasının rəisi, 1959-62-ci illərdə Surqut Neftkəşfiyyat ekspediyasının rəisi, 1969-70-ci illərdə Tümen Baş geologiya idarəsinin baş geoloqu, 1978-ci ildən bu baş idarənin rəisi olur. 80-ci ilin sonu 90-cı illərin əvvəlində F.Q.Salmanov SSRİ Geologiya Nazirinin birinci müavini işləyir. Onun rəhbərliyi altında Surqutda, Salmıskda, Pravdinskda, Mamontovskda, Somotlarda, Urenqoyda, Qərbi Sibirin başqa yerlərində 20 Neft və Qaz yatağı aşkar edilmişdir. F.Q.Salmanov neft və qaz Geologiyası məsələləri ilə bağlı bir sıra elmi işlərin müəllifidir. Habelə “Neft və Qaz yataqlarının formalaşma şəraiti və paylanma qanunauyğunluğu”, “Qərbi Sibir Neft və Qazının Geologiyası”, “Böyük Neft və Qaz yataqlarının yer qabağında paylanma qanunauyğunluğu”, “Axtarışın sürətləndirilməsi” onun fundamental əsərləridir.

Salmanov Fərman Qurban oğlu RSFSR Ali Sövetinə deputat seçilmiş orden və medallarla təltif olunmuşdur.

SADIQOV SUYUN QASIM OĞLU

1960-cı ildə Gürcüstanın Qarayazı bölgəsində doğulmuşdur. İqtisadçı, alim, biznesmen, iqtisad elmləri namizədi. 1990-cı ildə Moskva İdarəetmə İnstitutunun “Tikintinin iqtisadiyyatı” fakültəsini bitirmişdir. SSRİ idman ustası, sambo üzrə 1978-ci il SSRİ çempionu. 1979-80-ci illərdə Avropa çempionatlarının mükafatçısı.

1980-81-ci illərdə S.Sadıxov SSRİ DTK sistemində işləmişdir. 1981-2000-ci illərdə sahə ustası, iş icracısı, tikinti idarəsinin rəisi, tikinti trestinin rəisi “Mosrekonstruksiya” tikinti kompaniyasının baş direktoru, 1994-cü ildən eyni zamanda Moskva mənzil-tikinti bankının (“Mostjilstroybank”) prezidenti olur.

Sadıxov Suyun Qasım oğlu bir sıra elmi işlərin, habelə “Bazar dövründə tikintinin iqtisadiyyatı” moqnoqrafiyasının müəllifi, “Moskvanın fəxri memarı” adına layiq görülmüşdür. Azərbaycanlıların Rusiyada milli-mədəni muxtariyyatı Federal Şurasının prezidentidir. S.Sadıxov bu vəzifədə azərbaycanlıların Rusiya federasiyasının işlərində daha fəal işləmələrinə çalışmaqla, iki dövlətin və iki – rus və Azərbaycan xalqlarının yaxınlaşması onların arasında dostluq münasibətlərinin daha da möhkəmlənməsinə var qüvvəsi ilə səy göstərir. Xeyriyyə işləri ilə məşğul olur. Əmək və müharibə veteranlarına yardım edir.

SƏMƏDLİ ƏLİ QAFUR OĞLU

1930-cu ildə Göyçayın Mollaşılıx kəndində doğulmuşdur. Yazıçı-dramaturq. Orta təhsilini Göyçayda alıb. 1953-cü ildə Azərbaycan İncəsənət İnstitutunun Teatrşünaslıq fakültəsini bitirmişdir. Ə.N.Səmədli tanınmış xalq müəllimi Qafur Hacı

İmaməli oğlunun ailəsində doğulmuşdur. Mollaşılıx orta məktəbi Qafur müəllimin adını daşıyır.

Əmək fəaliyyətinə 1953-cü ildə Mədəniyyət Nazirliyində başlamış, Azərbaycan Kinematoqrafçılar İttifaqında təbliğat şöbəsinə rəhbərlik etmiş, radioda-televiziyada bədii-dramatik tamaşaların redaktoru olmuşdur. Ə.Q.Səmədli yaradıcılıq fəaliyyətini 60-cı illərdə başlamış, 1961-ci ildə “Aqıl babanın nağılları” adlı ilk uşaq hekayələri kitabını çap etdirmişdir. O, uşaq və gənclər üçün yazılmış 30 pyesin, 100-ə yaxın povest, hekayə və nağılın müəllifidir. “Məktəb səhnəsi”, “Tərgül və Zərgül”, “Hər kəsin öz ulduzu var”, “Sehirlil xalça”, “Generalın uşaqlığı” (iki dəfə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Həzi Aslanov haqqında) onun ən yaxşı əsərləridir. Ə.Q.Səmədli radio və televiziyada multiplikasiya filmlərinə də ssenarilər yazmışdır. Onun əsərləri dünyanın bir sıra dillərinə tərcümə olunmuş, pyesləri müxtəlif ölkələrin səhnələrində oynanılmışdır. Onun “Artıq tamah baş yarar” tamaşası 1964-88 ildə Kukla Teatrında iki min dəfə tamaşaya qoyulmuşdur.

Səmədli Əli Qafur oğlu Göyçayda öz vəsaiti hesabına ölkəşünaslıq muzeyi və kitabxana açaraq burada doğma diyarın 100-dən artıq etnoqrafik nümunəsini, əl işlərini və on beş min kitab toplamışdır. Hər il bahar bayramında uşaqların yaradıcılıq müsabiqəsini keçirərək onları elmə həvəsləndirmək üçün mükafatlandırır.

TURXAN GƏNCEYİ

1925-ci ildə Təbrizdə doğulmuşdur. Filoloq alim, filologiya elmləri doktoru, professor. Orta təhsilini Təbrizdə, ali təhsili İstanbul universitetinin ədəbiyyat fakültəsində almışdır.

Əmək fəaliyyətinə Neapol universitetinin şərqşünaslıq fakültəsində dərslər deməklə başlamışdır. Eyni zamanda Frankfurt

na Mayne və Hamburq universitetlərinin şərqsünaslıq universitetlərində dərs demişdir. 1959-cu ildən London universitetində tələbələrə türk xalqlarının ədəbiyyatı və "Dədə Qorqud" eposu haqqında mühazirələr oxumuşdur. Kembric universitetinə dəvət alıb, burada, 1984-cü ildə Turxan üçün məxsusi olaraq fars və türk ədəbiyyatı kafedrası açılır. O, Xətai, M.F.Axundov, C.Məmmədquluzadə, Hüseyn Cavid, Mikayıl Müşfiq, Qara Qarayev, Fikrət Əmirov, Niyazi, Rəşid Behbudov və bir sıra başqaları haqqında ədəbiyyatşünaslıq məqalələrinin müəllifidir. Azərbaycanın şair və yazıçılarının əsərlərini ingilis dilinə çevirmişdir.

Turxan Gənceyi böyük Azərbaycanın şairi Xətai haqqında (I Şah İsmayıl) monoqrafiya yazarkən Britaniya muzeyində saxlanılan əlyazmalardan istifadə etmişdir.

VAHABZADƏ BƏXTİYAR MAHMUD OĞLU

1925-ci ildə Şəkiddə doğulmuşdur. Şair dramaturq, ədəbiyyatçı. Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı. Filoloji elmlər doktoru, professor Azərbaycan EA-sının müxbir üzvü. 1947-ci ildə ADU-nun filologiya fakültəsini bitirmişdir.

İlk "Ana və şəkil" şerini 1943-cü ildə çap etdirmişdir. "Öz dostlarıma" ilk kitabı 1949-cu ildə çap olunmuşdur. "Əbədi heykəl", "Ceyran", "İnsan və zaman", "Öz özümlə söhbət" əsərlərinin müəllifidir. B.Vahabzadə həm də dramaturq kimi tanınır. Onun "Vicdan", "İkinci səs", "Yağışdan sonra" əsərləri teatr səhnələrində müvəffəqiyyətlə oynanılır. Ədəbiyyatşünaslıq sahəsində də bir sıra əsərlərin, habelə "Səməd Vurğunun həyat və yaradıcılığı" monoqrafiyasının müəllifidir. B.Vahabzadə A.S.Puşkin, M.Y.Lermontov, N.A.Nekrasov və bir sıra başqalarının əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə et-

mişdir. ADU-nin filologiya fakültəsində dərs deyir.

Vahabzadə Bəxtiyar Mahmud oğlu dəfələrlə Azərbaycan Ali Sovetinə və Milli Məclisə deputat seçilmişdir. 1991-ci ildən Respublika Yazıçılarının Ağsaqqalar Şurasının sədridir. Orden və medallarla təltif olunmuşdur.

VƏLİYEV İSMAYIL ÖMƏR OĞLU

1951-ci ildə Erməistanın Böyük Ayrım kəndində doğulmuşdur. Yazıçı, ədəbiyyatşünas publisist tərcüməçi, nəşir, filoloji elmlər doktoru professor. Qızıl Qələm mükafatı laureatı. 1975-ci ildə ADU-nun jurnalistika fakültəsini bitirmişdir.

İ.Vəliyev 500-dən artıq publisistik məqalənin 300 elmi işin, bədii əsərin müəllifidir. "Bu dünyada mənim qismətim", "Ocağımın odu", "Həyatın işıqlı səhifələri" və s. Bir sıra xarici ölkə yazıçılarının əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. Əsərləri bir sıra xarici dillərə tərcümə olunmuşdur.

Vəliyev İsmayıl Ömər oğlu 1992-ci ildən "Azərbaycan ensklopediyası" nəşriyyat poliqrafiya birliyinin baş direktoru-
dur.

VƏKİLOVA LEYLA MƏHƏD QIZI

1927-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. SSRİ xalq artisti. 1943-cü ildə Bakı xoreoqrafiya məktəbini bitirmiş, Q.Almaszadənin tələbəsi olmuşdur. 1945-46-cı illərdə Moskva xoreoqrafiya məktəbində sənətini təkmilləşdirmişdir.

L.M.Vəkilova 1943-71-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının balerinası olmuşdur. O, milli baletlər: "Qız qalası", "Yeddi gözəl", "Gülşən", "Məhəbbət əfsanəsi", "Qaraca qız" -da Gülyanaq, Aysə, Gülşən, Şirin və Qaraca qız

partiyalarını böyük məharətlə oynamışdır. O bir sıra başqa – Sari, Odetda, Avrora, Maşa, Laurensiya, Zarema, Tao Xoa və s. partiyaların ifaçısı olmuşdur. L.Vəkilova Bakı Xoreoqrafiya məktəbində dərs deyir. 1976-cı ildən Azərbaycan rəqs ansamblının rəhbəridir. Xarici ölkələrdə qastrollarda böyük müvəffəqiyyətlə çıxış etmişdir.

Vəkilova Leyla Məhəd qızı orden və medallarla təltif olunmuşdur.

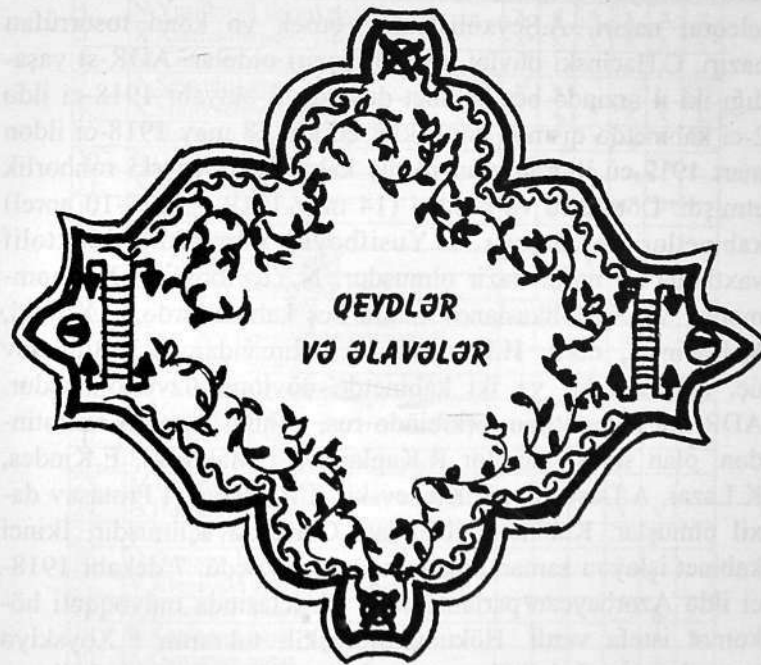
ZEYNALOVA NƏSİBƏ CAHANGİR QIZI

1917-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Azərbaycanın xalq artisti, Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı. 1941-ci ildə Bakı teatr texnikumunu bitirmişdir.

N.C.Zeynalova Azərbaycan teatr səhnəsinin görkəmli ustadıdır. 1937-ci ildən teatrda fəaliyyətə başlamış, 1941-ci ildən Azərbaycan musiqili komediya teatrının səhnəsində çıxış edir. O, burada S.Rüstəmovun “Beşmanatlıq gəlin”ində Gülnaz, A.Məşədibəyovun “Bu kimin toyudur”da Məsmə, T.Quliyevin “Qızılaxtartanlar”ında Rəşxəndə, V.Dolidzenin “Keto və Kote”sində Kabato, rollarının parlaq təkrarolunmaz ifaçısı olmuşdur. O, Bakı kinostudiyasında “Qaynana”, “Ögey ana”, “Şərəf qanunu”, “Ulduz”, “Bizim Cəbiş müəllim”, “Böyük dayaq” filmlərinə çəkilməmişdir. N.Zeynalova yüksək professionalıqla oxuyur, oynayır, böyük istedadla dramatik obrazlar yaradır.

Zeynalova Nəсібə Cahangir qızı orden və medallarla təltif olunmuş, haqqında “Aktrisanın təbəssümü” filmi çəkilməmişdir (Rejissor R.Kazımovski).

N.Zeynalovanın atası - Cahangir Məşədi Rza oğlu Zeynalov (1865-1918) tanınmış Azərbaycan teatr xadimi, Azərbaycan professional teatrının əsasını qoyanlardan biri olmuşdur.

Azərbaycan Demokratik Respublikasının hökuməti – 28 may 1918-ci ildə Fətəli xan Xoyski başda olmaqla Azərbaycan milli şurası tərəfindən yaradılmışdır. Birinci kabinetə (28 may - 17 iyun 1918) 9 nazir: F.X.Xoyski Nazirlər Sovetinin sədri, eyni zamanda həm də daxili işlər naziri idi, M.Hacinski xarici işlər naziri, H.Sultanov hərbi nazir, N.Yusifbəyli maliyyə və maarif naziri, ədliyyə naziri X.Xasməmmədov, M.Cəfərov sənaye və ticarət naziri, X.Məlikaslanov yol, rabitə və teleqraf naziri, A.Şeyxülislamov əmək və kənd təsərrüfatı naziri, C.Hacinski dövlət nəzarət naziri oldular. ADR-sı yaşadığı iki il ərzində beş kabinet dəyişdi. 6 oktyabr 1918-ci ildə 2-ci kabinetdə qismən dəyişiklik edildi. 28 may 1918-ci ildən mart 1919-cu illərdə olan ilk üç kabinetə F.Xoyski rəhbərlik etmişdi. Dördüncü və beşinci (14 may-1919 – 1920-10 aprel) kabinetlərinin başçısı N.Yusifbəyli olmuşdur. Müxtəlif vaxtlarda 37 nəfər nazir olmuşdur. N.Yusifbəyli X.Xasməmmədov və X.Məlikaslanov bütün beş kabinetlərdə, F.Xoyski, M.Hacinski, dörd, H.Hacinski, S.Mehmandarov, H.Sultanov üç, qalanları bir və iki kabinetdə dövlətin üzvü olmuşdur. ADR-nın hökumətinin tərkibində rus, yəhudi, erməni millətdən, olan siyasi xadimlər R.Kaplanov, T.Makinski, E.Kindes, K.Lazar, A.Dastakov, V.Klenevski, X.Amaspur, İ.Protasav daxil olmuşlar. Kabinetin ilk iclası Gəncədə açılmışdır. İkinci kabinet işləyən zaman hökumət Bakıya köçdü. 7 dekabr 1918-ci ildə Azərbaycan parlamentinin ilk iclasında müvəqqəti hökumət istefa verdi. Hökumətin təşkili təkrarən F.Xoyskiyə tapşırılır. (Aşağıda hökumət üzvlərinin siyahısı verilmişdir).

	Nazirlərin familiaları və partiya rəhbərlərinin mənsubiyyətləri	Kabinetlər					
		1	2		3	4	5
		a	b				
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	F.Xoyski bitərəf	x	x	x	x		x
2.	H.Sultanov müsavətçi	x	x	x	x		
3.	M.Hacinski müsavətçi	x	x	x	x		x
4.	N.Yusifbəyli müsavətçi	x	x	x	x	x	x
5.	X.Xasməmmədov müsavətçi	x	x	x	x	x	x
6.	M.Cəfərov müsavətçi	x				x	
7.	A.Şeyxülislamov	x					
8.	X.Məlikaslanov bitərəf	x	x		x	x	x
9.	C.Hacinski sosialist	x				x	x
10.	B.Cavanşir bitərəf		x	x			
11.	X.Rəfibəyli bitərəf		x	x			
12.	A.Aşurov bitərəf		x	x			
13.	Ə.Əmircanov bitərəf		x	x			
14.	Ə.Topçubaşov bitərəf		x	x			
15.	M.Rəfiyev müsavətçi		x	x			
16.	İ.Ziyadxan bitərəf			x			
17.	İ.Protasov rus-slavyan cəmiyyəti				x		
18.	T.Makinski bitərəf				x		
19.	A.Səfiküdinski sosialist				x	x	
20.	S.Mehmandarov				x	x	x
21.	R.Xoyski bitərəf				x		
22.	E.Kendis rus slavyan cəmiyyəti				x		
23.	M.Əsədullayev bitərəf				x		
24.	Ə.Həsənov bitərəf				x	x	
25.	K.Lizqar rus slavyan cəmiyyəti					x	
26.	Ə.Əminov bitərəf				x		
27.	V.Klenevski rus-slavyan cəmiyyəti					x	
28.	A.Dastakov bitərəf					x	
29.	R.Kaplanov aqrar					x	x
30.	A.Qardaşov aqrar					x	
31.	X.Amaspur daşnak					x	
32.	N.Nörimanbəyli müsavət					x	
33.	X.Şaxtaxtinski həmkarlar ittifaqları						x
34.	M.Vəkilov müsavətçi						x
35.	N.Şahsuvarov həmkarlar ittifaqları						x
36.	A.Pepinov sosialist						x
37.	H.Məmmədboyov həmkarlar ittifaqları						x

ADR - Azərbaycan Demokratik Respublikası müstəqil hüquqi demokratik dövlət – 28 may 1918-ci ildə elan olunmuş, 28 aprel 1920-ci ildə rus-sovet imperiyası tərəfindən işğal olunmuş, 71 il kommunist rejiminin əsarəti altında olmuşdur.

Azərbaycan Milli Şurası - 1918-ci il may-dekabr aylarında Azərbaycan parlamenti seçilənədək, dölətin ali qanunverici orqanı. 26 may 1918-ci ildə buraxılmış Zaqafqaziya seyminin Azərbaycan fraksiyası tərəfindən 28 may 1918-ci ildə elan olunmuşdur. Şura 44 nəfərdən təşkil olunmuşdu, İcraiyyə komitəsinə Rəsulzadə Məmməd Əmin sədr, Həsən bəy Ağayev, sədr müavini, Mustafa Mahmudov katib. Şura Azərbaycan demokratik respublikasının yarandığını elan edərək öz müraciətində Azərbaycanın müstəqil hüquqi, demokratik dövlət olduğu bildirildi. Azərbaycanın bütün vətəndaşları dini mənsubiyyətindən asılı olmayaraq onun vətəndaşları hesab olundu. Şura Fətəli xan Xoyskinin rəhbərliyi ilə müvəqqəti hökuməti təsdiq etdi. Qeyd etmək lazımdır ki, Şura 17 iyun 1918-ci ildə qərara alır ki, altı ay müddətində Azərbaycan parlamenti seçkilər keçirilsin. Bunu hökumətin üzərinə qoyaraq şura özünün buraxıldığını elan etdi. Ancaq faktiki olaraq parlamentin birinci iclası 7 dekabr 1918-ci ilə qədər fəaliyyət göstərdi.

Azərbaycan parlamenti - 1918-ci il noyabrın sonu dekabrın əvvəllərində seçilmişdir. Azərbaycan milli şurasının 16 noyabr 1918-ci il qərarına əsasən, parlament 120 deputatdan ibarət ol-

malı idi, ancaq 96 nəfər seçildi. Onlardan 44 nəfəri Azərbaycan milli şurasının üzvləri, 21 nəfər erməni əhalisindən, 10 nəfər rusalardan, 3 nəfər həmkarlar ittifaqları, 2 nəfər neft sənayesi birliyinə və bir, iki yer cəmiyyətin başqa üzvləri üçün ayrılmışdı. Parlamentin ilk iclası 7 dekabr 1918-ci ildə Bakıda açıldı. Bakının küçələri ADR-nın bayraqları, şuarlar və transparantlarla bəzədilmişdi. Açılışda diplomatik nümayəndələr: İngiltərədən Konkerel, İrandan Sadülvəzari, Gürcüstandan Karsavidze, Dağlılar respublikasından Qantəmirov və Çermoyev və ADR-sı hökumətinin üzvləri iştirak edirdilər. İlk iclası böyük məruzə ilə Məmməd Əmin Rəsulzadə açdı. Deputatlır Əlimərdan bəy Topçubaşovu parlamenti sədri, Həsən bəy Ağayevi sədr müavini, Rəhim bəy Vəkilovu katib seçdilər. Parlament müvəqqəti hökumətin istefasını qəbul edərək Fətəli xan Xoyskiyə yeni hökumətin təşkilini tapşırırdı, Versal sülh konfransına Ə.Topçubaşovun bəşçılığı ilə gedən nümayəndə heyətini təsdiq etdi. Nümayəndə heyətinə M.Hacinski, Ə.Ağaoğlu, A.Şeyxülislamov, M.Məhərrəmov, M.Mirmehdiyev, C.Hacıbəyli, Ə.Yusifzadə, V.Marçevski v başqaları daxil idi.

Azərbaycan parlamenti 11 fraksiyadan ibarət idi. Müsavatçıların bitərəflərlə olan ittifaqı, 38 deputatdan ibarət olan ən böyüyünə M.Ə.Rəsulzadə başçılıq edirdi. Hümmətçilərin 13 nəfərdən ibarət olan dəstəsinə Ağamalıoğlu rəhbərlik edirdi. Qalan fraksiyalar 5-8 deputatdan ibarət olan kiçik qruplar idi. Azərbaycan parlamenti 16 ayda 140 dəfə toplaşmış, 13 iclas kворum olmadığı üçün baş tutmamış, iki iclas yubiley təntənələrinə həsr olunmuşdu. Parlamentdə baxılmaq üçün 315 qanun layihəsi təklif olunmuş, 12-si rədd edilmişdi. Qəbul edilmiş 303 qanunun 82-si maliyyə iqtisadi məsələlərə, 42-si əmək və sosial problemlərə, 24-ü xarici siyasət, 19-u maarif, 12-si torpaq münasibətləri və başqa məsələlərə həsr olunmuşdu. Parlament, habelə Azərbaycan Dövlət universitetinin, Dövlət bankının, dövlət əmanət kassaları, pul tədavülü qanununun, res-

publikanın parlamentinə yerli hakimiyyət orqanlarına seçki qanunlarına təsdiq etdi, ADR-nın konstitusiyasının işlənməsi üçün komissiya və latın əlifbasına keçmək haqqında qanun qəbul etmişdi.

Ağrıdağ (Kühi-Nuh, Cüdi-dağı) – müasir Türkiyədə dağ, Dini kitablarda yazılanlara görə insan nəslinin ulu babası Nuh peyğəmbərin gəmisini ümumdünya subasması zamanı bu dağa yan almışdı.

“ASALA” (gizli erməni azdliq ordusu) – 1968-ci ildə İsviçrənin Sürix şəhərində erməni milli-şovinizist partiyası Daşnaksutyun partiyasının Mərkəzi icraiyyə komitəsinin X-7655 qərarı ilə erməniləri qane etməyən adamların fiziki məhvi üçün yaradılmışdır. Daşnaksutyun partiyası terrorizmlə 1968-ci ilə qədər də məşğul olmuşdur, ancaq bunun üçün təşkilati strukturu yox idi. “Asala”nın ilk rəhbərləri Qrant Ovanesyan və Akop Akopyan olmuşlar. “ASALA”nın Amerika, Avropa, Asya və Yaxın Şərqdə 16 regional komitəsi 9 mobil qrupu var. “ASALA”nın ali orqanı terrorçuluq aktları haqqında qərar qəbul edən şuradır. Ən aktiv qrupu livanlı Akop Akopyanın rəhbərlik etdiyi “Hələb” qrupudur. O, 1972-ci ildə Münxendə olimpiya yarışlarında İsrail idmançılarının öldürülməsində iştirak etmişdi. “ASALA” başkəmənlərinin cinayətlərinin siyahısı böyükdür. Onlardan bir neçəsi: 1968-99-cu illərdə dünyanın

müxtəlif ölkələrində 200 türk vətəndaşı öldürülmüşdür. Terroristlər İtaliya, ABŞ, Fransa, İsveçrə, İsveç və erməniləri qane etməyən müxtəlif ölkələrin vətəndaşlarını qətlə yetirmişlər. 70-ci illərdə Moskva metrosunda Rusiyanın 15-ə yaxın vətəndaşının ölümünə səbəb olan partlayış törətmiş, 3 iyul 1991-ci ildə Bakı-Moskva qatarında partlayış törədib 15 nəfər uşaq, qoca və qadının həlakına və 16 nəfərin yaralanmasına səbəb olmuşdu. Bir neçə yüz adamın həlakına səbəb olan Bakı metrosundakı partlayışlar da “ASALA” banditlərinin işidir. Qeyd etmək lazımdır ki, SSRİ hökmətinin sonra isə Rusiya hökmətinin yuxarı təbəqələrində yüksək mövqe tutmuş erməni lobbisi rus xalqından erməni terrorçularının Moskva metrosunda törətdiyi cinayətin günahkarlarını uzun müddət gizlətməyə nail olmuş, bu banditlərin ermənilərə müstəqillik verilmə tələblərini də gizlətmişdilər. Bakı qatarında partlayış törətmiş erməni mayorunun azad edilməsinə nail olduqdan sonra Ermənistanda bu mayor milli qəhrəman adı ilə mükafatlandıraraq ona polkovnik rütbəsi vermişdilər.

Bütün bunlar “ASALA”nın Ermənistan rəhbərliyi ilə birbaşa əlaqəsinə şəhadət verir.

Abşeron kəndləri - oxucuların müzakirəsinə verilən kitabda tez-tez Abşeron kəndlərinin adları çəkilir. Əmircanın tarixi adı Xilədir. Balaxanı, Binəqədi, Buzovna, Bülbülə, Maştağa, Novxanı v s. XX əsrin əvvəlində bu kəndlər 41 idi. 30-cu illərdə bu kəndlər Bakı ərazisinə daxil oldular. Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətlərinin əksəriyyəti bu kəndlərdən çıxmışdır. Buralar yer üzünün ən qədim insan məskənləridir. Hələ Afina, Karfagen, Roma olmayanda belə Əmircanda, Bülbü-

lədə, Novxanıda duz çıxıraraq uzaq ölkələrə apırırdılar. Duz o vaxt ən bahalı ərzaq məhsulu sayılırdı. Buzovna və Maştağada bağlar salınır, ərək, heyva, əncir, üzüm əkilib göyərti və tərəvəz becərilirdi.

Baybakov Nikolay Konstantinoviç – 1911-ci ildə Bakının Sabunçu kəndində doğulmuşdur. Neft sənayesinin böyük təşkilatçısı, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ Dövlət Mükafatı laureatı. 1932-ci ildə Azərbaycan sənaye institutunun neft fakültəsini bitirmişdir.

N.K.Baybakov Abşeronun neft mədənlərində çalışmış “Az-neftkombinat” və “Kuybişevnetin” rəisi olmuşdur. 1941-45-ci illərdə SSRİ-nin neft sənayesinə rəhbərlik etmişdir. SSRİ Dövlət plan komitəsinin sədri, SSRİ Nazirlər Sovetinin sədr müavini olmuşdur.

Baybakov Nikolay Konstantinoviç dəfələrlə SSRİ Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla habelə Azərbaycanın şərəf nişanı ordeni ilə təltif olunmuşdur. Rusiya Azərbaycan ictimai dostluq komitəsinə rəhbərlik edir.

Beriya Lavrentiy Pavloviç - 1899-cu ildə Suxumi yaxınlığında Merxeulidə doğulmuşdur. Sovet imperiyasının çölladı. Orta təhsilini Suxumidə almış, 1919-cu ildə Bakı Ali Politexnik Məktəbini bitirmişdir. ADR-sı dövründə L.Beriya Bakıda dəmir yolu polisinin rəis müavini olmuşdur. Rəis M.C.Bağı-

rov idi. 1921-22 -ci illərdə Azərbaycanın, 1923-32-ci illərdə Gürcüstanın cəza orqanlarında işləmişdir. 1938-ci ildə SSRİ daxili işlər komissarı təyin olunmuşdur. Sovet xalqlarının milyonlarla ən yaxşı oğul və qızlarını məhv etmişdir.

L.P.Beriya İ.V.Stalinin vəfatından sonra 1953-cü ildə N.Xruşovla hakimiyyət uğrunda mübarizənin qurbanı olmuş, 1954-cü ildə güllələnmişdir.

Davudova Mərziyə Yusif qızı - 1901-ci ildə Həştərxanda doğulmuşdur. Aktrisa, SSRİ xalq artisti, SSRİ Dövlət Mükafatı laureatı, milliyyətcə volqa tatarı. Səhnə fəaliyyətinə 1917-ci ildə Həştərxan pədaqoji texnikumunun truppasında başlamışdır. 1920-ci ildən ömrünün sonunadək Azərbaycan dram teatrının aktrisası olmuşdur. O, burada C.Cabbarlının “Sevil”ində Sevil, H.Cavidin “Şeyx Sənan”ında Xumar, Ə.Məmmədquluzadənin “Şərqi səhəri”ndə Gülzar, S.Vurğunun “Vaqif”ində Xuraman, Şekspirin “Hamlet”ində Qertruda, M.Qorkinin “Həyatın dibində” əsərində Nastya və bir sıra başqa rolları ifa etmişdir. Ən yaddaqalan uzun müddət tamaşçıların yaddından çıxmayan Sevil obrazı olmuşdur. Bu rolu M.Davudova erməni, rus, yəhudi dram teatrlarında oynamışdı. O, Bakı kinostudiyasında “Hacı Qara”, “Koroğlu” “Bakının işıqları” və bir sıra başqa filmlərdəki rolları onların xarakterinə uyğun peşəkarlıqla ifa etmişdir. Onun ifa tərzində ustalığ və romantiklik vardı.

1956-62-ci illərdə Mərziyə Yusif qızı Davudova Azərbaycan teatr cəmiyyətinə rəhbərlik etmiş, dəfələrlə Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1962-ci ildə Bakıda vəfat etmiş, Mingəçevirdəki dramatik teatr onun adını daşıyır.

Ermənilər – ara hind qaraçı qəbiləsi. Parazit həyat tərzi keçirdiklərinə görə onların əsas hissəsi Hindistandan qovulduğuna görə Balkanlara köçmüşlər. Bizim eradan əvvəl VIII əsrdə elə o xüsusiyyətlərinə görə Balkanlardan da qovulmuşlar. Uzun müddət sərgərdan dolaşdıqdan sonra Kiçik Asiyada məskunlaşmışlar. Hindistanda qalmış ara qəbiləsinin qalıqları, ermənilərin əsas hissələri Kiçik Asiyada məskunlaşdıqdan sonra Hindistandan birbaşa buraya köçmüşlər.

Hind qaraçılarının ara qəbiləsinin axıncı qalıqları bizim eranın X əsərində Kiçik Asiyaya köçmüşlər. Bəşəriyyət tarixində ermənilər özlərinin qeyri-ənənəvi seksual münasibətlərinin (homoseksualizm) əsasını qoyanlar kimi və öz millətlərini başqa millətlərdən üstün hesab etmələrilə tanınırlar.

“Hümmət” (enerji - qarşılıqlı yardım) – Bakı zəhmətkeşləri, azərbaycanlılar, dağıstanlılar, iranlılar, volqa tatarları arasında 1904-cü ildə M.Ə.Rəsulzadə, M.D.Hacinski, M.Q.Mövsumov tərəfindən Bakı bolşevik komitəsində yaradılmış sosialist təşkilatının bölməsi. “Hümmət” M.Ə.Rəsulzadənin redaktorluğu ilə eyniadlı qəzet buraxaraq sosialist ideyalar yayır, tətilər təşkil edirdi. 1918-20-ci illərdə Azərbaycan parlamentində beş yeri vardı. Eyni adda Tiflis menşevikləri Ağamalıoğlunun da rəhbərlərindən biri olduğu belə bir təşkilat yaratmışdılar. Tədrisən M.Ə.Rəsulzadə milli ideyaya, Ağamalıoğlu və bir sıra başqaları kommunistlərlə birləşdi. 1920-ci ildə “Hümmət”in üzvləri kommunist partiyasına daxil oldular.

İrəvan xanlığı (1604-1828) – Azərbaycan türklərinin indiki Ermənistanın ərazisində yerləşən feodal dövləti. 1503-20-ci illərdə İran şahı Səfəvilər sülaləsinin banisi mənşəcə azərbaycanlı türkü olan I Şah İsmayıl İran, Kürdüstan, Azərbaycan və bir sıra qonşu ölkələri fəth edərək, 1514-cü ildə osmanlılarla vuruşmada Çaldıran döyüşündə məğlub oldu. Osmanlıların şərqli hücumlarını dyandırmaq üçün I Şah İsmayıl Zəngi çayının üstündə qala qurması əmr etdi. Yeddi il davam edən tikinti Rəvanqulu xana tapşırılmışdı. Rəvan-qala sözü də buradan yaranmışdır. XV əsrin ortalarında I Şah Abbas Rəvanqala ətrafında 50 min erməni Cənubi İrana köçürərək İranın şimalından - bu yerlərə Azərbaycan türklərini yerləşdirdi. Sonralar Rəvanqala Rəvan şəhərinə çevrildi. Bir qədər sonra İrəvan adlanır. Beləliklə, İrəvan xanlığı yarandı. Rəvanqala tikildikdən sonra yüz il ərzində burada ermənilər yaşamamışdılar, onlara ticarət məqsədilə şəhərə girmək üçün iki saatlığa icazə verilirdi. Rəvanqala hücumları zamanı dəfələrlə dağıdılmış və bərpa olunmuşdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu ərazidə türk qəbilələri hələ I Şah Abbasa qədər də yaşayırdılar. Onlar bu yerlərə hələ VII əsrdə otlaqlar axtarmaq məqsədilə kiçik dəstələrlə gəlmişdilər. Onların bir çoxları burda məskunlaşır, bəziləri isə qışda köçürdülər. Burada yaşayan ermənilərlə türklərin münasibətləri çox yaxşı idi, belə ki, türklərdən bir sıra şeylər, yerə sərmək üçün xalça palaz toxumaq, ətin qurudulması və s. öyrəndilər.

O dövrlərdə ermənilər dağlarda mağarada, düzən yerlərdə isə köstəbək kimi yeraltı qazmalarda yaşayırdılar. (Fridrix Ratsel “Xalqşünaslıq” Sankt-Peterburq 1903, II cild səh. 785) Doğacaq qadını ayrıca mağaraya göndərib özbaşına buraxırdılar. Ancaq doğuşdan 6-7 gün sonra geri qayıtmağa icazə verilirdi. Türk qəbilələrinin isə mamaçaları var idi ki, doğan qadınlara kömək edirdi. Ermənilər türklərin dəmirdən olan əşay-

larına heyrətlə baxırdılar. Ermənilərin cəmi bir neçə adları var idi ki, onu da varlılar öz uşaqlarına verirdildər. Adi adamlar isə bir-birini ara deyər adlandırırtdılar. Onlar böyük həvəslə öz uşaqlarına Baba, Bala, Qərib, Mirzə, Murad və başqa adlar verirdilər. Hətta XX əsrin sonunda belə bütün dünyada yaşayan ermənilərin üçdə biri türk adlarını daşıyır. Ermənilər həyatda türklərdən çox şey öyrənmişdilər. İndi XX əsrin sonunda üz-dənirəq erməni yazarları "Nezovisimaya" qəzetinin shifələrin-də Azərbaycan xalqının ünvanına hərzəvü hədyan yazaraq onları geridə qalmış xalq özlərini isə ari irq kimi təqdim edir-lər. Ermənistanın "Vestie" proqramının aparıcısı isə "Bütün insanlar ermənilərdən törəmişdir!" söyləmişdi. Erməni yazıçı-sı Z.Balayanın üzünə baxanda bəzən bir anlığa adam düşünür ki, doğrudan da bunlar yer üzündə meymundan əmələ gələn ilk insanlardır. Bu yazıqlar ermənilər meymundan, qalan insanlar isə ermənidən əmələ gəlmişdir. Yazıqlar sizə! ey meymundan əmələ gələn ermənilər.

Gülüstan sülh müqaviləsi – 1813-cü ildə XIX əsr rus İran müharibəsindən sonra Qarabağın Gülüstan kəndində Rusiya ilə İran arasında bağlanmışdır. Bu müqaviləyə əsasən İran Azərbaycanın şimal feodal dövlətləri, Bakı, Gəncə, Dərbənd, Şirvan, Qarabağ, Quba, Şəki və Talış xanlıqlarının Rusiyaya birləşməsinə tanımışdı. Azərbaycan xalqı iki imperiya arasında bölündü. Tarixi şərait nəticəsində yaranmış bütün baş verənlərə baxmayaraq Azərbaycan xanlıqlarının Rusiyaya birləşmə-si müəyyən progressiv xarakter daşıyırdı. Azərbaycan xalqı başqa ictimai siyasi quruluşa daxil olaraq rus mədəniyyəti ilə bağlanıb Avropaya çıxdı. Azərbaycanlılar Rusiyanın ali mək-

təblərində təhsil almağa başladılar. XX əsrin sonunda özləri-nin dövlətçiliyini qurmağa qadir olan yüksəkixtisaslı kadrlar meydana gəldi.

Koba, Stalin (*Cuqaşvili İosif Vissarionoviç*) – 1879-cu il-də Qoridə (Gürcüstan) doğulmuşdur. 1924-53-cü illərdə sovet imperiyasının diktatoru. Qori ruhani məktəbini, Tiflis provos-lav seminariyasını bitirmiş, Bakıda inqilabi mübarizənin əsas-larına yiyələnmişdir. Banda yaradaraq bankları, poçtları yar-mış, varlı uşaqları oğurlayaraq əvəzində çoxlu pul tələb edir-di. Bütün bunlar sonralar ona lazım olmuşdu. Sovet imperiya-sının diktatoru olduğdan sonra öz təbəələrinin əlinə bir lopat-ka verərək sosializmə itələyirdi. Onun siyasətilə razılaşma-yanları pulsuz işlətmək üçün həbs düşərgələrinə göndərirdi. Tabe olmayanların başı üzülürdü.

Qafqaz Albaniyası və Qarabağ (*Azərbaycan türkcəsində - Qara-bağ*) – Albaniya Qafqazda qədim çarlıq olub, Xəzər də-nizindən İberiyaya qədər cənubda Kür-Araz çayları şimalda Aksay çayına qədər olan əraziləri əhatə edirdi. Cənub Qərbdə az bir ərazidə ermənilərələ sərhəddi vardı. Antik alimlərin yazdıqlarına görə bu ərazilərdə müxtəlif dillərdə danışan 26 qəbilə yaşayırdı. Bu qəbilələrin ən böyüyü albanlar idi. Qırız-lar, udinlər, buqlar, xınalıqlar, ləzgilər burada məskunlaşmış-dılar. Bir sıra qəbilələrin dilləri bu günə kimi qalmışdır. Al-

ban qəbilələrinin dilləri bağaz səslərilə zəngin olan dağistan xalqlarının dilinə yaxın idi. Albaniyanın əvvəlki paytaxtı Albanu (Albanopolis) Xəzərin sahilində idi, sonra Qəbələ oldu, lap sonra isə Bərdə olur (Azərbaycan). Bu ölkə eramızdan əvvəl 65-ci ildə romalılara məlum idi. Albanlar Pompeyə qarşı tərkibində amazonkalıların dəstələri də daxil olan böyük qoşun çıxarmışdılar. Albanlar günəşə və aya sitayiş edirdilər. Eramızın III əsrinin sonundan Albaniya özlərinin dağlardan dərələrdən və çaylardan ibarət təbii sərhədləri oldan knyazlıqlara parçalandı. Dövlətin dağılması üçün alban knyazları çar Urmayrın başçılığı ilə xristianlığı qəbul edərək əhaliyə zorla bu dini qəbul etdirməyə başladılar.

Xristian məbədləri tikilməyə başlandı. - Qəbələ şəhəri alban yepiskopunun yerləşdiyi şəhər oldu. Bu ermənilərin xristianlığı qəbul etmələrindən bir neçə ilə əvvəl olmuşdu. Bu dövrdə alban alimləri öz əlifbalarını yaratdılar. Sonralar keşiş Mesrop alban əlifbası əsasında indiki erməni əlifbasını yaratdı. (Əyanilik üçün nümunələr kitabda göstərilmişdir) Belə ki, Qarabağda qorunub saxlanılmış kilsələr erməni millətçi - şovinistlərinin təsdiqlədikləri kimi onların deyil albanlarıdır. Onların üzərindəki yazılar da albanlarıdır. VII əsrdən alban torpaqlarına otlaq axtarmaq üçün kiçik dəstələrlə türk qəbilələri gəlməyə başladılar. Onların bəziləri burada daimi qalır, bəziləri isə qışda köçürdülər. Sadə yerli əhali türklərə xeyirxahlıqla baxırdılar. Çünki onlar da türklərdən bir sıra ümum-bəşəri bilikləri əxz edirdilər.

X əsrdən alban torpaqlarına türklərin döyüşkən qəbilələri axmağa başladı. İki əsr ərzində onlar alban əhalisinin böyük əksəriyyətini assimilyasiyaya uğratmışdılar. Əvvəlki knyazlıqların yerində Dərbənd, Gəncə, Qarabağ, Şuşa, Şəki, Şirvan, Talış xanlıqları XVIII əsrdə isə Bakı xanlığı yarandı. Ancaq tək-tük erməni ailələri Qarabağın Zəngəzur mahalının əlçatmaz yerlərində məskunlaşaraq dağlarda mağara və yeraltı qaz-

malarda yaşamağa başladılar. Ermənilərin Qafqazın türklər yaşayan ərazilərinə kütləvi şəkildə köçməsi, XIX əsrə qədər olmamışdır.

Qızılbaşlar - Azərbaycanda və Türkiyədə türk köçəri qəbilələri birliyi. Başlarına 12 şiə imamlarının şərəfinə on iki zolaqlı qırmızı yaylıq bğlayırdılar. Onlar Səfəvilərin sülaləsinin əsas hərbi dyaqları idilər. Tez-tez qonşu ölkələrə hücumlar edirdilər. 1501-ci ildə paytaxtı Təbrizdə yerləşən Ağqoyunlu dövlətinin zəifləməsindən istifadə edən Qızılbaşlar İsmayıl Səfəvinin başçılığı ilə türkmən qəbilələrinin Ağqoyunlu dövlətini darmadağın edərək İsmayılı şah elan etdilər. Beləliklə, Səfəvi dövlətinin əsası qoyuldu. Səfəvilər dövlətində Qızılbaş zadəganları həmişə hakim mövqedə olmuşdular. Onlardan saray əyanları hərbi sərkərdələr, yerlərdə hakimlər təyin olunurdu, onların əllərində böyük torpaq sahələri toplanmışdı. I Şah Abbasın islahatlarından, nizami ordu təşkil olunduqdan sonra Qızılbaşların öndə gedən könüllü dəstələrinin hərbi əhəmiyyəti azaldı.

Qorbaçov Mixail Sergeyeviç – 1931-ci ildə Stavropol vilayətində doğulmuşdur. Sovet imperiyasının ön dəyərsiz rəhbəri olmuşdur. Onun düşünülməmiş yenidənqurma və sürətləndirmə (Sovet dövlətinin 70 ildə keçdiyini 3 ildə təkrarlaşdırmaq) ideyası, ölkəni idarə edə bilməməsi, iqtisadiyyatda ağıl-

sız dəyişikliklər, bir sahədən başqa sahəyə tullanması, (təkcə antialkoqol kompaniyası milyardlarla ziyan gətirdi). SSRİ-ni karton evcik kimi dğıtdı. Qarbaçovun əmri ilə tanklar silahsız insanları öz tırtılları altında əzdi, rus əsgərləri sapyor lapatkalı ilə qadınların başlarını yardılar, avtomatlardan Bakıda, Vilnüsə, Tbilisdə silahsız müdafiəsiz insan kütləsinin üzərinə güllə yağışı yağdırıldı. Bununla belə açıq-açığına yalandan bu işlərdən xəbəri olmaması və cavabdeh olmadığı haqqında çıxışlar etdi. Ermənilərlə əhatə olunmuş Qorbaçov, Dağlıq Qarabağda erməni seperatçılarna dəstək verib minlərlə insanın həlakına və Azərbaycanca bir milyondan artıq insanın evlərindən didərgin düşüb qaçqın olmasına səbəbkar oldu. Milli siyasətdə belə cinayətkar xarakterli siyasət yürüdərək təkcə SSRİ-də deyil, Avropada Asiyada da millətlərarası münaqişə yaradıb SSRİ kimi nəhəng bir dövləti dağıtdı və minlərlə ən yaxşı beyinlərin ölkədən xaricə getməsinə səbəb oldu. Ümumiyyətlə, hakimiyyətə darmaşmış bu yaramaz xalqımıza və dünya xalqlarına böyük ziyan vurdu.

“Müsavat” (Bərabərlik) – 1911-ci ildə bolşevik “Hümmət” təşkilatının rəhbər üzvləri M.Ə.Rəsulzadə, H.Şərifzadə, A.Kazımzadə və bir sıra başqaları tərəfindən yaradılmışdır. İlk adı “Müsəlman demokratik müsavat partiyası” olmuşdur. “Müsavat” öz qarşısında müsəlman türkləri arasında milli ideyalar yaymaq, öz biliklərini artırmaq məqsədini qoyurdu. Sovet tarixçiləri isə bunu təhrif edərək müsavatın Azərbaycanı Rusiyadan ayıraraq Türkiyə ilə birləşdirməklə güclü bir dövlət yaratmaq istəyi kimi qələmə verirdilər. Müstəqillik haqqında

müsavat liderləri ilk dəfə 1917-ci il fevral inqilabından sonra belə bir təklif irəli sürdülər.

1917-ci ilin aprelində və mayında Bakıda və Moskvada keçirilən müsəlmanların qurultayında M.Ə.Rəsulzadənin təklifi ilə Rusiyanın federativ quruluşunda milli azlıqlara muxtariyyət verilməsi qərarı qəbul olundu.

1917-ci ilin iyulunda “Müsəlman demokratik partiyası müsavat” 1917-ci ilin martında Gəncədə N.Y.Yusifbəyli tərəfindən yaradılmış “Türk milli-federalçılar” partiyası ilə birləşdi.

Bu partiyanın lap əvvəldən tələbləri Rusiyanın milli muxtariyyətlər şəklində qurulması idi. Birləşmiş partiyalar “Müsavat” adlanmaqla Rusiyanın federativ quruluşu haqqında tələbləri öz proqramında saxladı. Partiyanın ilk qurultayında mərkəzi komitəyə Q.M.Ağayev, M.Hacinski, N.Yusifbəyli və başqaları daxil oldular.

M.Ə.Rəsulzadə partiyanın MK-sinin sədri oldu. 1917-ci ilin oktyabrında bolşeviklər Rusiyada hakimiyyəti zorla ələ keçirdikdən sonra, Azərbaycan demokratik “Müsavat” partiyası proqramında dəyişiklik edərək Azərbaycanın tam müstəqilliyini tələb etməyə başladılar. “Müsavat” əhali kütlələrini Azərbaycan dövlətçiliyi uğrunda birləşdirərək 1918-ci ilin mayında öz dövlətçiliyini elan etdi. 1918-20-ci illərdə Azərbaycan demokratik respublikasının aparıcı qüvvəsi və ideya rəhbəri oldu. Ancaq bolşeviklərə də neft, çar Rusiyasına lazım olduğu kimi lazım idi. 1920-ci ilin aprelində Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyinə təkrarən son qoyuldu. Rus bolşevik imperiyası təkrarən Azərbaycanı işğal edərək kommunist rejimi qurdu. Azərbaycan demokratik partiyası “Müsavat” qovuldu. M.Ə.Rəsulzadə və bir neçə silahdaşı qazamata salındı. Sovet tarixçiləri 70 il insanları inandırmağa çalışdılar ki, bunu Azərbaycan xalqı özü istəmişdi.

Starovoytova Q. – Qarabağ faciəsindən karyera qazanmış siyasi fahişə beynəlxalq miqyaslı avantürist. Bir müddət Rusiya prezidentinin milli məsələlər üzrə məsləhətçisi olub, erməni lobbisinə kömək etmiş, Rusiyanın azərbaycanlılara qarşı ermənilər tərəfindən apardığı qeyri-rəsmi müharibənin tərəfdarı. Rus ordusunun 366-cı alayının 2-batalyonu silahsız dinc Xocalı şəhərinə hücum edərək əhalini qanına qoltan etmiş, şəhəri yerlə yeksan etmişdilər. Bu hücumda erməni seperatçı bandit qruplaşmalarının tərkibində güzəştləri rus müharibələrində vuruşanların güzəştlərinə bərabər tutulan rus legionerləri vuruşmuşdular. Starovoytova 90-cı illərin sonunda onun üçün daha gözəl olan dünyaya getdi. O, erməni şovinst millətçilərinin alçaq tulası olub, türk xalqlarını düşməncəsinə görməyə gözü yox idi.

Təbriz üsyanı (1908-09-cu illər) – Cənubi Azərbaycanda xalq üsyanı. 1908-ci ildə başlanmışdır. Əhalinin bütün təbəqələri fəhlələr, kəndlilər kimi milli burjuaziya, şəhərin kasıbları bütöv xalq üsyanına başçılıq etmək üçün demokratik təbəqələrin nümayəndələri olan Səttarxan, Bağırxan, Bağban və s. rəhbər seçildilər. 1908-ci ilin oktyabrında üsyançılar şah qoşunlarını reaksiyonları Təbrizdən qovdular. İnqilabi komitənin tərkibində olan Təbriz əncüməni varlılardan çörəyi, taxılı və pulu alıb kasıblar arasında bölürdü. Şahın və onun qoşunlarının malikanələrini müsadirə etdi. 1908-ci ilin noyabrın ortalarında artıq Cənubi Azərbaycanın böyük bir hissəsi Təbriz inqilabi komitəsinə tabe idi. Təbriz üsyanı İranda inqilabi hərəkatın başlanmasına təkan verdi. Rusiya çar qoşunları 1909-cu ilin aprelində Təbrizə girərək üsyanı son qoydu.

Türkmənçay müqaviləsi - 1828-ci il fevralın 10 (22)-də Rusiya ilə İran arasında Təbriz yaxınlığında Türkmənçay kəndində bağlanmışdır. Bu müqavilə ilə Rusiya-İran müharibəsinə son qoyuldu Şimali Azərbaycan ərazisində yerləşən İrəvan və Naxçıvan xanlığı, Ordubad dairəsi Rusiyaya birləşdirildi, Azərbaycanın iki dövlət arasında parçalanması ikiye bölünməsi rəsmiləşdi. Sonralar Ruslar İrəvan xanlığını Quberniya, Naxçıvan xanlığını isə bu Quberniyanın ərazisinə daxil olan uyezdlərə etdilər.

Zaqafqaziya komitəsi komissarlıq və hökumət - 1917-ci ilin martında müvəqqəti hökumətin tapşırığı ilə Dövlət Duması Zaqafqaziya işləri üzrə komitə seçdi. Buraya V.A.Xarlamov Rusiyadan A.İ.Çxengeli və Abaşidze Gürcüstandan, M.E.Cəfərov Azərbaycandan və M.İ.Pançanov Ermənistandan olmaqla beş nəfər seçildilər.

1917-ci ildə Rusiya bolşeviklər tərəfindən zəbt olunduqdan sonra komitə ləğv edildi. Bir ay sonra Tiflisdə gürcü mənşevikləri, Azərbaycan müsavətçiləri və sağ hümmətçilər və habelə erməni daşnakları tərəfindən 11 komissardan ibarət Zaqafqaziya komissarlığı (Müvəqqəti hökumət) yaradıldı. Başda E.L.Qeçqeriya olmaqla Azərbaycandan bu komissarlığa X.A.Məlikaslanov dəmir yolu və şosse yolları komissarı, M.Y.Cəfərov sənaye və ticarət komissarı, X.Q.Xasməmmədov dövlət nəzarət komissarı, X.H.Xoyski ədliyyə komissarı daxil oldular.

1918-ci ilin fevralında yaradılmış Zaqafqaziya seymi Zaqafqaziya federativ dövlətinin yaradıldığını elan edərək Zaqafqaziya

ziya komissarlığını buraxdı və cəmi bir ay yaşayan hökumətini yaratdı.

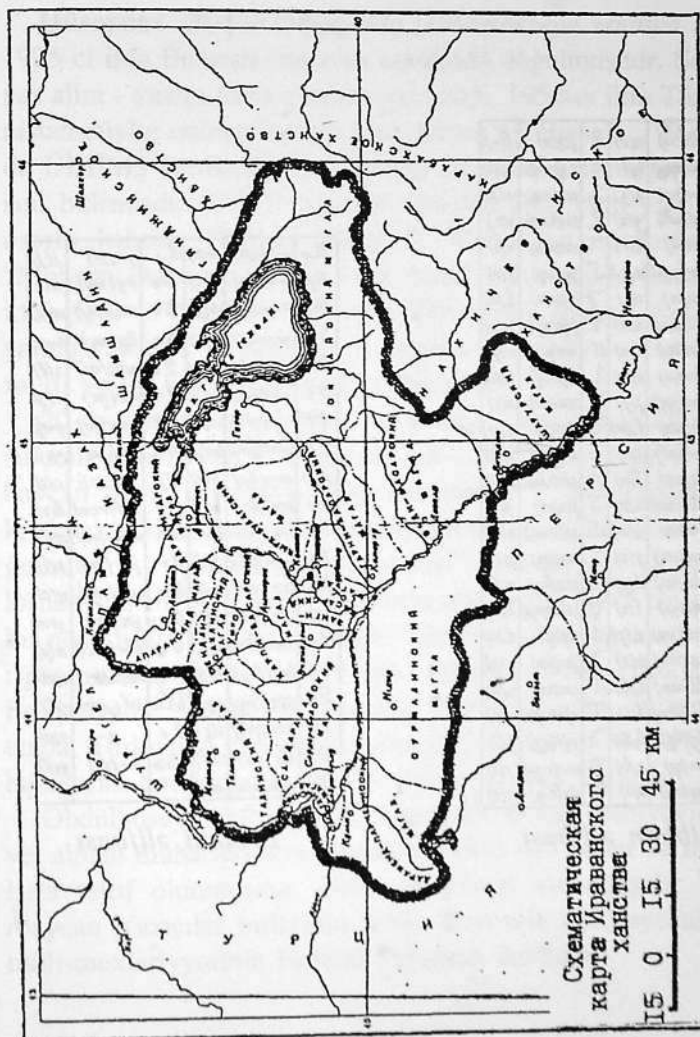
26 may 1918-ci ildə Zaqafqaziya seymi hələ işləməyə başlamamış özünün və dövlətin buraxıldığını elan etdi.

Zaqafqaziya seymi – 1918-ci ildə Rusiya təsis qurultayına seçilmiş və bolşeviklər tərəfindən buraxılmış qurultayın Zaqafqaziyaqadan olan deputatları tərəfindən yaradılmışdır. Buraya Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistandan görkəmli ictimai-siyasi xadimlər seçilmişdilər. Zaqafaziya seymində Azərbaycandan 44 nəfər iştirak edirdi. Azərbaycan fraksiyasına M.Ə.Rəsulzadə rəhbərlik edirdi. 1918-ci ilin aprelində Zaqafqaziya seymi müstəqil Zaqafqaziya dövləti yarandığını elan etdi, ancaq mayın 26-da seym özünün buraxıldığını elan etdi. Tezliklə müstəqil Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistan dövləti yarandı.

ZSFSR - Zaqafqaziya sovet federativ sosialist respublikası 1922-ci ildə Azərbaycan, Ermənistan və Gürcüstanın birləşməsindən, SSRİ-nin tərkibində "suveren" federativ dövlət yaradıldı. 1936-cı ildə SSRİ konstitusiyası qəbul edilməklə ZSFSR ləğv edilərək Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistan sovet sosialist respublikaları oldu.

İrəvan xanlığının sxematik xəritəsi

KİTABIN SPONSORU

Qənbərov Ənvər Əşrəf oğlu - 1956-cı ildə Gədəbəydə doğulmuşdur. Tikinti işçisi, biznesmen, ictimai xadimdir. 1982-ci ildə Moskva Dövlət Tikinti mühəndisləri institutunun sənaye tikintisi fakültəsini bitirmişdir.

Ə.Qənbərov 1976-85-ci illərdə XTNS-nin və Olimpiya kompleksinin tikintilərində işləmişdir. 1985-ci ildən Moskva və Moskva vilayətində bizneslə məşğul olur. Rusiyada Azərbaycan diasporasının formalaşmasında aktiv iştirak edir, xeyriyyə işləri ilə məşğul olur, əmək və müharibə veteranlarına, Moskvanın Şimal dairəsində yerləşən azərbaycanlılar oxuyan məktəbə yardımlar edir. Moskva məktəblərində aşıq konsertləri təşkil edir.

Qənbərov Ənvər Əşrəf oğlu Azərbaycan aşıqlar birliyinin üzvü və onun Rusiyada daimi nümayəndəsidir.

MÜNDƏRİCAT

Proloq əvəzi (müəllifdən)	5
XX əsrin 100 görkəmli azərbaycanlısı	11
Keçmiş yüzilliklərdə və XX əsrin əvvəllərində yaşamış görkəmli azərbaycanlılar	151
Fotoalbom	
XX əsrin sonlarının tanınmış azərbaycanlıları	201
Fotoalbom	
Qeydlər və əlavələr	269
Kitabın müəllifi haqqında	291

QEYDLƏR ÜÇÜN

QEYDLƏR ÜÇÜN

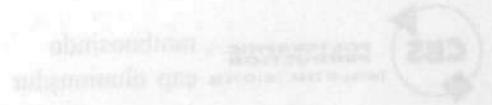
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
 Dövlət İdarəetmə Akademiyası
 XX əsrin 100 illik yubileyinə həsr olunmuş
 "Azərbaycanın XX əsrin əvvəllərindəki
 tarixi və mədəni irsi" mövzusunda
 təqdim olunan "Azərbaycanın XX əsrin
 əvvəllərindəki tarixi və mədəni irsi"
 kitabının müəllifləri və nəşrçisi
 barəsində məlumatlandırmaq üçün
 qeydlər üçün müraciət olunur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
 Dövlət İdarəetmə Akademiyası
 XX əsrin 100 illik yubileyinə həsr olunmuş
 "Azərbaycanın XX əsrin əvvəllərindəki
 tarixi və mədəni irsi" mövzusunda
 təqdim olunan "Azərbaycanın XX əsrin
 əvvəllərindəki tarixi və mədəni irsi"
 kitabının müəllifləri və nəşrçisi
 barəsində məlumatlandırmaq üçün
 qeydlər üçün müraciət olunur.

Qeydiyyatın əsnasında qeydlər

XX ƏSRİN 100
 GÖRKƏMLİ
 AZƏRBAYCANLISI

104 №-li Sənəd 2008-cü il

Kitabın buraxılışına məsul:

Hacı Mehman Fərzullayev

Nəşriyyatın direktoru:

Hacı Ağəddin Mansurzadə

Rəssamlar:

Ç.L.Armanovski

İbrahimova Jalə Hacı Mehman qızı

Korrektoru:

Bahar Fərzullayeva

Dizayner:

Cəsərət Qasimov

ƏBDÜLHÜSEYN ƏNBİYA OĞLU

XX ƏSRİN 100

GÖRKƏMLİ

AZƏRBAYCANLISI

Tirajı 2000. Sifariş № 104

**POLYGRAPHIC
PRODUCTION**

Tel/Fax: 47 75 04, Tel.: 47 75 05

mətbəəsində
çap olunmuşdur

25.000 man.